

forrás

37. ÉVFOLYAM 2005. 7-8. SZÁM



A lexikon címszavainak szerzői:

Alföldy Jenő

Csatári Bálint

Balázs Géza

Demény Péter

Bálint Péter

Dobozi Eszter

Balla D. Károly

Domokos Mátyás

Balogh Tamás

Fehér Zoltán

Bence Erika

Fried István

Benes József

György Lajos

Benyhe János

Győri László

Bertók László

Határ Győző

Bodor Béla

Ittész Mihály

Bogdán László

Jász Attila

Bratka László

Jókai Anna

Buda Ferenc

Kántor Lajos

Dr. Czeizel Endre

Kerényi Ferenc

Lackfi János Szathmári István
László Ferenc Szekér Endre
Lőrinczy Huba Szuromi Pál
Márton László Szügyi Zoltán
Németh István Tábor Ádám
Onagy Zoltán Tandori Dezső
Pintér Lajos Tódor János
Podmaniczky Szilárd Toldi Éva
Polcz Alaine Tüskés Tibor
Pomogáts Béla Vasadi Péter
Sándor Iván Vörös István
Schiller Róbert Vörös László
Sebeők János Zelei Miklós
Silver, Ephemeria

forrás

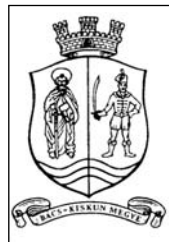
SZÉPIRODALMI, SZOCIOGRÁFIAI ÉS MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT

• Megjelenik havonként • Főszerkesztő: Füzi László • Bács-Kiskun

Megye Önkormányzata és a Katona József Társaság folyóirata • Kiadja a

Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Forrás Kiadója. Felelős kiadó: Füzi László • A kiadóhivatal címe: Kecskemét, Katona József tér 8. Telefonszám: 76/480-824 • Internet-cím: www.rkk.hu/forras • forras@mail.datanet.hu • Szedte és tördelte: VideoPix Bt. Tel.: 76/508-160, videopix@fibermail.hu • Nyomdai kivitelezés: Szilády Nyomda Kft., Kecskemét, Mindszenti krt. 63. Felelős vezető: Boros Gábor ügyvezető igazgató

A szerkesztőség tagjai: **Buda Ferenc** (főmunkatárs), **Pintér Lajos**, **Szekér Endre** (főszerkesztő-helyettes) **Bosznay Ágnes** (szerkesztőségi titkár). A szerkesztésben közreműködnek: **Dobozi Eszter**, **Komáromi Attila**. • Szerkesztőségi órák munkanapokon 10–12 óra között. Telefonszámok: 76/504-204 (főszerkesztő), 76/504-202 (szerkesztő), (telefon, fax). Levélcím: Kecskemét, Postafiók 69. 6001. Szerkesztőség: Kecskemét, Katona József tér 8. • A borítón Benes József Forrás című munkája • A borítót és a tipográfiát tervezte: Zalatnai Pál • Kéziratot nem őrzünk meg és nem adunk vissza! • Terjeszti a Magyar Posta Rt. Levél- és Hírlapüzletági Igazgatóság, és a regionális részvénytársaságok • Előfizethető a hírlapkézbesítőknél és a Hírlapelőfizetési Irodában (Budapest, XIII. Lehel u. 10/A, levélcím: HELIR, Budapest 1900), ezenkívül Budapesten a Magyar Posta Rt. Hírlap-előfizetési és Elektronikus Posta Igazgatóság kerületi ügyfélszolgálati irodáin, vidéken a postahivatalokban. Előfizetési díj egy évre 1650,- Ft. • Index: 25947 • HU ISSN 0133-056X



Kedves Olvasóink!

2002 nyarán jelentettük meg *hiány-lexikonunkat*, korábbi tematikus számaink rendhagyónak tekinthető változatát. Akkor arra kértük szerzőinket, hogy az életüket, társadalmi létüket uraló hiányokról írjanak, a lexikon-forma szabályai szerint, címszavakban. Társadalmi látteleletnek szántuk azt az összeállítást – reményeink szerint, megvalósulásában talán azzá is vált.

Az akkori kérés megfogalmazásakor is tudtuk, hogy a hiány párja, ellentétes párja a fölösleg – hosszú ideig mégsem törekedtünk arra, hogy a hiány-lexikon mellett a fölösleg-lexikont is létrehozzuk. Nem törekedtünk rá, mert úgy gondoltuk, hogy a hiány-lexikon sikere nehezen lenne megismételhető – s azért sem törekedtünk rá, mert az aggodalmat is éreztük: az életünket körülfogó fölöslegek fölemlégetése mellett említetlenül maradhatnak az élet „szükséges fölöslegei”.

Akkor, amikor mostani vállalkozásunkba mégiscsak belefogtunk, csak remélhettük, hogy a majdani összeállításban ezek is megjelenítődnek, a maguk helyén és értékén. Megemlítődtek – így, a „szükséges fölöslegeknek” kijáró megbecsüléssel adjuk közre újabb írói lexikonunkat, talán mondani sem kell, ismét csak társadalmi látteleletként.

Füzi László
főszerkesztő

A

ad acta tett ügyek Ezek azt a hamis látszatot keltik az átlagpolgárban, hogy bármilyen aljasságot, korrupciós ügyletet büntetlenül meg lehet úszni, ha bizonyos körökhöz (magukat a szférákban létezni hívő kivételesekhez) tartozik az ember. Épp ezért a gátlástalan szerencselovagok, posztjuk adta lehetőségekkel visszaélők, abban a tudatban követik el rendre gázságaikat, hogy egy jó ügyvédnek köszönhetően (aki pontosan ismeri és tökéletesen a maga, illetve ügyfele javára fordítja a joghézagokat), egy befolyásos keresztapának vagy korrump politikusnak a közbenjárására úgyis elfektetik az ügyüket. Olybá tűnik, ha egy bizonyos ideig képesek elviselni nevük meghurcolását a nyilvánosság előtt, kibőjtölik azt a sokat emlegetett „három napot”, meddig minden csoda tart, célba is érnek, s kárpótlásként tisztára mosott milliók vándorolnak az ettől fogva üvegzebként átlátható zsebbe.

Hogy némely hatalmi pozíciót erősítő állami poszt megszerzésére és betöltésére irányuló törekvés; az ügyészi, az ügyvédi és a bírói hatalommal való nyereszkedés nem kizárólag a mi korunk sajátja, arról Montaigne tesz példázatot, amikor elmereng e posztok adhatóságának-vehetőségének kártékony hatásán: „Van-e kegyetlenebb dolog, mint olyan nemzetet látni, ahol törvényes szokás a bírói tisztet áruba bocsátani és az ítéletért készpénzzel fizetni, és ahol az igazságot törvényesen megtagadják attól, aki nem tudja megfizetni, és ennek a kereskedésnek olyan nagy becsülete van, hogy egy negyedik rendet alkot az államban”.

Nem tudom, hogy a mértékadó politikai és szellemi elit korruptségát, cinikuságát, mérhetetlen mohóságát és kapzsiságát látva Móricz vajon fanyalogna-e, avagy épp ellenkezőleg, indítatva érezné magát arra, hogy újból az íróasztala elé ülve próbálja retusálni a Horthy-korszak úri világáról rajzolt képét, s napjaink közszereplőinek portréival, mára már alig is titkolt összefonódásainak feltérképezésével árnyalja a magyar valóságról festett freskót, mely az utólagos kiigazításokkal együtt apokaliptikus létvalósággá válik. Korábban Balzac *Vesztett illúzió*kját olvasva támadt az érzésem, hogy képtelenség markánsabban és a rembrandt-i fényvetődések tapasztalatait felhasználva megjeleníteni e kelet-európai világot, s akkor éreztem meg valamit abból, hogy olykor egy-egy író nagyságát nem is a hálátlan utókor képviselői, hanem maga a történelem által hitelesített mű igazolja. Ha arra a kérdésre, hogy ki a legnagyobb francia költő, André Gide válasza: *hélas! Victor Hugo*, akkor bátran állíthatjuk, hogy a legnagyobb prózáiró pedig *hélas Balzac!*

Bálint Péter

adalékanyagok Élelmiszereink csomagolásán kötelező módon feltüntetik a tartósító vagy bizonyos színt, állagot, ízt adó vegyi anyagok mennyiségét. Ezen E betűvel és egy számmal jelzett anyagokból élelmiszereink egyre többet tartalmaznak. (Gondoljunk például a „reggeli ital”-ra, a málnaízű szörpre, az eperjellegű joghurtra stb.) → *gyorsítkeztető hálózatok*

György Lajos

Adóprés, melyet a hét szűk esztendőben éppolyan szorgalmasan és állhatosan működtetnek, akárha bankó- vagy szőlőprés volna. Az eleven képzelettel megáldott, más aspektusból viszont jámborfajtának tűnő lélek olyan mechanikának hiszi az adóprést, melyen elegendő egyet húzni, hogy újabb bankókkal gazdagodjunk, vagy újabb flaska máslással bővüljön borkészletünk. Ellenben az éber és gazdasági életben némileg jártas lelkek pontosan tudják, hogy nem valamifajta gép működtetése révén lesznek szegényebbek hónapról hónapra, hanem a politikusok mohóságának és szószegésének hála, s az újabb és újabb adónemek furmányos kitalálásával apad el pénzforrásuk. Néha persze az a benyomása támad a gyanútlan adófizető polgárnak (akire oly előszeretettel apellálnak minden oldalról, hogy valóban fontosnak, s ne csak játékszernek érezhesse magát), hogy az adóprést működtetők megragadtak az infantilizmus egy bizonyos szintjén, s maguk is egyfajta fából készített mechanikának vélvén eszközüket, gyakran húznak rajta egyet önmaguk szórakoztatására.

Meglehet, hogy – mivel a történelem viharai, a nemzet szétszaggatásai alatt a központi hatalomnak ez a pénzszerzési mániája gyakorta felütötte a fejét – az indokoltnál is többször és kacifántosabban káromkodunk, mint azt az európai népeknél tapasztalhatjuk. Ebbéli bűnünket talán a valaha velünk egy nemzetben élő népek, etnikumok értik meg leginkább és bocsátják is meg nekünk, ahogy erre Cioran utal: „Bevallom, irigylem szomszédaink pökhendiségét, irigylem még a nyelvüket is, amely vad és szépséges, de szépségében nincs semmi emberi, egy másik univerzum erőteljes és pusztító, imára, ordításra és sírásra alkalmas hangzásaival a pokolból tör föl, hogy megörökítse hangját és fényét. Noha csak a káromkodásokat ismerem ezen a nyelven, végtelenül tetszik nekem, nem tudok betelni a hallgatásával, elbűvöl és megdermeszt, nem tudok ellenállni kedvességének és borzalmasságának, ezeknek a nektáros és ciános szavaknak, amelyek oly jól megfelelnek az agónia követelményeinek. Magyarul kellene kilehelni a lelkünket – vagy le kellene mondani a halálról”. Meglehet, hogy az adóprés mostanihoz hasonló működtetése okán okkal-joggal fogják emlegetni a művelt nyugatiak azt a rólunk mintázott szólást: kipréselte magából a lelkét, mint magyar az adóját.

Bálint Péter

Aktivisták akrobatamutatványából fölösleg, melynek láttán olykor bajos eldönteni, hogy a halált megvető bátorság (mellyel a magasba lendülni vágnak, vagy éppen fordítva, az ingadozó színen megkapaszkodni), a publikum elkápráztatásának szándékából táplálkozik-e, avagy a mutatványosnak oly mélyre süllyedt a szellemi és erkölcsi színvonala, hogy kénytelen nézőhívei lélegzetét elállítani, vagy a peres száját befogni egy salto-mortalé bemutatásával. Megjegyzendő, az elmúlt időszakban olyannyira hozzászokhattunk politikai aktivisták és manifesztumokat író művészek szemfényvesztéséhez és mélyrepüléséhez, kötélmászásához és önmutogatásához, hogy nem akármilyen produkcióval és dajkamesével lehet rászedni bennünket.

Egyébként is, olybá tűnik, sokan feledték Karinthy pompás novellájának: *A cirkusz hősét*, aki hosszú éveken át gyakorolja magát és építi légtornász-

mutatványát, csakhogy hegedűjén eljátszhassa azt a réges-régen a szívében hallott muzsikát, mellyel meg akarta örvendeztetni és ajándékozni a publikumot. Arra pedig, hogy napjaink „publikumának” mégiscsak szüksége van a belülről jövő, szív húrjain is játszó, mesterségbeli tudást is tükröző alkotásokra, mi sem bizonyítja jobban, minthogy Szomory Dezső, Szép Ernő és Márai Sándor művei egyre népszerűbbek.

Bálint Péter

aláírás Hovatovább a vezeték- és a keresztnévünk lesz az a két szó, amelyet a legsűrűbben vetünk papírra. Folyvást az aláírásunkkal kell igazolnunk önmagunkat, folyvást az aláírásunkkal kell – és többszörösen! – felelősséget vállalnunk, jóállnunk magunkért és másokért. Csak két példát. Ha beosztottjaink kiküldetésbe mennek, nem elég, hogy előzetesen is, utólagosan is szavatoljuk kézjegyünkkel utazásuk szükséges voltát. Nem, néhány nap múltán újabb papíron, újabb aláírással kell szentesítenünk a dolgot. Szerződéskötéskor számos helyen is oda kell kanyarítanunk a nevünket, s még jó, ha egyszerre tehetjük ezt, nem különböző időpontokban. Mást sem teszünk, mint aláírunk, állandóan érzékelve a bizalmatlanságot, a gyanakvást, azt, hogy a világ csalót szimatol bennünk, olyan megbízhatatlan lénynek lát, akit sokszorosán színvallásra kell kényszeríteni, mert egy aláírása nem szavatolja személyazonosságát és szándékai komolyságát. Innen van, hogy az ember lassanként elidegenedik a névtől, amelyet visel, amelyet egyébként kedvel, amellyel összenőtt, s szívesebben venné, ha inkább „Kis Pál”-nak hívnák. Akkor rövidebb és gyorsabb lenne az aláírás.

Lőrinczy Huba

albán gyökérpipa Van otthon két albán gyökérpipám, egy polcon tartom őket, a díjaim mellett. Ez nem azért érdekes, mert meg akarom szellőztetni, hogy vannak ám díjaim, hanem mert a használaton kívüliség szinte tapintható bizonyosságát szeretném adni. Hiszen mire használ, ugye, az ember egy díjat? Jólesik, hogy vannak, nem tagadom, hát még családos ember lévén anno a velük járt összeg, no de vissza a pipáimhoz. Négy éve nem dohányzom, s azelőtt is ritkán pipáztam, lévén viszonylag gyors fordulatszámú élő ember egy gyors fordulatszámú pörgő, bűgőcsigaszerű gyerekektől egészségesen zsúfolt háztartásban. Vagyis a két pipa mindegyikére ki lehetne írni Magritte híres mondását: *Ceci n'est pas une pipe – Ez nem pipa*. Bizonyos értelemben viszont pipa lennék, ha ezt bárki kiírná a pipáimra, hiszen valahányszor rájuk esik tekintetem, jó érzéssel töltönek el, gondolatban újra elszívok egy-egy tömet dohányt, anélkül, hogy egészségemet és környezetem egészségét károsítanám. Ráadásul annak idején valamit nem tudhattam én a pipázásról, mert amint azt feleségem gyakran és joggal felpanaszolta, förtelmes bűdösen pipáztam, holott a jó pipás még a kapadohányból is illatot csal elő. Most viszont igen jó pipás lettem, mondhatni afféle jópipa, mert csak elméletben pipázok, mondhatni szagtalanul, magamba befelé viszont mennyei illattal.

Lackfi János

alkotói válság Egyeseknél az íráság egyetlen érzékelhető eredménye a tartós ~.
Balla D. Károly

alkotó (teremtő) fölösleg A fölöslegről nekem először az a 200–300 millió spermium jut eszembe, amely egy ejakuláció alkalmával, mint az örült, megindul a petesejt felé, de csak egyetlenegy, a legügyesebb(?), a legerősebb(?), a leginkább életrevaló(?) ér a célba, állítja meg a pillanatot, teljesíti be, amiért a világra jött. A többi elpusztul. Vajon miért az óriási többlet, a több százmilliós „fölösleg”? Olyan bonyolult, páratlan, fontos dologhoz(?), mint az élet, ekkora túlbiztosítás szükséges? Olyan csábító az egyesülés öröme? Olyan csekélység (hozzá képest) a halál? Mert a spermiumok nem „tudják”, hogy élnek? (Hol kezdődik és hol végződik az ÉLET?) Csak a sokból, ekkora „tömegeből” válhat ki a feladathoz méltó győztes, a nélkülözhetetlen? Fölösleges-e, amiről azt hisszük, hogy fölösleges?

Néhai mesterem, Csorba Győző szokta mondani (ez jut eszembe másodszer), hogy az alkotáshoz felesleg szükséges. Tehetség-felesleg? Elhivatottság-felesleg? Makacsság-felesleg? Szorgalom-felesleg? Szabadidő-felesleg? S mi még? Csorba nyugdíjas koráig állásban volt, s utána is bejárt rendszeresen korábbi munkahelyére, a könyvtárba. (Szinte kezdettől egyedül „keresett” a három gyereket fölnevelő családban.) Honnan volt a szabadidő-feleslege az íráshoz? A tehetségéből? Az elhivatottságérezéséből? A makacsságából? A keménységéből? Az erőszakosságából? Felesleg lehetett-e, ami létének a lényege volt? S az emberi társadalom mennyit adott hozzá a természet művéhez? Mennyit abból a „fölöslegből” (gazdaságból, kultúrából, civilizációból), ami az utóbbi évszázadokban lehetővé teszi (teheti), hogy művek szülessenek? Olyan jellegű, olyan terjedelmű és olyan minőségű életművek, mint például a Csorba Győzőé? Vagy a még jelentősebbeké.

S a halált „teremtő” fölösleg? A rosszindulatú sejtek túlbujánzása? Az vajon melyik töről fakad? Arról-e, amelyikről a felkérő levélben sorolt, „életünket elborító” emberi-társadalmi szörnyűségek, nyavalyák? Az „erőszak és az agresszió”, a „társadalmi egyenlőtlenség”, a szó- és hírzön, a „dilettantizmus”, az „árutermelési-kínálati fölösleg” és a többi? Akadnak köztük, amelyeket eleve egy másik lexikonba utalnék, de a hasonlóság vitathatatlan. S hiába a tudomány, csökkenésüket, megszűnésüket, az eredményt, a „jövőt” csak tétován lehet előre jelezni, „biztosan” megjósolni. Ér-e valamit a ráolvasás, az odamondogatás vagy az ima? Milliók (milliárdok?) imádkoznak. Hiába? Aki imádkozik, „magasabb” erővel (erőkkel) keres (és „talál”) kapcsolatot. Reménykedik. Ez a legtöbb? Vagy az, hogy hozzá fölösleg-lexikont ír (szerkeszt)? Ki tudja?

Bertók László

alsó fiók Tegnap este egy tekintélyesnek mondható közkönyvtár vendége voltam. A külváros évtizedekkel ezelőtt színmagyarnak volt mondható, ma már más a helyzet, a lelkes, rokonszenves könyvtáros azonban megsújja, hogy a bibliotéka állománya még mindig magyar többségű. Míg a közönségre várakozunk, körbejárom a mennyezetig érő tömött polcokat. Mintha valamiről megbizonyosodni szeretnék, de magam se tudom még miről. Csak lassan dereng föl az agyamban, mit is keresek a hosszú könyvsorokban, illetve kiket, kiknek a

könyveit, műveit. Mire erre rájövök, arra is ráébredek, hogy a kíváncsiságomat tulajdonképpen a hiúságom mozgatja. Vajon ebben a tekintélyes könyvtárlabirintusban meglelem-e azt a részecskét, amelynek a neve volt már jugoszláviai magyar irodalom meg vajdasági is, hogy mára szerbiaira változzon, de jómagam szívem szerint és szívbéli hovatarozás révén, délvidéki magyar irodalomnak nevezek. Ennek az irodalomnak, ha minden itt született kötete ebben a könyvtárban, ezeken a polcokon megtalálható volna, ami, ugye, merő képtelenség, a könyvtár magyar részlegének legalább egyharmadát tenné ki. Hiszen legalább háromezer műről beszélhetünk. És amikor már szinte minden abbéli reményemet elvesztve, hogy ennek a tekintélyes mennyiségnek legalább a töredékét meglelem, valahol a leghátsó sorban állapodok meg, egy könyvespolc mögött, az olvasóterem hátsó falához szorult, szorított könyvvállvány előtt, amelynek egyik sarkában, szinte már az „alsó fiókban” szorongnak a „mi” könyveink. Nem a csaknem háromezernyi címszó, amely az egész falrészletet befedné, hanem, úgy saccolom, a háromezernyi mintegy egytizede, közöttük az én *Mogyorófavirágom* is, legalább egy a huszonvalahány közül. Hát mégiscsak itt vagyok, jelen vagyunk, boldogan föllélegezhetnék, de valahogy nehéz a levegő, a szívemre nehezedik valami, mert egyszeriben nagyon hiábavalónak érzem mindazt, amit egész életemben csináltam. Elrejtettek bennünket ide a hátsó traktusba, a könyvespolc sarkába, igen, az „alsó fiókba”, mintha nem volna ránk szükség, vagy nemigen volna ránk szükség, a mi verseinkre, novelláinkra, regényeinkre, tanulmányköteinkre nem kíváncsiak még a mi délvidéki olvasóink se, fölöslegesek vagyunk, terhére mások s még önmagunk számára is. Már-már úgy éreztem magam, mintha nem is egy szép, tömött könyvvállvány előtt, hanem egy kopár siratófal előtt silbakolnék, de mielőtt megeredtek volna a könnyeim, asztalhoz szólított a könyvtáros, s kezdődhetett az Isten tudja hányadik író-olvasó találkozásom.

Németh István

amerikai pragmatizmus Nem árt felidézni: a klasszikus korszakokat is keresztül-kasul átjárták a világszemléleti, esztétikai feszültségek. Elég csak az internacionalista gótikára utalnom. Ez eredendően észak-európai képződmény. Mégis azt látjuk: az itáliai vagy délfancia templomok korántsem igazodnak északi rokonaikhoz. Ha itt az elegánsan, misztikusan magasba szökkenő váz- és bordaszerkezetek dominálnak, akkor az olaszok továbbra is józanabb, zártabb térstruktúráikat forszírozzák. Ahogy ezt szeretve tisztelt antik elődeiktől lelkiismeretesen megtanulták. Innen adódik, hogy az ő szójárásukban a gótika pusztán csak durva, parasztos észjárást jelent.

Nos, korszakunk felfokozott polgári internacionalizmusában mintha némileg kiveszőben lennének az ilyen határozottabb, markánsabb elkülönülések. Igaz, az öntudatos franciák, sőt alkalmanként a németek is karakteresen szembeszegülnek az amerikai világhatalom mohó terjeszkedési, uralkodási diktátumaival. Nem így a legtöbb európai ország. Gondoljunk csak üres, hatásvadász, akciós filmtermékeik féktelen térhódítására. És most a féktelenségre, mértéktelenségre esik a hangsúly. Másrészt meg arra, hogy az amerikai szórakoztatás és kultúra alapelvei azért jócskán rájátszanak az európai normákra. Nálunk majd mindig

nyilvánvaló volt a szellemi területek réteges, hierarchikus tagozódása, ahol mindenekelőtt az esztétikai, minőségi szempontok nyomultak előtérbe. Az amerikai szemlélet ellenben az anyagi, pénzügyi megfontolásokat is csak-csak hűsbavágónak tekinti. Ergo: a művek érdemi minőségéhez, szellemi rangjához a populáris fogadókészség, a praktikus haszonszerzés gesztusa is elevenen hozzátartozik.

Holott szó sincs erről.

Ha megfontoljuk: ezen a téren is a klasszikus veretű polgári-individualista értékrend felületes aprópénzre váltásáról kell tudomást vennünk. Ne feledjük: pont ez az európai gyökerű felfogás szabadította fel igazában az egyéni alkotóképességekben rejlő szellemi, művészi energiákat. Majd többnyire tisztos, tekintélyes társadalmi rangot biztosított az autentikus, rangos teljesítményeknek. Ma viszont ott tartunk: az ipar, a kereskedelem és a marketinges világ metodikája a kultúra, a művészet tartományait is jócskán maga alá gyűri. Pedig e gyalázatos prérshelyzet merőben ellentmond a szellemi, esztétikai szférák feltűnően nyitott, szabadságcentrikus természetének.

Szuromi Pál

anekdota 1. (irod.) műfaj, irodalmi művek nyelvét meghatározó beszédmód; közismert személyről szóló *adoma*; **2.** (szoc.) kábítószert: szépnek hazudott múlt a perfektummá nem váló jelenben; hazugságalapú emlékezés a soha nem volt-ra. Történetmondás bárgyú somolygással. Vicces emberek. Tréfás kedv. Az idős falusi jópofa fiatalosága. Agybogár. Ósdi fordulatok. Bátyámos-nénémes megszólítás. Bográcsot körülülve röhög a család. Városi tehetetlenség és megrekedt élet: ennek fedőneve. „Emlékszel-e arra...?“, „Azt mesélje el, amikor...“, L.I. prózájában embertípus. G. F. Gy. decameronjában életforma. **3.** *privát* a család dicsfényének nehezen múlt illúziója; előny az anekdotázó társnál. Szégyen, hogy nincs (nem volt) legalább egy anekdotázó öregapád. Nevetni kell. Minél hangosabban.

Bence Erika

anyanyelv Veszélyes ám kora reggel ilyen felajzott idegzettel kezdeni a munkát! Vagy nincs is munkád, csak bejársz a munkahelyedre, és ott fundálsz ki rengeteg elméncséged? A kultúrára tetted fel az életed, kétharmadát elvesztegetted, mert szart se érsz ~estül együtt?

Lezárult már öregem a nemzeti kultúrák ideje, nincs lelki táplálék, mert nincs rá szükség! Civilizáltságod és a nemzeti kultúrához kötődésed egyelőre még ott van nyelvedben... de milyen nyelven is beszélsz az igazgatóddal? Milyen nyelven beszélsz az olvasóterembe nagy ritkán betévedőkkel? A hivatalban, a boltban, a piacon...HAHAHAHA! Hát mersz egyáltalán megszólalni ~eden?

Tudnod kell – ha Jean Baudrillard dolgozatait nem is olvastad (Nem ~ed!?) –, hogy „nemcsak a kultúra centralizációja, de a magas kultúra eszméje se létezik, és nincs jelen az átteologizált és megszentelt vallásé sem. A kultúrának nincs kultúrája, a vallásnak nincsen vallása.“

Ihaj, csuhaj, hejehuj!

Házi feladatként azonban olvasgasd Böndör Pál verseit. Az alábbi részletet külön a figyelmedbe ajánlom:

A magyart csak beszélem.
S mondatomban hibás a rend
– mert más az anyanyelvem:
a teremtés előtti csend.

Ephemeria Silver

archívum I. Improduktív és reproduktív alkotók legfontosabb segédeszköze. Az igazán kreatív elmék mindig vadonatújat alkotnak, vagy nincsen irattárunk, vagy ha van, soha nem porolják le a régi dossziékat.

Balla D. Károly

archívum II. Nagyon úgy nézett már ki, hogy jön a csósz, és közévág az egyfelől Juscsenkót, másfelől Janukovicsot éltető ukránoknak, amikor levelet kaptam villámpostán Balla D. Károlytól, akinek digitális birodalma akkor is tekintélyt parancsolóan terebélyesedik majd, amikor az előtte említett két győzött – hisz Viktor mindkettőjük keresztneve – már nem emlegeti majd senki. Megdöbbenett a levél tartalma. Ide is másolom okulásul: „Kedves Eph! az UngParty-archívum rendezésében most jutottam el hozzád. Műveid helye az archívumban: <http://hhrf.org/netpansip/up/szerz/ephsil/index.htm>”.

Archiválva lettem. Bekerültem egy digitális fiókba. Mintha láncot vetettek volna a nyakamba, mintha béklyó szorítaná tagjaim. Kipányváltak, akár a jámbor jószágot. Pedig inkább ahhoz az állatfajhoz tartozom, amely vonulása közben szereti a gallyak roppanását hallani, mint amikor nagyvad töri, ami útjában áll, de nem valami ellenében, hanem mert arra vezet az útja, s amelynek derűje dacára mégis valahogy nehéz a szava, meg súlyosan csüngenek a tökei. (A nevezetlen állatfajt elsőként Samu János Vilmos írta le 2005. január 16-án, 0 óra 25 perckor tett megfigyelése alapján.)

Ephemeria Silver

ars poetica Jelzős szerkezet, amelynek a gyakori használat következtében térdig elkopott a lába, ezért most a feje tetején jár. Valamikor a költő mesterségét értették rajta, ma a mesterség költészetére gondol mindenki, aki használja. A saját mesterségére. Mert a szerkezet rendhagyóan hiányos: csak egyes szám első személyű birtokként fordul elő. „Az én ars poeticám szerint” – mondja a kerületi válogatott szertárosa, az ezred gyógykovácsa, a biztonsági őr meg a → *pénzeszsák* is, akit őriz. Mindnek egy-egy költő a szíve, és mind tanult mestere ennek a szívnek. De bármilyen felesleg van is ~-ből, egy sem jut belőle a → *padlásra*. Egyszer egyikük fel akart oda kerülni, de nem vitték fel. Csak a dagadt ruhát meg a → *kékitőt*.

Schiller Róbert

atomenergia Gonosz tudósok tökéletesen felesleges találmánya az emberiség ellen. Még hogy energia! Inkább azzal foglalkoznának, ha olyan nagy tudósok,

hogy jusson mindenkinek fűtött szoba, bőséges koszt, meleg ruha, meg jó tv-műsor.

Schiller Róbert

attitűd Intellektuális fakszni.

Balla D. Károly

A viszontlátásra! Minden olyan pofonegyszerűnek tűnik. Szebben, érzékletesebben, lakonikusabban kellene beszélnünk, írunk. Már csak a magunk kedvéért is. Csak ennek tömérdek hátulütője van. Mondjuk a példaadások elsatnyulása. Albert Schweizer is úgy vélte: ez nem csupán a legjobb, hanem az egyedüli hatásos módszer. Mármost a jó példa.

Miért kell hát a tévébemondóktól lompos, sallangos elköszönéseket hallanunk? S nem is csak elvéve. Inkább maradnánk csak annyiban: Viszontlátásra
→ *rontott nyelv*

Szuromi Pál

az az igazság, hogy... Na, ez aztán egy szép műliliom. Biztos vagyok benne, hogy egyrészt nem az az igazság (még részben sem), másrészt, aki kedveli ezt a szót, s hinne is erejében, tisztaságában, tudhatná, hogy az igazság nem *ez* vagy *az*, hanem valami egyetemes. Már-már megfoghatatlan. Elkoptatja felelőtlen használoját. → *rontott nyelv*

Vasadi Péter

Á

Álhír, mely természete szerint valóságosnak igyekszik láttatni magát, szeret megcáfolhatatlan és perdöntő bizonyíték álruhájában tetszelegni, s oly ellenállhatatlanul és megnyerően viselkedik, hogy rögvest befészkel magát szívünkbe, mintha egészen igaz is volna, s nem hagyja magát ellenőrizni „hír-létére” sem. Jellemző, hogy politikusaink és az ál- vagy rémhírterjesztők inkább csak korlátozott ideig és határig érvényes híreket szolgáltatnak vagy értelmeznek, mivel önnön „királyságuk” is korlátozott intervallumig tart, s nem túlságosan sokat kaptak vagy merítettek a meséből, minek alapja a korokon és nemzeteken átívelő bölcelet. Sajnos igaza lett Walter Benjaminsnak a tekintetben, hogy a bölcelet ádáz ellenfelei, az álhírek és talmi közlemények gátlástalan szaporításával elérték, hogy az évszázados tapasztalaton nyugvó bölcelet devalválódjon, s a mese elsődlegesen jelentése megegyezést mutasson: a nem valódi, a tudatos mellébeszélés, a hazugság fogalmával. Persze a bölcelet lefokozódásával az élet minősége, az emberi kapcsolataink meghittsége is egyre inkább kétségeket kelt, s egy bizonyos idő elteltével a kilátástalanság, a szorongató félelem állapotában megéri a vágy a veszni látszó hagyományok újraértékelésére.

Bálint Péter

álkultúra A rendszerváltás idején voltak illúzióim arról, hogy a szabadság élte-tő légtérben a magyar kultúra újabb felvirágzása következik. Ahogy történt

ez korábban a nagy nemzeti erőgyűjtések idején, például az első világháborút megelőző évtizedben, midőn a Nyugat körül nemcsak a modern magyar irodalom lépett színre, hanem egy új nemzeti kulturális stratégia is. Vagy a harmincas években, midőn a Nyugat nagy nemzedékének örökösei, illetve a népi mozgalom ugyancsak egyszerre volt a nemzeti irodalom megújítója és a magyar kultúra közösségi szerepének és hatásának organizátora. Vagy a második világháborút követő, különben túlságosan is rövid életű (mindössze 1945 tavasza és 1948 tavasza között, tehát három esztendeig tartó) korszakban, midőn az *Újhold* és a *Válasz* körül ismét felvirágozott a magyar irodalom, és kialakult egy új, demokratikus kulturális stratégia.

Nos, a magam részéről (és ebben bizonyára nem voltam egyedül) azt vártam, hogy a rendszerváltás után ismét valamiféle kulturális felvirágzás következik. Annál is inkább, minthogy ennek a virágba borulásnak a „termőföldje” már létezett 1989 előtt, midőn a hetvenes és nyolcvanas években nemcsak a magyar irodalom „termőképessége” szolgált nagyszerű eredményekkel (például Illyés Gyula, Déry Tibor, Weöres Sándor, Vas István, Pilinszky János, Nemes Nagy Ágnes, Mészöly Miklós, Nagy László, Juhász Ferenc és a határokon kívül Sütő András, Kányádi Sándor, Szilágyi Domokos, Tózsér Árpád, Dobos László, Tolnai Ottó, Gion Nándor és mások műveivel), hanem megerősödtek az autonóm kulturális fejlődés intézményei, így a Magyar Írók Szövetsége, a nagy folyóiratok, a könyvkiadók is. A rendszerváltás kegyelmi pillanata azt ígérte, hogy nemcsak a magyar kultúra új nagy felvirágzásának korszaka érkezik el, hanem a kultúra nemzeti felelősségvállalásának és szellemi vezető szerepének a teljes kibontakozása is, éppen annak a szabadságnak a légkörében, amely a kultúra és a közösség új találkozására is alkalmat ad. Kivált, hogy ez a találkozás már korábban történt: Magyarországon sohasem olvastak annyian magas irodalmat, mint a nyolcvanas években, és az is köztudomású, hogy politikai átalakulásokat mindenekelett a magyar irodalom, a magyar írótsadalom készítette elő.

A magyar kultúra, és ebben a magyar irodalom természetesen továbbra is igen szép, és most már, végre, nemzetközileg is elismert eredményekkel szolgál. (Ámbár, legalábbis nekem olykor van olyan benyomásom, hogy irodalmunk, éppen a korábbi nagy nemzedékek távozása következtében, kissé színtelenebb lett, és nemegyszer programszerűen a kevesebb olvasó érdeklődésére számot tartó „műhelyirodalom” zártabb terébe vonul vissza!) Az irodalom és a közönség kapcsolata azonban már régen nem volt olyan fájdalmasan elégtelen, mint napjainkban. Olvasási statisztikák tanúsítják, hogy a rendszeresen olvasók száma és aránya igen nagy mértékben visszaszorult, a költészet iránt például alig mutatkozik érdeklődés. (Emlékszünk még azokra az időkre, midőn Illyés Gyula, Weöres Sándor, Nagy László és Csoóri Sándor verseivel szinte tömegeket lehetett mozgósítani?) Az új magyar irodalom alig van jelen a könyvpiacon, két évtizede egy népszerű verseskötet három-négyezer példányban kelt el, ma ennek valamivel többet, mint egytizedét lehet forgalomba hozni, két évtizede egy sikeres regény több tízezer példányban talált vásárlóra (emlékszem, Galgóczi Erzsébet politikai tekintetben is megvilágosító értelmű regénye, a *Vidravas* a nyolcvanas évek közepén több mint hetvenezer példányban fogyott

el, ez bizonyára több százezer olvasót jelent!), ma örvendetes, ha egy regénynek ezer-ezerötszáz vásárlója van. (Igaz, közben tetemesen növekedtek a könyvárak is: egy általános iskolai tanár alig képes arra, hogy „családi könyvtárát” hozzon létre, egy vagyonos vállalkozót meg nem érdekli a szépirodalom.) A magyar irodalom, mint a nemzet gondolkodásának és magatartásának alakítója, mint a közösségi szolidaritás erkölcsi intézménye – és persze mint esztétikai értékek hordozója mindenképpen és drámai módon háttérbe szorult.

Nem tudom, az illetékesek, azaz a művelődésszociológusok, a művelődés-politikusok, a művelődésszervezők, mikor fogják végre nyíltan kimondani azt (amit különben mindenki tapasztalhat, aki egyáltalán odafigyel), hogy a mai magyar társadalomban egy igen erőszakos „akulturáció” megy végbe, a magyar kultúra és a nemzet nagy többsége között hagyományosan (de legalábbis a tizenkilencedik század harmincas éveitől, tehát a reformkortól kezdve) kialakított termékeny szimbiózis radikálisan megrendült, és a magyar kultúra kisebb társadalmi, értelmiségi csoportok belső ügye lett, úgyszólván marginalizálódott, egyféle devianciává vált a nagy többség által fogyasztott és élvezett álkulturális termékek mind agresszívebb terjedéséhez képest. (Gondolom, nem csak nálunk tapasztalható mindez, hasonló fejlemények miatt panaszkodnak a csehek, szlovákok, románok, szerbek, horvátok is.)

Aki ma fellapozza a népszerű képes, illetve hetilapokat és belenéz a (főként kereskedelmi) televíziós csatornák műsoraiba, elképesztő tapasztalatokra tehet szert. Az önérzetes műveletlenség, a kihívó módon magamutogató „gagyi” talán még sohasem ült olyan győzelmi tort a magyar nyilvánosság fórumain, mint napjainkban, midőn elhájásodott, beszédhibás, alulművelt és közönséges, úgynevezett „televíziós személyiségek” váltják egymást színesben és nagytotálban a minden olcsóságra, álságra és hitványságra fogékony nézőközönség előtt. Ilyen lett ez a közönség, mert a magyarországi nyilvánosság fórumai ilyenre tették: gondolkodását megrontották, minőségérzékét lerombolták, ízlését pervertálták azok, akik ma a nyilvánosság (és a közkultúra) dolgaiban döntési helyzetben vannak. Végül is erőszakos és manipulatív módszerekkel el lehet érni, hogy a nagyközönséget jobban érdekelje egy sikoltozó és félmeztelen „megasztár”, mint egy operaházi produkció, és magasabbra értékeljen egy eleve hazug és otromba, úgynevezett „valóságshow”-t, mint egy színházi előadást.

Az álkultúra, az úgynevezett „tömegkultúra” ma diadalünnepeket ül, kapzsi menedzsereinek erőszakos és gátlástalan módszereivel szinte maga alá gyűri a különben is az egészséges ítélőkészségtől és ízléstől távol álló (mert már másfél évtizede elcsábított és megrontott) közönséget, igazából nem lehet csodálkozni azon, hogy manapság a színvonaltalanságnak, az ízléstelenségnek, a silányságnak nagyobb a társadalmi megbecsülése, mint bármiféle kulturális értéknek, igazságkeresésnek, őszinteségnek. Ha valaha Petőfi, Ady, József Attila, Bartók és Kodály népe voltunk, akkor most Majka meg a többiek népe vagyunk. (Műveletlenségemet mutatja, hogy a legutóbbi időnkig azt hittem, hogy Majka női név!) A magyar társadalom igen sokat kapott a rendszerváltás következtében, mindenekelőtt visszakapta szabadságát, és ezzel azt a millió lehetőséget, amelyre egyedül a szabadság nyit kaput. Nem minden társadalmi érdekcsoport úgynevezett kulturális

intézmény, a nyilvánosság nem minden fóruma használta fel a szabadságnak ezeket a lehetőségeit arra, hogy az ország, a társadalom előre jusson a maga köznapi ügyeiben. Talán az okozza a bajokat, hogy a szabadságot kalózlógónak használó nyereszkesedés, önzés, hatalmi vágy jóval kötetlenebbül, gátlástalanabban képes érvényesíteni önmagát és érdekeit, mint azok az intézmények és erők, amelyeknek a szabadság valóságos értelmét és értékét kellene szolgálniuk és kiteljesíteniük. Meg lehetne hirdetni a magyar kultúra önvédelmi harcát, de ennek a harcnak sem stratégiája, sem stratégája nem létezik. Marad Majka, mint a magyar nép kulturális orientációjának szimbóluma.

Pomogáts Béla

Álom I. Igen, az ~-ok, még hozzá a megvalósulatlan ~-ok sokasodnak egyre. Főlem ebből tornyosul fölösleg. És nemcsak arról van szó, hogy az évek múlásával mind többet adunk föl ifjúkori terveinkből vagy reményeinkből. Még ha van is benne némi igazság: valamivel túl a negyvenen el lehet felejteni a szép reményeket. Korábban nap mint nap arra lehetett gondolni: igen, és ha minden kötél szakad, ha rosszabb lesz, mint amikor tízmilliárd dinár volt a havi fizetésem, amin fél kenyeret lehetett venni, ha egyáltalán kapott az ember; ha nyomorulttabbúl érzem magam, mint amikor tele volt a város katonával, övükön fityegő kézigránáttal, és a nyílt utcáról vitték el egyenesen a frontra a férfiakat; és amikor az anyaország felől érkeztek a bombázók, még mindig maradtak repeszek az álmokból; és most már itt, Újvidéken, ahol élek, nem lehet kibírni; ilyenkor valaha megszólalt belül egy fényes hang: van valahol egy szép kis vár, álmomban nékem ott oly jó, nincsen ott söprű, nincs padló, tiszta ott minden, mint a hó.

De most már nem szólal meg, és a helyén egyszerűen nincs semmi. Felfogtam, hogy késő. Nem most kell átismételni egy-egy mondattal az elmúlt évek történéseit. Immár patetikus, bármennyire igaz. És ki lenne rá vevő? Tizenöt évvel ezelőtt kellett volna józan fejjel leszámolni az illúziókkal, hagyni közösséget és kultúrát, öreg szülőket és soha meg nem született gyermekeket, és nagyot mondva, egy nagy lépéssel Strasbourgban landolni. Most már tudom.

És nemrég, a magyarországi népszavazás körüli hercehurca során közölték is velem: nincs menekvés. Nincs, nem is volt, a mesebeli boldog helyet írók találták ki önmaguk örömére. A legenda oda. Szaporodnak a megvalósulatlan álmok, az elveszett illúziók.

Toldi Éva

áalom II. ~ból bő feleslegünk van. A legdühítőbb, ha egy politikus álmod(oz)ik. Aludjon; alvás közben álmodhatik is, de nappal legyen éber és ébren, legyen terve, elgondolása, ha tetszik: koncepciója, erélye, elhivatott és tettekre kész csoportja, csapata, népe, jövőlátó s jövőtapintó képessége, összefüggéseket kutató hon- és történelem-ismerete, s tudása lélekről, világról, önmagáról. Az álmaival nem sokat érünk. Ő maga kell, szőröstül-bőröstül.

A művész álma szikrajellegű vagy nyersanyag (kinek mi), de az élete a föl-fölizzó figyelem és az aprómunka egymást váltó ihletésében teljék el. Mert a művészet szemlélődés, kivárás és megcsinálás dolga. Ő maga legyen kérlelhetetlen és

bársonyos, ahogy a zebra fehér-fekete csíkos, mintha szeletelni kellene. Legyen fogékony a lényegre és a fölületre, a lényegtelenre és az egészre, a világosságra és az éjsötétre, az elomlásra és a formákra, a színre, szóra, csöndre. S bár higgye, hogy a „jellemzés túloz” (Osvát Ernő), irtózzék minden fölösleg(es)től, mert ami ilyen, az rossz is.

Vasadi Péter

álom III. Vasárnap volt. Az utolsó nap. Hétfőn hajnalban vonulnak fel a meseterek. Azt álmodta, kész a festés, a tapétázás, ő pedig ül a pincében kétségei és könyvei közt, hogy mi kerüljön vissza a polcokra. A dedikáltak, hogy azok mindenképpen, mert beállít valamelyik íróbarátja, keresi ajándékkönyvét a polcon, mit mond akkor. Hogy a manapság nem gyakran szaporodó levevős polc mindenképpen, mert az levevős polc, inspirációs, a mentőmellény. Amikor áll az agya, áll az élet a fejében, mint a fűrészpóros zsákban, kimentse szorult helyzetéből.

Az asszony az álomban meglátogatta a harmadik napon a pince homályában, hogy megnézzé, mi van, meddig válogat. Azt válaszolta, rövidesen dönt. Megint három nap telt el, a férfi olvasott, rámult, hogy az ezerben (1000 db) meghatározott mennyiség a lehető legoptimálisabban jöjjön össze. Kiemelt huszonötöt az ezerből, visszarakott harmincat. Újraolvasta a világirodalmat, a kortárs magyar irodalmat, az első és második Nyugat-nemzedéket, nem evett és nem ivott. Az álomban nem csodálkozott ezen, hogyan hogy nem iszik és nem eszik, nem lép át a Csendesbe, csak olvas, ha egyik könyöke, egyik segge elzsibbadt, igazított, áthelyezte a súlypontot. Ha ma nem jössz föl a kurva könyveid közül, ne is gyere többé. Leküldök egy laticelt.

Az álomban úgy találta, a keretszámmal van hiba. Miután az asszony kikászálódott saját álmából, odaszólt neki: Szerintem kevés lesz ezer darab könyv. Többet kellene visszapolcolni.

Nekem mondd?, nézett gyűrötten, magad döntöttél, hogy ezernél egy darabbal se többet, mert fölöslegesen csökkentik a légteret. Csinálsz, amit akarsz.

Onagy Zoltán

áprilisi hóesés Az ember menne horgászni, április van, a nap süt, a horgásztáskát meg belepi a hó, a szák odafagy a stéghez. Mi szükség van erre?

Podmaniczky Szilárd

ármánykodás „Yfa mend ozchuz iarov vogmuc.” Szól a *Halotti beszéd* több mint 800 esztendő távolából az elmúlás minden előre érvényes törvényéről. Mennyire szeretünk megfeledezni arról, hogy minden napunk, minden percünk az oda vezető úton telik el. Vannak képzeink – ha mégoly homályosak is – a végről. Látjuk az elmenők vergődését az utolsó előtti stációkban. Fájdalmaink, megszorítottatásaink, szorongattatásaink alapján vannak sejtelveink a mérhetetlenről. Arról, ami még hátravan. Hogy amit az odaútban átélünk, már itt e Földön is a pokoli szenvedés előjátéka, magunknak és egymásnak köszönhetjük. Egymás-

nak, akik közös térbe, közös munkahelyekre, közös hazába, közös világunkba rendeződtünk. De hát haza ez így? Ennyi ármánykodással? Ennyi rosszakarattal? Ennyi gyűlölettel? A sok céltalan hömpölygetett odamondogatással?

Vajon milyen lenne az ember, az egyén, ha nem akarna bármi áron szebb, jobb, több lenni, mint a másik? Ha nem sárgulna el naponta – látván, hogy a másíknak egy milliméternyivel több jutott talentumból, szerencséből, ebből-abból. Ha nem lenne bármire képes bármilyen parányi felsőbbségért, uralmi helyzetért. Ha nem volnának közöttünk olyanok, akik – akár a sokaság kisémmizése árán is – mindent akarnak. Akikben egyetlen hajtóerő dolgozik: élet-halál urává lenni. Sajnos minden képzelőerőnk kevés ma ahhoz, hogy elgondoljuk, milyen volna az ember a verseny, a túlhajtott verseny nélkül.

Dobozi Eszter

ártalom és üdvösség – a fölöslegességről Hogy mi minden fölösleges a világban, szűkebb és tágabb környezetünkben, jelenség szinten a végtelenségig sorolható.

Főlöslegesek a kamrában vagy a gardrób szekrényben kallódó tárgyak, a haszontalan limlomok, a kimustrálandó kacatok, könyvben megjelent szövegek kézíratai a hozzájuk készült jegyzetek teleírt füzeteivel együtt. A húszas-harmincas évek hírhedt világgazdasági példája szerint fölöslegesnek – más szóval eladhatatlannak – bizonyult a brazil kávétermés fele, ezért a tengerbe öntötték. Főlösleges a jogászsargonban, a gyógyszerészeti tájékoztatókban és egyes túlértékelt regényekben a töltelékszavak halmozása – olyanoké, mint a *tekintetében*, a *nyilvánvalóan*, a *természetesen* vagy a *szóban forgó tárgyat illetően*; Kosztolányi szerint aki így ír, az más disznóságot is képes elkövetni.

Főlöslegesek a → *fegyvertárakban* sorakozó gyilkos szerszámok, amelyeknél az ellenség „korszerűbbeket” gyártott, s ezért „értelmüket” veszítve porosodnak, pókhálósodnak a ládákbán. (Már amennyiben tömeghalált okozó, de már nem kielégítő hatékonyságuknak bármiféle köze lehet az *értelemhez*.) Van, aki úgy gondolja, hogy jutányos áron célszerű eladni ezeket a rakétakilövő mordályokat és taposóaknákat valamelyik banánköztársaság mezítlábas katonáinak, használják egészséggel a maguk igénytelenebb szintjén. Kisebb népeket azokkal is ki lehet irtani. Nos, az ilyen üzletkötők annyira fölöslegesek, hogy érdemes lenne őket áttelepíteni egy idegen bolygóra, hogy megszabaduljon tőlük az emberiség. Kérdés, nem okoznának-e még nagyobb galibát, ha egy másik galaktika utasai rájuk bukkannának – még a napsütést is eladnák nekik a fejünk fölül.

A *főlöslegesség* éppúgy minőségi, mint mennyiségi kérdés. Főlöslegesek a lejárt szavatosságú húskonzervek, levesporok, itókák, táplálékkiegészítők, gyógyszerek, festékek, akkumulátorok és szárazelemek, amelyek nemcsak helyet foglalnak, hanem károsak is az egészségre. Veszélyesek ránk, ha a takarékoságot helytelenül értelmezve elfogyasztjuk, illetve tovább használjuk őket, és veszélyesek másokra, ha a szemétkébe dobjuk vagy a lefolyóba öntjük. Kedvezőtlenül hatnak olykor a közérkölcsökre is, mert itt-ott akadnak a kereskedelembe, akik átírják a garancia dátumát, hogy elkerüljék a ráfizetést. A fölöslegesség ilyenkor átcsap *károsba*, *ártalmasba*, *közveszélyesbe*. De annak sem örülünk, ha a fölösleges

dolgok csupán kellemetlenséget okoznak, mint az utca túlsó oldaláról dübörgő diszkózene, választások idején a méregdrágán előállított, egészségtelen versenyszellemet árasztó politikai → *hirdetések* színes papírhulladéka – vagy éppen a rossz leheletű írókollégák kötözködése az irodalmi találkozókön és az újság hasábjain.

Fölösleges, ami ugyan eredendően jó és nélkülözhetetlen, mint a búza, de *túl sok van belőle*. A 2004-es hazai gabonatermés például a rekordmennyiséggel okozott megoldhatatlan tárolási nehézségeket a raktárakban és árzuhanást a piacon. Állítólag túl sok a költő is Magyarországon, de ha a művektől függ, hogy ki a költő, akkor ez nem igaz. A legilletékesebb, Arany János szerint a középkori Walesben ötszáz énekest küldött máglyára a hódító II. Edward angol király. Wales lakossága akkoriban feleannyi sem volt, mint a mai Magyarországé. Utánaszámolhatunk, ezen az alapon hány költőt bír el hazánk lakossága – olyat, aki higgadtan, sírástól elcsukló hangon vagy vakmerően képes kiállni az igazságért.

Fölösleges, ami önmagában természeti adottság, amelyet nem lehet, és nem is volna szabad kijátszani, ám személyes szempontból túlságosan kedvezőtlen az eloszlása. Ilyen a számunkra kiszabott idő: fiatalon jó tudni, hogy még előttünk az élet, ámde öregedve már nem jó arra gondolni, hogy a nagyját már a hátunk mögött hagytuk. Fölösleges a vakbél (pontosabban a rajta levő appendix), a mandula és a bölcsességfog – ezeket kioperáltatjuk, ha begyulladnak. A férfiak nagy része úgy találja, hogy fölösleges a szakálla, ezért naponta leborotválja.

A trianoni, a párizsi döntés, valamint a 2004. decemberi népszavazás szerint fölösleges a magyar nép egyharmadának magyar állampolgárságot adni. 2004. december ötödikén a határokon belül maradt magyar állampolgárok úgy döntöttek, hogy a határon kívülieknek ne adják vissza az állampolgárságot, amelytől az idegenek megfosztották őket. Szerintük fölösleges magyarnak lenni. Eszerint magyarnak *élni* fölösleges.

Fölösleges, amit annak tartunk, függetlenül attól, kinek és miért fölösleges. Ami a gazdag embernek szemét, az a kukában kotorászó hajléktalannak érték lehet. A budapesti hajléktalannak jelentős része a határon túlról származik: a jobb élet reményében jöttek ide, és nem találják a helyüket. Fölöslegesek voltak idegenben, és itthon is fölöslegesek maradtak. Fölösleges, ami elhasználódott, mint a lekopott autógumi, ami elpusztult, mint a kiszáradt gyümölcsfa, és fölösleges, amit eleve utáltunk, mint az ötvenhatos tisztítóútzben megpörkölődött varsói szerződés. Fölösleges, aminek már a látványa is unalommal tölt el minket, mint azok a könyvek, amelyek nem emlékeztetnek minket semmire, legföljebb arra, hogy huszonöt-harminc évvel ezelőtt milyen téveszmékre fecsértük egyetemi tanulmányaink jelentős részét, időnket és bizalmunkat.

Fölösleges, ami megromlással fenyegeti a jót, mint a rothadó szemek a szőlőfürten és a krumplis kosárban, vagy lerántja a többi, mint egy-egy kiirthatatlan rossz vers a líratörténeti antológiákban. Ugyanilyen fölöslegesek azok a „tudós” irodalmi értekezések, amelyek azt bizonygatják, hogy rossz és igaztalan mű József Attila *Favágó* című verse, amely éppen ma a legidősebb, ha nem is a cselekvési programok, csupán a jogos, de belátható ideig elérhetetlen vágyak

szintjén. („Dönts a tőkét“.) Sokszor úgy érezzük, hogy szabadulni kell a „fölslegtől“, mint a túlsúlyosoknak a fölös kilóiktól, de sajnos nem mindig azt vetjük el, amit kellene. A fél évszázadon keresztül ránk zúdult, proletárdiktatúrát fülünkbe trombitáló propagandaszólamok talán elidegenítettek egyeseket a *Favágó*, a *Szocialisták* és a *Munkások* soraitól, de nem foszthatták meg *teljes életművének* hitelességétől a huszadik század egyik lángelméjét, József Attilát. A közgazdászok bebizonyíthatják nekünk fehéren-feketén, hogy a világot a tőke viszi előbbre, attól még nem fogjuk szívünkbe zárni Világbank öfelségét, és nem fogjuk imádattal vallani azt, amit Ady oly keserű iróniával mond, hogy a *Mi urunk: a Pénz*.

Fölösleges, ami láb alatt van, ami elárvult, mint a románoknak az aradi emlékmű, vagy mint Madách Imre karja itthon, a Margit-szigeten, amelyet tízvalahány éve lefűrészelték, s még mindig nem orvosoltattak a város gazdái – sürgősebb volt az abbáziai luxusnyaraló.

Fölösleges ingerek tömege zúdul ránk a rádióból és főként a televízióból. A tájékozódás, a művelődés, a színvonalas szórakozás vagy a kikapcsolódás szándékával ülünk le a tévékészülék elé, és rengeteg időnkét pocskolják el bizalmunkkal visszaélve a fölöslegesenél is fölöslegesebb, hülyébbnél hülyébb reklámokkal. Mari néni, a nyugdíjas tanítónő vásároljon a havi negyvenezer forintjából új típusú limuzint, most csak hatmillió. Nem elég, hogy a tudósítások túlnyomó része elkésérítő, fenyegető, rémisztő vagy kétségbeejtő. Nem elég, hogy nevetséges politikusok otromba tréfái borzogatják Mari néni idegeit. Nem elég, hogy minden a világ javíthatatlanságáról és menthetetlenségéről szól a Déli-sarktól a trópusi szigeteken át Afrikáig, Közép- és Közel-Keletig és a lepusztult budapesti körutakig és sugárutakig, ahol az egykori áruházak helyén falfirkálók szipózzák a szórófestéket. Még azt is el kell viselnie Mari néninek, hogy naponta meg akarják győzni a lábszórtelenítés előnyeiről.

A mindent elborító fölöslegesség a mai világ abszurditását fejezi ki. A mai világ egyszerre agyonszervezett és zilált, szögletesre préselt és a *rend hiányától* lezüllött. A mai világ manipulált, széteső és értelmetlen. A hozzáértők rendszeresen megírják, hogy a fogyasztói társadalom megbukott, de hiába beszélnek, az Egyesült Államok elnöke szerint minden rendben van, a szén-dioxid-kibocsátást nem kell csökkenteni. Nemcsak a föld energiahordozó készletét merítjük ki rövidesen, hanem a levegőt, a vizet és a termőföldet is tönkretesszük.

Angliában már létesültek olyan települések, amelyek minden szükségletet helyben előállított termékekből elégítenek ki saját, napenergiával üzemeltetett áramfejlesztők, ugyancsak önerőből gyártott alkatrészek segítségével. Az autót a környezetkímélő módszerekkel előállított áram hajtja, a lakásokat napelemmel fűtik, s a szemét visszakerül a körforgásba, nyersanyaggá lényegül át – gyakorlatilag megszűnik létezni. Kukaturkálók nemcsak azért nincsenek, mert nincs szemét, hanem azért, mert nincs szegénység és nincs előítéletszerű megkülönböztetés; ürügy sincsen hozzá. Az élelmiszer-kereskedelem kizárólag helyben termesztett idényárut forgalmaz; banánnal, narancssal és más déligyümölcssel megrakott, füstökádó kamionokat és tartósított élelmiszereket nem engednek be a területre. Az emberek makkegészségesek és tiszták, nem állati, hanem növény-

ből főzött szappannal mosakodnak, orvosi ellátásuk kielégítő. A fogyasztói mohóságot kikapcsolták, helyette a *szükséges és elégséges* elve uralkodik. Nem vetítenek nekik agresszív filmeket, s a kábítószerrel a cigarettával és a lőfegyverekkel együtt kiiktatták az életükből. Visszaadták értelmét a régi város- és faluközösségnek, amelynek modern, igazságtalan berendezkedéstől és hamis egyenlősítől mentes, erkölcsi alapon nyugvó változatát hozták létre. Az összetartó családokban sok gyerek születik, az emberek elégedettek, talán még boldogok is. Ebben a kis társadalomban semmi sem fölösleges, mindennek helye és értelme van, még az élelmiszer-hulladéknak és a trágyának is. Ilyesféléről álmodozott Jonathan Swift, amikor megírta a Gulliver utolsó előtti fejezetét a tiszta, dolgos és erkölcsös lovakról, akik kizárták társadalmukból a félig disznó-, félig majomszerű embert, a *yehoo*-t. A falanx gondolatától elriasztó Madách Imrének is tetszene ez a kis mintatársadalom. (A fő kérdés, hogy nagyban is meg lehet-e valósítani.) Mi hosszú-hosszú távon mindent a mobilitásra, az energiapocsékoló szállításra, a mozgó tőke kiszolgálására s az arisztokratikus társadalomfölépítésre alapozunk. Nálunk a mezőgazdaság és az ipar klasszikus ágazatait számolják föl, hogy a jól képzett földmunkásból, parasztból földönfutó, vidéki vagy városi proletár legyen – vagy valami olyan képződmény, amelynek még nincs neve. Ez az új típus éppúgy nem hasonlít a munkásra, mint a parasztra vagy a polgárra, még kevésbé az értelmiségire. Az a fő, hogy fogyasszon, szórakozzon és szavazzon – az ókori római *plebszre* emlékeztet, amely kenyeret és cirkuszt követelt a szavazatai ellenében, csak a kenyér helyébe kell egy csomó fölösleges és ostoba kacatot képzelnünk.

A mai értelmiség öncélúvá torzult része *populizmussal* vádolja azokat, akik még a népképviselő fontosságáról beszélnek, mert úgy gondolják, hogy a nép úgy, ahogy van, fölösleges, mint azok az emberszerű lények, akik a föld alatt élnek H. G. Wells novellájában, mint a mai metrálóutak csőlakói (*Az időgép*). Ebben a műben a felszínen, a napsütéses kertekben játszadozó, angyalszerű, üdvözülten mosolygó, finom emberek gondoskodnak róla, hogy a munkáskülsejű üreglakók ki ne dughassák a föld alól tisztátalan és gonosz pofájukat, és el ne rontsák már a látványukkal az ő derűs jókedvüket. A különbség az, hogy az angliai kísérleti társadalom *demokratikus*, emez pedig *arisztokratikus* alapon szabadelvű. Ezt a különbséget rendkívül kevesen értik ma hazánkban, s ha jól látom, a legtöbb országban. Nem értem, miért nem azokat a populistákat bélyegzik meg, akik a Hajógyári-szigeten a mai idiotizmusok valóságos sűrítményét hozták össze, és miért azokat a gazdákat nevezik rosszállóan populistának, akik létük föltételeiért tüntetnek az országutakon és a Dózsa György úton.

A rosszul végrehajtott rendszerváltás óta a sorozatos átszervezések, a tulajdonváltás és a rosszul értelmezett mobilizáció következtében előállt *munkaerő-fölség* külön gondot okoz, miközben a népesség vérszesen öregszik és fogyatkozik. Az *energiafölség* levezetésére és a rossz társadalmi közérzet csillapítására fiatalokat toboroznak tévéműsorokhoz, amelyekben hosszú hetekre luxusvillában összezárva verik agyon az időt és a jó ízlést egy jó marék pénz, lakás vagy gépkocsi és főleg a feltűnés reményében. A hamis reményektől felajzott ifjak a tévénezők szeme láttára válnak létundortól szenvedő, helyüket, dolgukat, életük értelmét

sehol sem találó, sértődött, kiégett, önmaguk számára is *fölösleges emberekké*. Vége a szereplésnek, a csillogásnak, amelynek alig van köze a régiek „jó hírért, névért” folytatott küzdelméhez – nem sikerült „sztárrá” válni. Gépíróőnek, bolti eladónak vagy diáknak kellene menni, és ahhoz már nincs kedve a kiérdemesült sztárjelöltnék. A szavakat viszonylag ügyesen forgató, szerencsés, jó svádájú nyertesek talán megtalálják helyüket valamelyik show-műsorban vagy reklámügynökségben, ahol már nem őket bujtogatja, doppingolja és „cikizi” a jópofa műsorvezető, hanem ők cikiznek és manipulálnak másokat, az érzelemgyalulás és agyradírozás újabb áldozatait. Manipuláltakból manipulálókká lesznek, még beavatottabban, rámenősebben és dörzsöltebben, mint elődeik. A versenyzők többsége azonban elveszti a kedvét minden hasznos és tisztességes munkától, tanulástól, s félő, hogy az egyszerű örömeiktől is.

A *Megasztár* vetélkedő címét azért tartom képtelenségnek, mert a régi filmcsillagok és világhírű operaénekesek még egyszerűen csak „sztárok” voltak, itt pedig József Attila klasszikus verssorának a paródiája valósul meg: „Csak ami lesz, az a virág” – a vetélkedő leendő nyertesének előlegezik meg a hiper-szuperlatívuszt. A „megasztár” a sztárok sztárja – sztár a hatodik hatványon. Ez a műsor nem annyira ellenszenves és alantas, mint a *Való világ* vagy *A sziget* című sorozat, amelyekben jobb sorsra, szebb jövőre érdemes fiatalok teszik tönkre magukat: itt valódi tehetségek is feltűnnek, és többnyire jó látni, hallani őket. Egymás közti magatartásuk is jól láthatóan barátságosabb, mint a langyos vízben lubickolva önmagukat kényeztető, egymást testileg és főként lelkileg megkínzó *Való világ*-macsóké és vadcicáké – de a monstre popmjúzik-vetélkedőben is látom aggasztó jeleit a fölöslegességnek. Föltűnni mindenáron, a csúcsra kerülni a látszatokban, a káprázatokban, a sikerben – ez a vágy bizonyos mértékig természetes, s valószínűleg az emberi természetből fakad. Nemcsak a versenyzők, hanem az értük rajongók óriási tömege is erre utal. Aggodalomra az ad okot, ahogy a tehetséges továbbjutók egyike, egy nagyon szép és jó hangú ifjú hölgy fogalmazott a középdöntő előtt: már csak ebben a felfokozott légkörben tudja elképzelni az életét, a továbbjutásért folytatott verseny izgalmában, a rivaldafényben, a siker bűvöletében; fogalma sincs, mi lesz, ha ez véget ér. Kényszerpályára jutott, és nincs kiút: vagy ő lesz a győztes, vagy jön a nagy semmi, és szerencsétlenné válik. Félő, hogy a pár hónapig tartó sztárfesztivál után, az egy időre állandósított ünnep múltával kevés örömet talál a hétköznapokban, a munkában, a szerelemben, a családban, a gyerekáldásban, a könyvekben vagy a természetben – az egyszerű és megismételhetetlen létezésben.

Vajon tisztában vannak vele azok, akik ezeket a vetélkedőket engedélyezik és irányítják, hogy mennyire kockázatos ez a mesterségesen felszított, a sikervágytól túlfűtött és csúcsra járatott szórakoztatóipari nagyüzem? A nagyképűségtől kicsattanó *megasztár* szó, ez a görög–angol szókevercs a *nagyság* „grandiózus” változatára utal. Rákóczit, Széchenyit, Arany Jánost, József Attilát *nagyjainknak* tekintjük, s most a nagyságot még tovább növelve hitetik el a *majdan* beérkező nyertesekkel. „Dögös” legyen a csaj és „macsós” a srác, ebben rejlik az emberfölttív tüpírozott emberi „nagyság”. És nem csak a televíziós vetélkedő erejéig. Az egész társadalom előtt ezt az emberideált emelik magasra, ezek az élet- és

viselkedésmoделlek válnak példaképpé, ők a követendők, a többi ezeknek tapsoljon, próbáljon hasonlítani rájuk, amennyire tud, viselje a megasztárok arcképet a trikóján, és ha ettől nem érzi magát jobban, akkor szedjen extasyt.

A különféle *Való világ*-műsorokra nem mentség a természeti népek vagy az ókori dionüszoszi ünnepek s a későbbi szaturnáliák és bacchanáliák és más orgiák őrzőngése. Ezen az alapon leihatnánk magunkat a sárga földig, vagy szívhatjuk rogyásig a drogot, hiszen megtettek hasonlókat az ókori görögök is, Amerikában a meszkalinszívó indiánok vagy Kínában az ópiumbarlangok rabjai. Iszonyú visszaélés történik ma – még sosem látott tömegmérétekből – az emberi idegrendszerrel, amely egy jottányival sem lett teherbíróbb, mint régen. Ugyanakkor a technika, mely a vágyak felcsigázását szolgálja és a tömeghisztériát szítja, már túlnő minden *emberi mértéken*, amelyet persze jóval kevesebben idéznek föl a régi görögöktől, mint az önigazolással emlegetett dionüszoszi ünnepek mértéktelenségét és vadságát. A fölturbózott fölöslegesség, a *megawattokra* kapcsolt elektronikus szórakoztatóipar és a *szórakoztató biznissz* hordozza a *megatrendet*, a társadalmi méretekből terjesztett örületet. A *megatrend* a globalizmusra jellemző, tautologikus kifejezés – körülbelül azt jelenti, hogy a *legnagyobb mértékben elterjedt főirány*. A tautológia pedig tudvalevően a nyelvi kifejezésben megtestesülő fölöslegesség.

A fölöslegesség nem csupán kívülről fenyeget. Nem csak a világra naponta rázúduló, sok százezer tonnányi szemét és a kipufogógázzal a tüdőnkbe áramló kén-dioxid, a felkavart pollenek, az ételeket tartósító, színező, „állagjavító” és ízesítő mesterséges adalékok mennyisége, nem csak a túltengő elektronikus rezgés-, hang- és fényhulladék önti el szervezetünket, fülünket, szemünket és idegeinket. Nem csak a társadalmi élettől elidegenítő politikai versengés meg a szolgálatába szegődött, gyűlölködést szító sajtópropaganda szennyes áradata ér már nemhogy a küszöbünkig – a szánkig. A *fölöslegesség belülről fenyegeti legjobban az embert*: az a tudat, vagy inkább megfogalmazatlan érzés, szorongás és bizonytalanság, hogy mi magunk váltunk vagy válhatunk fölöslegessé. Terhessé válhatunk önmagunk és mások számára, ha átadjuk magunkat a manipulált világ ingereinek, és elhisszük, amit naponta sulykolnak belénk, hogy csak akkor ér valamit az életünk, ha nem maradunk le a többiektől a fogyasztásban, az eleganciában, a sikerben, a hírességben, a könyöklésben és a mesterségesen kreált sztárok ünneplésében. Elhisszük, hogy ha nem nyerjük meg lottón a másfél milliárdot, ha nem vásároljuk meg mindenből az új szupermárkát, akkor értéktelenek és jelentéktelenek maradunk. Itt jegyzem meg: fölöslegesnek és károsnak tartom, hogy a társadalmi egyenlőtlenség fölülről (igenis, fölülről) szentesített (igenis, szentesített) elvét ilyen képtelen mértékben kifejezze a lottónyeremények aránytalansága. Miért fizetnek ki az ötös találatért horribilis összegeket, és miért fizetnek a négyes találatért olyan keveset, hogy legföljebb egy félig lestrapált használt autóra telik belőle? Nem veszik észre, hogy milyen demoralizáló hatása van ennek? Vagy talán éppen ez a cél? Az érdekek szerinti, de nem kielezett differenciálás helyett a mesterségesen fokozott egyenlőtlenség? Ki figyel itt még – nem a szociális, hanem a polgári eszmékre: a szabadságra, egyenlőségre és a testvériségre? Ezekből csak a tőke korlátlan szabadsága érzékelhető. Az egyen-

lőséget csak a népjóléti felelősnek álcázott szavazóborzók képviselik, a testvériség, a nemzeti szolidaritás ellen pedig maga a kormányfő vezet hadjáratot.

Amikor József Attila azt írja egyik kései versében, hogy „*Maradj fölöslegesnek, a / titkokat ne lesd meg. / S ezt az emberiséget, / hisz ember vagy, ne vesd meg*” (Tudod, hogy nincs bocsánat), akkor nem a belenyugváásra biztatja önmagát és embertársait, nem arra ösztönöz minket, hogy fogadjuk el a társadalomtól kapott fölöslegességérzésünket. Keserű ironiája és rezignált fájdalom a vezérek által felbuzdított „hadhoz”, a félrevezetett, bűnbe sodort tömeghez való viszonyát fejezi ki így. Ha akkor tart „hasznosnak” a társadalom, ha te is ágyútöltelek leszel, akkor inkább maradj „fölöslegesnek”, akit a kiképzőtiszt és a munkaközvetítő emberszámba se vesz, miközben fogalma sincs róla, mi az, hogy ember.

A *fölösleges* ellentéte a dolgok logikája szerint az, ami *fontos*. Am nyilvánvaló, hogy a fontosat nem mindig tudjuk megkülönböztetni a fölöslegestől (ahogy a lényegest sem a lényegtelenestől). A fölöslegesség dialektikusan következik a hamis fontosság-tudatból. Fölösleges mindaz, ami nem az emberért való értékéből, hanem a *fontoskodásból* származik. Weöres Sándor szerint az emberiség legnagyobb átkai közé tartozik a fontoskodás: a második világháborút minden förtelmével együtt a fontoskodás következményének tartotta. „Ne fontoskodj!” – hirdeti (XX. századi freskó, 1944). A „fontos emberek” robbantották ki a háborút, ők akarták, hogy a „nem fontos” emberek milliószám pusztuljanak a harctereken, a lebombázott városok romjai alatt és a táborozó halál gázkamráiban.

Valójában fölösleges volna elhinnünk, hogy a „fontos emberek” árnyékában senkik vagyunk, fölösleges elfogadni a divatdiktátortól a nehezen kikerülhető sugallatot, mely szerint térdnél lejjebb érő utcai kabátot és tizenkét centinél alacsonyabb cipősarkot csak alacsonyabb rendű lények viselnek, s hogy százhusz lóerőn alul nem érdemes kigördülni az autópályára. Valahol, valamikor kimondta egy észkombajn, hogy az áruk eladási értékébe be kell számítani huszonöt százalék reklámtartalmat. Aki nem teszi, lemarad a versenyben. Ezért vigyorognak ránk az országút mentén az ízléstelen óriásposztterek, ezért nem találjuk a színes szeméttel naponta telerakott postaládában az adóhatósági értesítőt, ezért nem válaszoltam a barátom levelére – valószínűleg becsúszott a legújabb, ingyenes, merített papírra nyomtatott sztárújság lapjai közé, s a megszokott mozdulattal hajítottam a kukába.

Fölöslegesnek tartom, hogy a tudomány elvette az emberektől a vallásos hit vigaszát, s vele azt az alázatot, amely a természetes életet, magát a pusztá létezését is örömtelivé, s az élet végén a halált jó lélekkel elfogadottá tette dédapáink, dédanyáink korában. A huszadik század folyamán vezető kategória lett a bölcséletben és az irodalomban, irodalomelméletben a *lét*. Sokan az Istent helyettesítik vele: több mint az élet – magában foglalja mindazt, amivel kapcsolatban van az életünk, amire törekszünk, s amit nem ismerünk, de függő viszonyban vagyunk vele.

Fölösleges volt fölöslegessé nyilvánítani az erkölcsi nevelést, egyre inkább az irodalmi és művészeti oktatást, a nemzeti történelem tanítását. Fölösleges volt évtizedekig azt sulykolni az emberekbe, hogy „a népet nem lehet leváltani” (ezt rengetegszer hallottuk), mert azóta bebizonyosodott, hogy a népet igenis le lehet váltani. Le lehet váltani a parasztokat és a munkásokat, le lehet váltani

az értelmiséget. A menedzserek vannak fölül, és a *mob*, az arctalan tömeg van alul. Közbul még őrlődik valami, a régi idők maradéka. Az is eltűnik rövidesen. Fölösleges elhinnünk, hogy a szerelemnek, a gyermek- és öreggondozásnak nincs értéke, a tanulásnak nem akkor érezzük örömét, ha általa többnek érezzük magunkat, hanem csakis akkor, ha brüsszeli, párizsi, londoni vagy New York-i kiküldetésre jogosít – legfontosabb a jó fellépés, a számítógép és az idegen nyelv ismerete. Zrínyi Miklós és Arany János, Bethlen Gábor és Kossuth Lajos, Kodály és a → *népdal* nem kell többé. A jó levegőnek és a kristálytiszta víznek is csak akkor van értéke, ha sorsjátékon jutunk hozzá egy skandináviai kéjutazáson.

*

Szeretnék azért valami jót is mondani a fölöslegességről. Hiszen a fölöslegesség a *bőség*, a szükséges javak jótékony ráadása is lehetne. A filmekben mindig úgy mutatják az eltikkadt vándort, ha végre eljut a forráshoz vagy a boros kupához, hogy szája mellett kétoldalt csorog az ital. Így fejezik ki a szomjúság, a szükséglet nagyságát, az élet megtartó hatalmát: azt, hogy az elégnél mindig többre vágyunk. Az éhes kisgyerek mindig többet vesz ki a tányérjára, mint amennyit le tud gyúrni. Ez természetes: nemzeti himnuszunkat énekelve is *bőségért* fohászokdunk. S milyen szép, amikor Weöres Sándor szonettjében, a *Hephaistosban* olvasuk, hogy az izmos kovácsisten fürdik „az erő *fölöslegében*”! A szerelem is akkor szép, akkor igazi, ha túlcserél a mértéken, ha pazarlóan bőviben vagyunk: „*Teli van a Duna, / Tán még ki is szalad, / Szívemben is alig / Fér meg az indulat*” – írta Petőfi egyik szerelmes versében (*Reszket a bokor, mert...*). Volt, aki „szent fölöslegességnek” vagy „a lélek fényűzésének” nevezte a költészetet. Ez igaz (ha nem is kizárólagosan) – de főleg azok veszik „szó szerint”, akik csak fölöslegesnek tartják, mert szerintük a „szent” úgylis csak díszítmény, kegyes túlzás.

Én azt kívánom, hogy az ilyen fölöslegességek maradjanak meg nekünk, ameddig csak lehet, a fákkal, a mezei virágokkal, az énekesmadarakkal, a tücskökkel és a májusi estéken itt-ott még megszólaló békákkal együtt. Nem is akartam egyebet mondani, mint amit ők fejeznek ki: azt, hogy élünk, és utódainkban is élni szeretnénk.

Alföldy Jenő

B

(a) *bankkártyánk napi kamata* Felesleges, hogy adják, olyan kicsi. Ha sok százezren nem kapnák kötelezően a fizetésüket bankszámlára, akkor rövid idő alatt a számla kezelési költsége elfogyasztaná a törzstőküket, hiszen e feleslegesen kis kamat sohase fedezi még e költséget sem. Lehet, hogy ez vezetne oda, hogy a ma feleslegesen soknak tűnő bankból néhány tönkremenne.

Csatári Bálint

Bankkártya és fogkefe A tárgyak uralkodnak felettünk. Tárgyaink foglyai vagyunk. Vajon a könyvek is tárgyak? Most bajban vagyok. Lemezeimről (CD-imről) gyakori költözködéseim során, ha nem is könnyen, lemondtam. De a könyvekről sehogysen ment. Annyira nem tudtam érzelmileg elsivárosodni, annyira nem tudtam szkeptikussá válni. Pedig törekedtem rá. (Lásd: a *Forrás* két

éve a hiányról feltett kérdéseire adott válaszaimat.) Persze kéznél volt mindig egy fél hazugság: a könyvek végül is munkaeszközeim. Aztán, amikor költözéskor dobozokba pakolva cipelem őket, szidom a Könyvek Istenét. Mentem-e általuk elébb? Inkább szét. Lám-lám, most sem egy talált, lopott ceruzacsonkkal írok, a számítógép is a tulajdonom. Tulajdonom a lakás, az autó, a porszívó, a bunkofon. Nem mondom le róluk. (Ami ma fölöslegesnek tűnik, arra holnap szükség lehet. Ne dobjuk ki. Jó lesz még valamire – mondja bennünk az ószeszes.)

Képmutató főszer vagyok, aki fölöslegeit számba se tudja venni. Annyi mindene van, amik nélkül már nem ugyanaz lenne, aki. Amelyek (amik?) nélkül nem is tudna már létezni. (Ez nem igaz!) Aki magát is fölöslegesnek érzi, mégis, mint egy nyomtató ló, megy előre. Így aztán minden igyekezete arra irányul, hogy elhazudja saját fölöslegességét, elrejtse magába a fölöslegesség-érzést. „Ölöm az időt” – összegzi létezés technikáját a rab a börtönben. Tevékenységekbe ölöm az időt – nem mondja, de teszi a szabadlábon védekező. Hogy ne gondoljak rá, hogy száműzzem identitásom teréből, mert az idő pillanatról pillanatra önnön fölöslegességemre emlékeztet. Meg saját képmutatásomra.

„Maradj fölöslegesnek, a titkokat ne leسد meg”. J. A. is folyton fölöslegesnek érezte magát, közben meg miket élt és írt meg! Sok, akkor magát fontosnak vélt haszonelvűnek meg már a nevét sem tudjuk. Utolsókból lesznek az első. Igaz, ezt ők már többnyire nem élik meg.

Szóval (szabadlábas) rabok vagyunk, nem szabadok. Ez nem kérdés, ráadásul nem is mi választottuk. Beleszülettünk, belenőttünk. Fölöslegesnél fölöslegesebb eszközeink (az élettér!) rabjai, amelyek állítólag kényelmünket szolgálják. Fölöslegesnél fölöslegesebb eszmék – rosszabb esetben ideológiák kötőféken vezetnek bennünket manipulátoraink. Az ember: egy fölösleget termelő-teremtő lény, aki, ne felejtjük, felettébb hajlamos az önmanipulációra is. Kitalál magának egy világot („tengerpart, nők, kokain!”), amit benépesít kényelme szolgálival. Amik (akik) aztán rabul ejtik.

Pedig úgy kéne élni, olyannyira kevés sajátot birtokolva, mint egy mindenét magán-magával cipelő hajléktalan; olyan megfontolásokat követni, amelyet a lezuhanni készülő léghajósok szoktak: kidobva mindent, ami fölös. Világ körüli útra indulni egy fogkefével. Na jó, meg egy bankkártyával. (Ebből is látszik: a fogkrém és a pénz még egy ilyen szövegben sem fölösleges.) Légy igénytelen! – mi más lehetne célja egy, a fogyasztói szemlélettől megszabadulni akarónak? Leegyszerűsödni, takarékra tenni a vágyakat.

Sokan tesznek így, lenullázva magukat, a hajléktalanok zömét kitevő, tárgyaiktól (ingatlanuktól és ingóságaitól) megszabadítót egykori, otthonukból-munkahelyükről kiebrudalt férjek (ritkábban feleségek). Igaz, ők nem önszántukból, szabad döntésükből teszik. Úgy alámerülni a létbe, ahogy Paul Auster New York trilógiájának hőse: mindent odahagyva szembefordulni a konzumgagyi világgal, homlessé lenni. És közben kuka-filozófusként figyelni-elemezni a nyüzsgést. És röhögni civilizált embertársaink hangyaigyekezetén. Csakhogy az embernek ez a legnehezebb, megszabadulni saját civilizált lényétől, merthogy kényelemre, alkalmazkodásra, képmutatásra, szerelemre, sikerre stb. predesztinált állatok

vagyunk. Így aztán nincs kiszállás (maximum gondolatban). Szerencsére véges a nyomorúságos nyomulás, egyszer csak meghalunk, mert ha örökké élnénk, élve temetnének el bennünket a felhalmozott javaink.

Mások nem a tárgyaiktól szabadulnak, hanem a legdrágábtól – tényleg, gyakran sokkal többre kerül, mint amennyit ér –, az életüktől. Az öngyilkosság mint az igénytelenség (a szabadság?) legmagasabb (legtökéletesebb) foka? Vagy csupán a leltárhányból levont végső következtetés?

Fölösleges politizálni is egy ilyen fölösleg szövegben (fölsleges persze maga a szöveg is; amiről nem lehet beszélni – arról fölsleges.). A rengeteg fölsből lehetetlen kiválasztani a legeslegeket, de mégis – a játék kedvéért – próbáljuk meg.

Fölsleges például egy olyan demokrácia, ami csak a politikai-bank-média és nagytökés elitnek az, ami; amely az elit egyezményes hazugságán alapszik. Egy olyan parlamentarizmus, amiben nem hisznek-bíznak az alattvalók. Fölsleges egy következmények nélküli, megosztott országban (állam)polgárt játszani. Elmenni szavazni, s elhinni, hogy választottunk. Tudjuk, sejtjük, hogy fölsleges, mégis elmegyünk. Mazochista megfelelni akarásunk (*birka-szindróma* és *háthamégis-effektus*) túlélésünk záloga. Ahelyett, hogy. Aztán azt mondjuk, elkese-redve, kiábrándultan, csalódva, hogy nem élet ez. Persze, hogy nem. *Túlélet*.

Fölsleges minden öncsalás, ének, de hát az ember már csak ilyen. Szeretné, ha szeretnék. Még akkor is, ha nem illeszkedik a kórusba a hangja, ha baromira unja az egyezményes „összhangzattant”. Meg aztán meg akar felelni azoknak, akik (mint most, a *Forrás* szerkesztősege) megtisztelték azzal, hogy kíváncsiak a véleményére. Hiúságának, magamutogatásának, önzésének engedve mégiscsak föltámad cinikus poraiból, és mindannyiszor megerőszkolja magát. És nem teszi azt, amit állítólag szeretne. Nem költözik ki mondjuk egy folyóparti kalyibába a Körös-partra, vagy a Mexikóváros főterére, mint ahogyan azt anno egyik nagy kedvence, Edward Stachura lengyel író tette. Nem osztja szét honoráriumát sem az utcán embertársai között. És nem ugrik vonat alá, ahogy ugyancsak E. S. „Bátorságából” legfeljebb annyira futja, hogy bliccel a vonaton, buszon, villamson. Elblicceli az életét. És legjobb meggyőződése ellenére (micsoda önbecsapás!) tovább gyűjti (írja) maga köré a fölslegeket.

Tódor János

baj, bűn, gonoszság Nem hiszem, hogy alapvetően másképp alakult volna a világ sora akkor, ha a Jóisten helyett Lucifer mond vésőbe parancsolatokat Mózesnek. A szeretet és a gonoszság aránya nem változik a világban azáltal, hogy melyik kap legitimációt és melyik kerül törvényen kívülre. Ahogy a szeretet temploma tövében ott burjánzik a tiltott bűn és a fel nem számolható baj, úgy a gonoszság szentélye mellett is virágozna a tiltott erény, és konspirálva ott szervezné titkos bandáit a kiirthatatlan szeretet.

Balla D. Károly

bánat, szégyen betegek vagyok Ez is fölös. Bánat fog el egész du., míg jó könyv- vagy alsónadrág-rakodással le nem vezetem magam, szégyen, ennek érzete, ha bárkivel jól beszélgettem akár nap közben. A betegek vagyok. Már

megint így telt egy nap. Már megint hiába éltem. Itt vagyok 66. évem után a negyvenkilencedik napon, és mindmáig se tudtam megvalósítani, hogy helyesen éljek (Persze, a múltakat tekintve...), egy fölös fogalom a *mások emlékei rólad*, ők négykézláb látnak padon, netán teljesen pontatlan pletykák keringenek, míg a valóság rejtve marad – hála az égnek, sokszor! –, ideggyógyintézet a félészakás Detox helyett stb. mégis, a szórakoztató sorozatokkal ellentétben, ahol a múltak rémes titkai kísértének s vetik árnyaik, magam: „Ami történt, nem történt”, de tényleg? Magam vagyok a legnagyobb *ellenes radikális* a történelemnek nevezett valami rémségeire visszagondolva... hagyjuk. (Azt én majd elvégzem magamban, hogy az ne történt legyen, aminek az kell, és az igen, ami nekem kell.) (Haha.) De amit az imént elhagytam, mert jegyzeteim szerint (jegyzeteket se írok előre! Abbahagytam. Kár volt engem olyan hamar sokallni, beérett a meggy magától. Elvált Newton a fájától, Descartes szerint nem is élünk, Zenón szerint sehonnan sehova nem jutunk, ezt megírtam a Hamlet-kötetben, az sem igaz, hogy a sárga könyvtől kezdődne az érdemi rész, ha olyan van...), igen, csak írás közben jegyzetelek, különben Totyi (nem fölös, nem illik ide) madárkám dolgait és a Két Ligás Koala Kártyabajnokság eredményeit s az ezzel kapcs. megjegyzéseket írom rendszeresen, sok szép dossziém tátong üresen, felírtam: „A mások által betáplált, netán – főleg – a ma divatos közérzületből ülepedett véleményeket... sárgára irigylem magát, hogy elvonulhat... emberellenes vagy...! Igen, ezeket bánattal, a világ nevében szégyenkezve fogadom, betegük vagyok. Kihalt, nagyobb százalékban nincs az, hogy belső fejlődés eredményeképpen, akár – mert nem nyüzsögve (!), nagy anyagi hátrányok árán is, ld. díjak,

stb. – veszteségesen is emberi nyereséget, jobbulást, érdemlegességet munkállok ki, bocsánat a szóért, mégis, és ha elveszett is az, hogy én paradigmikusnak képzelhetném magam írói mivoltomban, íme, gyalázat, hogy mások paradigmáit rám mérik közben. Ugyanolyan ez, mint a... → *váratlan találkozás*

Tandori Dezső

beszéd I. Szómágiák röpködnek felénk nap mint nap. Pedig egyik alapközmondásunk is megmondja: „Sok beszédnek sok az alja”. Talán lehet, hogy ezt kellene úgy módosítani, hogy „Sok felesleges beszédnek kevés az alja is”, azaz nincs valódi hatása. → *duma, fecsegés, zsinórbeszéd*

Csatári Bálint

beszéd II. Egy régi filozófus szerint a ~ arra való, hogy eltitkoljuk gondolatainkat. Tény, hogy igen gyakoriak az ezen célt szolgáló, nagy bőségben leírt vagy elmondott szavak, mondatok. Ezek enyhébb esetben csak a tömörség hiányát jelentik, de igen gyakran egy agymosási folyamat részei. Derülátó vagyok és remélem, hogy az emberek egy idő után tudatára ébrednek és kiürül belőlük, amivel igyekeztek megtömni elméjüket, s csak az marad meg bennük tartósan, amit szellemi munkával tettek a magukévá. → *duma, fecsegés, zsinórbeszéd*

György Lajos

beszélni Ha nekem beszélnek? Hozzám szólnak-e? Vagy csak a magukét mondják? S én nem ugyanezt teszem, ha reagálok? Van-e az már, és 66. évemet betöltve, oly nagy büszkeség-e az ily Rimbaud-Kiszáll-Végeredmény, meghalok, Hazám, írom a porba, a VIII. iksz felé közeledve, ne már ezt se, fölös! Na, mondatot befejezni is fölös volt. Mégis: ha részemről van beszélés, általában szitokba, zúgolódásba fül (→ *túlzás*), vagy ha éppenséggel hozzám szólnak, azt mondom: „Pajtásom, húgom, hasonmásom-fivérem-nővérem, én neked semmit élőszóval mondani nem akarok, nézd, most is írok a Füzi Lacinak, hálásan, hogy emlékeztetett rá, egy ilyet, mint ez itt, írtam a Vigiliának a hitről, a Palócnak az írói sors gyakorlatáról, az Alföldnek az elméletéről, a Tiszatájnak a viccről, a Jelenkornak a Maigret-ről. Miért nem ezekben olvasol bele, aztán beszélgethetünk?” Miért kell nekem valami másutt sokkal jobban kifejezettet, sűrűbb és jobb lebbencsleveset felhígítani, csak mert beszélgetni állítólag emberi, vagy mert összerobtotunk az utcán, bezuhantál telefonon? (Itt nem részletezem: *kihúzott telefonnal élek*, ez az oka, inkább áldozom a pénzt, akit hívni fontos, magam felhívom.) De itt is olyan hosszú már a magyarázat, hogy előjön: nincs ma már az, hogy szívből igazán? Ki tudja!

Tandori Dezső

betörő Név szerinti szavazást kell kiírni. Aki szerint szükség van a betörőre, annak börtönben a helye. Mert nyilván ő a betörő. De minimum orgazda.

Podmaniczky Szilárd

betörőszerszám Két évig ügyesen halasztgatta. Ígért mindent. Toronyórát, udvari dohányzást, cipőlevéltelt. A harmadik év heves asszonyi partizánrohakkal – elveszett. A festők bejelentkeztek, időpontot adtak. Aztán a burkolók is. A férfi erősen gondolkodott, most legyen öngyilkos, vagy adjon magának egy kis időt, tegyen próbát, mennyire bírja a terhelést. De amint elkezdte bontani a lakást, a két szoba polcrendszerét, kétségessé vált, kibírja-e a három hetet. Lerobbantani a már évekkorábban is jelentős kározkodás-mennyiséget termelő betonba rögzített csavarokat, a már korábban szétrongyolódott, de kicsalogathatatlan műanyag tipliket, amelyeket kénytelen volt gipszfröccsökkel odaragasztani, nehogy fejére dőljön az egész miskulancia. Leballagott a Csendesbe, megvárta betörő ismerősét. Mindenféle ismerőse volt a Csendesben. Betörő, pénzhamisító grafikus, kerékpártolvaj, lánykereskedő, hegyi vadász, mindenféle segedelemre hajlamos ismerősök. Tudta, a betörő rendelkezik egy hétvégi házak ablakrácsainak kiemeléséhez kitalált speciális szerszámmal, ami törés és zúzás, valamint hanghatások nélkül szünteti meg a tartós kapcsolatot a rács és a fal között. Szükségem van rá, mondta. A soha nem látott berendezés valóban csodát tett. Kampóját beakasztotta a falból kiálló csavarfejbe, és egy pumpás-teleszkópos kar föl-le mozgatásával derékszögben, óvatosan kiemelte a csavart gipszestől, mindenestől a falból. Ámult. Szokott technikai rafinériák láttán.

Már régebben szó volt róla, hogy részt vesz egy betörőtanfolyamon. De nem akart betörésből élni, fölösleges idegharc volna, gondolta akkor. Van nekem szakmám is, munkám is, pénzem is, tiltakozott akkor. Most meg nézte a szer-

szám derűs, tehetségével, rátermettségével tisztában lévő tulajdonosát, a rajta lévő kétszázezer forintnyi márkás cuccot, és már nem fogadott volna rá, hogy fölösleges tudás a betörőszakma fortélyainak ismerete a magyar demokrácia 2004. évi diagnózisa szerint.

Onagy Zoltán

bevásárlóközpontok A → *fogyasztás* templomai. Sok ember számára az élet fontos színterei, szórakoztató intézmények. Sajátos, mai életmód kapcsolódik ezekhez. Makovecz Imre egy beszélgetés során mondta, hogy lassan úgy veszik körül Budapestet, mint valamikor a szovjet tankok. → *vásárlás-bevásárlás*
György Lajos

birtoklás A *mamával*, a *papával* együtt tanítanak meg rá: Ez az enyém, ez a tiéd. Az újaid, a kanalad, a harisnyád, a tányérod. Aztán: Ne vedd el a másét! Vagy talán éppen arra: Szerezd meg, vedd el a másét! Gyűjts, gyarapíts, gazdagodj. Pénzt, birtokot, műkincset, politikai befolyást, hatalmat. Ne ismerj határokat. Vedd birtokba az időt, győzzed le a távolságot, uralkodj az emberek felett.

Elfelejtetted, hogy mindent csak használsz ezen a földön? Emlékezzél a keleti mese tanulságára (Tótfalusi István fordításában): „*Ne törj túl mohón arra, mit megkívnán szíved./ Kímélj másokat, hogy téged is majd megkíméljenek.*” Vagy jusson eszedbe a zsoldáros szava: „*Ne méltatlankodj hát, ha valaki gazdag, és ha házának fénye gyarapszik!*” / „*Ha eljön halála, mit sem visz magával, dicsősége nem megy el vele.*” (Zsolt. 49, 17–18.). Ebből szűrte le a közbeszéd, mégis kevesen hallják meg: Semmit sem viszel magaddal a sírba.

Tüskés Tibor

borongás a kultúra halálán Múltkor beszélgetés a Magyar Kultúra Napja alkalmából az Aranytíz nevezetű pesti művelődési központban. Pazarul felújított régi bérház, nagyon gusztusos, áramvonalas modern megoldásokkal, bár néha van némi műze, mint például a presszórész bükkfa–krómozott fém–eperszín műbőr egyvelege esetében. Átgondolt, de az ízlés határát súroló, fura koktél. A házat látszat szerint leginkább a fitness-stúdiók, a kondijukat itt ápoló ifjú és kevésbé ifjú, de fiatalos hölgyek tartják el. Mi négyen, a vitavezető Vinkó József, továbbá Moór Mariann, Feledy Balázs és jómagam ijesztő címmel („Magyar kultúra ma és holnap”) társalgunk. Félek előre, mert tudom, mi következik. Jobbára teljesen jogos szólások és sirámok a közszolgálati és kereskedelmi médiáról, a piaci farkastörvényekről és fogyasztói diktátumról, a nem elégséges vagy nem megfelelően elosztott állami támogatásokról. Terítéken továbbá a közönség gyér számának és rossz ízlésének felpanaszlása, az írástudók árulásának felelőlegessége. Vagyis a régi nóta. Ha polemizálva is, sajnos belemegyek ebbe a (zsák)utcába. Persze igyekszem hangsúlyozni, igenis vannak ma remekművek és remek művek, nagyszerű alkotók, van civil kurázsi, szakmai kezdeményezés nem egy, és fogyogatnak a könyvek is azért... Az alaphangulat mégis sivár marad, mégpedig mert mindez nem a közönségre tartozik (egymás közt lehetne megbeszélni, a jobbítás szándékával), nem a minket hallgatni jött húsz emberre. Már százszor

elhatároztam, de most sem volt időm készülni, hogy inkább kiselőadás-szerűen szólnék hozzá ilyenkor nekem kedves versek alapján, Szabó T. Anna, Tóth Krisztina, Jónás Tamás, Filip Tamás, Gál Ferenc, Imreh András, Markó Béla, Oravecz, Utassy és mások szövegeivel arról, hogy igenis van jó költészet, mely a korra reagál, és közelít az olvasóhoz, ott áll mellette. És tudom, hogy sok betűszerető ember vágyik ilyesmire, még ha nem tudja is, hol találja. Vagyis ellenpropaganda és rémhírterjesztés helyett (ebbe olyannyira belejöttünk!) igenis egyfajta marketing kell ide. Nem így esett most sem. Szerencse, hogy Gyöngyössi Zoltán gyönyörű Bartókot–Kodályt fuvolázott – miután a klímaberendezést sikerült kikapcsoltatni.

Lackfi János

Borzadályból – (vagy borzongatásból) főleg, melyet az írott és íratlan médiumok naponta igyekeznek kelteni és fenntartani bennünk, nehogy a benső köreinkbe visszahúzódva (amit semmilyen szervezet nem tarthat megfigyelés és ellenőrzés alatt), egyetlen pillanatra is békeességben tudhassuk magunkat, s oly értékek, eszmék és hagyományok élvezetének adózzunk, melyek eltántorítanak a globalizációs világot kiteljesíteni vágyók által közvetített információk áradatától. Lelkünk és szellemünk állandóan borzalmas és félelmet keltő, viszszaütő és irtóztató látványokkal történő sokkolása olyasfajta belső feszültséget kelt, mely kihat nemcsak önépítkezésünkre, hanem kapcsolatainkra is: megnehezíti és ellehetetleníti őket, mivel a félelem bizalmatlanságon alapul. Egyfajta rousseau-i logika mentén bátran állíthatjuk, hogy: aki önmagát borzongatja, mazochista; aki másokat riogat, miniszter vagy terrorista; aki önmagát is félelemben tartja, és másokat is egy borzalmas világ részesévé kíván tenni: az thriller-filmek írója.

A borzadály (vagy borzongatás) éppen alkalmas eszköz a manipulálásra is, mivel alkalmazója visszaél az emberi szolidaritással, s az ember természetes irtózatával mindenfajta kegyetlenkedéssel szemben. Azzal, hogy valaki kiválasztja az emberi közösségből: kit és miért kell részvétünkbe fogadnunk elviselhetetlen léte miatt, egy bizonyos politikai cél szolgálatába állítja a szolidaritást és gyűlöletet is; e gesztussal persze mások és más okból történő megaláztatásáról, kirekesztéséről elterelni igyekszik a figyelmet, megint csak egyfajta érdekrendszer függvényében.

Bálint Péter

bosszú A század egyik legrettenetesebb terrortámadása volt 2001. szeptember 11-én a New York-i, a World Trade Center 2 felhőkarcolója és a Pentagon stb. elleni, mely konkrétan az Egyesült Államok ellen irányult. Félelmetes, háborús helyzet, az „Ördög” radikálissá vált, „most már bármi, bármikor, bárkivel” megtörténhet. S ekkor Körmendi Lajos író Berekfürdön írótársaival együtt beszélget gondtalanul, és hozzá és hozzájuk, csaknem mindenkire eljutnak a terrortámadás rettenetes képei. Az író nem tehet mást, tollához kap, és ír: „TÖNKRETESZI A VILÁGOT A BOSSZÚ”, fogalmazta meg első válaszát erre a terrorcselekményre 2001. szeptember 18-án. Megborzong, a világ mindinkább „lakhatatlanná” válik,

a bosszú újabb bosszút szül, „tenni kellene valamit, amiből nyilvánvaló, hogy Jézus Krisztus nem élt hiába”, írta Körmendi Lajos. Talán most sem tudunk mást mondani. A világ többé már nem lesz olyan, mint volt.

Szekér Endre

böbeszédűség → beszéd, duma, fecsegés, logorrhea, zsinórbeszéd

Balázs Géza

Bulvármoraj Boulevard. Tehát a franciák találták ki: az utcára tették, ami nem odavaló. Van bulvárlap, amely nyíltan vállalja mivoltát, van, amely csak teszi, hogy bulvár, de aztán igencsak. Egy bulvárlapot azzal indítottak: „*A homlokunkra csaptunk, kellene egy újság, amely különbözik a többitől.*” Már az első mondat kész blöff. Milyen akkor a többi? Olyan. Utcai, gyorsutcai, sarki, egymegálló, pályaudvari, buszon ülős. Negyed óra, s már hajítom el. Én. Más: belemélyed, belevájja, belevássa a tekintetét, se lát, se hall, milyen érdekes, komoly, észre se vettem, hogy milyen ész-, milyen lélekrengető. A bulvárembert a bulvár rendíti meg. A bulvárember azt mondja, amit Karinthy Hátbizony Jánosa: – *Megmondom én, milyen a jó lap: ami érdekli az embereket. Fáradtak, elgyötörtek, szürke az életük, ne szürkére szürkét, szürkére színeset, érdekeset adjon az az újság. Lebilincselőt, szenzációsat, izgalmasat. Sztárokat, gyilkosokat, halottakat, tűzvétsz, földrengést, szexet, nagy melleket, ilyesmiket, uram.*

Ötven évig magyar ember azt sem tudta, mi a vérbeli újság. Most már igen. A sok, a piros. Most már azt is tudja, milyen az igazi élet: ami a bulvárlapban, ami a televízióban le van festve, szét van röhögve, igen, ez az igazi élet, meg kell érteni, hogy a bulvár, a bulvárszerűség, a bulvárság benyomul mindenhová, s már nemcsak a lap bulvár, bulvár az ital, a bulvárital, a bulvárétel, a bulvárkonyha, a bulvármoraj, a bulvárkönyv, a bulvárzene, a bulvárfilozófia, a bulvárcsillag, a bulvárég, a bulvárfű, a bulvármoraj, a bizonytalanság, a kétély. Hátbizony János halhatatlan. → *Security*

Győri László

bumeráng Harci eszköz, amelyből a második már felesleges.

Schiller Róbert

bürokratikus nyelv Igen sokáig kell várni a lényegre, s a mondat végére elfelejtjük, hogy addig miről is volt szó: „Játszóterre, tiltó táblával megjelölt parkterületre, közterületre, iskolába, óvodába, bölcsődébe, ételmeztérbe, vásárcsarnokba, egészségügyi és oktatási intézménybe, strandokra...” Körülbelül eddig elfogy az olvasó türelme, de azért várjuk meg a végét: „kutyát bevinni még pórázon sem szabad!”

Mennyivel egyszerűbb, világosabb lenne, ha a mondat így kezdődne: „Kutyát bevinni még pórázon sem szabad, ide és ide...” Egy kis szerkezeti átalakítással világos, érthető mondatot teremthetünk. És vajon mit jelenthet a tömör kijelentés: „Állatot elhagyni tilos.” Én például még sohasem felejtettem óriáskigyót, zsiráfot, vízilovat és krokodilt a piros hetes autóbuszon. Temetői rendeletekben ezt találtam: „A temetőben koporsós, hamvasztásos temetkezésre, az emberi

maradványok méltó elhelyezésére van lehetőség.” Ki a fene gondolta volna? Hát mire szolgálna egyébként a temető? És méltó-e az emberi méltósághoz „az emberi maradvány”? Kellően kétértelmű a következő mondat: „A temető díjfizetési kötelezettsége”. Vagyis a temető nekem köteles díjat fizetni, vagy éppen ellenkezőleg: a temetőnek való díjfizetési kötelezettség? Ismerjük a latin példát: az apa szeretete, azaz az apa szeretet vagy az apát szeretik. A túlzott tömörítés más veszélyt is rejt magában: „A temetőbe való belépés és az öntözővíz díjtalan.” Két igen különböző vonatkozást egyetlen szerkezetbe összevonni nem szerencsés, mert multság tárgya lehet. Ahogy az egyszeri rendőr mondta: „Jó estét és személyi igazolványt!” Vannak azután további tömörítések: „A kolumbárium-falban kiképzett urnafülkék egyszemélyesek és kétszemélyesek, így igény esetén családtagok elhelyezését is biztosítani lehet.” Most már csak az a kérdés, hogy halál előtt vagy után. Mert én például nem vagyok nagydarab ember, de meglehetősen nehezen tudom magam elképzelni még egy kétszemélyes urnafülkében is. Tipikus példa a jogi túlbonyolításra: „A halál időpontjában Nekeresd városban állandó lakhellyel vagy tartózkodási hellyel rendelkező elhunytak esetében a köztemető fenntartási feladatok ellátásra kötelezett szerv abban az esetben is köteles a 4. bekezdésben foglaltak szerinti temetési hely biztosítására, ha a halál nem Nekeresd városban következett be.” Ez mindössze csak annyit jelent, ha nekeresdi vagyok, akkor ha nem Nekeresden halok meg, akkor is kapok sírhelyet Nekeresden. A túlírás, az ún. tautológia iskolapéldája a következő mondat: „Úttestet, járdát és egyéb közterületet bármiféle szeméttel (szennyvízzel, vizelettel, emberi és állati ürülékkel stb.) beszennyezni tilos.” Vagyis: szeméttel, szennyvízzel ne szennyezzen! Olyan ez, mint a „vizuálisan láttam a szememmel” mondat. És vajon milyen lehet a „szabálysértésen tetten ért elkövető”? Ha már elkövető, nyilván valamit (szabálysértést) elkövetett... Egy jogászmondás jut eszembe: a jó törvény homályos és kétértelmű. Igen, ennek megfelelnek ezek a mondatok. De föltehetőleg: fölöslegések! → *túlírás, elidegenedett nyelvhasználat, hivatalos nyelv*

Balázs Géza

büszkék vagyunk ~ erre meg arra. Igen, érzem ilyenkor (empátikusan, de nem hurrázva) bévül, hogy' tör föl, s lépi át az öngerjesztett indulat a mértékletesség (magam szigorúan kijelölte) határát. Amin alul igen, fölötte semmi esetre sem. Nem látok okot a büszkeségre. A lelki s testi kidülledésre. Nem vagyunk alább való; ez határozott kijelentés, nem vállveregetése önmagunknak. Nem csak hiszem, bizonyítom is. Másokkal. Ennyi nekem elég. Az ember ne dicsekedjék ezeréves ajándékokkal. Tudjon róluk, szeresse, művelje őket, s ha teheti, gyökereztesse meg a híveiben. Mert változnak ugyan, de el nem évülnek. Tulajdonságok, küldetés, karakter, erények. De rögtön melljük teszem a bűneimet. A bűneinket. Különben „Csaba királyfi a Tejúton”. „Porló szikla”(nonszensz). „Rögtudat”. „Mélymagyarság”. Dicsőséges hátraarc a világnak, melyet Valaki önkéntes halálával váltott meg. E tényre igen jól emlékezem. Erre Ő lehetne büszke. De nem az. „Szelíd és alázatos-szívú” → *hazaffyaskodás*

Vasadi Péter

C

cédulák A polcokról lekerülő könyvekben nem mindig maga a mű érdekes. Érdekes persze, mit keresnének itt, ha nem volnának érdekesek, de sokkal izgalmasabbak a gyerekeknek íródott, huszonevére készült fölszeletelt franciakockás cédulák. Hogy csak kinyitják az adott regényt, verses- vagy novelláskötetet, apjuk helyből eligazítja őket vonulat, technika, szövetségi viszonyok tekintetében. Azazhogy, ki hová tartozik, melyik garnitúra felkentje, hogy a fiúknak ne kelljen könyvtározni, kutatni a múltban. A korban szó sem lehetett internetről, hasonlóról. Még telefon se. Akkoriban még kétségei voltak, hogy az irodalomból valóban csak éhen lehet halni. Nem hitte, hogy a mecenatúrát biztosító gazdag kereskedőasszony feltétlenül a libacomb kelléke, pártos hátvédsor, lehetőleg nagyon jó természet és még jobb cimborák a szakmából. Ma már nincsenek kétségei, ha látná, novellába, regénybe ül a gyerek, bármelyik, el is törné a kezét. És bár a cédulákat kigyűjti a könyvekből, fonott kenyereskosárba dobálja, szépen halomba gyűlik, türelme nemigen van hozzá, hogy a régi, még olvasható kézírást olvassa is. Nem tudja, mi történjen velük. Fölös munka? néz a kosárára. Meglehet. Meg *is* lehet, nem *is* lehet meg, hogy meglehet.

Onagy Zoltán

cégér Valamely mesterség jelvényeként használt, rendszerint a műhely vagy az üzlet bejárata fölé függesztett tárgy vagy címerszerű ábrázolat. Használata az életből ma már kikopott. De a szólás él még: Jó bornak nem kell cégér. → reklám

Tüskés Tibor

cím- és rangkórság Az érvényben lévő köztársasági alkotmánnyal ellentétben, az örökölt, feudális elnevezések és rangok, valamint az adományozott címek (gróf, báró, prior, lófő, vitéz stb.) rendszeres használata az élet minden területén, a társadalmi nyilvánosság fórumain is (kötelező megjelenés: „kis magyar díszben”); a társadalmi kapcsolatok megválogatása ugyanezen az alapon. Bevett formája, hogy mindenkit a család által valaha vagy saját maga által, akár évtizedekkel korábban elért, legmagasabb funkció alapján nevezünk meg. Az eljárás előnye, hogy felment a közelmúlt és a jelen teljesítményeinek és társadalmi helyzetének értékelése alól. Innen van, hogy Magyarországon a legmagasabb az egy m²-re eső miniszterelnökök, elnökök, vezérigazgatók, tábornokok stb. száma.

Kerényi Ferenc

Cs

családmitológia (szoc-priv.) része a nemzeti mítoszok összességének, a törzsi mitológia alapsejtje; delíriumos átéltsége a nacionalizmus egyik forrása lehet; családi belterjes beszédmód, amelyet motivikus ismétlődések, toposzok, metaforák és állandó jelzők alkotnak: „nevezetes család vagyunk”, „felnéztek ránk” („ellentétben veletek”, „nem úgy, mint rátok”, „mindig is furcsa család voltatok”, „veletek nincs minden rendben”). A „szent anya”-szerep: a jámbor családjánya mint eszményi képzet (meg sem közelítheted). A mértéktartó apa képe: „imádtá anyját” („a halála

után nem bírta szegény a magányt”, értsd: villámgyorsan új házasságot kötött; az új asszony bűdös kurva, „elcsábította apát”). Összetartozás: a siftergő gyűlölet fölött – másokkal szemben – átsiklik a tekintetünk. „Összefogunk”. Z. *mama legendás főztje*: gőzölgő levesestál. B. *papa viccei* (bográcsos halpaprikás körüli → *anekdotázás*). → *anekdota M. nena töltőtpaprikája* után önképed periférikus, kisszerű: a heroikus-ként megélt lelki nyomor két tonnája alatt szarrá préselődött az önbecsülésed.

Bence Erika

csapdák ~lapulnak körülöttünk. Nem is elenyésző mennyiségben, formaváltoztatban. Itt van mindjárt egy jellegzetes, aktuális szócsapda. Első tekintetre úgy tűnik: az ínség, a → *hiány* képzetei kimondottan farkasszemet néznek a bőség, a feleslegesség gondolati ügyvivőivel. Mintha ősi, kibékíthetetlen kontraszt feszülne köztük. Akár a hűsítő víz meg a perzselő láng között. De ne dőljünk be a primér benyomásoknak! Mert ködbe vesző, legrégebbi elődeink alighogy rádöbentek az emberi végesség, a halál iszonyatára, rögvést nekiláttak bálványszerű szentjeik és örök életű istenségeik fénylő megteremtéséhez. Akárha a katartikus veszteségekben, a különféle fizikai, lelki hiányokban rejtőzne a legrobosztusabb történelemformáló erő. Tudjuk: a későbbiekben is jórészt ez motiválta a szűkölködő, nincstelen rétegek vagy a feltörekvő osztályok radikális felkeléseit, forradalmait. Más kérdés, hogy a feudális világ alkonyán pont a többlettermelésből pattantak elő a polgári, kapitalisztikus viszonyok fundamentumai. Úgyhogy oda a kontraszt, oda a magabiztosság.

Ezek a fogalmak nem csupán taszítják, hanem esetenként vonzzák, sőt felerősítik egymást.

Igaz, önmagában az emberi többletek, fölöslegek hálózata is roppant komplikált. Elég csak jelezni: nálunk a létminimum sanyarú helyzetéhez azért határozottabb tarifacsomag társul. Ám mi a mértéke a megtollasodásnak, az elképesztő léptékű vagyongyarapodásoknak? Nos, erre már nemigen bírunk mit mondani. Legfeljebb a csillagos égboltot emlegetjük. Közben keservesen észleljük: parányi, rendszerváltó országunkat igazában egy szokatlanul nyers, vadkapitalista széljárás csapkodja. Soha ennyi ügyeskedő, törtető és gátlástalan figurát nem láthattunk szűkebb környezetünkben. Mintha itt csak a lendületes, expressz meggazdagodásnak lenne valódi kifutása. Pedig ismét csak mintegy hárommillió ágrólszakadt koldus tengődik körülöttünk, nem is szólva a gyötrelmesen leszakadó, elszegényedő embertömegekről. Nem csoda így, hogy letargikus, szkeptikus és iparkodó honunkban az acsarkodó ellenségeskedés, a sanda korrupció ugyanúgy bőséges teret talál, akár a barbárabb agresszivitás. S akkor még árván, gazdátlanul hányódó kulturális, művészeti állapotainkat szóba sem hoztam. Noha pont ez az a tartományunk, ahol leginkább EU-konformok vagyunk. De egy szó, mint száz: a konkrétabb, koncentráltabb szemelgetés talán jelenleg is többet ér.

Szuromi Pál

cselvetés A család és cseléd szavunk azonos szláv alakra való visszavezetésének analógiájára, egy kevés önkényes nyelvészkedés révén, a *csal* és *csel* pár-

huzamot is megvonhatjuk, hiszen aki előre megfontolt szándékkal csal, alantas cselek használatához is folyamodik, hogy megtévesszen, becsapjon másokat; aki viszont agyafúrtan, ármánykodva cselet vet, szándékosan rászédni iparkodik a gyanútlan lelkeket, hogy törbe csaljon bennünket. Az utóbbi időben azt vehetjük észre, hogy egyre többen vágynak gyanútlanok, védtelenek, elesettek, vagy legalábbis jámborfajták olykor aljas, olykor pitiáner eszközökkel, hazugságokkal történő rászédésére, mivel tudják, hogy a megcsaltak tábora, sokasága ellenére is gyengébb, mint a cselvetőké, következésképpen úgy vélik, nem kell félni közeli bosszújuktól, heves ellenállásuktól.

Bálint Péter

Csoda (ami nem lenne fölösleges) „Célszerű szegény emberek” vagyunk a családommal. Ezért aztán kevés és szerény fölösleget engedhetünk meg magunknak, kevés fölösleges dolog történik velünk.

A lányom felszedett az utcán két pusztulás szélén lévő kóbor kutyát, és a műfaj szabályai szerint a nyakán maradtak, nem sikerült túladni rajtuk. Jövedelmének komoly része rájuk megy el, és időt vesz igénybe, gondot jelent a tartásuk. A feleségem, „jó lesz még ez valamire” jelszóval a legkülönfélébb apróbb holmikat, ruhákat rakja félre, és amikor a gyűjtemények már azzal fenyegetnek, hogy szekrényből, különféle zugokból kidőlve megnehezítik a közlekedést a lakásban, megkeményíti a szívét és saját tettének hátat fordítva, körültekintően – mit lehet továbbadni, mit muszáj kidobni? – megszabadul a fölösleges holmiktól. Nekem néhány tucat könyvem van, amelyek különféle véletlenek következtében kerültek hozzám. Nem olvastam, nem használom, és több mint valószínű, hogy nem is fogom használni őket, de nincs szívem kidobni őket, mert olyan művek, amelyeket antikváriumban nem vesznek be.

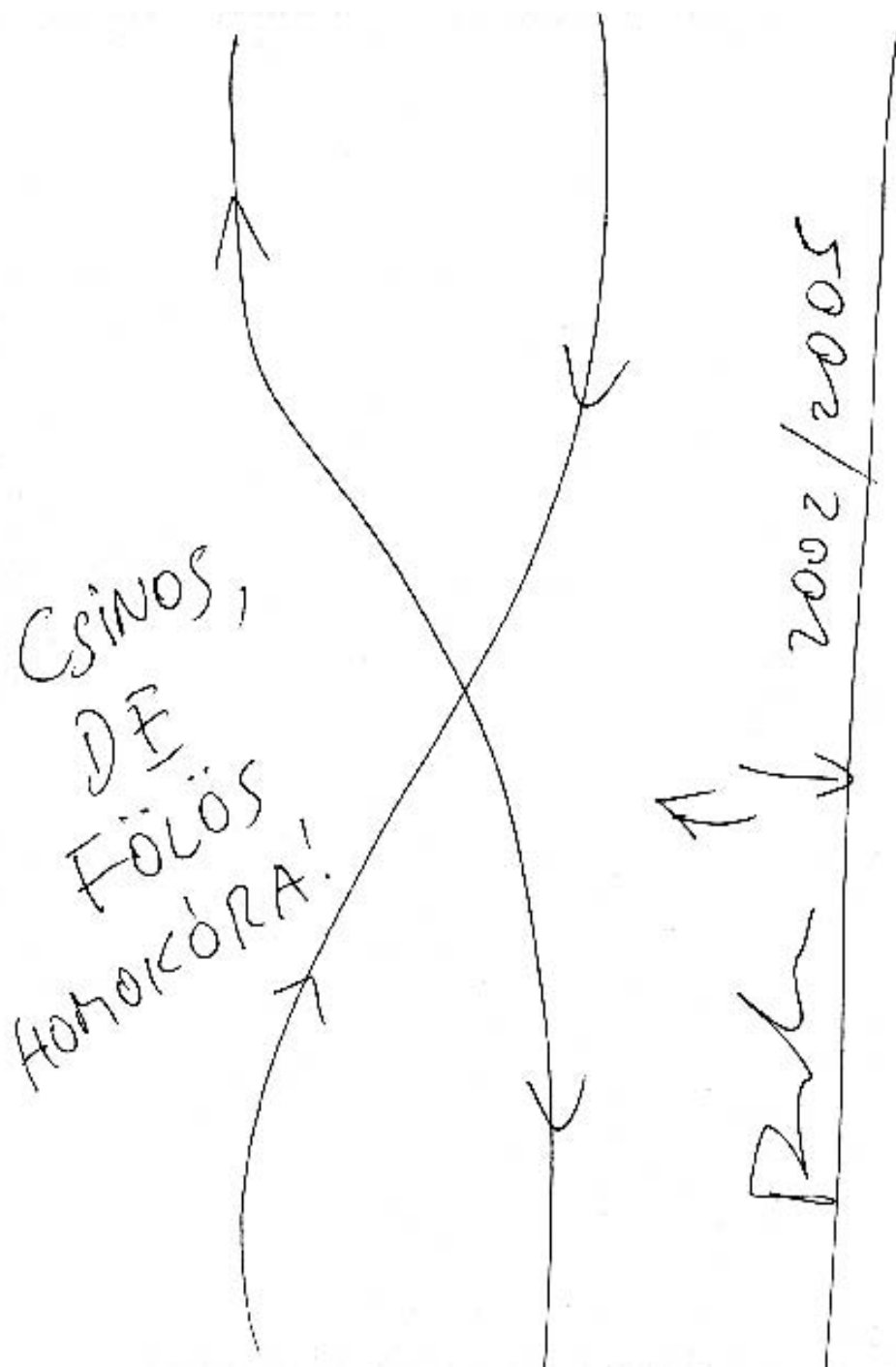
Szerencsére legalább abban gazdája vagyok az életemnek, hogy nem nehezíti meg, csak őrlágon ég a fölösleges.

A fölösleges kedves, kevés vizet zavaró nagynéni, aki, amikor egy virágcsokorral felköszöntik, bonbonnal megajándékozzák, azt mondja, hogy „jaj, gyerekek, nem kellett volna, ez igazán fölösleges”. A fölösleges olyan krúdys, mikszáthos. A fölösleges valami ajtó mögött porosodik, amit nem muszáj kinyitni. Azt mondván, hogy „bocs, egy pillanat!”, bármikor faképnél hagyhatjuk. Elfordíthatjuk láttán a fejünket, nem kell megismerni, kitehetjük az ajtón, vagy be se kell engedni.

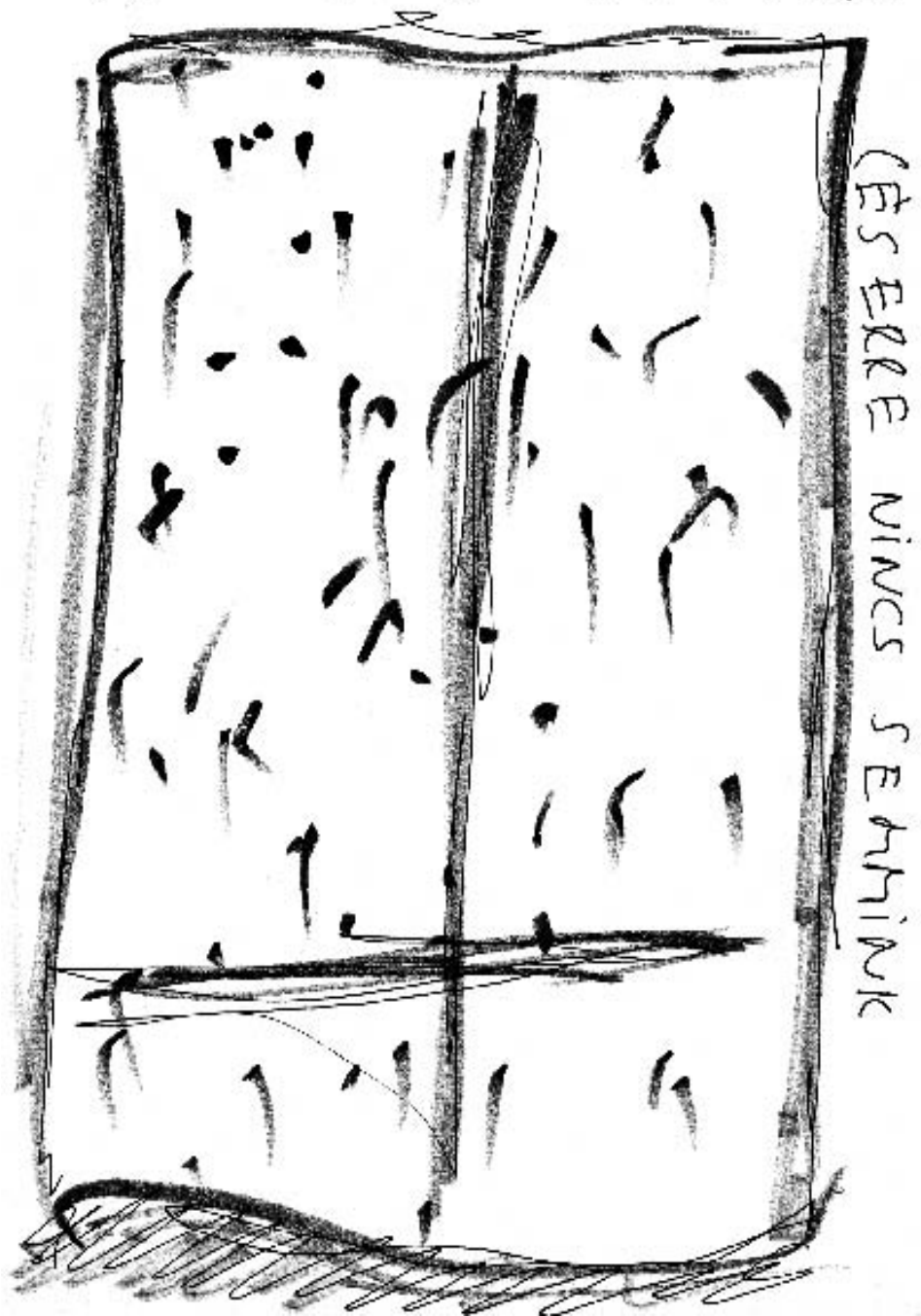
Hanem a fölösleges távoli, arrogáns, krakéler, nyomuló rokona, vagy maga a fölösleges, azután, hogy megtévelyodott – a sok. Azzal van a baj.

Nézzünk egy egyszerű példát a sokra, és rajta keresztül figyeljük meg „működés” közben!

Legtöbbször csúcstechnológiával, prima papíron készült prospektusokat, nyomatokat, szórólapokat tömnek be ipari mennyiségben a lépcsőházunkba. Általában a kukára vagy a lépcsőre teszik egy csomóban, ahonnan valamelyik lakó egy mozdulattal a kukába továbbítja. Nem a levélszekrényekbe rakosgatja, egyesével, a kézbesítő, pedig akkor még talán kézbe is venné, megnézné őket valaki, teljesítenék azt a funkciót, amire állítólag hivatottak.



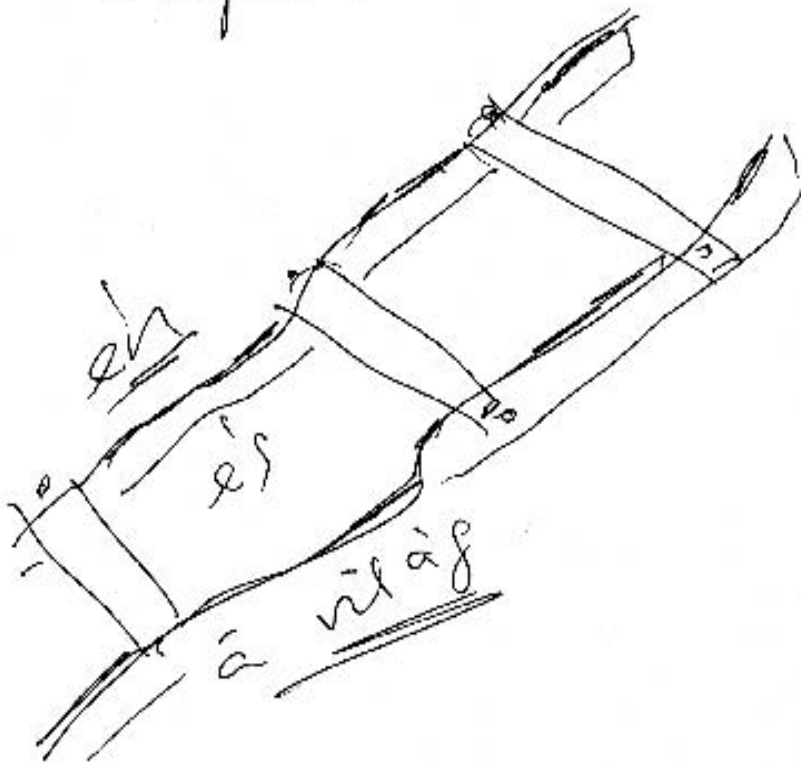
DE EZ AZ IDŐ IGAZI KULLÁSA



(ÉS ERRE VANCS SETHINK

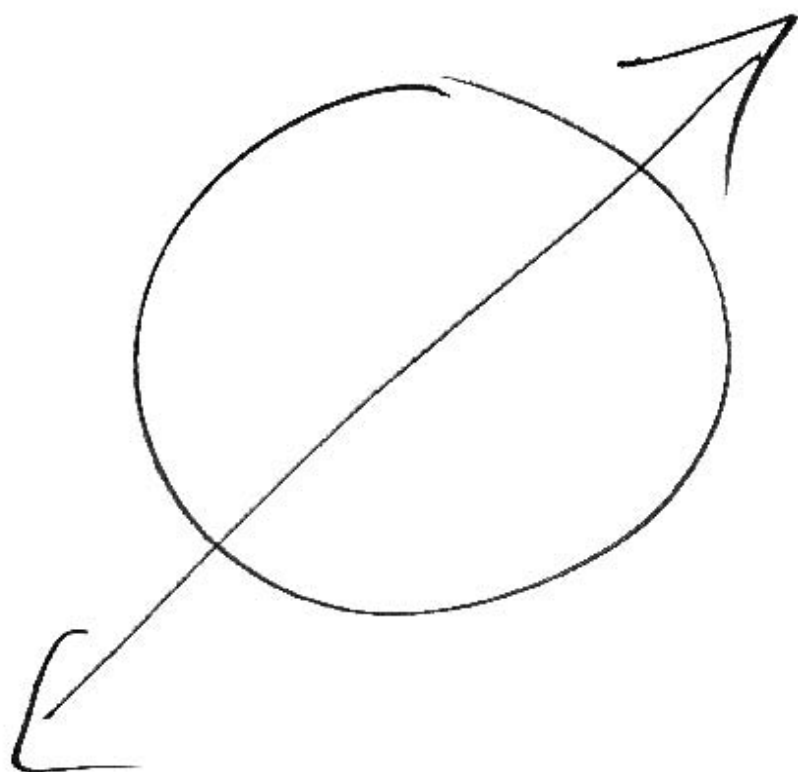
18 2005

Siipär:



Esen uggan
vovat bejssan
jäs uär!

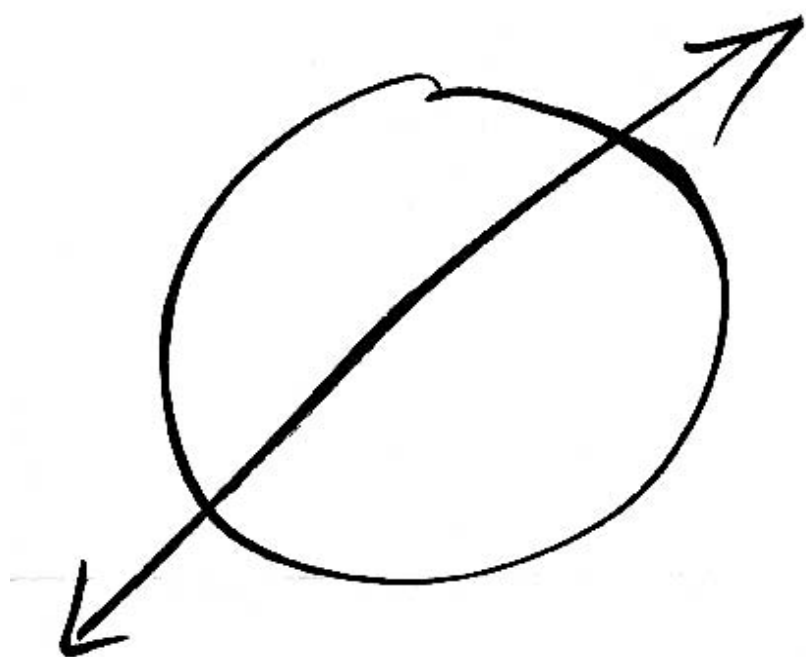
A Nap



Nincs újrat!

18 2004

A Nap



"50-50%

A 50-50%
megoldás
an építés

Költséges kényszercselekvés a prospektus-termelés, és nem praktikus célirányos tevékenység. Az akció résztvevőinek rémlik – ahogy a fantomfájdalom létezőnek jelzi az amputált végtagot –, hogyan kell reklámozni. Az üzlet, üzletlánc propagandistáinak felsejlenek tanulmányaik, és igazolandó, hogy megdolgoznak a fizetéséért, prospektusakciót terveznek. A grafikusnak, fényképésznek, nyomdásznak munkát jelent, tehát akarja, a kézbesítőt is fizetik a kihordásért – és nem azért, hogy célba jutassa a nyomdaterméket. Egy termék ürügyén működik az eredeti céljától függetlenné vált gépezet, és ez fölös termeléssel, környezetszennyezéssel, továbbá költségekkel jár, amit nyilván az üzletekben vásárlókkal fizettetnek meg.

Ez a példa talán a kicsinyesség megnyilvánulásának tűnik, de ha jobban belegondolunk, ez folyik kicsiben és nagyban, lépcsőházi, országos és világ szinten. A környezetünk, a világ egy része a sok alá temetve fuldoklik, mások, a más helyen élő sokak a hiánytól, a nincstől szenvednek.

A sokkal éppen az a gond, hogy nincs menekvés előle, hiszen például, ha kezébe sem veszi az ember a prospektust, akkor is kifizeti – esetleg máshol, más kézbe nem vett prospektusát. A létrehozása okozta környezetszennyezés, túltermelés következményei őt is sújtják. A másik alapprobléma a sokkal, azaz a feltúpírozott semmivel, hogy valakik trehányysága, érdeke, akarata teremti; sokaknak lehetőséget jelent a meggazdagodásra, az anyagi szinten maradásra, másoknak az utolsó sansza az életre. Közben más sokakat tönkretesz, iparágakat, termelési kultúrákat nulláz le. Kárt okoz, nyomul, kivédhetetlen, telefonon tolakszik, és ha nem elég óvatos az ember, és szóba áll vele, lábát az ajtórésbe teszi és már be is nyomul a lakásába, az életébe, hogy aztán kitérje belőle. Tönkreteszi a környezetet, ráadásul vad furorral fortyogtatja, mérgezi maga körül a levegőt.

Sok a felmérés, amelyet sem a megrendelői, sem a készítői, sem a megkérdezettek nem vesznek komolyan, mégis „eredményeik” alapján rendezik az életünket. Sok az érdekképviselői szerv, hiszen lassan már levegőt sem lehet anélkül venni, hogy ne képviselnék sokan – kicsikart díjazás ellenében az érdekeinket, sok mások ellen, akik abból élnek, hogy megnehezítik az életünket.

És mindez nemcsak a materiálisan létező, kézbe vehető, mérhető, statisztikába foglalható, ránk zúdulással fenyegető sokra érvényes, de az emberek életérzésében, az érzések szintjén is jelen van, hat a sok. Sokan érznek úgy, hogy valamiből, valakiből elviselhetetlenül, bicskanyitogatóan sok van. Sokan – szinte mindenki – érzik úgy, hogy sok, ami sok, ez azért sok, ez aztán sok, a soknak is van határa, sokk, ami sok. Hiányzik a közösségi tudat, a szolidaritás, mindenki egyedi eset, mindenki szomszédvár. Mindenki kereplőként forgatja a maga sokkját. Sok a változás, sok a változatlanóság, sok a besokallt kényszervállalkozó, sok aki támogatást kap, sok, aki nem, sok a gazdag, sok a szegény, sok a hajléktalan (sokféle a megítélésük – a két szélsőség: sorsverte emberek, vagy: úgy kell a naplopóknak), sok a bűnöző, a biztonsági őr, sok, akinek a pap, sok, akinek a papné. A sok bonyolult hálózata szövi át a világot. Fortélyos sok igazgat köztünk. Nincs az a sokkal rakott szekér, amire még ne férne egy kis sok. Sok az eszkimó, kevés a fóka. Sok a fóka, csak sokaknak megfizethetetlen a fóka. És sokan érzik úgy, hogy a sok ellenük irányul; sokan körkörös védelemre rendezkednek be a sok

ellen, és a legjobb védekezés a támadás, az eredmény – mindenki körkörös támadásban van, minden tudat darázs-fészek. Sok fészek kigyófészek.

Sok az ember. A túlnépesedés és kísérőjelensége, az atomizálódás következtében, a sok ígézetben, a túltermelési, eladási kényszer hatására, a lelki, kulturális biztosítékok kiégése miatt vesztébe rohan a világ. Olyan, mintha semmibe zúduló kőlavínát alkotnánk. A világ jelen állapota miatt sötét proféciákat hallató, kiútról beszélő hangokat elnyomja a lavina zúgása.

És a legnagyobb baj, hogy aki – és ez országokra, népekre is vonatkozik – kivonja magát a sok hatalma alól, kiszáll a rohanásból vagy perifériára kerül, az a holnapot sem éri meg.

Ha megérjük a holnapi, holnaputáni napot, addigra talán csoda történik. És a csoda az egyetlen esély a már nem is az emberi léptékű életre, hanem az egyszerű fennmaradásra.

A csoda, az nem lenne fölösleges.

Bratka László

csönkítés A Babits-„összeszt” emelem le a polcra, pontosabban az összegyűjtött verseit abból az alkalomból, hogy a napokban megjelent a *Jónás könyve* angol fordításban, mégpedig az eredetivel egy fedél alatt, egy kötetben. Nem azért vettem kézbe az „összeszt”, hogy az eredeti szöveget összevegyem a fordítással, hiszen nincs meg a kétnyelvű kötetecském, de ha még meg is volna, az angol szövegnek akkor se vehetném semmi hasznát, minthogy az angolhoz, szegényemre, a jessz szűrőn és az okén kívül nem sokat konyítok. De ha már a jó hír a kezembe adta a Babits-„összeszt”, újraolvasom a *Jónás könyvét*. Mindenekelőtt arra vagyok kíváncsi, hogy régi rossz szokásom szerint mely sorokat huzigáltam alá korábbi olvasásaim közben. Például az Első rész utolsó sorát: „*A víz simán gyűrűzött, mint a márvány.*” Bizonyára azért húztam alá, mert megragadott a kép, amit jómagam is annyiszor láthattam a tenger partján: a víznek eme sima gyűrűzése. Aztán midőn Jónás már a cethal gyomrában volt: „*a hal Jónásnak fájt, Jónás a halnak.*” És így tovább. Természetesen a sokat idézett mondatot is megjelöltem: „*vétkesek közt cinkos aki néma.*” Tehát – szégyenkezve jegyzem meg – tulajdonképpen nem is annyira a költő remekműve érdekelt ezúttal, mint inkább az, hogy valamikor annak idején Babitsnak melyik sora ragadott meg különösképpen. Egykori „ízlésem” ellenőrzésére voltam kíváncsi. Ezúttal nem húzom alá egyetlen sorát sem, most inkább az érdekelne, hogyan szólal meg angolul például az Első rész első versszakának utolsó négy sora, illetve ennek a szakasznak is a legutolsó sora: „*futván az Urat, mint tolvaj a hóhért?*” Vagy ez: „*forgott a hajó, kettétört az árboc, deszkaszál nem maradt hű deszkaszálhoz*” (Kiemelés: N. I.) De hiába is kíváncsiskodom, amikor nem tudok angolul. Azzal vigasztalom magam, hogy ez a vers, miként minden nagy vers, azon a nyelven a legtökéletesebb, a legnagyobb, amely nyelven megszületett. A fordító, a legavatottabb is, lever róla valamit. Az már nem a madár, mondta volt Fehér Feri barátunk, csak annak az árnyéka.

De voltaképpen nem is ezekről a dolgokról akartam itt szólni, hanem arról, amit másutt már említettem, néhány 20. századi költőnk „összeséről”, Szabó

Lőrincéről, Juhász Gyuláéről... S miután elimádkoztam jómagam is Jónás imáját s a kötet utószavához értem, ott ezeket a sorokat találtam:

„Gyűjteményünk nem tartalmazza a költő néhány olyan versét, amely irreudenta hangjával sértené a szomszéd népek nemzeti érzését.”

Ezek a *Vásár*, a *Szittál-e lassú mérgeket?*, a *Csonka Magyarország*, az *Áldás a magyarra*, az *Erdély* címűek.

Hasonló okból hagyták ki az összegyűjtöttekből a következő versek egy versszakát: a *Dal az esztergomi bazilikáról* 4., a *Hazám* 3. és az *Ezerkilencszáznegyven* 3. versszakát.

Meg se kérdezve, hogy belemegy-e ebbe az öncsonkításba a szerző, megtadja-e öt versét és három versszakát? Meg se kérdezhetnék a 68-as kiadás szerkesztői, felelősei, hiszen a Mester már rég halott volt. És ha föltámadt volna egy órácskára? És kézbe veszi a kötetet? Látván, de el nem fogadva az utókor ítéletét, újra lehunyta volna a szemét, immár örökre. A költők, a legnagyobbak is, könnyen megsértődnek. És túl érzékenyek. Különben aligha tudták volna eldalolni dalaikat az esztergomi bazilikáról.

Németh István

D

Demagóg

*Temetni jöttem volna, nem gyalázni,
de hát – ó, egek! – sajnos nincs halott.
Pedig mily kéjjel, mily sóvár örömmel
búcsúztatnálak, Örök Demagóg!
Hogy sorolnám csodás erényidet
(melyeket Te maradandónak véltél,
s mi tagadás, tévedhetetlenül):
a Hazaféltést, Nemzetsiratást,
más nemzetek Habzó Szidalmazását,
az árulókról Villámszavu Dörgést,
Összekacsintást tiszta nagyjainkkal,
kiknek a talpáig sem értél soha!
Nem feledném szólamaid a Pénzről,
Jólétről s más ily Résztvevő Dumád,
Hivatkozásid hős halottainkra –
céljaikat mocskos szájadra vetted!
Te rút, te dörzsölt, ó, te ronda fattyú!
Te áruló, ki mindenkit elárult!
Te rongy, te kapca, fertőző szemét!
Ám bocsásson meg neked, aki tud:
Egy másik ŐD, vagy talán anyád,
ki egy szomorú órán megcsinált,
vagy szerelmed, ki nem képes feledni,*

*vagy az a sok-sok árva becsapott,
vagy bocsásson meg bárki, akinek
oly nagy szíve vagy annyi esze van –
én, a költő, nem tudok megbocsátni.*

Demény Péter

depresszió Nem bíbelődöm futó depressziókkal és múlt tudatzavarokkal. Úgy tervezem, hogy egyszerre, teljesen és visszavonhatatlanul fogok megőrnülni.

Balla D. Károly

Dicsértessék a Jézus Krisztus! A kisvárosban megvolt az érettségi, a fiúk elmentek a konviktus, a katolikus diákotthon ablaka alá búcsút mondani a hittanoktató atyának. Már nem kötötte őket az iskola, nagy szabadságukban trágárnál trágárabb dalokat kurjongattak.

– Te – mondta az egyik –, ha ezt a Hajagos meghallja!

– Hát aztán! Csókolja meg a seggemet! Úgyse látja, ki kornyikál neki, az a nagy görögdinnye feje nem fér ki a rácson!

Hajagos kinézett a tökfejéből, a fülével kihallotta, hogy a Bognár gyerek üvöltözi a legjobban azokat az istentelen nótákat. Elballagott másnap a kisváros nagy tisztességű férjijához.

– Bognár úr, nagy panaszom van a fiára. Olyan ocsmányokat énekelt az este, hogy el se merem mondani.

Bognár úr, a virilis, széttárta a karját: – Tisztelendő úr, nem tudom, honnan az anyja picsájából tanulta!

Hajagos atyában elszűkült a lélek, az égre merevedett a tekintete, és csak annyi telt ki tőle: – Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Az *anyja micsodája* elkezdi önálló életét, leválik Bognár úrról, egy ideig bujkál, aztán olyan társadalmi okok következtében, amelyeket sem időnk, sem okunk, sem célunk megtalálni, elkezdi addig soha nem látott agressziójú nyilvános életét. → *Számozott szavak*

Győri László

digitális Digittállok, nem tehetek másként.

Balla D. Károly

duma Azok kedvelik, akik semmi lényegeset nem tudnak, de azt a látszatot óhajtják kelteni, hogy mindent ismernek a legapróbb részletekig. Azt hiszik, ismerni annyit tesz, mint tudni. Nem annyit tesz. A → *tudás* szerzett, de főként eleve bírt (tehát kapott) készséget, képességet, ismeretlen mélységű forrásozást, folyton munkálkodó belső energiát, strukturális „szerkezeteket”, kegyelmet jelent, s ennek jele a személyiséget behálózó megállíthatatlanság; ettől még hosszan hallgathat is, csücsülve az emberek háta mögött, rejtőzhet és mutathatja magát, beszélhet keveset is, sokat is, letehet az asztalra néhány furcsa szót,

fölállhat és távozhat. Aki tud, az szabad. Aki – a cselekvés eredeti értelmében – beszél, az sohasem dumál. Aki tud, annak szólnia kell valahogy, de nem téveszti össze a tudást sem a hatalommal, sem az ismeretlennel. Nem minden ismeret szolgálja a tudást. Van olyan ismeret, mely ellensége a tudásnak vagy annak, aki tud. Pl. én, X fölfedezem, hogy Y zseni. Minthogy én soha nem leszek más, mint szellemben gimnasztikázó tudatlan, a zsenit meggyűlölöm. Ez elszántta tesz, s fölsímetti velem az ő esetlegességeit. Észreveszem, hogy súlyos gyöngéi vannak, mivel komoly erényei is. Használok ellene a gyöngeségeiről listázott ismereteimet, s velük ásom alá, ingatom meg, ködösítem el, cáfolom, ragasztom át a tudását, neki pedig rossz hírért keltem. Aki – vakmerően – a mélyben él, azt a fölszínen kell megfogni. ... A dumás ravasz. Úgy tesz, mintha tudna. Ha beszél, szüneteket tart, s azt mímeli: neki van mersze megvárni, míg fölbukkan (nem létező) szellemének titkos mélyéből a kolosszális gondolat. Valójában nem jut eszébe semmi. Addig magnetikus tekintetével szigonyozza a türelmes ostobákat. Aztán elhadar valami épületes szakblablát. Ez a „cizellált” duma törvényszerűen árulja el őt: csak hátsó gondolatai vannak, amik sosem gondolatok, hanem alantas, takarni való szándékok. A duma, mint az alágyújtott tüllfüggöny, mindig ellobban. → *beszéd I.*

Vasadi Péter

E

egyoldalúságok Természetes vonzalmaink és kötődéseink, alapállásunkról valló eszmeválasztásunk és pártoskodásunk szabad választásunk bizonyítékai, emberi természetünk és gondolkodásunk árulkodó jegyei, melyek legalább annyira jellemeznek bennünket, mint kimondott szavaink és nonverbális kommunikációs eszközeink.

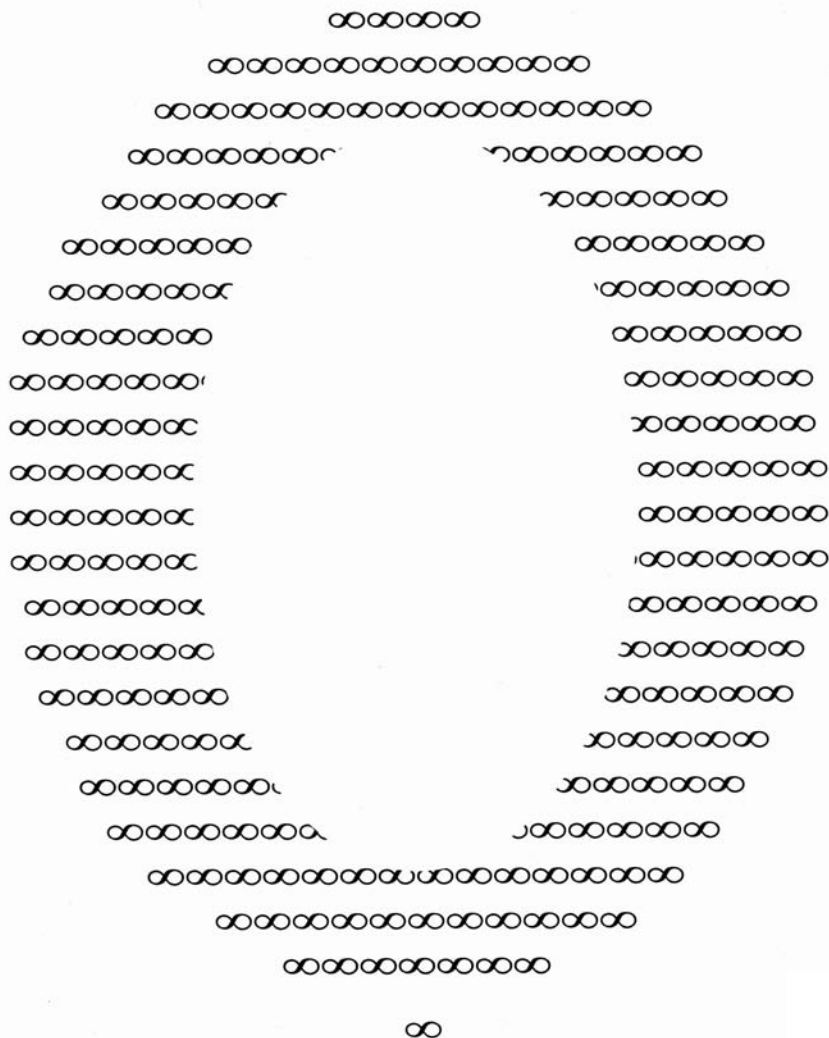
Ám az örökös monologizálás, önös érdekeinken merengés következtében elveszítjük józan ítélőképességünket, vagy a kanti értelemben vett *egyenes-séget*, vagyis azt a szándékot, hogy „mindazt, amit mondanak, becsületesen mondják”, s többé nem a becsület, a személyes meggyőződés, a párbeszédre való nyitottság számít, hanem rögeszméink, vagy a mások által rögeszménké tett rögeszmék ismételtetése, egészen addig, amíg a sartré-i önbecsapás, önmeggyőzés logikája mentén el is hisszük a rögeszmék igaz, becsületes voltát. Természetes vonzalmaink és meggyőződésből (vagy önös érdekből) vállalt „pártos” kötelmeink gyakorlása közben mindegyre azt tapasztaljuk, hogy a másokéval és a másokéba ütköznek, s mivel az elmúlt évszázadok megtanították velünk az ókori mondás tragikus igazságát: „jaj a legyőzötteknek”, konok fejjel ragaszkodunk sajátjaink létjogosultságához, s jottányit sem engedünk a másokénak, ha egy cseppet is korlátozni, módosítani akarják a mieink létezését.

Bálint Péter

elidegenedett nyelvhasználat → *bürokratikus nyelv*

Balázs Géza

ELÉGSÉG ÚR BŐSÉGÖSSZLETHEZ LÁTOGAT



előszó Azt tartja a tudomány (így hallottam az egyetemen), hogy az ~ fölösleges dolog a szépirodalmi művek előtt. Mert ha az adott írásmű nem tudja önmagát megindokolni, akkor az nem jó írásmű. Ha saját rendszerén belül nem tud létére igazolást szerezni, vmi. nem működik benne. Valóban, elgondolkoztató. Kosztolányi regényei előtt valóban nincsenek szerzői ~k.

De akkor mit tartsunk Karinthy műveiről? Könyvei élén gyakran találunk ~t, gondoljunk csak az elhíresült célba lövős ~ra az *Így írtok ti* elején, v. a *Holnap* reg-

gel című dráma előtt álló hosszú bevezetőre. Még az egyik legismertebb Karinthy-versnek, a „Nem mondhatom el senkinek” kezdetűnek is ez a címe: *Előszó*.

A regényeivel is nagyrészt hasonló a helyzet. A *Mennyei riport* és az *Utazás a koponyám körül* előtt is hosszú ~ áll. Karinthy mindkettőben magyarázkodik. Az elsőben „sértődöttségével” adja igazolását a regénynek, miszerint őt nem kérdezték meg a túlvilági életről, pedig lett volna mondandója, elmondja hát regényben, a másodikban pedig sértettségével, miszerint megvádolták, hogy a „híres” agyműtétje körüli hercehurca csak reklámfogás volt, a vádakra válaszolva elmondja hát regényben, mi is történt valójában.

Fentiekkel érdekesen állítható párbeszédbe, hogy *Capillária* című regényének első kiadása (1921) még ~ nélkül, a második (1925) viszont már ~val jelent meg. (Az első német fordítás után, mert a *Levél H. G. Wellshez* című, ~ként funkcionáló esszé előbb németül volt olvasható, aztán magyarul a *Nyugatlban*, s végül a *Capillária* kötetben, immár végleges helyére, a regény elé kerülve.) Ebben a második kiadástól kezdve olvasható ~ban írja le magának az ~nak a történetét is, az ~ nélküli első kiadás kudarcát: „A könyv megjelent, vitákat vártam, ellenkezést, hozzászólást. Mindez elmaradt – néhány ostobaságot írt néhány hiú és fáradt kritikus, rajongó fiatalemberektől zavaros leveleket kaptam, amikben azt igyekeztek kimutatni, hogy csak ők értenek engem, mert ők még nálam is különbek. Az asszonyok tréfásan megfenyegettek ujjacskáikkal, aztán csönd lett.”

Mi történt? Az olvasók valóban nem értették meg a regényt ~ nélkül. Ezek szerint igaza lenne a tudománynak? A *Capillária* rossz regény lenne? Karinthy pedig rossz író?

Nem arról van szó esetleg, hogy nem az ~ a fölösleges, hanem a → *rossz olvasó*, aki nem érti meg a műveket ~ nélkül?

Balogh Tamás

ember Az emberi élet mindenkori sérthetlensége olyan elv, amiből nem következik, hogy jelen népességi állapotokban és egyes területek szegénységi mutatói mellett feltétlenül születni kell embereknek. Ezek az emberek már a csontsoványságba, az éhhalálba születnek bele, fölöslegesen. A Föld már rég nem az a paradicsomi környezet, ahol legalább a létminimumhoz szükséges feltételek rendelkezésre állnak, hogy onnan nézve a társadalmi egyenlőtlenségeket az esélyegyenlőség szép gondolata elsimíthatná. A Föld elért abba a korba, mikor e sokaságot fönntartani képtelen, fölös emberi példányokat termel. → (a) *felesleges ember típusa, felesleges ember/ek*

Podmaniczky Szilárd

emergencia (kiemelkedés, új minőség) → *kultúraváltás*

Balázs Géza

Erőszak, agresszivitás, mely az ember kedvét lohasztja, hogy részt vállaljon az egyre zavarosabbá váló közügyekből, az amúgy sem túlságosan népszerű szolidaritásból, az egyre nehezező együttműködésből, s arra ösztökéli a kiábrándult egyént, hogy visszahúzódjon csigaházába, saját kertjét ápolja ren-

dületlenül, s nemritkán megalkudjon, és szemet hunyjon az erősek erőszakoskodása láttán.

A visszahúzódással és befelé fordulással csak az a baj, hogy az „agresszorok”, az erejüket fitogtatók, eleve azért fenyegetőznek, erőszakoskodnak, terrorizálják a gyengébbeket, hogy céljukat elérjék: vagyis megfélemlítsenek másokat, s bosszújukat megtapasztalva ne akadjon olyasfajta bátor ember, aki szembeszállni merészel akaratukkal, aki leleplezi titkos kis üzelmeiket, aki fejükre olvassa jogtiprásuk tényét és esetleges következményét. Egyfelől üdvözítő a Rousseau-féle remetelétbe való visszavonulás, mely persze együtt jár, s nem csak az ő esetében: az embergyűlölettel és az üldözési mániával, s nem utolsósorban azzal, hogy másokra hagyjuk a korábban szívügyünknek érzett nemes harcok megharcolását. Másfelől előbb vagy utóbb szembesülnünk kell azzal, hogy „ermenonville-i magányosságunkba” is betörnek az erőszakoskodó hatalmasok, mivel nem hagyhatják szó nélkül kívül- és felülállásunkat, mert mások számára is kívánatos lehet a függetlenségnek és a szabad bölcselkedésnek ez a nyugodt állapota.

Az agresszióval az is baj, hogy méregként árad szét bensőnkben, átjárja egész valónkat, vérünkbe válik, s csakhamar magunk is elkövetünk kisebb vagy nagyobb erőszakos cselekedeteket, olykor akaratumk ellenére; máskor pedig oly hevesen iparkodunk ellenállni neki, hogy magunk észrevétlenül is rabjává válunk a gyűlölködésnek, amely szintén egy fajtája az agressziónak. Egyszóval az agresszió mindennapos jelenléte életünkben átalakítja szellemi és lelki természetünket, elátkozottá válunk, esetenként embergyűlölővé is, s hiába is igyekszünk messzire távolodni az emberi közösségtől, hogy temperáljuk haragvadásunkat, legvégső soron önmagunkat kezdjük gyűlölni és magyarázni, mint az olykor az „ermenonville-i remeténél is fölfedezhető”. Egyébként pontos látéleletet ad erről az állapotról egy Rousseau-nál is korábbi és általa is rajongásig szeretett moralista: Montaigne, aki azt írja egy helyütt: „a lélek a maga felindulásaiban inkább önmagát csapja be, valójában hite ellenére támasztván magának hamis és képzelt tárgyat, csak hogy ellene fordulhasson”.

Bálint Péter

eszközök Ősidők óta jórészt életünk nélkülözhetetlen kellékei, igen gyakran saját örömeinkre előállított dolgok. A fogyasztói társadalomban azonban a sokféle fölösleges ~ előállításának célja rendszerint a haszonszerzés. Felsorolásukkal megtölthetnénk a *Forrás* sok kötetét. Ne menjünk vissza a kertitörpékig, inkább néhány mai példát sorolok fel. Ilyeneket látok a hirdetésekben és az üzletekben: elektronikus játékok, műállatok; lábmosóvizet-melegítővizet, pezsgető lavórt, kerti grillsütőt, asztali egyéni grillsütőt, plazmatévét, digitális fényképezőgépet, fényképet készítő → *mobiltelefont*, villanymotoros konzervnyitót, háztartási olajsütőt, konyhai elektromos kést; dobozos fölvert tojást, amit a forró olajba öntünk, ha rántottát akarunk sütni; kész tejszínhabot (jaj, de rossz!). És hallottam már masszírozógépről, valamint láb- vagy kézkörömpololó berendezésről és ablakmosó szerkezeetről. → *tudás – „racionális” megismerés*

György Lajos

EU-bővítés Úgy tűnik, távlati terveiben az Unió nem tartja elképzelhetetlennek Ukrajna csatlakozását. Erről nekem Woody Allen mondása jut eszembe: „Sohasem lennék egy olyan klubnak a tagja, amelyik még engem is elfogadna tagjának.”

Balla D. Károly

európázás Új fogalmazási, szóalkotási kísérlet arra, hogy valaminek a feleslegességét feltárhassuk. Felesleges Európával takarózni is, fenyegetőzni is. Mi is európaiak vagyunk igen régóta, bár az utóbbi fél évszázad kétségtelenül eltávolított kissé tőle bennünket. Az Európai Unió – az más, az nem felesleges. A lehetőség lenne végre arra, hogy a szintén felesleges → *köldöknéző búsmagyarságunkat* örökre elfelejtjük.

Csatári Bálint

É

én könyvtáram A sorozatokkal nem lesz gondja, hitte elsőre. Nagy test, nagy élvezet. A sorozatokat egyben megtartja, vagy egyben száműzetésre ítéli. A tévedés azonnal, az első sorra kerülő sorozatnál – ÉN KÖNYVTÁRAM (Móra) – kiderült. Hogyan bánjon, bánhatna egy könyvsorozattal, amit anyja rendelt neki, csak és kizárólag neki, hogy a korábbinál is radikálisabban a könyvtárszobába zárja? Mit szól a világ, ha *A volokalamszki országút*, *Az éneklő kutya*, és a *Poeval*, Whitmannal való első találkozása a pincében hever? Nem döntött menetből. Amíg össze nem gyűlik a teljes meglévő a sorozat, a másik szoba kettős sorai is tárolnak néhányat, új dombocská. Sarkos, megfakult, kopott, színes szövethuzattal, agyonolvasott domb. A negyedik.

Onagy Zoltán

élvezze A férfi két táskába pakolt. Nagy táskába. A pincejárást úgy szervezte, hogy odalent két külön hegybe tornyozza az évek alatt a résekbe, hézagokba betuszkolt regényeket, vers- és novellásköteteket. A visszatérőt, várólistást, fontosabbját, egyikbe. Hulladékát, a soha el nem olvasandót, és soha *eztán* el nem olvasandót másikba. Tudta előre, képtelen visszaállítani a festés-burkolás előtt alapállapotot. Legutóbb is így volt, hiába a szilárd elhatározás.

Meg aztán minek is. A két, néhol három sorban álló könyvek közül soha nem találta a keresettet. De nem volt megoldás, miképpen oldja meg az esetenkénti dühöngést. Akinek ennyi könyve van, akinek csak könyve van, keresgessen. Szívjon. Nyaljon. Élvezze.

Onagy Zoltán

érdekellentét Szerencsére a legtöbb kellemetlenség és fölösleg nem érdekellentétből adódik, csak rutinból. Nekem nem érdekem, hogy X (kiléte talány, tehát talán ipszilon, talán iksz, nagy vicc, ah! A vicc is fölösleg? nem tudom) mit mond, meg hogy eleve válaszra kötelez. Az az X, aki olyan mesterien tudja önkéntelenül is kihasználni egy helyiségrendszer rossz akusztikáját, a maga

lázás elfoglaltságát, „ő nem hall engem”, de aztán, ha ő van soron, mondja. Ez nem igazi ~. Már igazibb, amiről a → *túlzás* címszó alatt szólunk.

Természetesen az ~ek jönnek elő ott is, ahol már-már azt mondanád (-nám): „Kedves barátom, neked feltett szándékom, hogy engem minden érdemleges díjazásnál kihagysz, nem lehet a tandoribácsihoz mérni, avagy a tandoribácsi rég nem érdekes, avagy hőtíg elvan! Hát nem vagyok el hőtíg, és ha nagyon meg akarnátok alázni, hát értékeljeteK mint műfordítót, ott már kisebb elismeréseket se kapok, de az sorozatban megy, Virginia Woolf, Parzival, Jelinek stb., gyártom-gyártom, aztán semmi. Pedig milyen szépen meg lehetne sérteni a tandoribácsit a költészetében, próza- és esszéírásában neki, hogy mint műfordítót!” De erre jön a magam mondása: „Legalább nem kell odamenni...” Csakhogy sokkal kisebb, bankba utalt pénzért is oda kell menni, ha a háztartás megszorul, tehát ez sem egészen igaz. Mégis, erősen van.

Tandori Dezső

értelmezlet A fontoskodó és gátlástalan → *fecsegés* egyik alkalmá és színtere. Csüggesztő hosszúságú a legtöbbje, s elenyésző számú az olyan, amely után valamicskével okosabbak vagyunk, többet tudunk, mint előtte. Azt a valamicske újat viszont öt-tíz perc alatt is el lehetne mondani.

Lőrinczy Huba

értelmiségi minimalizmus Az alkotó emberek és az értelmiségiek táborában mintha a kelleténél nagyobb súlya lenne a romantikus praktícizmusnak. Ebben a csapongó szubjektivitás és a célirányos egoizmus ugyanúgy helyet talál. Ismerek művészeket, akik egy-egy kiállításon jórészt csak önmaguk, netán barátaik műveit szokták megtekinteni. Aztán a rangosabb költők, írók könyvpremierjeiről is majd mindig hiányoznak a gyengébb, tehetségtelemebb pályatársak. De olyan tanárokkal, hivatalnokokkal is összefutottam már, akiknek a szemében a könyv, a folyóirat vagy a tárlatlátogatás kimondottan luxusnak számít. Ők kiskertjeikkel, autóikkal vagy Lagzi Lajcsi mősoraival vannak elfoglalva. Most ilyen az élet – vallják önérzetesen –, nem lehet lirizálni.

Nekem minderről egy roppant egyszerű köznapi ember villan az agyamba. Azt kérdezte tőle a tévériporter: uram, maga alkalmanként szokott olvasni? Mire a válasz: hogyan, rengeteget, hát sok-sok plakátot.

Ne mondja így senki: nálunk a minimalista tendenciáknak szinte lehetetlen az érdemi kifutása.

Szuromi Pál

F

fecsegés I. Üres szavak, híg mondatok, értelem s cél nélküli mondatláncok megállíthatatlan csurgása, csepegése, akárcsak esős időben vagy hóolvadáskor az ereszcatornáé. (NB: nem tévesztendő össze a kisgyermek tündéri csacsogásával, amely kedves hangzatai révén sokkalta inkább az énekesmadarak szív-s léleksimogató csicsérgésével rokon, s gyakorta akár a költészet határesetévé válhat.) Ez a fecsegés eltompítja agyadat, szükségtelen megpróbáltatásnak teszi

ki türelmedet, orcátlanul elorozza drága idődet, az egyszerit, a megfizethetlent és visszahozhatatlant. Ezt a fecsegést öntik-zúdítyják reád lépten-nyomon, utcákon, tereken s otthonokban, ezzel kábítanak magánirodák s közhivatalok fűtött helyiségeiben és huzatos folyosóin, meghittnek szánt társalgások, valamint szakmai, s főleg politikai tanácskozások során, szűk körökben éppúgy, mint országos, sőt nemzetközi fórumokon. Feltartóztathatatlan térhódítását a hagyományos, szájtól fülig hangzó-terjedő beszéden s az írott sajtótermékek tömegén túl ma már a rádió- és televíziócsatornák s a legkorszerűbb informatikai hálózatok biztosítják.

A fecsegés egyik sarjadéka – vagy inkább: mutációja a *mellébeszélés*. Erre a cél nélküliség ismérve már nem jellemző, hisz ősidők óta – de kiváltképp manapság – épp azon határozott szándékkal alkalmazzák, hogy eltereljék a (köz)figyelmet a mellébeszélő, ill. megbízói számára kényelmetlen – esetleg egzisztenciájukat vagy státusukat veszélyeztető – kérdésekről. Kiváltképp gyakorta élnek a mellébeszélés bevált módszerével a közfigyelem homlokterében tevékenykedő avagy tétlenkedő személyiségek – nevezzük őket jobb szó híján politikusnak –, ill. szövívőik.

A fecsegés természetéből, fönnebb említett tulajdonságaiból, különféle mutációkra hajlamos mivoltából fakad, hogy fölöslegességén túl alattomosan ártalmas vonásai is előbb vagy utóbb kiütköznek. Következésképp az ellene folytatott kitartó küzdelem az Egyén s a Köz érdekében egyaránt kívánatos, sőt elengedhetetlen.

Buda Ferenc

fecsegés II. Szökőárként söpör végig a világon. Fecsegéshullámok zúdulnak ránk a rádióból és a televízióból (→ *tévé*), fecsegéstől hangosak az otthonok és a nyilvános helyek, végeláthatatlan fecsegésekbe bonyolódunk a hagyományos, de leginkább a rádiótelefonokban (→ *mobiletelefon*), ötvenszer ismételve ugyanazt az érdektelenséget vagy badarságot, s még elköszönni is csak fecsegve, a záróformula gépies sokszorozásával tudunk egymástól. Üres fecsegések fülsiketítő zsvivájával telt meg minden. → *beszéd*

Talán azért fecsegünk, mert a lényeges szavak kivesztek, elfeledtük őket, s csupán a lényegtelenek állnak rendelkezésünkre. Talán azért fecsegünk, mert nincsen semmi mondanivalónk. Talán azért, mert félünk a hallgatástól, félünk befelé figyelni, elrémít a bennünk lakozó úr sejtelve. A fecsegés a *horror vacui* megnyilatkozása. → *értekezlet*

Lőrinczy Huba

fegyver Az emberiség a → *fegyverek* használatának az erkölcsében egyetlen jöttányival sem jutott előbbre a szomszédos törzs alvó tagjainak fejét bunkóval szétverő ősebernél.

Balla D. Károly

fegyverek Egyre „fejlettebbek”: mind több élet gyors kioltására alkalmasak. A növekedés spirálja megállíthatatlan, az egyezményeket senki sem tartja be. A

végcél az önmegsemmisítés. (Ajánlott mozi: Kubrick: „*Dr. Strangelove – avagy rájöttem, hogy nem kell félni a bombától. Meg is lehet szeretni*”).

György Lajos

fejlődés A ~ szó unos-untalan használata is fölösleges, ha nem határozzuk meg a jelentését. A tartalma főleg anyagi, műszaki, gazdasági és nem szellemi, spirituális. Egy pusztuláshoz vezető folyamat nem nevezhető fejlődésnek.

György Lajos

fejlődési rendellenességek (a fogamzást követően a genetikai program hibája vagy a külső ártalmak miatt a magzat testének kialakulásakor bekövetkező fejlődési zavarok)

Sokáig e rendellenes magzatokat *fölszemesnek* tartották, a „hulljon a férgese” elv, vagyis a természetes szelekció (kiválogatódás) miatt. Újabban, a tudomány fejlődésének köszönhetően, e fejlődési rendellenességek minimum egyharmada, de például a központi idegrendszer leggyakoribb súlyos rendellenességei: az agy- és koponyahiány, valamint a nyitott gerinc (spina bifida) 90%-a megelőzhető a magzatvédő vitaminokkal. Mégis, Magyarországon e módszerrel (vagyis a magzatvédő vitamin tablettáknak legalább a fogamzás előtt egy hónappal elkezdett, majd a várandósság III. hónapjának végéig történő szedésével, vagy a liszt magzatvédő vitaminokkal történő dúsításával) alig vagy nem élnek. Emiatt *fölszemesen* alakulnak ki olyan fejlődési rendellenességek, amelyek emberek és családok életét teszik tönkre, pedig szakszerű és felelősségteljes egészségpolitikával megelőzhetők lennének.

Dr. Czeizel Endre

feketegazdaság sokak számára sajnós a létfeltételt jelenti, ezért számukra lehet, hogy nem felesleges, ugyanakkor a magyar köz(gazdasági-, és adó)viszonyok alapvetően megváltoznának, ha a szintén felesleges, s e címszót szolgáló korrupcióval együtt eltűnnének. De erről egyelőre úgy tűnik, felesleges beszél-nünk.

Csatári Bálint

(a) feleslegekről 1. Magam úgy látom, úgy érzékelem, hogy igen nagyszámú „felesleg” vesz körül bennünket (én – tisztántúli lévén – az egyhangúság ellenére is csak *e*-vel tudom mondani a szót). És azt is merem állítani, hogy sokkal több a felesleg, mint más korábbi időben, akár gyermek- és ifjúkoromra, a két világhábo-rú közötti – egyébként nagy szegénységgel küzdő – időre emlékezve is.

Hol mutatkoznak ezek a feleslegek?

a) Leglátványosabban a *külső*, bennünket körülvevő *világban*.

Ilyen mindjárt a → *szemét*, amely elborította a világ egyik legszebb panorámá-jú városát: Budapestet, de elborította az erdőket, a vasút mentét, sorolhatnám tovább (persze felmerül a kérdés, miért tudtak vidéki városaink, falvaink – és például Prága – tisztán megmaradni!)

Ide sorolhatjuk a falfirkákat. Elárasztják a vonatokat, a villamosokat, az újonnan épült vagy éppen tatarozott, újrifestett házakat (sokan a művészi hajlandóságra hivatkoznak: nos, én így született „festmény”-nyel nem vagy nagyon kevésszer találkoztam. Az ilyen hajlandóságú fiataloknak egyébként ki lehetne jelölni egy-egy falat erre a célra.)

Magam feleslegesnek tartom a → *reklámok* nagy hányadát, nemcsak azért, mert legtöbbször furcsák, ízléstelenek, megdrágítják az árukat, hanem mert jobbra nem a valót mutatják (durvább szóval: hazudnak), egyszerűen manipulálják nézőiket, olvasóikat.

Feleslegesek szerintem a plázák is (lásd: *bevásárlóközpontok*). Hazug világot állítanak a vásárlók elé, a fiatalokat meg dologtalanságra, páváskodásra nevelik.

Felesleges továbbá a drog, a petárda. A társadalom érdekében egyszerűen be kellene tiltani a legkeményebben mindkettőt.

b) Még sokkal többet ártanak a *belső*, valójában a *lelkivilágunkat* érintő feleslegek.

Először utalok a korábbi eszményektől (hit, haza, nemzet, nép, múlt, a → *hagyományok*, a népi értékek: népköltészet, → *népdalok* stb.) való elfordulásra. Mindez belejátszik a család felbomlásába, a házasság háttérbe szorulásába és a gyermektelenség mérhetetlen elterjedésébe. De ez eredményezte a nemzeti identitásnak szinte az eltűnését is (lásd a december 5-i szégyenteljes szavazási eredményt).

Más szempontból, de szintén nagyon káros az elfordulás az esztétikumtól (a szépirodalom, a képzőművészet, a film stb. lebecsülése, illetve a giccs, a dilettáns irodalom stb. felértékelődése).

Káros továbbá a soha nem tapasztalt kettéosztottság jobb- és baloldalra. Tesületeket, barátokat, ismerősöket, sőt családokat szakított, szakít ketté. Aztán egy-egy ember értékelésénél – nagyon helytelenül – ez lett a fő szempont.

Az üzleti jelleg előtérbe kerülése még jobban magával hozta az önzést. Nem vágyunk immár közösségbe, nem törődünk a másik emberrel (nagycsaládosok, hajléktalanok).

A korábbi munkaszeretetet több oknál fogva sok ember esetében felváltotta a munkátlanság.

És az eddig felsoroltakból is következően elterjedt a durvaság, az agresszió.

c) Az egyéb feleslegek közé tartozik a millió → *tévésatorna*. Ezek tudniillik álvilágot mutatnak be, illetve az akciófilmek (és immár a nem akciófilmek is) csak a gyilkolást propagálják, továbbá a nyílt szexualitást állítják előtérbe. Tehát – ha egyáltalán nevelnek – csak a rosszra nevelnek.

És tegyük hozzá: a gyermekek zöme ezt a tévét nézi, továbbá – ez már más, de az eredmény ugyanaz – szintén a gyerekek csak számítógép előtt ülnek, interneteznek, s mindezek következtében nem olvasnak, keveset is beszélnek, ráadásul – ahogy jeleztem – a család is felbomlott, ilyenformán gyakran még az utca neveli őket. → *képernyő-nemzedék*

Végül az egyéb feleslegek közé soroltam a médiának és a politikának a jellemzőjét, amely szerint napjainkban már nemcsak „csúsztatnak”, hanem egyenesen hazudnak. És ez ragadós, különösen, ha bizonyos nagyságok képviselik.

d) Lássuk külön a nyelvel, az → *anyanyelvünkkel* kapcsolatos feleslegeket.

Legelőször azt kívánom hangsúlyozni, hogy a nyelv nem romlik, mint ahogy mostanában is (egyébként minden időben) sokan megállapítják. A nyelv – első-sorban a társadalom gazdasági, műveltségbeli stb. helyzetétől függően – állandóan alakul, változik.

Csak a nyelvhasználat romlásáról beszélhetünk, azt pedig a nyelvhasználók okozzák (gondoljunk a helytelen nyelvi formákra, a felesleges ismétlésre, a durva, trágár kifejezésekre stb.) (lásd: *A viszontlátásra, az az igazság, hogy...* szócikkek)

És felesleges a gyűlöletbeszéd is, amelyet egyébként nem meghatározni kellene, hanem elhagyni.

Felesleges a sok – főleg amerikai angol – idegen szó és kifejezés. Velük kapcsolatban tudniillik „mindössze” a következő bajok vannak: nem tudjuk a pontos jelentésüket, nem tudjuk őket helyesen leírni, és rendesen kiejteni sem. (Ez természetesen csak a felesleges → *idegen szavakra* vonatkozik, a szükségesekre nem!)

Felesleges az olyan – manapság gyakrabban és még nyelvészekről is hangoztatott – nézet, amely szerint nincs szükség nyelvhasználati szabályra, normára. (Ezeknek a minden szabály ellen harcolóknak csupán annyit jelzek, hogy ha az ember egyedül van – mondjuk – egy szigeten, valóban nem kell alkalmazkodnia semmiféle szabályhoz, azt és úgy csinál, amit és ahogy csak akar. De ha már ketten vannak, igenis alkalmazkodnia kell mindkettőnek a másikhoz. Hát még ha nagyobb közösségről vagy egész társadalomról van szó!)

2. Összefoglalva nehéz szívvel, de meg kell mondanom: kiégett nép lettünk. A herderi jóslat mostanában válik valóra. Mert amely nemzet elveszti az identitását, az előbb-utóbb eltűnik, és vele együtt eltűnik az állam és a nép is. (Csak zárójelben utalok rá: efféle helyzetbe kerültek a XX. század húszas-harmincas éveiben a franciák, ők azonban határozottan fordítani tudtak rajta. Kérdés, mi tudunk-e.)

Felmerül a kérdés: mi lehet az oka, hogy ide jutottunk? Röviden: az említett értékek vissza-, illetve kiszorulása. És ebben minket, az értelmiséget terheli nagy felelősség!

Mi hozhatná meg a gyógyulást? Ismét röviden: az említett értékek érvényének visszaállítása.

Szathmári István

(a) felesleges ember típusa A hetvenes évek közepén vizsgáztam Elbert Jánosnál az orosz irodalom történetéből az egyetemen. Nagyon szép, de vizsgára emberfeletti nagy anyag volt: Csehov, Tolsztoj, Dosztojevszkij, Goncsarov, Turgenyev s mások. S persze még a kor irodalomtörténete, történelme, filozófiatörténete, legalább általánosságokban, néhány kötelező olvasmány ismeretében.

Én az egyetemen úgy szerettem vizsgázni, hogy (ha lehetett) nem az első vizsgaidőpontra jelentkeztem, hanem a későbbire.

Az első vizsga alkalmakor is bementem, de inkább csak figyeltem. Mi a módszer, mi a szokás, milyenek a vizsgakérdések?

Mondd, Elbert hogyan vizsgáztat? – szólítottam meg egy diáktársamat. Nincsenek tételek – felelte. – „*Testreszabott kérdéseket ad*”.

Nem értettem pontosan, hogyan lehet testreszabott kérdéseket adni, de ennyi, ennyit sikerült megtudnom.

Eljött a vizsga ideje. A várakozók közül a tanár hármunkat hívott be. Végigmért bennünket.

Egyik egyetemista társam (nevére már nem emlékszem) talán filozófia szakos is, első megjelent verseitől kezdődően szerette Petrit, és szakállas fiú: mondhatni akár, hogy afféle Dosztojevszkij-profilja volt. A tanár ránézett és diktálta is a tételt: Dosztojevszkij filozófiája.

Másik egyetemista társam, Tóth Klári (Tóth Erzszi költőné, a „későbbi” Tóth Erzszi húga). Klári mosolygós, tiszta arcú ember, Elbert ránézett és mondotta: Tolsztoj nőalakjai.

Már csak én voltam soron, a tanár rám nézett és diktálta fennhangon a tételt: – *A felesleges ember típusa.*

Pintér Lajos

felesleges emberek A klasszikus orosz irodalomnak van egy jellegzetes szereplője: a felesleges ember (oroszul: *lisnyij cselovek*). A társadalmi helyzetüket jellemzi ez a megfogalmazás: „Feleslegesek”, „feleslegesként élnek”. Szerb Antal is kiemeli *A világirodalom történetének* orosz írókról szóló fejezetében: „Állandó visszatérő hőse (Turgenyevnek) maga a bűnbánó nemes, a »felesleges ember«, ahogy ő nevezi. Az az ember, aki helyett intézői és jobbágyai minden munkát elvégeznek, az országra nehezedő zsarnokság nem ad neki teret magasabb politikai és szellemi erőfeszítések számára, és ábrándos szláv természete is visszatartja. Nem tudja, mihez kezdjen életével. Már Anyegin és Pecsorin is ilyenek; Turgenyev hősei abban különböznek elődeiktől, hogy rosszabb a lelkiismeretük. Érzik, hogy kellene valamit tenniük önmagukért és a népért, de nem tudják, mit és hogyan, és ha azt is tudják, nincs hozzá akaraterejük.” Goncsarov Oblomovja is ~: jó szándékú, de cselekvésre képtelen. Szerb Antal még hozzát teszi, hogy ez a jellegzetes orosz hős, a ~ annyira „orosz”, mint a német irodalomban Werther. Oblomov lusta, dologtalan nemesember, de nem Pató Pál úr, tőle „világok választják el.” (Szerb Antal) Mert Oblomov jó és tiszta. Az orosz irodalomban végig kísért a „felesleges” nemesember típusa, istenkeresők, gyónásra hajlamosak, szenvedők, messianisztikusak, gyakran tétlenkedők, cselekvésre képtelenek. Csehov lírai színműveiben teljesen visszaszorul a tett, a cselekvés. A régebbi nagy oroszok „felesleges emberekről” írtak, Csehov művében az egész világ felesleges emberekből áll és felesleges maga a világ is.” (Szerb Antal) Korunknak is megvannak a ~i.

Szekér Endre

(A) *felesleges utazás*

(Bukarest, 1989. december)¹

*„Talán figyelni kéne, földalatti
zenékre, minden lassú változás
apró jelére, ébernek maradni
míg mások alszanak, míg a pályatárs
bolyongó csillagok rettegve égnek,
vagy jelt adnak talányos messzeségek.”*
Tompá Gábor

Az az utazás... Gyalogolni az állomásig, csontig hasító szélben, álmosan, éjjel háromkor. Nincs taxi. Nem jön a busz. Nem égnek a lámpák. Még szerencse, hogy nincsen csomagunk. K. dühös. Megbánhatta már, hogy eljött? A vonat fél órát késik. A váróteremben nincs fűtés. Hidegebb van, mint künt, ráadásul bűdösség is. Váróteremszag: bráha-, dédédte-, túrószag, a mosdatlan testek áporodott bűze. A félhomályban eltorzulnak az arcok. Egy öreg félálomban lecsúszik a padról a betonra. Senki nem ébreszti fel. Toporgunk. Felvillan utolsó álmom néhány részlete, újra egy épületben vagyok, mint mostanában annyiszor, és nem találok a kijáratot. Régimódi páternosztteren zötyögök, emeletről emeletre.

Valahol, egy csarnokban, éles, szűrő fényben meztelen lányok táncolnak, piros karikákkal a kezükben. Bejön egy vasutas, felrugdalja az öregembert. „Meg ne fagyjék itten, nekünk!” – sziszegi az indokoltnál dühösebben, rossz magyar akcentussal. Az öreg ásít, szemét dörzsöli, remeg. Láthatólag fogalma sincs, hogy hol van, s arról sem, hogy egyáltalán hogyan került ide és miért? Rágyújt. A vasutas visszafordul és ingerülten sziszegi: „iesiti afara inmediat!...Aici fumatul e strict interzis!”² Az öreg felemelkedik, s jobb lábát húzva imbolyog át a termen. Néhányan röhögnek, az egyik félrészeg, sísapkás fiú fityiszt mutat a vasutas felé és ő is rágyújt, de a rendfenntartó közeg már kifelé igyekszik, nem látja. „Fűtés az nincsen, de szivarozni nem szabad. Te érted eztet, Jani?” Társa kiköp a betonra. „Én nemcsak eztet nem értem. Nem értek én mán mahónap semmit...”

Elfordulok. Előhúzóok egy könyvet a válltászámból, olvasni próbálok, a gyenge fényben ugrálnak szemem előtt a betűk. „A nacionalisták, vasgárdisták és burzsoák Romániájában szemem előtt öltött testet a makacs butaság és a szadizmus démona.” Elképzelem a rinocéoszok világhírű szerzőjét, ma itt, a félhomályos, hideg és bűzlő vidéki váróteremben, vagy a fővárosban, ahová igyekszünk. Mit érezne most? Mit írt volna erről? Miféle démonok öltenek itt és most testet, a butaság és a szadizmus örökkévaló démonai mellett? Az unalomé? A félelemé? Az örületé?... „Mi van? – kérdezi aggódva K., és felém hajol. – Rángatózik az arcod?” „Mi lenne? – legyintek. – A boldogságtól ordítani tudnék.” Kimegyünk a peronra, egy perc és befut a vonat. Felszállunk az egyik első osztályú vagonba, keresünk egy üres fülkét. Rángatózni kezd a vonat, mint állítólag az előbb az arcom, aztán megindul. A villany azonnal elalszik. Sötétben vetkőzünk. A vonaton meglepő módon fűtenek. Meleg van, már-már elviselhetetlen meleg. Azonnal elalszom, álomban egy körfolyosón kerengek, a házban egyre azt a termet keresem, ahol a meztelen lányok táncolnak, piros karikákkal a kezükben, de nem találok. Ploiesti előtt óriási csattanásra ébredek. Vonat zakatol el mellettünk, érdekes, azok a fülkék ki vannak világítva. Az egyik ablakban szőke lány áll és integet, haja röpköd az arca körül. A beszűrődő fényben, miközben tévován visszaintek, noha ezt már nem láthatja, észreveszem, hogy velünk szemben egy fehér hajú matróna szendereg. Nagyon fázhat, a melegben sem veti le a nagykabátját. Az ajtó előtt simléderes sapkás férfi áll, mint egy őrszem. Nyakam elzsibbad, óvatosan kezdem masszírozni, talán a fejforgások segítenek? Fáj a jobb térdem is, tavaly Bukarestben leugrottam egy mozgó vonatról, azóta érzékeny. Nem tudom mikor érkezhettek a fehér hajú öregasszony, és azt sem, mióta állhat az ajtónk előtt a férfi. Akár ki is rabolhattak volna. Felnézek. Fekete

válltáskám ott van a fejem felett, a csomagtartóban, pénzem, győződök meg róla farmerem első zsebében.

Kimegyek a folyosóra, elsántikálok az illemhelyig. Az ajtó inog, mint egy odvas fog, nem lehet bezárni. Penetráns bűz. Hányadék- és okádékfoltok. „Aiurea”- írta föl valaki fekáliás ujjával, s alája még jól olvashatóan: „viata e ca un vagon”³. S még alább magyarul, girbe-gurba betűkkel: „olyan mélyre süllyedtünk, hogy a fülünkön érzékeljük a talaj menti fagyot.” Erről mit írna vajon *A kopasz énekesnő* éles elméjű és arrogáns szerzője? Miféle démonok öltenek testet a közcéék költészetében például, vagy az egyre szaporodó falfirkákéban? Miféle rosszlelek vezérel bennünket és merre? Hogyan is írta jó másfél százada az *Anyegin* írója:

*„Erre balszerencse vitt,
s most a rosszlelek vezérel,
az kerenget minket itt.”⁴*

Visszaslattyogok a fülkébe. A férfi már nem áll az ajtónk előtt, eltűzhetett valamerre. Próbálok visszaaludni, de nem megy. Meleg van. Bukarest előtt váratlanul nyílt pályán áll meg a vonat. Már felszakadozóban a sötétség. Kinézek az ablakon, az ólmos hajnali fényben olybá tűnik a környék, mint egy munkatelep. Pontosabban, mint egy használaton kívül helyezett munkatelep. Mindenütt autó- és traktorroncsok, drótkötegek, bádoglemezek, rozsdás hordók, vasdarabok... Mintha most ért volna véget a háború. És természetesen feltűnnek a guberalók is. Nincs hó, hogy eltakarja előlük a mocskot, lehet keresgélni, szabad a vásár.

K. felébred. „Hol vagyunk?” – kérdezi. „Bukarest előtt.” „Miért áll a vonat?” „Nem tudom.” Nevet, nyújtózkodik, előveszi a termoszt, mindent betölt a kávéillat. Kortyolgom a forró kávé, fejem zúg, mint a tenger. Amikor már azt is hihetnénk, hogy végleg itt rekedünk, nagyot döccenve indul meg a vonat. Az öregasszony még mindig nem ébred fel, a férfi viszont visszajön, s ismét ott strázsál az ajtónk előtt, mint egy silbak. Az állomáson, a félhomályban rosszar-cú, kedvetlen, rosszul öltözött, ideges emberek. Néha feltűnik egy-egy elegáns úr, behúzott nyakkal siet, mintha menekülne. Bundás hölgyek is fel-feltűnnek, ringatózva sietnek el a homályban. Utcakölykök rohagálnak, gyufáskatulyából poloskákat, svábbogarakat húznak elő, és vigyorogva, káromkodva dobálják a bundás hölgyeket. Az egyik fiatalabb és rendkívül magabiztos, fekete nercbundás nő váratlanul őrvöngeni kezd. „Miért nem intézkedik?” – kérdezi éles hangon az öregedő milicistát, aki röhögve nézte végig az egészet. A rend öre egykedvűen fordul el, válla rázkódik, mintha sírna, de szerintem inkább röhög. „Ce lume!...”⁵ – sziszegi a nő, s undorodva söpörve le vagyont érő bundájáról a bogarakat, felszegett fejfel indul tovább. A purdék persze már nincsenek sehol, felszívódtak a forgatagban. „Láttad? – kérdezi döböntén K. – Meztláb voltak, láttad?...” „Biztosan nincs cipőjük” – húzom össze viharkabátom és fölteszem a sísapkát is. A csarnokban már-már elviselhetetlen a huzat. Kilépve az árkádok alól, taxira vadászunk az erősödő szélben, de nincs szerencsénk. Egy meg sem áll, egy másik lelassít ugyan, s a sofőr az ablakot letekerve kérdezi, merre men-

nénk, de amikor meghallja az úti célt, elutasító lesz az arca. „Nu mergem spre casa Scintei...”⁶

Egy harmadik végre megáll, de amire odaérhetnénk, megrohanják a várakozók, akiket eddig észre sem vettünk, beleivódtak a falba, a félhomályba, de a taxi előcsalta őket, mint a napfény a patkányokat, s most agresszíven lökdöszik egymást, trágáruul üvöltöznek. „Itt semmi esélyünk” – fordulok el. „Autóbusz?” „Igen, jár, talán a 105-ös” – motyogok, de nem emlékszem, hogy hol a megállója.” Elindulok keresni. Kérdezősködök is, de senki nem akar, talán nem tud eligazítani, noha nagyon készségesek. „Menjél inkább villamossal!” – tanácsolja egy ballonkabátos, teniszcipős srác, és vigyorog. Elöl hiányzik egy foga, ez csibészessé teszi az arcát. – „A buszok amúgy sem jönnek. A villamos hosszabb, de biztosabb.” Megköszönöm az útbaigazítást, visszamegyek K.-hoz, s közlöm, hogy villamossal megyünk, az ugyan hosszabb, de a villamosok legalább járnak.

Tíz-tizenkét perc után zötyög be a megállóba az, amelyikre várunk. A tumultusban egymástól is elszakadunk, végül mindkettőnknek sikerül felszállni. Nincs is olyan hideg, mint amilyenre számítottam, a szag viszont elviselhetetlen. Elemezhetetlen kotyvalék. Az egész országot megüli mostanában, a reménytelenség, a szégyen és a félelem szaga. Émelyedek. Egyre többen vannak. Egymáshoz préselődünk, mint a heringek. „A román alattvaló utazik.” – fogalmazom tirádámat Ionesconak. K. integet. Foglalt ülőhelyet. Leülök, térdem újra szaggatni kezd, de észreveszek egy öregasszonyt, felállok, s udvariasan odakínálom a helyem. Úgy meglepődik szegény, hogy leülni is elfelejt, egy borostás arcú férfi foglalja el a helyem, fogatlan szája torz vigyorra torzul. „Ai putin pina la cimitir. – sziszegi az öregasszony arcába, s elővarázsolvá zsebéből pálinkásüvegét, elégedetten húzza meg. – Pot sa stai in picioare, odihnesti si asa in iad...”⁷ Az öregasszony elszörnyedve fordul el, többen nevetnek. Nekem szorul egy nő, hajszálai birizgálják az arcom, érzem az olcsó kölni illatát. Cigány kölyök préselődik át közöttünk, rágógumit árul. A borostás arcú azonnal elvesz egyet, de nem akar fizetni. „Ai furat si tu! – röhög. A kölyök egy ideig átkozódik, de amikor a férfi ráüvölt: daca nu pleci imediat ti-l dau la remaiat, sa nu te vezi s chem politaiul!”⁸ – feladja és elslisszol a tömegben. A férfi érdeklődve bámulja a rágógumit, mint egy egzotikus állatot, aztán zsebre vágja. A nő teljesen nekem szorul. Láthatólag élvezi a helyzetet, mindenesetre nem zavarja, szemét lehunyva simul hozzám, s máris megérezem felfedezőútra induló kezét a combomon. Én is benyúlok a kabátja alá, a tumultusban szerencsére ez senkinek sem tűnik fel. Tenyérháttal simogatom. Sóhajt. Újabb megálló, újabb felszállók. Kis utcák között kanyarog a villamos, a gyakori megállóknál újabb és újabb utasok rohamozzák meg. Világosodik. A nő egyre agresszívebben simogat, arcán áhítat, a szemét még mindig nem nyitja ki. Hát ez nem lehet igaz, gondolom kábán, s idegesen nézek szét, de láthatólag senki nem vesz észre semmit. K.-t sem látom, eltakarják az utasok. A nő a fületem harapdálja, liheg. Amikor szét kell válnunk, mert többen leszállnak, elhúzódik és egy cetlit csúsztat a kezembe, rajta a címe. „Te astept dragule!”⁹ – suttogja és leszáll. Nézem a cetlit, valahol a Balta Albán lakik, egy épületbányában. Egészen jó alakja van, nézek utána és sóhajtok. A végállomáson, a kis parkban, a csontvázfák között színes katrincás cigány asszonyok forgolódnak,

mintha keresnének valamit. Egy pléhbödönben tűz ég. A bódék előtt sorok. Megfogom K. meleg kezét, átvonszolódunk a fák között, talpunk alatt csikorog az alattomos pocsolyákat borító vékony jégkéreg. A Prahovita már nyitva van, a pult előtt, a félhomályban úgy állanak a részegek, mintha nem is mentek volna haza az este, mintha egész éjszaka itt rostokoltak volna. Teát kérek, a fiatal pincérlány mogorván közli, hogy várni kell. Odamegyek a bárpulthoz és mélyen a bárosnő szemébe nézve, halkán vodkát rendelek. „Numai dupa zece – néz vissza meglepetten, aztán megismer és elmosolyodik. – Cum e in provincie?”¹⁰ – kérdezi, s két perc múlva kávéscsészében szolgálják fel a vodkát, vagy valami hasonló, mindenesetre szintelen italt. Iszonyatos az íze. Kedvetlenül kortyolgom, marja a torkom, de kissé felmelegít. K. megvárja a teáját, vodkája felét beletölti, másik felét áttolja nekem. A kocsmá előtt az úton két személygépkocsi rohan egymásnak. A részegek azonnal kitódulnak, bámolni az ingyencirkuszt. Az ajtó nyitva marad, leng, nyikorog a huzatban. Az egyik úrvezető kiszáll a kocsiból és kezét dörzsölgetve, kétségbeesetten hajtogatja, neki kilencre ottan kell lennie. Azt természetesen nem fejt ki bővebben, hogy hol? Öltönyös, középkorú férfi, szemüvege állandóan az orrára csúszik, sálja kibomolva lobog a nyaka körül. Mintha nem is lenne magánál. A másik idősebb, barkós úr, bőrkabátban, ki sem száll kocsijából, dühtől eltorzuló arccal szidja a másikat. Szerinte neki volt elsőbbsége. Szirénázva érkezik a mentőkocsi, de amikor a sofőr látja, hogy minden rendben, sebesült nincsen, azonnal hajt tovább. A zsaruk is befutnak, és faggatni kezdik a férfiakat. Most már a barkós is kiszáll, és bőrkabátját összefogva magyaráz valamit, szavait elsodorja a szél. A rendőröket észlelve, a részegek, mintegy parancsszóra kullognak vissza a kocsmába és becsukják az ajtót. Odamegyek a bárpulthoz, fizetek. „De mult nu ai fost pe la noi, domnu Loti...”¹¹ mosolyog a bárosnő. Eléje tolom a visszajáró pénzt s megjegyzem: „...nici la provincie nu e prea usor.”¹² Nevet.

Künt kellemetlen, hideg szél fogad. Hideg van. Megmutatom K.-nak a troli megállóját, az beviszi egészen az Intercontinentálig, onnan már elboldogul. „Egykor itt találkozunk. – mutatom. – Addig biztosan vége lesz a gyűlésnek. A tér másik oldalán áll meg a busz” – mutatom. Bólint. Nézzük a Lenin-szobrot, majd a Scinteia házat. Tényleg olyan, mint egy túlméretezett torta. Az örült cukrász álma. Valószínűleg az egész, mintha hajnali álmom folytatódna, tehát mégiscsak megtaláltam a kijáratot, kiszabadultam a házból. Az ónszínű égen varjúraj húz el, pillanatokra mindent betölt az iszonyatos károgás. Jön a busz. Arcul csókolom K.-t, felsegítem zsebre tett kézzel, egy gyufásdobozt rugdosva indulok a ház felé. Fél tíz van, a nap még sehol. Lehet ma nem is látjuk, már nem akar kárpótolni semmiért? Nézem az újra feltűnő és a szobor felett keringő varjakat. Vladimir Iljics arca eltökélt, ha valaki, hát a munkásosztály nagy tanítója tudja, hogy mit akar. A szobor előtt, a jeges talapzaton lábatlan koldus ül, és behunyt szemmel hangosan imádkozik. Kalapjába ejtek egy három-lejest. Undorodva néz rám, aztán a fémpénzre, de nem nyúl hozzá, folytatja az imádkozást. Háta mögött mezítlábas cigány kölyök áll, ugrásra készen. Elfordulok, és a kocsikat kerületgetve haladok előre a már-már orkánszerű szélben. A kapunál igazoltatnak. A lift előtt tömeg, gyalog megyek fel a szerkesztőségbe, amúgy se fértem volna

be, s a liftet is utálok, a tömeget is. Lehetséges, hogy klausztofóbiám lenne? A szerkesztőségben már mindenki itt van, kivéve azokat, akik nem lehetnek itt. Már X. elvtárs is megérkezett, sőt már meg is kezdődött a gyűlés. „Késelt a vonat – magyarázom teljesen feleslegesen, mert senki nem kérdez semmit, nem is néznek rám. Leülök Z. mellé, nézegetem a lapokat. A nép legszeretettebb fiát, aki simléderes sapkájában – olyan sapkája van neki is, mint a férfinek a vonaton – értékes utasításokat osztogat a dolgozóknak. Hogy hol, soha nem tudom meg, mert Z. elhúzza előlem az újságot s int, hogy figyeljek. Éppen rólam van szó ugyanis. Élesen bírálják az évi kiértékelőn, ugyanaz a szöveg, mint tavaly, vagy tavalyelőtt. Írásaim egyenetlenek. A lendületet is hiányolják belőlük és az elvűséget. Hogy nem teszem le a garast!... Meghatottan hallhatom, hogy másokat sem kímélnék. Egy idő után már nem is tudom követni a beszélőt, noha kellemes hangja van, érződik, hogy buzgón olajozza... Eszembe jut, hogy egyszer bizalmasan a szemembe nézve fejtette ki, torka állagának megőrzése érdekében minden reggel étolajjal gargarizál. Előhúszom a táskámból a *Kísértetházat*, és megpróbálok olvasni, de nem megy. Nyitott szemmel alszom. Z. felráz, egy újságot tol elém. A november harmadiki kelet-berlini munkástüntetéséről számolnak be. Ne tudom milyen nap lehet, olvasom a szöveget. Több mint félmillió ember vonult békésen az utcákon, tudom meg, nyolcas-tízes sorokban, szorosán egymáshoz préselődve (egymásból, szövöm tovább, mintegy erőt merítve), és változásokat követelve. Ezeknek mibenlétét az óvatos, vagy az is lehet, csak szűkszavú kommentátor nagyvonalúan nem részletezi, egy másik rövid írás arról tudósít, hogy megnyílik az NSZK-csehszlovák határ, a menekülők mehetnek, ahová akarnak. Ötvennégy nappal a kárhoztatott, s a cseh elvtársak által is élesen és sokat bírált magyar határmegnyitás után. Fintorgok. Lennebb egy bekeretezett Konrád-idézet. „Napjaink szellemi elszegényedése összefügg azzal, hogy az értelmiség felsült a nacionalizmussal és a kommunizmussal, majd visszahúzódott a liberalizmus védelmébe, amely nem igényel különösebb értelmiségi kontribúciót, anélkül is megvan, kiegyensúlyozottan és ésszerűen.” Vigyorgok, s margóra firkantom, ceruzával „Ide kellene jönnie. Itt kommunizmus volt, nem volt miből kirándulni, a nacionalizmus viszont momentán is uralg.” Z. elé tolom, rezzenéstelenül olvas-sa el, visszanyomja elém, észbe kapok és kiradírozom a szöveget. Azóta (tolom el magamtól a megszenteltetett újságot, amely észlelem eltűnik Z. táskájában) alaposan felgyorsultak az események. Lehunytt szemem előtt pörögnek a képek, a tüntetések állandósultak, lemondott a keletnémet kormány is, közben látványos népgyűlésekre került sor, bizonyítva Brecht igazát, a népet nem lehet leváltani. Liberális útlevéltörvényt is ígértek, de persze már mindez kevés volt, elkéstek néhány brosúrával, s mire észbe kaptak, már az utca kezdett diktálni, akárcsak Prágában, Szófiában... Zsivkov elvtárs is – állapítom meg, kinyitva szemem és biztatóan nézve a még mindig szónokló X. elvtársra – annyi harcos év után feladta és nyugalomba vonult.

A gyűlés után azonnal levonulunk a Prahovába. Az úton mi „tudósítók” félszájjal, suttogva cseréljük ki a benyomásainkat. Igen, forrong az egész térség, csak mi alszunk. „Ő látja a tüntetéseket is a tévében, amit mi nem – magyaráz-a J. – Temesváron különféle tévéállomásokot lehet fogni, megy az élet.” Megy

minden széjjelfele” – mondom, idézve Örkényt, a *Süttő fia Süttőt*. „Még Moldáviában is cirkusz van” – mondja J. Röhögünk. „Ezek szerint – fejtegeti Z. a maga kissé fásasztóan pedáns modorában – nem a puliszkával van baj. Van, amikor a puliszka is robban?” Beérünk a vásárcsarnokba, a pavilonok közé. „Az egész térség forrong – gyújtok rá –, nem is csoda, hogy megint megjelentek az ufók!” „Mik?” – kérdezi döbbsen Z., és rám mered. J. nevet. „A repülő csészealjok. – magyarázza. – A kicsi zöld emberek. November végén valahol Zalában láttak csészealjakat, azután Veszprém felett.” „Megérzik a szokatlan történéseket” – mondom és undorodva hajítom el a cigarettát. Hányingerem van, szaggat a fejem, szédülök, fázom. „Ti hisztek ebben? – mered ránk Z. – Ez baromság.” „Én csak azt mondom, amiről a szocialista magyar televízió is tudósított – védekezik J. – November 11-én Kecskeméten repülőcsök és kiskatonák is láttak korong alakú repülő tárgyakat, sőt, egy kicsi, száztíz-százhusz centi magas zöld emberkét is, aki észrevéve őket, feje fölé emelte a kezét, egy apró tárgy volt benne, ami váratlanul és fenyegetően kezdett fényleni és glóriát varázsolt a feje köré. Az aprócska jövevény ebben a növekedő fényfolyosóban tűnt el...” „Hozzánk még ezek sem jönnek” – vigyorgok. Z. kedvetlenül fordul el. „Hülyeség – mondja. – Ezekkel a baromságokkal etetik a népet...”

Bemegyünk a Prahovába. A többiek már ott ülnek három összetolt asztal körül. Vodkát rendelünk. Ennek is minősíthetetlen az íze, a sör viszont, amelylyel szintén megpróbálkozunk, ihatatlanul savanyú. „Még jó, hogy nem olajos” – mondom. Itt már nem politizálunk, mi tudósítók. Érdeklődve hallgatjuk a helybelieket, nevetünk kretén vicceiken. Egy vörös hajú, nyitott kabátú, felhevült arcú nőre figyelek fel, az ajtóban áll, keres valakit, aztán megtalálja, odarohan, s felemelve a kriglit, a sört egy vékony fekete fiatalemberre önti. „Daca ziceai ca ma iubesti, de ce ai plecat de la Galati?”¹³ – kérdezi, s nem lehet megállapítani, hogy kacag-e vagy sír.

Egy előtt kimegyek a vásárcsarnok elé. Nem kell sokáig várni, máris jön K. Éneklő léptekkel közeledik, kezében tele nejlonzacskó. „Mefagytam – közli –, a lábam is fázik.” Nem is kérdezem, mit vásárolt, lesz még idő az élménybeszámolóra. „Csupa bővli – mondja. – Itt sincs semmi, s ráadásul mindenütt nagy tömeg.” Az asztalnál már emelkedett a hangulat. K. is vodkát kér, arca kipirul. Éhesek vagyunk, az öreg cigányasszony a másik asztalnál tüsténkedik, hordja ki a kaját, s közben a spenótba beleér a piszkos barna ujjja. Egymásra nézünk, és emelt hangon hidegtálat rendelünk. „Téliszalámi, sajt, maszlina” – sorolom. „Gazdagok a tudósítók” – jegyzi meg valaki. Nem reagálok. „S a csorba?” – kérdezi K. „Semmi meleg ételt nem ajánlok” – sűgom. Rekordidő alatt itt a hidegtál. Evés után elszívunk egy cigarettát. A feldúlt nő láthatólag megnyugodott, kabátját is levette, szorosan összebújva táncol a zenegép esztelen melódiájára a fiújával. Felállunk, elbúcsúzunk a többiektől, nem is figyelnek ránk, a vásárcsarnokban, a pavilonok között is érződik az erősödő szél. Fázunk, és ez egyre jobban idegesít. Ráadásul a trolira is várni kell, a téren pedig semmi nem véd a szélétől. Végül jön egy trolis, valahogy felkapaszkodunk, de szerencsénk van, szinte mindenki leszáll egy megállóban, mintha összebeszéltek volna, s le tudunk ülni. „Hova mennek?” – kérdezi K. „Biztosan hallották, hogy valamit osztanak.” „Mért, mi

van itt?” – néz ki K. érdeklődve. „Piac” – mondom. Amire beérünk a Magherura, észrevehetően sötétedik. Kóválygunk a homályos utcákon, sok a koldus, az utcakölyök. Egy élelmiszerüzletben vehetnénk szalámit is, de kiderül, hogy csak bukaresti személyivel rendelkező vásárlóknak adnak. Áruházakba megyünk be, mindenütt rengeteg ember, zoknikat veszünk, játékokat a lányoknak. „Reméltem, kapunk narancsot” – suttojja K. Ránézek. Nevet. Beugrunk még a Berlinbe is egy sörre, de persze már régen nincs itt sem német sör. Valahová mégis be kell húzódnunk. Kérünk két pohár sört, ihatóbb, mint a Prahovában. Olvasom a *Kísértetház*at. K. egy újságot forgat. Hat fele bumlizunk ki egy zsúfolt trolival az Északi pályaudvarra. „Ez nem fog késni” – vigyorgok, és egy élelmiszerüzletben veszek egy üveg Bacchus konyakot. A peronon, a homályban kóstolgatjuk, minősíthetetlenül rossz. „Ettől a kutyák is megvesznek, a vesettek pedig megdöglenek” – mondom, s legszívesebben eldobnám, de még hosszú út áll előttünk. Húsz perccel az indulás előtt áll be a máramarosszigeti gyors. Felülünk. A kupéban félhomály, nem lehet olvasni, pedig érdekel a *Kísértetház*. Már a gyűlésen is belebeleolvastam, s foglalkoztatni kezdett a dél-amerikai helyzet. Mintha ezekben a sorsüldözött, elátkozott országokban csak egy természetes állapot létezhetne: a totalitárius diktatúra, amelyet iszonyú szenvedések, vér, áldozatok árán időnként megbuktatnak, s akkor jön az általában szívszorítóan rövid ideig tartó köztes szituáció, valamifajta bátortalan és szájtépő parlamenti demokrácia, ami a nyomor és a szervezett munkásmozgalom agitátorainak hőzöngései, a szakszervezetek hóbörgő vezérei és az agilis diákok agitációjának hatására kezd balra tolni, és Isten kegyelméből máris megindítja az ellene való jobboldali szervezkedést. A bolsevik agitátorok mellett megjelennek a CIA-ügynökök, a titkosrendőrök, a spiclik, és jön a legtöbbször nyugtalanítóan rövid lejáratú puccs, és a hős katonák átveszik a hatalmat, stadionokba terelik a gyanús személyeket, tarkón lődösik őket, s elszabadul a terror, amelynek végén, az ENSZ-bírálatokat is figyelembe véve, egy általában önjelölt népboldogító veszi át a hatalmat, jólétet és boldogságot ígérve meggyötört népének. És kezdődik minden előlről...

K.-nak változatlanul fázik a lába. A kupéban hideg van, a fűtés, ha megindul, csak a vonat indulása után indul meg. Intek, húzza le a csizmáját, először a jobb, majd a bal lábfejét veszem kézbe, masszírozom, melengetem. Hét óra két perccor zötyögve indul meg a vonat, és váratlanul népesül be a fülke. A folyosón is állnak, noha ez első osztály, s kétlem, hogy ide szólna a jegyük. Hideg van, nem mint hajnalban, semmi jel nem mutat arra, hogy beindul a fűtés. Reménykedünk még, de szívünk mélyén sejtjük, hidegben fogunk utazni. Előhúzó a konyakot, undorodva húzzuk meg. „Ez legalább melegít” – mondom. „Iszonyatos íze van” – fintorog K., és visszahúzza csizmáját kimegy a sötét folyosóra. Követem. Van nála krumplicukor, majszoljuk. Két öreg állingál mellettünk. Az egyik, amint újdonsült komájának megvallja, kászoni, de meg kell adni, fantasztikusan rögtönöz románul. Amikor inni akar, követhetetlen, ám tagadhatatlanul elmés logikával mondja: „trebuie sa bem, e intuneric”, és rám kacsintva magyarul ismétli meg: „inni kéne, mert bésététedett!” Magas, borostás férfi áll meg mellettünk, megcsap a cujkaszag. „Dumneata esti ungur, sau bozgor maghiar?”¹⁴ – kérdezi. Elönt a düh, emelt hangon válaszolok. Azonnal meghunyászkodik: „Pot sa fii si

ungur si rus – mondja – om sa fi”¹⁵, és elhúz. A másik öreg fejcsóválva néz utána. „Nem szeret tégedet” – mondja magyarul. Mint kiderül, szitabodzai illetőségű. Kérés nélkül is előveszi félliteres üvegét átalvetőjéből, a kenyerek közül. Benne színtelen, de annál bődösebb cujka. Kínálnak engem is, előhúzom a konyakos-üveget, elismerően vigyorognak, koccintunk. Iszunk. Komótosan törülgetik kézfejjel a bajuszukat és az asszonyokat nézik. „Vistaiak – magyarázza nekem ságva a kászoni. – Tudja-e mi van a zsákjukban?” Megrázom a fejem. „Kenyér – mondja. – Eljönnek, vesznek tíz-tizenkét kenyeret, eltöltenek egy napot, s mennek haza...” Nézem az asszonyokat és a kenyereszsákokat. A két öreg egymásra kacsint, olyanok, mintha egymás tükörképei lennének. A kászoni megvallja társának, hogy „ő a maga részéről sohasem aluszik el az út szélén, inkább békécszik a sánca, ottan mégescsak biztonságosabb.” „Őt az út szélén sem ütötték el” – mondja alig észrevehető akcentussal a szitabodzai és vigyorgó. „Eddig még – röhög a kászoni. – De ami késik, nem múlik.” „Nem, az nem lehet – mondja mélységes bizalommal a másik –, ő burokban született.” Váratlanul gyúlnak meg a fények. Visszamenekülök a fürkébe, olvasom a *Kísértetházat*, K. beburkolódik a kabátjába és lehunyja a szemét. Utazunk.

Jegyzetek:

- ¹ Nemcsak az az utazás volt fölösleges, hanem az egész akkori életünk. Az ország, amelyben éltünk, mintegy kábulatban egyszerre veszítette el az emlékezetét és az esztét. Akkor, 1989. december 8-án nem gondoltam, hogy két hét múlva minden megváltozik, és úgy lesz más, hogy némely sarkallatos ponton ugyanaz marad. De ez már egy másik történet.
- ² Azonnal menjen ki. Itt szigorúan tilos a dohányzás. (román)
- ³ Egyebütt. Átvitt értelmében gunyorosan na ná, na nem, na vajon?... Az élet olyan, mint a vagon.
- ⁴ Puskin: *Ördögök*. Áprily Lajos fordítása.
- ⁵ Micsoda világ... (román)
- ⁶ Nem megyünk a Scinteia ház felé. (román) Ez a ház a román sajtópalota.
- ⁷ Kevés időd van a temetőig!... Állhatsz addig lábon is, majd pihensz a pokolban. (román)
- ⁸ Ha azonnal nem mész, felteszlek a szemfelszedőgépre és hívom a policájt. (román)
- ⁹ Várlak drága. (román)
- ¹⁰ Milyen vidéken? (román)
- ¹¹ Régen nem volt nálunk, Laci úr. (román)
- ¹² Vidéken se valami könnyű. (román)
- ¹³ Ha azt mondtad, hogy szeretsz, mért mentél el Galacról? (román)
- ¹⁴ Maga magyar vagy bozgor? (román)
- ¹⁵ Lehetsz magyar is tőlem, orosz is, csak ember legyél. (román)

Bogdán László

festmény Falra akasztható tárgy, amelynek felesleges voltáról a huszadik század elejének mára méltatlanul elfeledett művészetfilozófusa, Steiner József kaposvári árendás fejtett ki figyelemreméltó gondolatokat. Bernáth Aurél, aki számunkra

felfedezte ezt a nagy gondolkodót, beszámol arról, hogyan próbált Ödön bácsi, Rippl-Rónai öccse, mecénást faragni Steinerből. Aki erre szerintem igen alkalmas alany volt, mivel „nincs családja...egy, gazdag...kettő, zsidó...három”. Ödön bácsi elmondta neki, hogyan szokta lefekvés előtt a képeit nézegetni. „Mit néz maga lefekvés előtt?” – kérdezte aztán tőle. „A térdemet” – válaszolta Steiner. Amely tömörségében világító erejű kijelentésből tisztán kitetszik, hogy mivel a térdünk elkerülhetetlenül szükséges, a festmény elkerülhető, tehát felesleges.

Schiller Róbert

félelem Ebből tulajdonképpen csak sok van. Minden félelmem szükséges, az enyém természetesen módon tartozik hozzám, néha meg vagyok róla győződve, hogy egyenesen a túlélésemet segíti elő. Mert például, amíg én arról gondolkodom, hogyan vészellek át a hétköznapokat, azt látom, a többségi nemzethez tartozóknak vannak álmaik, amelyeket akár meg is valósíthatnak. És vannak, akik meg is teszik. Mégpedig a legfiatalabbak. Akik nem egyszerűen jobban és másként akarnak élni, mint a szüleik, hanem ráadásul munka nélkül, luxuskörülmények között, ahogy ők mondják: full-jól. Amíg én attól rettegek, ha észreveszik az akcentusomat, becsapnak a boltban, nem vesznek komolyan, a pénzemért sem kaphatom meg ugyanazt, amit más, addig ők nem riadnak vissza semmitől. Nem számít, éppen rabolni kell-e vagy embert ölni egy jobb márkájú kocsiért. Néha kiütökzik rajtam a kisebbségi ember enyhe baleksága is: az ember igazából csak az → *anyanyelvén* tud egy jóízút veszekedni. Én meg csak állok a városi buszban, és nem jut eszembe, mit kellene válaszolni válogatott otrombaságokra. Pedig ez is biztosan jó valamire: a tehetetlenségtől való ~, amiből a szükségletet meghaladó mennyiség gyűlt össze bennem.

Toldi Éva

fényszennyezés A napfény az éltetőnk. Már nem láthatjuk a csillagos eget. Igaz, hogy a mesterséges fényre is szükségünk van, ha elménket működtetni akarjuk.

A túl sok fény a természetben károsítja az életfolyamatokat. Rongálja az élő szervezeteket, a belső elválasztási mirigyrendszert, a sejtek működését. (Szakirodalom: melatonin, tobozmirigy.)

György Lajos

fogyasztás Ha egy társadalom egészséges, úgy vélem, akkor egészséges egyensúlyban van benne az alkotói (teremtői, termelői) szenvedély és a fogyasztói. Miből látok hiányt: teremtő szenvedélyből. És miből látok fölösleget: mohó fogyasztói szeszélyből. → *bevásárló-központok*

Pintér Lajos

föld Ez a föld, melyen annyiszor... Burkosica. Talpalatnyi ugyan, de ez a kétszáz négyszögöl is része annak, bár rája inkább csak gazdáinak verejtéke folyt. Jelencsity Mihály, az apósom vette még a háború alatt egy Burkos csúfnevéű embertől, azóta Burkosicának hívjuk. Ezzel a parcellával birtoka elérte a négy holdat. Szállási (tanyai) házában élt négytagú családjával, ott lakott haláláig

apja is. Csillag nevű lovával, szekereivel, szerszámaival (eke, borona, szecs-kavágó stb.), Bimbó nevű tehenével, évi két disznajával, baromfiaival, Csöpi nevű komondorával volt teljes a gazdasága. Ereje teljében cséplőbandában is dolgozott, bandagazda volt, télen a várszegi erdőben földveremben lakott hetekig, de megkereste az évi kenyeret meg a tüzelőt. Családjával részesművelésre paprikaföldet vállalt, meg részesaratást. Paprikakészítőként és balyus paprikakereskedőként megteremtette még annak a lehetőségét is, hogy nagyobbik lányát tanítóképzőbe járassa. Pedig harminckétszer hívták be katonának. Bofors gépágyús tüzerként megjárta a Bácskát meg Ukrajnát is. Sohasem tartotta a márkát szociális segélyért. (Igaz, nem is volt akkoriban szociális segély.) 1961-ben sírva vitte be a lovát Kalocsára leadni, hogy abból az olaszok virslit csináljanak. A téeszbe adott szekerét még sokáig megismerte, akárki ült is a bakján. Évekkel később egyszer elbizonytalanodott, amikor az összeszántott ~eken egykori parcellájának, a Gomobosicának a helyét akarta megmutatni. Talán ez volt az a történelmi pillanat, amikor a magyar paraszt lelkében elszakadt az ősi kötelék, amely őt a földhöz kötötte.

Hatvan éve a ~ről mint hiányról kellett volna írnom. Akkor 0,7 hold jutott mindössze egy bátyai lakosra. Ma ennek legalább a négyszerese. Az sem sok. De mégis sok, sőt túl sok. S nem azért, mert ijesztően lecsökkent a falu lélekszáma, hanem azért, mert nincs a ~nek becsülete. Akkor közismert fogalom volt a *földéhség*. (Lásd J. M.: burkosciai expanzióját.) A magyarság sorsproblémáinak felszámolása is csak a *földkérdés* megoldásával látszott lehetségesnek. A ~ *öncélú végcéljának komor kultusza* (ahogyan egy történészünk mondotta) vezetett a tiszazugi öregek arzénos megmérgezéséhez, s az ormánsági egykéhez az örökség megszerzésének vagy a *földbirtok* egybentartásának céljából.

Manapság a Községi Hírmondó minden héten ehhez hasonló → *hirdetésekk* van teli: *Eladó 300 négyszögöl tirai zártkert – Szántóföld eladó temető mögötti részen. – 2000 négyszögöl szántóföld eladó.* Az ár 80 Ft körül van négyszögölonként. Egyre gyakoribbak a határban az elhanyagolt, szántatlan, gazos parcellák. Gazdájuk vagy meghalt, s az örökös nem törődik velük, vagy megöregedett, megbetegedett, nem bírja már a munkát. Adná akárkinek, akár ingyen is. Úgysem kap érte senki.

Nemrégiben egy ismeretlen vállalkozó (talán külföldi) megbízottja által kihirdette, hogy bárkitől megveszi zátonyi erdejét.

Hosszú sorok álltak egész nap az üzletkötő asztala előtt.

Fehér Zoltán

föl, fölseje, fölösleg

*Maradj fölöslegesnek
(József Attila)*

felesleg ld. *fölösleg*. A szükségletet meghaladó mennyiség. Pénz. A kiadáshoz képest mutatkozó bevételi többlet.

(Magyar értelmező kéziszótár)

1673: Ha mi a font *felesleg* meg-nyomáson kívül hozzá adattatic.

1863: felesleg (Krizsa: Vadrózsák)

Megszilárdult ragos alakulat. A *föl, fel* 'valaminek a felső része, fölseje' főnév fölös feles 'sok, szükségtelenül sok' származékából jött létre *-leg* módhatározó-
raggal. A nyelvújítás korában vált főnévvé (vö. *előleg, esetleg*). Főnévként valószínűleg Széchenyi István használta először.

(*A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára* I. k.)

Lehet, hogy azoknak van igazuk, akik úgy vélik, hogy egy szó, egy fogalom *jelentése* a szó, a fogalom *története*. A keletkezéstől, a kialakulástól a megrögzített-séig, majd onnan a változásig, meghatározott alakok elavulásáig, kihalásáig, elfelejtéséig tart a történet, amelynek lényege éppen a rögzíthetetlenség, a változásra szüntelen készség. Ki hinné első pillantásra, hogy a legnagyobb magyar élt először a főnévvé elő(?)lépett 'fölséggel', jóllehet ugyanő fordult szembe az áldatlan magyar mezőgazdasági termelési és hitelviszonyokkal, amelyek egyrésztől a fejlődést előmozdító eszközök *hiányát* jelezték, másfelől a korszerűtlen termelési viszonyok miatt azt, hogy nemigen tud kialakulni az a *fölség* (az a szükségtelenül sok, az a bevételi többlet), amely ezáltal a *volt* helyébe lépő *lesz*-t szeretné hinni Magyarország sorsának. Nem kevésbé tanulságos, miként lesz valaminek *fölsejéből*, felső részéből (vagy valakinek *fölsejéből*?) a szükségletet meghaladó mennyiség. Hozzá-
táve ehhez, hogy a szükséglet szintén meghatározásért kiált, létezik-e általánosan elfogadható, egységesítő *szükséglet*, vagy kinek-kinek más-más a szükséglete; így ami esetleg egyeseknek szükséglet, másoknak *fölség*, egy harmadik résznek hiány (vö. *Forrás* „hiány” – tematikus szám). Először talán azt kellene tisztázni, mennyi az elég; de lehet-e? Vagy azt, mennyi a sok? Mert azt, hogy a kiadáshoz képest bevételi többlet mutatkozik, az első megközelítésre egyszerű matematikai számítás, összeadás, kivonás. Csakhogy gazdasági szakemberek révén, akiket a fölség és a hiány foglalkozásuknál fogva foglalkoztat, olyan bűvészmutatványoknak szenvedő részesei vagyunk évtizedek (évszázadok?) óta, amelyek a hiányt fölséggé varázsolják. Pontosabban szólva, addig játszanak a számokkal, amíg a makro- meg a mikrogazdasági mutatókból a hiányt elkendőzve fölséget képesek felmutatni. A fölség tehát képlékeny jelentésű; egy kiadói szerkesztő kétségbeesetten állíthatja, hogy a magyar vers-, novella- és regénytermés erős *fölségről* árulkodik, aztán fölség mutatkozik írószövegekben, írókban; megfordítva: nincs az az író, aki a maga termését a *fölség* közé sorolná, a többieké *föltehetőleg* az, az övé persze nem. Akadt olyan politikus, aki nem átalotta kijelenteni, hogy Magyarországon filozófusból *fölség* van, ezzel párhuzamosan védhető lenne az az álláspont, miszerint Magyarországon *képviselőkből* van fölség. Akadt olyan hivatalos személy, aki fölvetette, miszerint Magyarországon orvosi egyetemekből fölség van, ezzel szemben aligha tagadható teljes mértékben, miszerint jó orvosokból, kötelességtudó-lelkiismeretes egészségügyi dolgozókból Magyarországon nincs fölség. Végignézve a Magyar Tudományos Akadémia úgynevezett köztestületi tagjainak névsorát, a folyamatosan szaporodó akadémiai doktorok, tudománydoktorai egyesek szerint: szükségletet meghatározó mennyiség. Mások szerint Magyarország nem csupán örökölte az Osztrák–Magyar Monarchiától a túlméretezett hivatali apparátust (ennyi hivatal[nok]: *fölség*), hanem a szükségtelenül sokat az elviselhetetlenül sokra tudta fokozni. Ezzel párhuzamosan hivatalok, bíróságok az elintézendő ügyek *fölségét* panaszozzák.

Térjünk vissza a szó történetére. *Föl, fel*, valaminek a felső része, azaz amivel kiemelkedik, amivel (például egy tömegben) láthatóvá, azonosíthatóvá válik. Ez nem fölösleg még, valaminek a fölseje nem kiegészítő része valaminek, nem pótléka, különös tekintettel a főre, az arcra, a homlokra: az ő (vagy az én). Önmagában azonban kevésnek mutatkozott, szükségessé vált grammatikailag markánsabbá tétele; és ekkor következett be a határátlépés. Az elég(séges)ből fölös(leg) lett. Ami már nem az azonosítást, az én-tudatot szolgálta, hanem másokkal, másikkal szemben megformált *fölsőbb* tudatot. Hogy nemcsak az elégre telik, hogy nem pusztán a megkülönböztetés célja a felső rész, hanem onnan le lehet nézni, meg lehet mutatni, hogy mások irigyelhessék a szükségtelenül sokat. Irigyeljük az összegyűjtött, felhalmozott (anyagi) javakat (amelyek a tulajdonosoknál sosem fölöslegként jelentkeznek), irigyeljük az örökölt vagy munkával megszerzett szellemi javakat (amelyek *fölsége* rámondhatják: egy keréssel több van neki). A Bibliában a bőség, ínség, fölösleg előbb képes beszédben hangzik föl, a fáraó álmodik a hét kövér és a hét sovány tehénről. József fejt meg álmát, hét bő, majd hét szűk esztendő következik. „A föld hét éven át bőségben termett. Ő összegyűjtött készletül minden fölösleget, ami Egyiptom földjén adódott és a városokba vitette. Minden városba behordatta a körülötte fekvő földek termését. József tehát fölhalmozta a gabonát, mint a tenger fövenyét, olyan mértékben, hogy le is mondott a megméréséről.” A fölöslegből áldás származott, a gazdaságtervezés dicsérete, a gazdasági vezető bölcs gazdálkodása, amellyel szembeállítható az a hiánygazdaság, amelynek Európa keleti fele jó darabig elszenvédője volt. A 'fölsleg' nem elbizakodottá tette Józsefet, hanem lehetővé vált számára államférfiúi erényeinek gyakorlása. Errefelé mutat Thomas Mann mitológiai regénye, az ótestamentumi tárgyú tetralógia. A *fölsleg* megszerzése máskor a megkísértettség egyik változata. Ki az, aki úgy érzi, hogy elég? Ki az, aki megáll, hogy ne legyen *fölslege*? Kit ne kísértene a gyűjtés, a halmozás, a tárolás szenvedélye? Kit ne csábítana a *fölsleg* olykor talmi csillogása? A *fölsleg* birtoklása? Annak tudata, hogy van, ami a másiknak nem jutott? Vajon a *fölslegből* következik, onnan magyarázható-e a „bőség zavara”? És zavar-e ez a bőség? Vagy a *fölsleg* okozna zavart? Mert a *fölsleg* az elegendővel szemben mintha aránytalan volna és diszharmonikus, mértéktelen és nehezebben elgondolható. Ugyanakkor a *fölsleg* biztonságot ad: nem szükséges takarékoskodni, számításokba kezdeni, hiszen a rendelkezésre álló mennyiség több mint a szükséglet. Lehetővé teszi a pazarlást, a gondtalan, a fényűző életet. Talán ebben jelölhető meg az ok, hogy miért törekszenek oly sokan a *fölslegre*, a szükségesnél (jóval) többre. Mert a *fölsleg* birtoklásának tudatában többnek, de nem fölöslegnek érzik magukat. Mindezeket újragondolva kísérlem meg ismét fölsorolni, miben, mi által, mi végett mutatkozhat *fölsleg*, s ezek minősítése miféle megosztódásokhoz vezethet:

– könyvkiadók: a szükségesnél több; egymással vetekedve a szerzőkön takarékoskodnak, a könyvek közönséghez juttatásában olykor nagyon kevésé érdekeltek, hiszen a pályázatokon szerzett pénz a kockázatvállalástól mentesíti őket;

– képviselők: főleg terméketlen vitákkal foglalatostkodnak, meg azzal, hogy kimutassák, az ellenpárt hol csal, lop, tönkretesz...

– jelszavak: pedig már Szabó Dezső kijelentette, korgó gyomorral csak egy darabig lehet a Himnuszt énekelni;

– café nationale: Márai 1946/47-es európai útján figyelmeztetett, ahol és akinél nem mennek rendben a dolgok, ott előkerül a café nationale; másképpen szólva, álnemzeti lózungok (főlöslég) a valódi problémák elkendőzésére szolgálnak;

– küldetéstudat: önnön hatalmi érdekeket palástolnak azok, akik állandóan meg akarják menteni a nemzetet, a népet, pedig csak a hatalom megragadásáról, megtartásáról van szó;

– eladhatatlan, használatlan termékek/termények: mellőzvéen a „Gazdálkodj okosan” nemzetgazdasági társasjátékát, a megszokás, a felelőtlenség, a kényelem, mind-mind hozzájárul, hogy *főlöslég* alakuljon ki, amelynek tárolása, halmozódása sokba kerül, és amelyért nem bizonyosan *csak* külső körülményeket, a „hivatalok packázásai”-t (főlöslég) kell felelőssé tenni. A több évtizeden keresztül tartó „állami” gyámkodás lehetővé tette, sőt kívánatosá a lemondást az önálló tervezésről, a „világ”-kereskedelmi irányokhoz való ügyes alkalmazkodásról, viszont mainapság szükségessé tette a keretei közé tartott lobbizást, a szabályok szerint megírt pályázatokat. Egyszóval a szabadsággal élni (és nem visszaélni) tudás képességét. Aligha tagadható, sokszorosán nehéz lecke abszolválása szükséges.

– és megint: írószövetségek, írói társulások. Ha egy van egy anyanyelvi területen, az monopólium (vö. szovjet írószövetség); ha több van, egymással veszekszenek, hol lelhetők az igazi írók, melyik társaságot illeti a több pénz, a sok pénz, esetleg a szükségesnél több, netán az életben maradáshoz elég, melyik húzódik a „nemzeti” oldalra, jobbra vagy balra, ha értelmes az efféle önkényes osztályozás. Úgy hiszem, hogy *egy* írószövetség is főlöslég, önkéntes írói társulásokra, baráti körökre és írói érdekképviselőre volna szükség. Ezt már kitalálták, hajdan úgy nevezték, hogy IGE (balatonfüredi nyaralásukkor jelen voltak. Többek között József Attila meg az erdélyi írók, Lillafüreden úgyszintén).

Sokáig tudnám folytatni, mi minden: főlöslég. Ehelyett ennyit: a nyelv ellenáll. Nem hagyja magát rendszerezni, pontosabban: minden nyelvi rendszer újabb meglepetéseket tartogat. A fölseje lett főlöslég, a főlöslégből lett főlösléges, amely másféle jelentéslehetőségeket tartogat a nyelv használói számára. A főlösléges: többnyire, majdnem mindig negatívum. De csak majdnem mindig. Az a költő, ki keserves tapasztalatait követőleg tanácsolta: ne csatlakozz a hadhoz, egy másik tanáccsal is szolgált. Talán író társainak, talán gondolkodóknak, talán a kiművelt emberfőknek (kikből sosincs főlöslég): maradj főlöslégesnek. Ebben akár meg is állapodhatnánk.

Fried István

főlöslég I. Ha valahol valamiből főlöslég van, akkor másutt ugyanabból → *hiány* mutatkozik. (Pénz-nyomor, áradat-szárazság, árubőség-áruhiány stb.)

György Lajos

főlöslég II. Mindaz, amit ebben a „lexikonban” összehordtunk, mert semmivel sem lesz tőle kevesebb a világban a főlöslég.

Lőrinczy Huba

fölösleg III. Nem választja el három esztendő a *Forrás Hiány-lexikonát* a Fölösleg-lexikontól. Mert hiány és fölösleg nem választható szét.

A hiány attól hiány, hogy a fölösleg uralja.

A fölösleg attól fölösleg, hogy eltakarja a hiányt.

Tehát: minden, ami hiány, a fölösleg velejárója; minden, ami fölösleg, a hiány nélkülözése.

Jean Baudrillard pontosan mutat erre rá, mint mai létparadoxonra: „A minden érték átértékelésének nagy nitzschei gondolata pontosan ellentétes módon valósult meg, az értékek visszafejlődésének formájában. Nem jutottunk túl a jón és a rosszon, az igazon és a hamison, a szépen és a csúfon, hanem innen maradtunk rajtuk – és nem a többletdimenzióban, hanem a hiánydimenzióban. Nem átváltozás, meghaladás történt, hanem felbomlás és elmosódás.”

A felbomlásból és elmosódásból volna fölösleg? Szívesen foglalkozom létünk eme sakk-matt helyzetével regényírás-esszéírás közben.

Sándor Iván

fölösleg?

Van, aminek a *minimuma* is fölösleg
(gyűlölet)

van, aminek a *maximuma* sem fölösleg
(szeretet)

van, aminek csak a *többlete* fölösleg
(pénz)

van, amikor a szó *mennyisége* fölösleg

van, amikor a szót a *minősége* teszi fölöslegessé

s van, amikor már *maga a szó* válik fölöslegessé.

Jókai Anna

fölösleg és hiány Fölösleg és hiány dialektikájából születik minden. Erósz – Plótinosz szerint – Porosz és Penia, a Bőség és az Ínség, a Fölösleg és a Hiány nászának gyümölcse. És ámbár Nietzsche megkülönböztet fölöslegből (Überfluss) és szükségből való alkotást, valójában Demiurgosz is Erósz édesestvére, mert a szerelemhez hasonlóan az alkotás is mindig egyszerre szövődik fölöslegből és hiányból. Az alkotás *szükségből* történik, mert az alkotó – ahogy Kierkegaard mondja – csak alkotás közben érzi jól magát, és amikor nem produktív, szenved. De csak *fölöslegből*, bőségből, szabadságból történhet: az alkotóban rejlő szellemi és formapotenciál gazdagságából. Végső soron tehát az alkotás abból a szükségből születik, hogy az alkotó belső fölöslegét önmagán kívül realizálja.

Nem a pszichológiai, hanem a *szellemi szabadságról* és *szükségletéről* van itt szó. Az alkotás *szüksége* az igazi alkotóban ugyanúgy jelentkezhet lelki szenvedés vagy veszteség kompenzációjaként, mint a felszabadultság vagy az öröm lelkiállapotában. Az öröm és a szenvedés blokkolhatja is, katalizálhatja is az alkotást. Katalizátorként az öröm felszabadítja az alkotóban rejlő szellemi energiákat, a szenvedés pedig szellemi szomjúsággá transzformálódik.

A szellemi szomjúságban egybeesik fölösleg és hiány. A szellemre szomjas ember csak a szellem pazar gazdagságából csillapíthatja szomját, de mennél nagyobbat kortyol a szellemből, annál szomjasabb lesz rá, és mennél szomjasabb lesz, annál szellemibb, azaz szellemmel annál telítettebb, és annál többet adhat át belőle másnak. És – a paradoxon megkoronázásaképp – mennél többet ad át a szellemből, annál többje lesz.

Tábor Ádám

fölösleg és hiány / férfi és nő A férfi személyfölösleg: az első előtti nap: a szerelmi aktusban túlcserélődik önmagán: teremt. Potenciája újjáteremti a nőben a hiányt, az aktussal újjáteremti benne a fölösleget: a fölösleg a hiányban újjáteremti önmagát: éggé vagy földdé. A nem-teremtő fölösleg a szenvedés forrása, a teremtő fölösleg a beszéd forrása.

A nő személyhiány: a hetedik nap: a szerelmi aktusban megpihen. Hiányba avatása a férfi megpillantása, fölöslegbe avatása a férfi magába fogadása. A hiánybaavatás: a szombat kezdete, a fölöslegbeavatás: a kezdet kezdete. A tevékeny hiány: a szenvedés, a megpihenő hiány: a nyelv.

Tábor Ádám

fölösleg – felesleg Melyik a helyes? Nyilván mindkét változat helyes. Azonban szótáraink inkább a fölösleg szót részesítik előnyben, talán annak *ö-ző*, vagyis zeneibb volta miatt. Tudjuk, hogy a magyar nyelvben nagy az *e* hang megterheltsége. Akik ismerik és használják a zárt *e*-t, vagy ezek helyén *ö* hangot használnak, sokkal zeneibb hangzásban beszélnek. A fölösleg szót erősíti még a *fölös* (több a kelletténél) jelentés is. Használjuk bátran nyelvjárási formáinkat!

Balázs Géza

fölöslegek – önmagunkban „*Ötven felé kivetjük önmagunkból / mindazt, ami cifra és szedett-vedett lom / s olyan komor, főséges lesz a lelkünk, / olyan hideg és kongó, mint a templom*” – írta Kosztolányi Dezső az *Ötven felé* verssoráiban a *Negyven pillanatkép* ciklusában. Olyan valóságos pillanatot vesz észre a költő, amilyen nagyon sok emberrel előfordul. Ötven felé, hatvan felé, hetven felé, nyolcvan felé. Az évtizedek múlásakor észrevétlenül „rendeződik” értékrendünk, megváltozik életmódunk, és néhány korábban nagyon fontosnak tartott szokás, elv, érték stb. fölöslegesnek tűnik; nem tartjuk fontosnak. Az élettér leszűkül, a közelire jobban odafigyelünk, a nagy távlatok elhalványodnak előttünk. Egy kézfogás, egy jó szó, egy csók, egy találkozás, egy pillanatnyi odafigyelés, egy utcai „hogyvagy” jelentősége megnő. Kidobunk életünk léghajójából sok „cifra és szedett-vedett lom”-ot – ahogy Kosztolányi írta –, de talán „fentebb” tudunk emelkedni, és a fontosabb dolgokra figyelünk. Az *Új Írás* 1985. novemberi számában Kosztolányira emlékezve Parancs János *Ötven felé* című verse elé mottónak, kiindulópontnak idézi Kosztolányi *Ötven felé* verssorait. Majd a maga ötven verssorával felel, folytatja a szeretett mester versét. „*Akárhogy kanyarog az út / lehet emelkedő lehet völgyemenet / a végső megaláztatáson kívül...*” Parancs János vall a hamis próféták alantas céljairól, a fölösleges világi hatalomra törők

lelepleződéséről, a felesleges gyanúsítgatások és vádak poklairól, a lemondás és a megtartás szükségességéről.

Szekér Endre

fölösleg(es) Gondolatilag hatalmas különbség van a fölösleg és a fölösleges között. A kedves szerkesztő urak azonban fölöslegesnek tartották, hogy ezzel töltsék a támogatott időt. Én se teszem. Magam fontosnak tartanám ugyan a különbségtételt – vajh, a fölösleg(es)nek a fontos az ellentéte? A szükséges? –, én ellenben önmagamot tartom tök fölöslegesnek, s így az is fölösleges, amit gondolok. Itt kellene tehát abba hagynom a dolgozatot, amelyet, ha következetes is vagyok, nem csak fölösleges, elkezdenem se lett volna szabad. Legfeljebb a címszót jelezni: ~ (Megengedve, hogy a Zelei Miklós a ~ szinonimája, illetve, hogy a fölösleg([es]ség) szinonimája ~.)

De aki ~, tud-e következetes lenni?

Valaki lenni?

Ülnök?

Elnök?

Ellenkulcsos?

Kulcsellenes felcseli ülepi?

Fákat döntenek ki, hogy a hülye könyveimet, amelyekre senki se kíváncsi, ki lehessen adni!

– Környezetvédők, hol vagytok?! Mért nem vertetek már réges-rég agyon?!

Nem a veszély kell nekik, csak a PR. Odaláncolják magukat a tévéhíradóhoz, és jön a rendelés a flekkre. Amiből könyv lesz, és újabb fák jutnak a magyar irodalom poklára.

A kiadók, a boltok hátsó raktáraiban gyűlik a könyveimen a por. Viháncolnak a poratkák, egyre nagyobb lakótelepeik nőnek, randevúztatnak, moziba járnak, családtervezésre. Élnek és virulnak, segítik a morbus hungaricust, ami viszont nem fölösleges, mert hátha engem is, és több hozzám hasonló fölöslegest eltalál egy osztag kiképzett baktérium, és kiadjuk tunya lelkünket, amely egy ideig kering az emberek, a könyvesházak, az irodák fölött, majd lehull egy szeméttelenen, és a bulldózer a napi kommunálissal együtt a helyére préseli. Ott kering az egész, amíg a Föld bolygó át nem húl a Naprendszer szemetévé, amellyé a Naprendszer is merevedik, hozzáhúlva a Tejút szemetéhez, és mint egy örmezei toronyház nagyságú kis fekete gubó lebeg tovább összesűrűsödött fölösleges létünk a hideg semmiben. *Megadott irány: 6001 Kecskemét, Pf. 69.*

Indulás előtt el kell intézнем a saját postámat. A Temetőgondnokság küldte meg apám, anyám sírszámláját tavalyról, az Alsóvárosi fekete földek 21-ből:

1 személyes sírhely	
gondozása:	5.545,- Ft
25 tő nyári virág:	2.150,- Ft
25 tő őszi virág:	<u>1.850,- Ft</u>
	9.545,- Ft

Az én sírszámláim is jövögetnek, csakhogy miután halálomnak e rövidebb, fölös(leges)ebb, és költségesebb szakaszát élve töltöm, a Távhó küldi a számláit, a Gázmű, az HBO, a Távtemetkezési Váll.

Zelei Miklós

fölösleges Az írók a kritikust mindig, a kritikusok az írókat gyakran, s néha az olvasót mindketten ~nek tartják.

Balla D. Károly

fölösleges cipész Fölösleges a fölösleges cipész, azaz szükség van rá. Magyarországon megszűnt a cipészképzés. Pár év múlva nem lesz egy darab se, a cipőket nem tudjuk hol javíttatni, ki lehet dobni, és csak a fölösleges szeméthalom növekszik.

Podmaniczky Szilárd

fölösleges dolgok Általában anyagiak(→ *eszközök*, → *szemét-hulladék*), de lehetnek tudatiak is (→ *beszéd*). A káros, rongáló eszmék igen nagy számban jelentkeznek manapság, de a történelem folyamán korábban is. Ezek olyankor csak múltó divatot jelentenek, de gyakran feltámadnak.

György Lajos

fölösleges szavak Azt hiszem, hogy a ~ elleni küzdelem – nem korhoz kötött. A hétköznapi beszédben fölösleges durva szavak szaporodtak el. Van olyan igekötős igénk (*b***-vel* kezdődő, a *meg* igekötővel), mely csaknem töltelékszónak számít. Vagy kötőszónak. Olyan gyakori a bármilyen körülmények közötti használata, hogy a nyelv művelők olykor külön foglalkoznak vele. S az is jellegzetes korjelenség, hogy nemcsak a férfiak használják, hanem a nők, fiatal lányok is. Vagy: gyakori a durva megszólítás is. Visszaszorítása csaknem reménytelen.

A szavak megválogatása – a költők, az írók feladata is. Weöres Sándor azt írta a *Századvég* című versében: „...tagolt beszéd helyett / néhány tucat indulatszó elég...”; „A szó nem hasonlat többé.” (Hervay Gizella). „Kiköltöztünk a szavainkból.” Kondor Béla azt vette észre, hogy cserbenhagyták a jelzők, aztán az igék is. Szemlér Ferenc a nyelv ellenállását érzi: „Zavarodik minden. / A szavak két utolsó tagja nem akar / összecsendülni.” Gál Sándor „nyelv- és szófogyatkozást” vesz észre. Weöres Sándor *A megmozdult szótár* című versében szól a szavak vándorlásáról. Illyés Gyula *A törzs szavairól* ír, s Mallarmé idézve szól az öreg, a kivert, a tépett, az űzött, a rebbent, a rekedt, a szívós szavakról.

A nyelv bármilyen eleme, még a birtokos személyragozás is fontossá válhat: „Szabadságom! /- szabadságod? / szabadsága...// Szabadságunk: szabadságotok, / szabadságunk.” (Példa a birtokos személyrag alkalmazására a magyarban. Gömöri György verse.)

A költő látszólag fölösleges nyelvi elemekből is remek verset alkothat. (De a kezdő költőgéti fiatal sok felesleges szót írhat látszólagos versébe. („szeretlek”, „nyugi”, „hit, remény”, rózsaszál” – K. L.)

Szekér Endre

fölöslegről Gyerekkoromban, amikor szokás volt sorba állni a banántól kezdve a személygépkocsin és a farmernadrágon át a telefonvonalig sok mindenért, valaki elmagyarázta, hogy ahol nincs → *hiány*, ott fölösleg van. Olyan nincs, hogy valamiből pontosan annyi van, amennyi szükséges. Ha tényleg fedezni lehet a szükségletet, akkor ~ beszélhetünk (ami tulajdonképpen szintén hiány, a kereslet hiánya). Azóta eltelt harminc év, és most együtt élünk a fölöslegekkel. Az eladhatatlan javakon és árucikkeken túlmenően fölösleges a munkaerő, hiszen munkanélküliség van. Fölösleges a tudás, hiszen az álláskereső fiatalokat gyakran azzal a megokolással hajtják el, hogy „túlképzettek”. Fölösleges az ész, de nem úgy, mint a Kádár-rendszerben, amikor Petri György joggal állíthatta, hogy zuhog az ész a gazdátlan tényrakásokra, mivel mostanában a tényrakásoknak van gazdájuk, és ettől függetlenül zuhog rájuk az ész. Ellenben a ténygazdák többnyire szabadulni próbálnak tényeiktől, amiből következik, hogy a tények is fölöslegesek, akárcsak a róluk való beszámoló híradások. A Kádár-rendszerben, ha valaki tréfásan kijelentette, hogy „szép lehetsz, de okos nem”, az egy hiányról, az emberi méltóság hiányáról szólt; az emberi méltóság jelenleg is hiánycikk, ellenben szépségből és okosságból fölösleg mutatkozik, legalábbis bizonyos népszerű televíziós műsorokban. Fölösleg van színekből és formákból, gondoljunk az útszéli óriásplakátokra. Fölösleg van fényből, ezt jelzi a → *fényszennyezés* kifejezés, piha. Fölösleg van jó hangzásból, ezt jelzi a „háttérzene” kifejezés, br. Fölösleg van ízekből és illatokból, nem mondok példát, a tapintást pedig nem tudom.

Mindenekelőtt azonban emberből van fölösleg, erről tanúskodik a „túlnépesedés” fogalma. A fölösleges emberről a XIX. századi álmodozó orosz értelmiségiek jutnak eszünkbe, pedig mennyivel fölöslegesebbek náluk az ezredvégi hajléktalanok, továbbá – hogy egy magyar politikus elhíresült minősítését idézzem – a szellemi homlessek. De az ember nemcsak egyénileg fölösleges, hanem elsősorban tömegesen az. És... és ezen a ponton megállok, mert nem akarok oly messzire tekinteni, amilyen távlatot sugall ez a felsorolás. Inkább maradnék a magam szűkebb körében.

Beszélhetnék egy könyvkiadóról (nem az én kiadóm), aki azt állítja, hogy túl sok a könyv, és beszélhetnék egy folyóirat-támogató kuratóriumi tagról, aki azt mondogatja, hogy túl sok a folyóirat, de engem az ő fölöslegeik nem érdekelnek. (Más kérdés, hogy véleményük romboló hatású). Én a magam fölöslegéről beszélnék, ami egyszersmind → *hiány* is. Munka közben mindig az az érzésem, hogy nem tudok eleget hőseimről és körülményeikről. Bekezdésről bekezdésre felmerülnek olyan kérdések, melyekre nem tudom a választ, és a válasz hiánya megbénít, megakaszt, kikökölt; hogy továbbléphessek, utána kell járnom. Viszont minél többet tudok, annál több a kétely és a bizonytalanság. Volt már eset rá, hogy az ötletek és tudnivalók növekvő terhét egyszerre csak ledobtam magamról, félretettem jegyzeteimet, és néhány hétig tartó intenzív felejtés után egyszerre csak megbirkóztam azzal a feladattal, melynél azelőtt a részletek ismeretében elakadtam. Nádasdy Kálmánról mesélik, hogy amikor egy rendezőnövendék lelkesen így szólt hozzá: „Van egy ötletem!”, ő azt felelte: „Dobja el!”; ezt a jó tanácsot érdemes, ha nem is mindig megfogadni, de mindig észben tartani.

Márton László

fölös tagadás Pl. „Nem én voltam...”; „Nem én kezdtem ...” – A ~ nem változtat a mondat értelmén.

Balogh Tamás

G

gépvers Kukkants be adóhivatalba, szerkesztőségbe, postára, bankba, orvosi rendelőbe, bíróságra, fordulj bármerre, az ügyintéző munkaasztalok mindenütt meg vannak rakva számítógépekkel, eltakarva, elrejtve a mögöttük serénykedő tisztviselők fejét, arcát, tekintetét; fordulj bárhová, számítógéperdővel találkozol, ez nőtte be az íróasztalok lapját, az íróasztalokét, amelyeken tegnap még a fő helyen tintatartó trónolt, írómappa lapult, nagy aktacsomó tornyosult, mindezekelőtt azonban ott találtad az íróasztal mögött azt a valakit, akihez ügyed intézése végett fordultál, egy urat, egy hölgyet, egy udvarias, rokonszenves vagy mogorva kisasszonyt, egy szigorú tekintetű, mord bürokratát, valakit, akinek emberarca volt, nem pedig egy ormótlan dobozt, sőt dobozokat, mert már asztalonként nem is elegendő egy tintatartó, pardon: computer, be van fődve velük az egész asztallap, az ügyintézés ennek ellenére kínos, bosszantó lassúsággal folyik. Ilyenkor, egy számítógépektől roskadozó asztal vagy pult előtt a soromra várva mindig eszembe jut egy réges-régi moszkvai élményem, amidőn a híres GUM nagyáruházban vásároltam valami apróságot, s az elárusító lány, jöllehet ott volt előtte a pulton a gombnyomású számítógép, mégis a klasszikus, golyós számolóval, amelyet nagy gyakorlattal, bámulatos ügyességgel és szédületes fürgeséggel kezelt, „dobatta” ki a portéka árát. Bizonyosra veszem, hogy már a moszkvai hivatali asztalokat és kereskedések pultjait is modern számítógépek népesítik be, adómemóriás kasszák s egyéb ügyfélbosszantó masinák, s a könnyen és gyorsan kezelhető, de nem elektromos áram- vagy battriafüggő golyószámolók az élet és a társadalom perifériájára szorult öregemberek sorsára jutottak. Immár a költők íróasztalai is, amelyeken tegnap még virtuális Múzsák nyújtózkodtak és kellették magukat, számítógépekkel vannak feldíszítve. Ennek a következményét (eredményét?, fémes ragyogását, hűvösségét?) mintha egy picinyét magukon is hordanák ezek az énekek.

Németh István

gondolatjel Némely író azért használ műveiben sok ~et, hogy olybá fessen, mintha lennének gondolatai.

Balla D. Károly

gondolatok Kamaszkoromban azt gondoltam, hogy minden leírt szavam értékes, ma már tudom, hogy jó, ha egy-két gondolatom, mondatom az lesz. Ezt az okosságot a jelenből vonom el, hiszen sokat írtam, és nagyon kevés reflexiót kaptam rájuk. Azután arra is rájöttem, hogy sok olyasmit írok, amit már előttem megírtak. Nyilván nem egészen ugyanazt, de olyasfélét. Persze, ahogy a marketingesek mondják, a reklámköltség fele kidobott pénz, de nem tudható, hogy melyik fele – én sem tudhatom, hogy melyik írásom, gondolatom, mondatom lesz az értékes és a maradandó, ezért írok összevissza mindenfélét, talán valami

marad. Ebből a mondatból némi hit, bizakodás tűnik elő, ezért pontosítom. Egyáltalán nem érdekel, hogy mi marad meg a gondolataimból. Itt és most szeretnék nyújtani valamit. A tudomány, amit művelek, úgyis azt mutatja, hogy mindenki, aki nincs jelen, hamar el lesz felejtve. Esetleg egy-egy szavát, mondatát kiragadják, és orákulumként idézgetik, hogy már ő is, akkor... No és?

Balázs Géza

göngyöleg Boldog úrfikoromban, mely hétéves koromig, 1944-ig tartott, ha „jó fiú” voltam, Nanókának becézett, bécsi születésű anyai nagyanyám kézen fogott és elvitt Herczeghez, a legjobb kolozsvári fűszereshez.¹ Herczeg úr mintegy 2–3 liter úrtartalmú, jellegzetes alakú üvegedények sorában tárolta a vonzónál vonzóbb édességeket. Kedvemre választhattam a Tosca-, a málna-, a savanyú, a töltött és egyéb cukorkafajták közül. Rámutattam, a fűszerességéd a szép fanyelű fémkanállal papírstanclicliba mért belőle tíz dekát, majd barátságosan beledobott még két-három darabot. Nanóka fizetett és mentünk. Egy hétig volt mit szopogatnom. A stanclicli bekerült a szemétkébe és onnan előbb-utóbb visszajutott oda, ahonnan alapanyaga vétetett: a természetbe. Olykor, ha nagyon jó fiú voltam, Nanóka a Szentegyház utcai, Sebők-féle cukrászdába is elvitt, ahol tányérból ettük a gömbölként kimért fagyaltot, és akkoriban bobszeletnek nevezett nápolyit ropogtattunk hozzá. Most, Bapó koromban – így szólítanak unokáim, Dani és Anna – a gyermeki jóságért járó fagyaltot az önkiszolgáló élelmiszerüzlet mélyhűtőjéből emeljük ki. Kétszeres hőszigetelő tasakban árulják, amelyet a csemeték elszopogatás után fegyelmezetten az utcai szemétkosárba dobnak. Ma cukorkát és „bobszeletet” is csak előrecsomagoltan lehet kapni. Csomagolásuk gyermekbolondító képekkel, feliratokkal ékes, magas reklámértékű, ugyanakkor az árat is jelentékenyen emelő műanyag tasak, mely szintúgy a szemétkébe kerül. Dani és Anna előszeretettel kérnek édességjutalom gyanánt „kinderajt”, amely egy tyúktojásnyinál kevéssel nagyobb műanyag doboz. Egyik rekeszében valami ehető gyurma is található, aminek elfogyasztásához műanyag lapátkát mellékelnek, a gyermek azonban nem ennek a kedvéért kéri, hanem a másik rekeszben lapuló meglepetésért. Ez egy több alkatrészből álló, összerakható labdarúgó vagy robotemberke vagy egyéb antropomorf alakzat, szintén műanyagból. A kicsinyek nagy érdeklődéssel nézik meg egymás kapományát, összeillesztik az alkatrészeket, és egy-két percig örülnek is ügyességük eredményének, de nemsokára a labdarúgó és a robotemberke is a szemetesekukába kerül, csak vékony réteggel a műanyag tojás és a lapátka fölé, mivelhogy azokat a miniatűr játékmemberkéket nem tartós használat céljából készítik, csak kedvcsinálónak, reklámnak.

Göngyölegnek.

A legendás konvertita, Ballagi Mór (ahányszor csak magyar szót kell értelmezni, mindig az ő szótáránál kezdem a tájékozódást!) 1867-ben még egyértelműen úgy tudta, hogy a göngyöleg „csomóba göngyölt holmi”. Meghatározása ma is áll. „Göngy” alatt azonban már előrevetítette a huszadik században bekövetkezett értelembővülést, amennyiben szótára itt jelzi, hogy a „göngyfelüleg”

² A szerző Kolozsvárt született, ma is ott él. A hivatkozott emlékképek a Bécsi döntés négy évét (1940–1944) idézik.

„azon súly, melyet a csomagolásra használt vászon v. papír a kiszámított mennyiségén felül nyom (sopratará).” A „felüleg” szócsinálmány utóbb nem vált be. Amit Ballagi göngyfelülegnek mondott, az ma mindközönségesen göngyöleg-súly. A göngyöleg maga pedig (a hétkötetes akadémiai értelmező szótárt idézem) „1. Csomóba göngyölt, tekert v. hajtogatott anyag, áru, ill. ennek alakja... 2. Az a burkolat (pl. láda, zsák, papír, doboz, hordó), amelyben valamely árut szállítanak, forgalomba hozatal előtt tárolnak, es. eladnak; csomagolás”. (Mint főzőember és ingyenc váltig csodálkozom, hogy szótárunk nem jegyzi harmadsorban a külföldi hatásra sok helyt roládnak vagy ruládnak hívott hús-göngyöleget, amilyen például a máltaiak bragolija. Ami engem illet, a tekercs szót a piskótával kapcsolatban sem használom, szívesen meghagyom a filmszakmának, az elektrotechnikának és más műszaki tevékenységeknek.)

A göngyöleg szó első szótári értelmezésén ma sincs mit vitatnunk. Egy szövetnek nincs alkalmasabb tárolási és bemutatási formája, mint a göngyöleg. A „göngyöleg mint csomagolás” bizonyos fajtái azonban alattomos fölöslegek. Maholnap egyszeri használatra gyártott, eldobott, a természetben soha le nem bomló reklámtasakok borítják sárgolyónkat. Mit lehetne ma, a sokszínű, gyermek- és felnőttblondító műanyag csomagolások fénykorában natúrszín papírzacskóban eladni? Az égvilágon semmit!

A göngyöleg a beszélt nyelvet is beborítja. Az még hagyján, hogy angolul a legsemlegesebb tartalmú kérdőmondatokat is „szomorújelentéssel” vagy bocsánatkéréssel illik kezdeni („sorry”, megmondaná hány óra? „excuse me”, tehetek még tányérjára a pudingból?), az állítást pedig nemdebárral illik megerősíteni („isn't it”), de mi ez ahhoz képest, hogy olykor a mi szeretett, takarékosnak tudott anyanyelvünkön is mibe és hogyan csomagolják a lényeket. Általában tudják az emberek, hogy hatszor nyolc negyvennyolc, de akadnak felebarátaink, akik mielőtt egy hasonló nyilvánvalóságot egy értekezleten vagy hivatali fölöttesük előtt kijelentenének, odafinomkodják eléje, hogy „szerény véleményem szerint”, „engedtessek megjegyezmem” vagy „ami engem illet, őszintén kimondom”. Az ilyen szögöngyöleg földünkre nézve nem annyira veszélyes, mint a sok eldobott műanyag csomagolás, de a magyar közgondolkodást szégyenletesen és veszélyesen terheli. Akár a közérkölcst is. A magyar Országgyűlésben egyetlen sértő gorombaság sem hangzik el anélkül, hogy a sértegető a célszemélyt ne szólítaná tisztelt képviselőtársamnak. Ártatlan göngyölegbeszédnek tetsző, szemenszedett hazugság!

Az előbb említett Kinder-tojás kiválóan példázza, hogy esetenként maga a becsomagolt valami már nem is nagyon érdeklő a vevőt. A göngyöleg „viszi” az árut, nem fordítva. Olyan ez, mint egyesek operába járása. Aki otthon sokat van egyedül, örvend, hogy az előadások szünetében jól kiPLETYKÁLHATJA magát ritkán látott ismerőseivel. A *Carmen* a „valami”, a csevely a velejáró göngyöleg. Emberi dolog. De melyikünk nem ismer olyanokat, akik éppenhogy egy-egy ilyen jó kibeszélgetés kedvéért nézik meg a *Carment*, vagy akár az éjfélbe nyúló *Mesterdalmokokat* is! Ezekben az esetekben a göngyöleg az áru és az áru a göngyöleg. „Verkehrte Welt!” – mondaná bécsi születésű anyai nagyanyám. Fordított világ!

László Ferenc

gratis munka Egyre inkább hajlok az egészséges önzés mint írói létmód megvalósítására. Eddig úgy mentek a dolgok, hogy mindenki nyakra-főre jelentkezett, telefonált, e-mailezett, táviratozott, taxit küldött, ha valami fontos volt NEKI. Levetkőzve ama végtelen jószándékúságot, mellyel mindezen üzenetekre reagáltam, most szeretnék egyfajta mérlegelő álláspontot elfoglalni. Igenis nem kellemtelen dolog lemondani ezt vagy azt a megbízást. Nem kellemtelen visszautasítani, súlyozni, kapásból összeget mondani. Annak felismerése ez, hogy energiáim, ha hatványozhatók is, végesek, s főként nem ingyenesek. Csúnyán hangzik, de így van. Eddig ki-ki bérmentve húzgalhatta, sütögethette, nyammoghatta idegeimet, izmaimat, rostjaimat. Mindennek mostantól ára lesz, tessék, kilóra kimérem. Sőt, ha akarom, el sem adom. Eléledgelek rajta magam. Barátokkal, jó ügyekkel teszek csak kivételt. Fel vagyok készülve a szemrehányásokra, miszerint ej-ej, nem ezt vártuk a finomlelkű poétától stb. Ezt hívják öregedésnek?

Lackfi János

gumicsont Amikor 1990 tavaszán az urnák elé vonultunk, hogy megválasszuk a hosszú évtizedek után végre ismét népakaratot képviselő országgyűlés tagjait, nagyon sokaknak határozott reményeik voltak abban a tekintetben, hogy a „közpolitika” (az államelmélet, a parlament, a publicisztika) végre az ország (az egész magyarság) legfontosabb tennivalóra fogja összpontosítani figyelmét és tevékenységét. A mögöttünk lévő Kádár-korszak évtizedeinek egyik leginkább szomorú tapasztalata ugyanis éppen abban volt, hogy a közélet többnyire álkérdésekkel foglalkozott, és a valóságos gondok és feladatok a legkevésbé sem tartoztak a nyilvános politizálás, egyáltalán a nyilvánosság fórumaira. Tulajdonképpen a magyar országgyűlésre sem, amelynek a televízió által közvetített ülései inkább emlékeztettek valamilyen rituális eseményre, mint arra a parlamenti munkára, amelynek néhány pillanatát az osztrák, a német, a francia vagy az angol parlament munkájába bepillantást engedő (külföldi) televíziós műsorok jóvoltából megismerhette a magyarországi polgár.

Kezdetben mintha igazolta volna a nagypolitika a demokratikus közélet iránt erős nosztalgiát tápláló polgár reményeit. Az első demokratikus kormány és az első demokratikus országgyűlés, úgy tetszett, valóban az ország legfontosabb tennivalóival foglalkozott: az idegen katonaság kivonásával, a nemzetközi erőterében való új elhelyezkedéssel, a rendszerváltás áldozataivá váló szegényebb rétegek szociális ellehetetlenülésével, a szétzilált magyar gazdaság talpraállításával, az infláció megfékezésével és így tovább. Aztán lassanként kezdtek elborítani a nagypolitika színtereit a mesterségesen gerjesztett ügyek, a lényegében felesleges álviták, a politikai pártoknak az az általános igyekezete, miszerint az ország előtt álló fontos feladatok helyett mindenekelőtt arra összpontosítsák erőiket, hogy miként lehet lejáratni, a hatalomból kiszorítani vetélytársaikat, most már nem „politikai ellenfeleiket”, hanem „ellenségeiket”.

A politikai élet intézményeiben, érve itt magát az országgyűlést, a pártpolitikát és a publicisztikát, lassanként kiépültek a látszatpolitizálás, a virtuális politizálás eljárásai. Hogy ennek valójában mi a háttere, az nehezen lenne megválaszolható. Szó lehet itt arról, hogy a politikacsinálók nem igazán alkalmasak az ország gond-

jainak hatékony megoldására, szó lehet arról, hogy némely politikai erőközpont egyszerűen manipulálni kívánja a közvéleményt. A virtuális politizálás indítékainak és mögöttes terének felderítése elfogulatlan (tehát pártpolitikai előfeltevésektől mentes) és alapos (tehát tudományosan korrekt) elemző munkát követelne. De hát hol van az a politikai elemző műhely vagy intézmény, amely e két kritériumnak meg tudna felelni?

Mindezt, amit eddig állítottam, a hazai közéletnek két olyan eseménysorával szeretném példázni, amely a mögöttünk lévő fél esztendőben (2004 decembere és 2005 márciusa között) alaposan felforgatta a közéletet, és uralma alá vonta a közéleti diskurzusokat. Az egyik a decemberi népszavazás, a másik az ügynöklisták nyilvánosságra hozatala. Mindkettő (legalábbis az én véleményem szerint) olyan közéleti „gumicsontnak” bizonyult, amely a közfigyelmet lekötve, a politikai energiákat felemészítve olyan közéleti kérdések és tennivalók elől szíjva el a levegőt, amelyek megoldása, elvégzése mind sürgetőbb. Gondolok például az európai integrációból eredő feladatok alaposabb megközelítésére, a hazai mezőgazdaság gondjainak valódi orvoslására vagy éppen a határokon túl élő magyar közösségek valódi (és nem retorikai szintű) nemzetpolitikai és európai uniós integrációjának előmozdítására.

A decemberi népszavazás, amely az úgynevezett kettős állampolgárság ügyét kívánta volna rendezni, mint ismeretes, kudarcra végződött, és ennek a kudarcnak az volt az igen kedvezőtlen következménye, hogy a kisebbségi magyarságban megrendült az anyaország (az anyanemzet) határokon átívelő szolidaritásába vetett bizalom. Ugyanakkor szinte érezni lehetett, hogy a népszavazás eleve sikertelenségre volt ítélve, egyrészt előkészítetlensége, másrészt következményeinek homályban hagyása, mindenekelőtt pedig amiatt, hogy mind a javasolt „igen”, mind a javasolt „nem” eleve pártpolitikai színezetet kapott. Maga a népszavazás ezért egyértelműen kártékony szerepet játszott, helyette a parlamenti pártok valamiféle megegyezésének kellett volna a kettős állampolgárság jogintézménye által megcélzott rendezést kialakítania. A népszavazás „gumicsontja” által szereztünk magunknak egy fájdalmas erkölcsi sérülést, ráadásul elköltöttünk három és fél milliárd (mások szerint nyolc-kilenc milliárd) forintot egy politikai kudarcra, holott ebből a pénzből hatalmas segítséget lehetett volna adni a kisebbségi magyar közösségek intézményeinek, mindenekelőtt új intézmények létrehozására.

A másik „gumicsont” az ügynöklisták mindinkább burjánzó terjedése és a velük kapcsolatos nyilvánvaló (csak éppen a nagyközönség számára kevésbé értelmezhető) manipulációk. Február végén, március elején szinte naponta kerültek fel az internetre jobbra ellenőrizetlen és ellenőrizhetetlen listák, olyan nevekkal, amelyekről a legnagyobb rosszindulattal sem lehetne elképzelni, hogy viselőik titkos szolgálatokat tettek volna a kommunista rendszer állambiztonsági szervezeteinek. Gondolok például az egyházi élet igen sok kulcsszereplőjére, közöttük személyes jó ismerőseimre, akiket évtizedeken keresztül tanultam meg tisztelni. Azt természetesen nem vitatom, hogy a múltat rendbe kell tenni, és ennek része az is, hogy az állambiztonsági szolgálatok múltbeli tevékenysége ne legyen elrejtendő a nyilvánosság elől. Mindazonáltal ellenőrizhetetlen névsorok

közrebocsájtása (amelyek ellen még csak jogorvoslatot sem lehet kérni, mert a kezdeményezők azonosíthatatlanok!) igen sok ártatlan embert keverhet súlyos gyanúba, emellett rombolhatja a társadalom belső erkölcsi kohézióját, amely a magyar társadalom esetében talán sohasem (a diktatúra idején sem) volt olyan gyenge és sérülékeny, mint éppen a jelenben.

A „gumicsontok” persze jól jövedelmező fogyasztási termékek, persze nem a társadalom és az ország, hanem néhány, esetleg azonosíthatatlan, érdekcsoport számára. De jó is lenne, ha ezek helyett a „gumicsontok” helyett a politikai élet, a sajtó, a közfigyelem olyan kérdésekkel próbálna számot vetni és megküzdeni, amelyek történelmi kihívásokként várják az okos és hiteles válaszokat. A magyar gazdaság fejlődése, a szociális gondok, a nemzeti kultúra védelme, az európai integráció vagy a határokon túl élő magyarság iránt érvényesítendő szolidaritás – nos, ezek azok az ügyek, amelyek nem tartoznak a „fölös legék” közé

Pomogáts Béla

Gutenberg-galaxis Lehet betű nélkül élni??? – Lehet. A mai Magyarország lakosságának kb. harminc százaléka él nélküle!

Balázs Géza

Gy

gyorsítkeztető hálózatok Nem nevezem meg ezeket, mert az → *hirdetés* volna. A hagyományos helyi ételek kiirtására, a világ táplálkozásának egységsítésére törekvő, a változatosságot csökkentő, gyakorlatilag egyforma helyek. A sokféleség csökkentése önmagában is egészségtelen, de az ezen hálózatok jelentős részében kapható ételek összetételük miatt a szakemberek szerint különösen azok. → *adalékanyagok*

György Lajos

gyűjtemény Egy sarokban felnyitlan kartondoboz valami korábbi költözésből, tele tízéves, elfelejtett iratokkal, kéziratokkal. Egyszer már kibontottam végső kétségbeesésemben, mikor sehogy sem találtam valamit. Azonnal vissza is zártam – hogy mi lehetett benne, már nem emlékszem, csak a rémületre, ami elfogott hirtelen. Egyik polc alatt kihantolatlan gyerekkorom relikviái: nyári naplók, nagy lóbetűkkel, számítógéppapír-rollnikon, végtelenítve, magam rajzolta képregények tele huszárok kalandjaival, kopírpapírra átmásolt lovagi páncélok, rajzok az Aurora cirkálóról (ezt anno megtanultam emlékezetből, kéményestülmindenestül). Napközis koromban az efféle rajzoknak nagy volt az árfolyama. Az egyetemes valuta a tiszta papír volt, egy-egy jól sikerült lovagi tornáért akár négy-öt lapot is inkasszálhattam. Amin aztán mondjuk szalvétát cseréltem. Nemrég megtekintettem régi szalvétagyűjteményemnek emlékeimben mesés kincsként megmaradt darabjait, melyeket húgom einstandolt és olvasztott be új szerzeményei közé. A jó kis minőségi darabok felnőtt, fogyasztói fényben száncalmas, legjobb esetben keletnémet éttermi olcsóságoknak tűntek. Mellettük a sarki ápiszban manapság kapható díszszalvéták legalább hét nyelven beszélnek. Sic transit salveta mundi...

Csak filatéliai próbálkozásaim romantikája maradt töretlen: ma is elégedetté tesz, hogy száztíz különböző országból van bélyegem, bár az albumot szinte soha elő nem veszem. Faludy György egyik pompás versében a bélyegekről letekintő Ausztrália maga a mítosz és a messzi idegenség: még ha ma már egy gombnyomásra be is potyog a szobánkba a dokumentummá nyesett, abszolúte hiteles Ausztrália vagy akár Zimbabwe, a bélyegek tér-idő-sűrítmeny jellege megmaradt. Talán még fokozódott is. Hiszen ott van rajtuk a dátum, sokszor az óra is, a postaállomás száma alapján még a feladás helyét is bizonyosan vissza lehetne keresni. Nem beszélve a feladó nyáláról, amely elpusztult baktérium-tenyésztével nyilván ott szárad a bélyeglefedte kis négyzeten. De ha csak a postáskisasszony ujjnyomát és az aznapi vagy előző napi víz kémiai összetételétől átítatott szivacspárnácska érintését viseli, az sem kevés.

Lackfi János

H

hagyomány I. → kultúraváltás, nyelvi hagyomány, → (a) feleslegekről

Balázs Géza

hagyomány II. Ha rám erőltetik, megpróbálom lerázni magamról; ha el akarják venni tőlem, elkezdek ragaszkodni hozzám; ha rám sütik, ha megbélyegeznek, ha megszégyenítenek általa – akkor eggyé válok vele. Ha eggyé váltam vele, eltaszítom magamtól, hogy szabad lehessenek.

Balla D. Károly

használati utasítás Megfontolandó, egy használati utasítás csak akkor használati utasítás-e, ha rendeltetésszerűen használják, vagyis miközben olvassák (vagy miután elolvasták), üzembe helyezik az adott készüléket vagy felhasználják az adott készítményt, avagy éppenséggel akkor is, ha *csak úgy* olvassák. Erre a gondolatra Eudora Welty amerikai író nő egyik kedves hőséneke következő monológja olvastán jutottam: „Valamilyen használati utasítást olvastam. Ez a kedves időtöltésem, ha akad egy-két szabad percem – nem tudom, hogy van maga ezzel. Olyasmi, hogy hogyan használjuk a bútorpasztát, hogyan másoljunk át hímzsmintát forró vasalóval, hogyan irtsunk tyúkszem, mindegy nekem, bármi. Megcsinálni már nem kell. Néha szívesebben ülök nyugodtan egy percre, s olvasok el egy szép, kellemes sorozat használati utasítást, mint bármiféle históriát.” Annyit még elárulnék, hogy az illető hölgy egy családjától rámaradt szállodát vezet és cipel a hátán egyes-egyedül, úgyhogy nem sok ideje van a szemlélődésre. Majdhogynem mai figura tehát. Ezért nem bánom, ha némely versem használati utasítássá alakul, és megpróbálja *csak úgy* elmondani, hogyan szoktuk használni a világot, benne önmagunkat.

A használati utasításokról még annyit, hogy ha csak tehetem, elolvasom a filteres teásdobozok oldalán olvasható elkészítési javaslatot. Nem tudok németül, de egy dallamos részlet ezen a nyelven is itt zsong a fülemben: „zehn minuten ziehen lassen”. Még mielőtt angolos kultúrájú hallgatóim felháborodnának, sietve közlöm, nem fekete teát, hanem kamillát vagy csipkebogyót tanácsoltak

tíz percig áztatni. Egyszóval a pár mondatnyi szöveg bármely nyelven elbűvöl ártatlanságával. Benne van, hány fokon forr a víz, s az is: nehogy a csésze mellé lógassuk ám a teát, hanem bele, bele bizony! Jobb teák esetében kis ábrával szemléltetik, hogy a filter *melyik végét* kell belógatni, nehogy eltévesszük. Sőt, a csésze fölötti hullámos, tehát hőkiáramlást jelző vonalkák a tekintetben is eligazítanak, hogy a felforralt víz pohárba töltése *után* és nem *előtt* kell a belelógatás műveletét elvégezni. Vagyis olyan evidenciákra nyitják rá szemünket, amelyek fölött amúgy nagyképű közönnyel siklunk el. Igenis, ezt a műveletsort is úgy kell látnunk, ahogy a költőnek Rilke tanácsa szerint mindig az első teremtett ember elfogulatlan tekintetével kellene szemügyre vennie s mások szeme elé tárnia a világot.

Lackfi János

használt kondom Tinnye és Perbál között nagyon szép részen kanyarog az autópút. Kis öszvérhát- vagy tevepúpszerű dombok, fúvel benőtten, itt-ott egy-egy cserje, s mindez több felől körbekanyarítva szántóföldek hullámos, valószínűtlenül ritmikus dauervonalaival. A zsolttárrészlet jut az ember eszébe: „a hal-mok ugrándoztak, mint a juhok bárányai”. Ott ez a felfordult természeti rendet jelenti, csodás jelenségek jöttét, itt viszont kicsiben valósággá válik a dolog: valósággal szökdécselnek a kúpocskák. Erre járok egyetemre, s egyszer hazajövet nem álltam meg, leparkoltam a kocsit, és felkapaszkodtam az egyik dombhátra: könnyű tavaszi nap, ledobott zakó, kioldott nyakkendő, nyáj kolompja (szükségképpen, juhászgyuláson méla), kakaskukorékolás...

Most a gyerekekkel kirándulunk ugyanoda, mászkálunk kicsit a dombok között. Az extrém tájak kedvelőinek semmi különös, mégis olyan jóleső kis hely, mint egy pohár nem márkás, de hűvös sör nyáron. Fenn a dombtetőn széthajigált papírzsebkendők, kondomok. Igaz is, itt szokott fel-alá sétafikálni az út mentén álló rosszlányok egyike. Vagyis egyfajta szakmai tevékenység maradványa, leképezése ez a sok minden. Mintavétel, mini spermabank, amelynek genetikai elemzése érdekes képet mutatna az erre járók egy részének szexuális szokásairól.

Faludy György mesélte egyszer, hogy Kanadában elvitték őket egy mesés szép öbölbe, amelyet teljesen szűz rengeteg vesz körül. Helikopterrel közelítettek a tengerfelszínhez, s egy idő után látszott, hogy mini medúzakkal van tele a víz. Még közelebb kiderült: kondomok milliói lebegnek ott, valamelyik amerikai luxusbeach-ről sodorja őket rendszeresen épp oda egy áramlat. Hiába halásszák le időnként, pillanatok alatt küldik a tartalékot a strandoló aranyifjak. A küzdelem hasztalan, a különlegesen erős szintetikus anyag szinte elbomlani se tud.

Lackfi János

határ A ~ arra való, hogy a másik oldalon tartsa a → *fölösleget*. Nürnberg felé utaztam, ahol a világ egyik legnagyobb játékiállítását rendezték meg februárban. Engem a didaktikai és készségfejlesztő játékok érdekeltek, mindennapi munkám része, hogy a magyar nyelvű tankönyvek kiadása mellett ezt a szakterületet is kövessem. Meg hát, ki tudja, mit hoz a jövő, esetleg mivel kell majd foglalkoznom. Valószínűtlen, hogy az anyaországi etnobiznisz közelébe újabb

„felhasználókat” engednének. És aki a kisebbségi politikai elit körein kívül rekedt, azt nehezen engedik a körön belülré. Mert hátha többet tud, hátha mást akar, hátha lesz egyszer valaki, aki megmondja, nem lehet úgy politizálni, hogy csak legyintünk: hát ha most nem sikerült, majd legközelebb szerencsénk lesz, nem baj, nem történt semmi. Hátha valaki azt mondja, kisebbségben a hatalom megtartása nem lehet egyedüli cél. Hát ezért jöhetnek sorra Kína, Tajvan, Vietnam, az egész Távol-Kelet, Egyiptom, Németország, Olaszország, Hollandia, Anglia gyártóinak kiállítóhelyei. Tolmácsolás: német–szerb, angol–szerb, vagyis német–magyar–szerb, angol–magyar–szerb és vissza. Csupa „hát” vagyok, és kaptárnyi fölösleges szóval, zúgó fejjel, arccal előre, kábán vonszoltam magam végig a vásár tizennégy csarnokán, ahol nemcsak szellemes oktatójátékokat lehetett látni, hanem méregdrága vasúti modelleket, versenyautó-modelleket, lebegő repülő tányérokot. Varázslókellékeket, kislányoknak való rózsaszín mittudoménmiket. Plüssmaci, elképesztő mennyiségben. Mégis, hány konténerrel parancsolnak belőle? – kérdezte obligát mosolyával az egyik keleti kiállító. Hazafelé a kocsi elszunnyadva azt álmodtam, konténernyi plüssmaci üldöz a hóban. Aztán átértünk a ~on, ami köztudomásúan arra való, hogy a másik oldalon tartsa a fölösleget.

Toldi Éva

hazaffyaskodás El kell választani a külsőleges, nagy szólamokban megnyilatkozó hazaffyaskodást az igazi hazaszeretettől, magyarságérzéstől. Évszázados probléma ez: melyik az igazi hazafi? A sallangos, álmagyarkodó, szónokias magyar? Már Kisfaludy Károly (1788–1830) önmagát és saját művét mérlegre téve, bírálva fogalmazta meg: „Sok haza-puffogatás, ok semmi, de szörnyű magyarság, / Bundás indulatok: oh be tatári műv ez!” (Tatárok Magyarországon). A reformkor időszakában költőink tökéletesen vallottak a „haza” és a „haladás” összefüggéséről, Kölcsey és Vörösmarty „rendületlen”, az „itt élned és haldnod kell” érzéséről. Ady magyar jakobinusként írta az eszme barikádokról, bujdosó kurucként, magyar Messiásként: „Ékes magyarnak soha szebbet / Száz menny és pokol sem adhatott: / Ember az embertelenségben, / Magyar az üzött magyarságban, / Újból- élő és makacs halott.”

A kitűzött jelvény, a hangos politikai-hazafias szónoklat – nem jelenti az igazi hazafiságot. A ki-nem-mondott, az mindig belül rejtezkedik. Nem pártszólam, nem jelszó, nem egymással versengők „kitüntetése”. De az, hogy érezzük: valahova tartozunk, „egy fizikai és szellemi tájhoz, mely elidegeníthetetlenül a mienk, melyről alig tud szólni Kosztolányi vagy Dsida. Egy faszor, egy domb, egy ház, egy családi sírkő, egy Arany-vers, néhány ismert verssor, Édesanya óvó szavai, gyermekünk első néhány szótagja, szava, mosolya, ölelése. És a haza valahol ott él bennünk egy Halotti Beszédben (A Pray-kódexből, Kosztolányi vagy Márai verséből). És egy halkán elmondott imában, mikor a lelkünk roskadozva visszük, mint Ady. Azt hiszem: ez a magyarság, ez a hazafiság, melyet talán mint a félig elnémult, csak „beszélgetőfüzetét” író Babits Mihály érzett – Jónás prófétaként... → *büszkék vagyunk*

Szekér Endre

hazugság A csalárd szavakkal szándékosan félrevezetni, rászedni akarja a megcélzottakat a hazudozó, hogy a saját ügyének megnyerje, s valaki vagy valami ellenében fellátsza őket, eközben persze önmagát becsületesnek és egyenes jellemnek igyekszik láttatni, hogy a megtévesztettek bizalmába férközhessen.

Montaigne egy helyütt árnyalni iparkodik a hazugság fogalmát: „Azt sem ok nélkül mondják, hogy ne bonyolódjon hazugságba az, aki nem bízhatik az emlékezőtehetségében. Jól tudom, a nyelvészek különbséget tesznek a hazugság mondása és a hazugság között; szerintük a hazugságot mondani annyi, mint hamis dolgot állítani, amelyet azonban igazként fogadtunk el, a hazugság szó pedig a latinban, ahonnan a mi francia szavunk is származik, annyit jelent, mint lelkiismeretünkkel szembemenni, következésképpen csak azokra vonatkozik, akik tudásukkal ellenkezőt állítanak, és akiről itt szólok”. Magam osztom állítása első részét, gyermekkoromat leszámítva, sosem szerettem hazugságokban bonyolódni, mert hamis szavaimat evidenciában kellett volna tartanom, s félttem, hogy ezzel nagymértékben leterhelem memóriámat, mely amúgy is gyakran megtréfált. Ezért kegyetlenül őszinte voltam mindenkihez (olykor még magamhoz is), ami viszont egyéb nehézségeket és kellemetlenségeket támasztott; ennek ellenére sem rettentett el az igazmondás, de egy idő után fárasztani kezdett az örökös küzdelem, párbajvívás, úgyhogy jobbnak láttam, ha csak az írásnak szentelem minden időmet: e terepen nyugodtan hazudozhatok és konfabulálhatok, egyedül olvasóimat szedem rá, remélem nincs ellenükre. A Montaigne-féle „hazugságmondás” egyébként is közel áll a meséléshez, mely nemcsak hogy bocsánatos bűn, de a valóság szorításából, a nyomorúság szégyenéből is elold.

Viszont szembemenni a lelkiismeretünkkel egyedül az úgynevezett „kegyes hazugság” megfogalmazása esetén érdemes, mert ha egyáltalán jelez még a lelkiismeretünk, ismerjük még a pírt és a szégyent, olyasfajta kellemetlenségben lesz részünk, amitől jobb óvakodnunk.

Rousseau a szándék és megtévesztendő személy szempontjából számos változatát különíti el a hazugságnak: „A valótlan állítás csak akkor hazugság, ha szándékos megtévesztés, s a megtévesztés szándéka sem jár mindig együtt ártó szándékkal, sőt a célja néha éppen ellenkező. (...) a hazugság bajosan és ritka esetekben lehet tökéletesen ártatlan. Aki a maga érdekében hazudik, szélhámos; aki a más érdekében hazudik, csaló; aki ártó szándékkal hazudik, rágalmaz; ez a hazugság legrosszabb fajtája. Aki úgy hazudik, hogy se haszna, se hátránya nem származik belőle, se magának, se másnak, az nem hazudik: az már nem hazugság, hanem fikció”.

Bálint Péter

„Hálót adj” Igen, igaz: ne halat adj, hanem hálót. No de miért mindig az orvhalászoknak?

Balla D. Károly

hétfői adásszüneti nap → médiarelativizáció

Balázs Géza

hiába Ha vki. vmit. fölöslegesen csinál, ~ teszi, írja a lexikon, s ezt Szathmári Sándor (→ *nemlétező dolgok*) tudta a legjobban, aki *Hiába* címmel a harmincas évek elején regénytrilógiát írt; a folyam a *Múlt*, a *Jelen* és a *Jövő* alcímű munkákból állt. Sajna „~” tette, a regények kéziratban maradtak; csak a *Jövő* kötet jelent meg, jóval szerzőjének halála után, 1991-ben. Talán azért, mert írt hozzá → *előszót*?

Balogh Tamás

hiány I. A fölösleg önmagát generáló abszolútuma. Minél nagyobb ~t szenvedünk valamiben, annál inkább szükségtelennek érezzük magát a ~t, örömmel lemondanánk róla.

Ephemeria Silver

hiány II. A baj valahol ott kezdődik, hogy az *eleget* (vö. *ölég*) nem nagyon ismerjük. Legfeljebb türelmetlenségünkben mondjuk, amikor belefáradtunk valamibe: Elég volt! Nem bírom tovább! De azt, hogy *elég, éppen elég*, vagyis annyi van valamiből, se több, se kevesebb, mint amennyi kell – azt nem nagyon ismerjük. Úgy látszik, már csak ilyen az élet: eleget nem akar adni! Vagy ha elég is lenne valamiből, be akarjuk biztosítani magunkat: többet érdemlünk, hát többet akarunk, ezért aztán harácsolunk.

A szerzésre a birtoklás vágya, a harácsoló raktározásra a félelem készíti az embert: mi lesz, ha nem lesz... Kár, hogy egészséget nem tudunk raktározni, így feleslegünk sem lehet belőle. Bizonyos koron túl szinte mindenki csak a hiányát érzi. Egészségrontó, egészséghiányt eredményező tevékenység, vagy éppen passzivitás, bezeg fölösen van életünkben.

Bizonyára nem véletlen, hogy a *Forrás* szellemi gazdái először a *hiányról* való elmélkedésre hívták állandó és alkalmi munkatársaikat, most meg a *fölslegek*-ről kérnek eszme-futtatást. A hiány, a kevés – amit természeténél fogva mindig a vágyott, jó dolgokkal kapcsolatban érzünk – mindig mindenkit nyomaszt. A szükségleten felüli többlet azonban alig-alig. Bár ebben az összefüggésben eszünkbe juthat Jókai Mór *Melyiket a kilenc közül* című, nem szegénység-, hanem szeretetpárti, „antikapitalista” karácsonyi történetének gazdag embere.

A két dolog (helyzet, állapot, mennyiségi és minőségi [?] meghatározás, vagyis a *hiány* és a *fölsleg*) azonban nagyon nehezen szakítható el egymástól. Mert lássuk be, ha valamiből – valós vagy vélt – hiányunk van, akkor a másik oldalon ott a felesleg/fölsleg. Ez pedig kétféleképpen jelentkezik: az egyik formája, ha valamink van, amire egyáltalán nincs szükségünk; a másik, ha több van valamiből, mint amire szükségünk van. S ezek – már csak ilyen a világ, a mi emberi világunk! – sehogy nem akarnak kiegyenlítődni valamilyen igazságosnak nevezhető egyensúlyban.

Ha hiányunk van szeretetből, ott van a fölsleg gyűlöletből, legalábbis közömbösségből.

Hiány a szépségből? Fölsleg a rondaságból!

Hiány a becsületességből? Fölsleg a becstelenségből!

Hiány jóindulatból? Fölsleg rosszindulatból!

Hiány a szolgálatból? Fölsleg az önzésből!

Hiány a hitből? Főlöslég a hittelenségből (vagy, ha jobban tetszik: a hitetlenségből!)

Hiány valahol kenyérből? Főlöslég másutt kalácsból! (Ó, mily ritka...)

S a sort, a hiány – főlöslég párokat a végtelenségig folytathatnánk.

Így hát általánosságban igaz: *főlöslégünk van hiányokból!*

Ittzés Mihály

hipertextualitás → *kultúraváltás*

Balázs Géza

hitelkártya A fedezet hiányának materializálódott megjelenése, ezáltal főlöslég.
→ *hiány*

Ephemeria Silver

hivatali nyelv → *bürokratikus nyelv*

Balázs Géza

hivatalnoki önmegvalósítás Alkalmi, újabb keletű szókapcsolat, amely analógiás alapon (vö. az emberi és/vagy a művészi önmegvalósítással!) született. Az alkalmatlan, távol lévő vagy gyakran változó hivatali vezető helyett beosztott tisztviselői hozzák a döntéseket, melyek körülményes indoklása saját fontosságuk, sőt létük indokoltságának dokumentuma ország-világ vagy egy új hivatali vezető előtt. Fontos sajátossága e módszernek, hogy csak egyedi ügyek léteznek; közöttük elvi kapcsolatokat vagy összefüggést találni tilos. *1. nép Sz: A lefejezett pulyka fut még egy kört; 2. irod „... ki viselné (...) / A hivatalnak packázásait...”* (Shakespeare: *Hamlet*, ford.: Arany János)

Kerényi Ferenc

hirdetések Nem törekszem teljességre, de néhány csoportot azért megemlítek. 1. A levélszekrénybe gyömöszölt nyomtatványok. (→ *kiadványok*) 2. A várost és a természetet eltakaró óriástáblák és azok szövegei – amelyek gyakran ízléstelenek, visszataszítóak, ostobák, undort keltőek. 3. Kisebb, vagy olykor oldalas újsághirdetések. 4. Az utcán, az aluljárókban osztogatott nyomtatványok. (→ *szórólapok*) 5. A → *tévé* képernyőjén látható hirdetések. 6. A moziban vetítettek (szerencsére a DVD-lemezeken – egyelőre – nincsenek, de ne adjunk ötletet nekik). 7. A megállóhelyek műanyag táblái. 8. A gépkocsis utánfutók. 9. A járművek kívül-belül: hová is lett a sárga budapesti villamos? (Szégyellhetem magam környezetvédő barátaimmal együtt, mert a budapesti villamosok oldalára az első hirdetések 1987 tavaszán, a Föld Napján mi tettük fel a tömegközlekedés érdekében. Mentségünk, hogy anyagi hasznunk sosem lett belőle.)

Mindezek a ~ számomra 99 százalékban feleslegesek, de jó részük határozottan taszít. (Ha valamire szükségem van, ismertetőket kérek a szaküzletben.) → *reklámok*

György Lajos

hír Túl sok a ~. Rendezetlenek, összefüggéstelenek, szelektálatlanok. Tévén, rádión, interneten ész nélkül ömlik befelé. El lehet zárni. De nem elzárni kell, csak megtisztítani a zajtól. „Kambodzsában két fiú beleesett a kútba.” Tragédia, de a földkerekség 6 milliárd lakója ezt folyamatosan produkálja. Az a ~ fölösleges, ami szűkebb viszonyaink között csak statisztikai valószínűtlensége folytán érdekes. A jó ~ fogalma ismert, kevésbé használt, viszont a szép ~ teljességgel ismeretlen. → *hírértékű, információ*

Podmaniczky Szilárd

hírek Babits különöse (hírmondó) mit bánta a híreket, jó, géppuskazaj, jó... nem jó... nem szabad folytatnom. Mégis, ő tél puha lépteit hallotta, nyilván gégerákja, vagy mi, az is a fehér tigris volt, vagy ő volt az, tele nem mulandó. Kosztolányi sem akart híreket nyilván, ha a Vad Kovács érzéketlenné, aközben tudóvá, mégis, világfutóvá verte már őt, és az Év Embere, J. A. a híreket, miket tenszava hozott a mélyből, úgy hallgatta, hogy a veszett világban ő irgalmas lesz magához.

Ma a veszett világ a ~ által gyakorolja erőszakhatalmát, és az etikai elve csak annyi, hogy még mindig jobb, mintha a Kartutyák bácsi fusiba szereli a gázt, aztán felrobbanunk, vagy a szomszédban a kis hölgy elborulni hagyja a gyertyát, míg ő a klotyón borong, s az édesmama emlékére gyújtott kanócból háztűz lesz, netán turistacsoportba kanyarodik a Mitsubishi Sport, repül a szegény, akit elkapott, nem, ennél sokkal békésebb dolog még az is, ha szereteteinkkel szitkozódunk, miféle hülyeségeket hallgatsz, jó, ha magamban hallgatom, nincs, hogy még meg is beszélem, mire szereteteink ugyanezt vágják a fejünkhöz. Fölösleges. A rettenetes álzene, hajdani hejretyutyutyú ritmusokban legújabb japán-amcsi gépekkel felhangosítva, és a hajdani kis inasgyerek-fütyty és kiskurva-gajdolás helyett (a bretlin, ld. még Graham Green regényeiben is) ma világsztárocskák keresnek ugandai államelnökökhöz méltó havi fixet és többet. ~, zene, fölös. Ha haldoklom, nem fogom azt suttozni, hogy de jó volt mégis Fisher nagymester viselt dolgait vagy Kylie Minogue művésznő riportját hallgatni. Ezekért kár épnek maradni. Mivel azonban nem tőlük, nem – egészen – a médiától függ az épségünk, ha épek vagyunk, megpróbálhatjuk, legalább évszakosan pl. szigeten nyaralva, kedveseink távollétében a valódi méltó(bb) emberi életet, fölősextrák nélkül.

Tandori Dezső

hírértékű S így: nagy mértékben ~. Huh. Íme, a kommunikációs dilettantizmus bája. A csendes, otthonos, meleg élet nem hír, smafu. Pedig bizony terjed, erős, vidám. Nem cifra, nem kiabál, nem dobálja kezit-lábát, elhúzódik; nem érték. Vagyis nem → *hír*. Hogy éppenséggel jó hír (Jóhír)? A ceszaromániás hír-ítészeket nem izgatja föl. Marad a szerencsétlenségeket a hullák száma szerint rangsoroló fapofa, fahang, múmosoly közönye, ami azt sugallja: minden tragédiában te vagy a következő áldozat, édes nézőkém, tehát nincs semmi okod polgári öröme; lehetőleg csukd be az ajtódat, s maradj veszteg. Majd mi intézünk téged. Merülj el a fennkölt diskurzusokban, s ne aludj (eleget).

Vasadi Péter

(a) **hírközlés szenzációhajhászása** Modern világunkban a média óriási hatalomra tett szert az emberek tudatának és ízlésének befolyásolásában. A tájékoztatásnak és hírközlésnek jelentős a szerepe az egészségvédelemben és a betegségek megelőzésében is. Magam ezt jól éreztem az 1970-es években sugárzott tv-sorozataimmal, amelyekkel sikerült a genetikai tanácsadást elfogadtatni, a családtervezést népszerűsíteni és az egészséges kisbabák világra jöttét elősegítő módszereket tudatosítani. Jelenleg azonban a pénz/haszon és a nézőszám bővítésében a média szakembereit főleg a közönség figyelmét azonnal és drámaian felkeltő szenzációk érdeklik. E szakmailag sokszor fölöslegesnek ítéltető *információk* kiszorítják a valóban fontos tájékoztatást a médiából. Például az emberi fajon belül fölöslegesnek, sőt butaságnak ítéltető klónozás (embermásolás) témával sokkal többet foglalkoznak a híradásokban és kommentárookban, mint a fejlődési rendellenességek, szívbetegségek és a rák most elérhető és hasznosítható megelőzési módszereivel.

Dr. Czeizel Endre

„honatyák” és politológusok A (még) dolgozó emberek életét egyre tűrhetetlenebb mértékben elborító s kíméletlen önérdék-érvényesítés professzionista bajnokaiból (de ide igazság szerint kevésbé eufemisztikus szavak kíváncznának), magyarul: ún. „honatyákból” és parazitáikból, az ún. politológusokból, akiket hajdan csak kávéházi Konrádoknak neveztek, mutatkozik a 21. század elejének Magyarországon óriási fölösleg (az n-edik hatványon).

Domokos Mátyás

huszonnyolc lépcső A pincéig lemenetben 28 lépcső, egy hosszú folyosó, egy rövid, egy átjáró, öt ajtó, öt küszöb, három zár, egy rács. Vissza ugyanez. Összesen ötvenhat lépcső. Kalkulál. Tíz forduló ötszázhatvan lépcső. A fordulók számából számolja majd ki a soha nem rendszerezett kötetek számát. Fordulónként húsz vagy negyven kötetet szállít le. Kicsiből befér a két táskába negyven, testesebbekből húsz, táskánként tíz-tíz. Az első ajtó mellett karcsú, fehér radiátor. Elhelyezi rajta a számoló-edényt, egy talpas fagyaltkelyhet, abba dobálja a fordulókat jelző egy vagy két szál, letört fejú vagy ép gyufát. A gyufaszálak húsz darab kötetet jelentenek. Amikor negyven kötetet képes leszállítani, két gyufát dob a kehelybe. A fejes gyufa az igent, a fejnélküli a nemet, azaz: visszatérő vagy számúzótt a könyvcsomag. Úgy reméli, végül kiderül majd, mennyi pénzt, időt rabolt el a rendelkezésre álló – az életre szabott – egészből. Gyanítja, talán nem így kellene szemlélni, de ez látszik a legegyszerűbb megoldásnak, és minthogy az élet festés-tapétázás, padlószőnyeg cseréje előtt egymagában is elég bonyolult, nem cifrázza.

Onagy Zoltán

I
idegen szavak ~ árasztanak el bennünket. Nem adhatok felsorolást – kéretik kézbe venni Molnos Angéla *Magyarító könyvecskéjét*. → szó(szaporítás)

György Lajos

idő Két halomba pakolta a könyveket a szoba kiürített közepén, azonos távolságra a bal és a jobb oldali polctól. Hogy fölös, és hogy maradó. Hétfőn kezdett. A maradó hétfőn is biztos. A fölös bizonytalan. Leült a sámlira, belelapozott. Nagy magyar írók, és még nagyobbak. JA-díjak. Kossuthok, Balassi-kard, meg ilyenek. A kétségek lopják az időt. Az ismétlés lopja az időt. Szitkozódva olvasott, se koszorúzott, se aranyba mártott szorgalomra, elhivatottságra, tolvajokra nincs már fölösleges ideje.

Onagy Zoltán

Idő-haiku

Korai ez még –
Hol van itt a (kor)(határ)?
Ideje volt már!

Ephemeria Silver

információ I. fn., gyűjtőfogalom A köznyelvben magába olvasztotta egész sor fogalom jelentését, pl. értesítés, értesülés, hír(esztelés), tudósítás, szerzett vagy kapott ismeret. Kedveltségét annak köszönheti, hogy mesterségesen kibővített jelentéskörével megkímél a pontos, árnyalt fogalmazástól; eltüntet a hírforrást (vö. „információink szerint”); a széles körű tudás benyomását kelti anélkül, hogy a tájékozottság személyességét feltárná; <átv> birtoklója a társadalmi lét fontos szereplőjének érezheti magát.

Kerényi Ferenc

információ II. Csak az az ~ nem fölösleges, amely a személy egzisztenciáját fönntartja, megerősíti, gazdagítja, elmélyíti, tájékoztatja. Amit a személy „csak úgy” tudni akar, ismerni, nem hogy nem szükséges, hanem kifejezetten káros, mivel túlterhel, s eltömíti a szellem fölfriessítését szolgáló felejtés hajszálereit. Az ~özön olyan, mint egy indusztriális cunami. Aki ebbe önszántából áll bele, azt elsodorja. Mellékvágányra tereli, valós helyének fölfedezését megzavarja, és azt hiteti el vele, hogy a „mindenféle” és a „sok” ugyanaz, mint a „jellemző” és a „jelentős”. Épp ellenkezőleg van: a *kevés* szükséges, az *általános*, a *fontos* és a személyre szabott *konkrét*. A fölösleges ~ nemcsak szükségtelen, de nem is ~. Egy pohár összeöntött lötyedékre mindent lehet mondani, csak azt nem, hogy üdítő víz. A fölösleges ~ ellen úgy kell védekezni, mintha járványos betegség volna. Néhány hatásos szérum neve: Kapcsold-ki, Zárd-le, Dobd-a-kukába, Felejtsd-el, Ne-hagyd-magad-bepalizni, stb. A fölösleges ~t zsilibóbbantással eresztik rá az emberiségre a Nagy Manipulátorok. Egyetlen leplezett céljuk az, hogy a népből → *fogyasztó* tömeg legyen, melynek tagja előzékenyen hányja ki magából a személyiségét, mint a kétnapos, romlott rakott káposztát. → *tudás*

Vasadi Péter

információ III. A demokráciát információs szempontból két dolog fenyegeti: ha valamiről nincs ~, vagy az, ha valamiről nagyon sok ~ van. A kevés ~ hatását aligha kell bizonyítani. Éppen az ~ felkutatására és továbbítására jött létre

a tömegkommunikáció. A 20. század végi tömegkommunikációt azonban az ~továbbítás helyett a szórakoztatás jellemzi. Minden információ csak mint szórakoztatás, szórakoztató információ (infotainment) adható el (erőszak, álmok, könnyek). A szórakoztató információ azonban hamisítvány, a valóság elkenődése, egy „festett”, látszólagos világ. Ráadásul a médiahatalom túlsúlyából fakadóan akkora tömegben érzékelik, hogy eltömi a megismerés egyéb csatornáit. Erre érzett rá Kálnoky László a *De profundis* című versében: „Már egyre tűrhetőlenebbek / a klozettkéfe-bajuszok / a répabunkó orr tövében, / a képernyőn úszó lepényhal-arcok / elvitorlázó fülek. / Egyre jobban riasztanak / a koponyán belüli omladékok.” Vajon negyven évvel később mennyi mindent tehetünk még hozzá ehhez a gondolathoz? Ha úgy gondoljuk még, hogy az ember alkotókészsége, megismerési céljai alapvetőek (emberiek és nembeliek), akkor a médiainformációk nagyobbik része: fölösleges. → *szórakoztató információ, médiarelativizáció.*

Balázs Géza

internet-világ → *kultúraváltás*

Balázs Géza

intertextualitás, hermeneutika, referencialitás A modern irodalomelmélet kulcsszavai. Előfordulási gyakoriságuk leghitelesebb mutatója a szakmai felkészültségnek. Szakdolgozatok, értekezések, monográfiák értékelésekor az elbíráló professzorok külön rubrikába jegyzik, hányszor fordulnak elő a munkában, majd a kapott számokat egyenként felsorozzák a Derrida-, Gadamer-, Chomsky- és Wittgenstein-idézetek számával, az egészet összeadják és elosztják a kézirat oldalszámával. Az így kapott úgynevezett *Kulcs-ár*, a szakmai megbízhatóság egyetlen hiteles fokmérője.

Balla D. Károly

irigység Bizonyos képességeink vagy lehetőségeink híján képtelenek vagyunk megszerezni, elérni, birtokolni egy dolgot, mely heves sóvárgást ébreszt bennünk maga iránt, néha bizony oly' erőset, hogy gyűlölni kezdjük mindazokat, akik birtokolják vagy élvezik. A sóvárgás elfogulttá és elvakulttá tesz bennünket; ahelyett, hogy felmérnénk saját helyzetünket (mely nem mindig irigylésre méltó, s nem is mondható feltétlenül szerencsésnek vagy rózsásnak), s megelégednénk azzal, hogy lehetővé teszi a méltósággal és önbecsüléssel való tudomásul vételét, alábecsüljük értékét, s olyan színben tüntetjük föl magunk előtt is, mintha egyesesen sajnálni vagy szégyelleni való volna, csakhogy igazoljuk csillapíthatatlan sóvárgásunkat és örökös elégedetlenkedésünket.

Bálint Péter

irodalom I. Éltem volna inkább a középkorban, Boccaccio, vagy még inkább Rabelais mester kortársaként, esetleg Sebastian Brant egyetemének hallgatójaként, hogy kegyetlen és ugyanakkor közvetlen közösség tagjaként művelhetném azt, amire adottságom és tehetségem feljogosít! Füstös, züllött kiskocsmák kármentője aljában, vagy az egyetem öntapasztalatra építő (anti)dogmatizmusától

elvakult taláros testületben – mert úgy tűnik, Németh István is elvagyódik erről a vidékről. Herceg János már nincsen. Messze a nyolcvanon túl, szélütötten, térden, könyökén kúszott fel a doroszlói portavégen langyosodó Mosztongapartról a házáig, mert a világa mégsem ott volt, a frissen kaszált heréskertben, hanem a könyveket, festményeket egybefogó lakásának falai között. Szívvel, tüdővel küzdve, fürdőgatyában, a tarlón kúszva, ide visszajutott.

Hazájába, az → *anyanyelvbe*? Dehogy. A halál kapujába, a sárfalusi idegkórházba, ahol a régi fekvőtámaszok emlékéen visszakúszott írók senki meg nem látogatta, kivéve ifjabb újságíró-kollégáját, aki nemes egyszerűséggel csak „öreg tőkös”-ként tisztelte irodalmunk metaforikussá növekedett alakját.

Ne írjál Te nekem ~ról! Elhunyt színészekről se! Semmiről se írj!

Ephemeria Silver

irodalom II. Az ~ban csak az a fölösleg, amit nem olvasnak el. De ki tudná megmondani, vajon mi az, amit olvasnak? Érdekes lenne – akárha a játékkiallításán – titkos tintával jelölni meg a soha el nem olvasott irodalmi műveket. Egy saját könyvvel már egyszerűbb a helyzet. A fölösleg az, ami nem fér el a lakásban. Műanyag zsákokban hordok fel könyveket a padlásra, különben kiszorítanának a „hatalmas” másfél szobámból. És az ~ élete? Nahát, ez aztán igazán egyszerű: van fél tucat, akiről azt mondják, ér valamit, illetve a nyakába aggatnak évente valamit, illetve úgy tesznek, mintha író volna, a többi a fölösleg. Mert a kánon – mindegyik – egy kanna, kiömlik előbb vagy utóbb a tartalma. → *könyv- és iratgyűjtés*

Toldi Éva

írott szó Körülnéz az ember egy újságosbódénál, s azt látja, fölösleg van színeszagos képekből és semmitmondó szövegekből a lapokban. Egyáltalán, a papírra nyomtatott szóból, eladhatatlanul... Mégsem a visszarura, az ún. remittendára gondolok. Nem elsősorban...

Fölösleg papírból, szóból...

Akkor minek szaporítsam én is a papírra írt szavak halmát?

Sok beszédnek amúgy is sok az alja... A sok beszéd meg, mint áradt víz: sok szemetet visz, sőt azt is szemétté rontja irdatlan erejével, ami az ár érkezéig tán hasznos és jó volt... Mégis mily sokan isszák ezt a megáradt, ezért szennyezett vizet. Pedig azt gondolhatnánk, az efféle, mindent rontó fölöslegből senki nem kér!

Ehhez megint odarendelődik a hiány. Az okos, szép szavak hiánya. Ha meg van is, oly kevesen figyelnek rá.

Nem kell hozzá nagy fantázia, hogy mindezt – megváltoztatva a megváltoztatandókat – a hanggal és mozgóképpel dolgozó (manipuláló!) elektronikus médiára is értse valaki. Abból is van feleslegesen sok – a „válassza mindenki a neki tetszőt” (ál)szabadsága, valójában az üzlet jegyében.

Ittész Mihály

Isten (Mindén, Semmi) Megkérdeztem egy írók, egy igazi írók, hogy szerinte mi a fölösleges dolog a világon. Isten, mondta azonnal, és átléptünk egy villa-

mossínen. Aztán azt mondta, hogy minden. Végül azt mondta, hogy semmi. Merthogy mindennek van valami oka, ezért van. (Kivéve, természetem hozzá, a → nemlétező dolgokat, melyek nincsenek.)

Balogh Tamás

Istenpótlék-fölösleg Meggyőződésem, hogy általánosságban minden, ami álszükségből (szükségességből), nem természetes (természeti), hanem úgymond áligényből fakad, valamint a legtöbb pótl-, pótlás-, pótlék – a korszerű és civilizáltnak mondott ma emberének életében is –, mind fölösleg. Ennek nyilvánvalóságát némileg elfedi mindaz (amiből talán a legnagyobb fölöslegünk van), amit én immár egyszerűen csak *Istenpótlék-fölöslegnek* nevezek (vö.: *Isten formájú hiány*. Hiány-lexikon. Forrás, 2002. július–augusztus).

Szűgyi Zoltán

J
Játék, művészet, költészet Nem minden fölös fölösleg. Vannak nélkülözhetetlen fölöslegeink is. A játékelmélet számos alkotója az emberi erőfölösleg keletkezésével magyarázza az ember játszó hajlamát. S vele együtt a művészet, a költészet születését. „A játék fölösleges” – írja Johan Huizinga *Homo ludens*-ében. Túl van minden cél- és szükségszerűsége. Túlmutat a hasznosság elvén. „A játék nem a közönséges, nem a valóságos élet. Inkább kilépés az életből...” – mondja. A játszó gyermek tudatában azonban a játék és az élet nem egymástól elkülönített terep. A kettő határai a gyermek esetében rendszerint összemosódnak. Általa nem kilép az életből, hanem egyre jobban belül kerül rajta. Aki művészként, költőként „játszik”, sem az életből való kimenekülés alkalmait keresi az alkotásban. Ő így van otthon. Általa lesz sajátja az élete. A költő anyanyelvén játszik. Így lesz honos ezen a Földön. Az évszázadról évszázadra ismétlődő térdre kényszerítetések túlélését is éppen e haszontalanságnak, az anyanyelvünkől fölsziporkázó „Rímes furcsa játék” szakadatlan folyamának köszönhetjük. Az Ómagyar Mária-siralomtól történetesen a Tündér Bakáig¹ sorjázó költemények megtartó erejének. Fölmorzsolódva, szétszaggatódva nekünk csak e nyelvi képződmények szolgáltak erődítményül. „Erős várunk a nyelv” – írta Kosztolányi. „Erős várunk a vers” – adta könyve címéül több mint egy évtizede Székér Endre. Milyen lenne sorsunk e szavakból épült erősségek nélkül? Ne adja az Ég, hogy megtudjuk, mi történe, ha felszámolódná e kultúra által egymásba kulcsolódó nemzedékek közössége. A memóriagyakorlatokként is őrzött sorok olyanok, mint az „Ég a napmelegtől a kopár szik sarja”, vagy mint az „Itt van az ősz, itt van újra...”, nagyapáink gyerekkori élményvilágának éppúgy része volt, mint apáinkénak vagy a sajátunknak. Hogy unokáink lelki-szellemi érlelődésében szerepe lesz-e a magyar költészet múlt századainak vagy akár közeli múltjának, jelenének, az éppen napjainkban dől el.

Dobozi Eszter

¹ Kiss Benedek költeménye a *Forrás* 2005. februári számában

jóember (sic!), fn. A társadalmi élet minden területén működő, de leginkább döntéshelyzetben lévő személy, akinek nyájás ügyintézése mögött működésképtelenségre kárhozható döntések rejlenek. Ügyintézőként: buzgalma mindig túllépi a harmincnapos elintézési határidőt, és végül felemás, elhamarkodott, vagy az ügyfél számára kedvezőtlen megoldás születik. Zsúritagként: a hozzá bírálatra kerülő pályázatoknak olyan alacsony összeget javasol, hogy az a munka folytatásához vagy akár megkezdéséhez egyetlen pályázat számára sem elegendő – de ő valamennyi ügyet támogatta. Magánemberként: rossz hír hozója, aki alig várja, hogy azt az érintettel elsőként közölje, természetesen együttérzésének azonnali nyilvánítása mellett.

Kerényi Ferenc

jótekonysági akció A jótekonysági akció és az „itt a piros, hol a piros” abban különbözik egymástól, hogy az utóbbi esetben nemcsak a pénz beszédese, hanem a csalás is szemed láttára történik.

Balla D. Károly

jus murmurandi A régi latinok szerint a népnek joga van az elégedetlen morgolódásra. Vajon ebből az következik-e, hogy egyeseknél életformává kell válnia?

Balla D. Károly

K

karrier Fél vagy háromnegyed életeden át építgeted, egyengeted, PR-ozod, fényezed és óvod, aztán egyszerre csak rájössz, hogy → *hiába* volt az egész.

Ephemeria Silver

kereskedelmi televíziócsatorna Ha este leülsz, és az Európában is kimagaslóan (feleslegesen) magas átlagos tv-nézettségi arányt mutató átlagmagyarhoz hasonlóan nyomkodod a távirányító gombját, akkor azonnal rájössz, hogy sehol sem találsz egy igazán élvezetes műsort. Ez is aláhúzza, hogy felesleges belőlük ennyi, sőt talán népünk naponta bekövetkező „butításához” még sok is.

Csatári Bálint

kettős állampolgárság Én izs tartok helyesnek gettőzs állambolgárság intézmény és csatlakozom magam a követelézs.

Balla D. Károly

kékitő Mára feleslegessé vált háztartási kemikália azokból a legendás előidőkből, amikor a marketing tevékenységet krétával úzték a bejárat elé támasztott fekete táblán. Míg késői leszármazottai és utódai irigylésre méltó karriert futnak be az elektronikus médiában, bódítóan szép asszonyok kezén ömlenek téres márványcsarnokokban hangtalanul forgó, tompán krómozott, ergonomikusan kialakított és nemesen formált gépezetekbe, a ~ meghúzza magát a → *padlás* egy elfelejtett sarkában és valami régi verset mormol magában.

Schiller Róbert

képernyő-nemzedék → kultúraváltás

Balázs Géza

képlékeny gyávaság Képlékeny gyávaság? Mi a szerepe itt a képlékenység, a plasztikusság képzeiteinek? A gyávaság önmagában is negatív, ellenszenves személyiségi tipológia, miért kell ezt még ragozni. Szerintem azért, mert nekünk az égvilágon semmi bajunk nincs az amolyan csendes, szelíd és béketűrő emberekkel. Meglehet: ők is gyávák, bátortalanok és alkalmazkodók, de legalább lehet rájuk számítani. Van bennük folytonosság, állandóság. Tán ilyen a természetük. A képlékeny karakterű, dacos személyekben viszont nem ritkán ott rejtőzik bizonyos démonikusság. Nem tudunk kiigazodni rajtuk. Pedig praktikus, nyilvánvaló okai lehetnek szeszélyes pálfordulásaiknak. Sejtjük, tudjuk ugyan, hogy alapvetően gyenge, gyáva figurákkal állunk szemben, mégis meglehetősen tartunk tőlük. Netán félünk is. Ergo: veszélyesek. Aztán majdhogynem gombamód szaporodnak mostanság.

De hát valójában mitől kell félnünk, rettegnünk jelenvaló világunkban? Elvesztjük állásunkat? Megroppan egészségünk, széthullik családjunk? Esetleg nem jönnek be pozicionális, anyagi és szellemi ambícióink? Szó se róla: ezek a dilemmák mind, mind ott hemzsegnek kollektív és egyéni viszonyainkban. Minthogy mindenképpen sebezhetőbbé, kiszolgáltatottabbá váltunk.

Nemrégiben egy kulturális folyóirat élére új főszerkesztő került. Ő volt az alpolgármester apósa, egy jovialis, társasági jogászember. Mindegy, a szerkesztőség tagjai ilyenképp is kézzel-lábbal hadakoztak korábbi vezetőjük méltatlan leváltása ellen. Egyikőjük markánsan kalapot is emelt. Nem így a többiek. Ennél fogva karakteresebb társuk lett a mumus, a túlérzékeny és a fellegekben járó. Tényleg: a mostani időkben valami ilyesféle módi járja. Nem szabad, nem érdemes kilógni adott és választott kollektívaink viselkedési trendjéből, mivel magányosan úgysem vihetjük semmire. Olyan ez, mintha némiképp visszavetlettünk volna a feudális hierarchiák és látszatközösségek korszakába.

Ezzel dehogy akarok majd minden felelősséget a rendszerváltó elit nyakába varrni. Ennél összetettebb, személyre szabottabb a helyzet. Mert a bizonytalannabb, gyávább emberek máskor meg respektálják önmaguk eleven kontrasztjait. Nagyjából így vagyunk most jelenlegi kormányfőnkkel. Ő még a pápánál is ki merte nyitni a száját. S ha már a hatalom, a politika régióit érintem, akkor innen is adódhat egy átfogóbb, aktuálisabb kérdés. Nálunk ugyanis csak a tekintélyesebb pártok akarnak egyféle szélesebb körű népi támogatottságra szert tenni. Ám mikor érjük meg azt, amikor az egészségesebb, koncepciózusabb civil kezdeményezések a politikai érdekszférák zárt, kontrasztos tartományaiba is termékenyen behatolnak? Ebben is bőven benne van a gyávaság, a bátorság és a szabadság alternatívája, másrészt a politika és erkölcsiségi dilemmája is.

Szuromi Pál

készlet Jó ideig hűségesen őrizgettük ajándékba kapott készleteinket. Édesanyám többször korondi fazekasoktól hozott kávéscsésze-készletet kannával, anyósomtól kínai rizsszemes tányérkészletet kaptunk: ahol a porcelánba rizszemeket nyomogattak, átlátszó lett az anyag. Úgy tettünk, amint láttuk otthon: minálunk gyönyörű szőttesekkel volt tele az egyik szekrény, s az anyagokat kímélendő akkoriban nem is kerültek asztalra. Anyósoméknál pedig a nagy-

polgári hagyomány diktálta: mindenből legyen exkluzív, neves alkalmakkor bevethető garnitúra.

Aztán kezdtünk rájönni, hogy másképp élünk, hogy hozzánk nem illik az ilyesmi. Talpas pohárkészleteink rekordgyorsan törnek, ugyanígy bögrék, tányérok, ibrikek, kancsók. Öt gyerek mellett nem csoda. Ráadásul időközben elkezdtünk „királyi” lakomákat rendezni gyertyával, fehér abrosszal, talpas pohárral, a gyerekeknek, akik nagyon élvezik. Előkerültek hát a készletek, s elöl is maradtak. Hétköznap is nyújjuk őket. Kopnak, törnek, használnak. Én pedig már vagy tíz éve használt-boltban veszegetem a készleten kívüli, magányos tányérok, talpas és egyéb poharakat. Elképesztő formai változatosságuk vonult végig lakásunkon az idők során, szinte tobzodom benne. Már az elhasznált boros- és pezsgőspoharak emlékkavalkádja ábrándokba ringat. Kicsi, nagy, hasas, karcsú, kehely- vagy körteforma, konyakos, koktélos, fagyaltos, metszett, öntött, vastag, leheletvékony. Így utólag is ízlelgetem látványukat és felsorolásukat, mint Gombóc Artúr tette a csokoládé kapcsán.

A készlet szó egyik értelme tehát kikopott szókészletünkéből. Annál inkább szeretem a szó matematikai értelmében készletnek, halmaznak látni heterogén világunkat, amelyből meríthet, gyűjtögethet az ember tetszése és pillanatnyi hangulata szerint. Sose használt kincseink tárházát megnyitottuk a gyerkőcök előtt, akik odabenn dűlnak. Tapasztalati és nem mitikus viszonyba kerültek hát a tárgyakkal. Viszont gyűjtők mindannyian, kivéve a még kétéves Ágnes: Johanna teafiltertásokat, Dorottya parafadugót, Margit szalvétát, Simon déligyümölcs-matricákat gyűjt. A gyűjtemény kiszorította a készletet, átvette helyét, szerepét. A közös családi titok, a múlt-rekvizitum szétosztódott kis egyéni titkokra.

Lackfi János

készségtárgyak A hazai pedagógia örökzöld vitatéma. Hol a szerkezete, hol a minősége vagy metodikája hibádzik. Mostanában például a testnevelési érdemjegyek indokoltságán, haszontalanságán rágódunk. Közben többször szóba hozzuk: ez csupán készségtárgy, ezt csak művelni, szeretni kell. S ezzel máris helyben vagyunk. Hisz oktatási rendszerünkben azért egyéb készségtárgyak is léteznek. Nevezetesen: a rajz- és énekórák. Csakhogy a pedagógia elméleti és gyakorlati irányítói milyen alapon használják még mindig ezt a furcsa, faramuci kategorizálást? Talán mert a szép énekléshez, rajzoláshoz bizonyos készség, tehetség szükségeltetik? Így igaz. Bár a természettudományos, racionális stúdiumok ügyes, eredményes műveléséhez is ugyanúgy elengedhetetlenek a jellegzetes, speciális készségek. És hovatovább minden területen (lásd. például gyakorlati érzék, logikai vagy írás- és olvasási készség).

Úgy néz ki hát: a magyar pedagógia tantárgyi rendszere voltaképp egy avítt, helytelen és destruktív szellemiséghez igazodik.

Ne tagadjuk: a hagyományos készségtárgyaknak többnyire mellékes, lekezelt szerepe és becsülete van az iskolákban (lásd csekély óraszám). Ám honnan örököltük e hamis, hierarchikus értékrendet? Annyi bizonyos: már a korábbi évtizedek praxisában is virulens szerepet kapott. Ki ne emlékezne még a gondolkodásfejlesztés kiemelt nimbuszára, s vele együtt a szikárabb, racionálisabb tan-

tárgyak favorizálására? Amivel máris az érzelmesebb, spontánabb készségórák szükségszerű, méltatlan lekicsinylésénél tartunk. Már csak azért is, mivel ebben az időszakban a művészeti esztétika pusztán csak az ismeretelmélet készséges szolgáloleányának minősült. Vagyis ezúttal is a fejétől búzlott a hal.

Persze hol van már a tavalyi, tavalyelőtti hó? Most már többek közt időszerű lenne észrevennünk, hogy a rajzórák keretében mindenekelőtt szemes, vizuális felkészültséggel rendelkező fiatalokat kellene nevelni. Nem pedig művészpalántákat. Itt a festés, a rajzolás mindössze csak az érdemi látáskultúra eszköze. És csakugyan: van-e átfogóbb, termékenyebb lélektani alapbázisunk, mint épp az eleven, sokoldalú vizualitás? Hisz csak elmés, alapos megfigyelésekből és képzetekből sarjadhat ki az igényesebb, termékenyebb gondolkodás. Ahogy a variatív, leleményes fantáziára is majd mindenfelé égető szükségünk lehet. Montaigne is úgy véli: „Aki látni tud, annak a számára nincs kárba vesztett idő...” Ennél pedig aligha lehet magvasabb becsvágyunk.

Szuromi Pál

kétszázhusz volt A legtöbb háztartási készülék súlyát a benne elhelyezett vas-
magos transzformátor adja, és ha rendesen szétnézünk a házban, kevés eszköz
kivételével szinte minden 220 voltnál alacsonyabb feszültséggel működik. Az
eleve központi lakástranzformátorról működő hálózati csatlakozók rengeteg
fölösleges pusztítástól mentenek meg az embert. Nyugodtan játszhatnánk haj-
szárítónkkal a fürdővízben.

Podmaniczky Szilárd

kézirat → könyv- és iratgyűjtés

Balázs Géza

kiadványok Az értékesek, tanítók aránya eltörpül a szennyirodalom, a → *hirde-
tések*, az üres → *beszéd*, bulvársajtó, rémtörténetek, hazugságok stb. mellett.

György Lajos

királyság Még az „Átkosban” jól ismert és sokat használt kollokvialis kifejezés
volt az, hogy „hiánycikk”. (Próbálkozzunk meg ezzel a gondolatmenettel, hátha
hozzáségít annak a meghatározásához, hogy mi a „fölösleges”).

A „hiánycikk” az, amiből mindenkinek nagyon kéne, de nincs. Erre a „nincs”-
re kellett keresni egy olyan eufemizmust, ami nem olyan bántó, mint a goromba
„nincs”. Vagyis, hogy ne legyen olyan ordító szégyen a tátongó úr a közértek
polcain, ezt az úrt elkezdtek „cikknek” becézni: „mintha az a valami, aminek a
helye üresen tátong – ott volna”.

A fölösleges „cikk”, az olyasmi, amiből van ugyan bőven, van rakásra, csak
épp a kutyának sem kell. Alfajai: pelyva, sóder, ártalmatlan szemét, kidobott, de
ártalmas jószág. A fölösleges ramaty az alagsort eláradással, a padlásfödém
leszakadással fenyegeti. Kivált akkor veszélyes, ha az egész ország alatta áll...

No de mit is jelentsen az, hogy „az egész ország alatta áll”, és magát „alatta-
valónak” (alattvalónak) tekinti?

Nos, előre megkövetek mindenkit, akit ezzel megbántanék és már szánombánom, hogy szóba hoztam; hiszen ez csak az én idioszinkráziám, rigolyám, ízlésbeli eltévelyedésem, meglehet, hogy csupán belém nevelték (mint a jezsuitáknál: „add nekem ide a csemetét zsenge négyéves korában és haláláig az enyém”), vagy tán inkább a természetemből folyik, hogy javíthatatlan plebejus vagyok – ez nálam a tőzsgyökér.

Az én fölösleg-leltáramban az első helyen ők állnak.

A királyok.

Királyság legyünk vagy ne legyünk királyság?

Ne legyünk.

Népnemzeti királyunk (közfelkiáltással választott a befagyott Duna jegén) vagy monarchikus, a mi ezeréves dinasztiainkból kifolyólagosan: milyen királyunk legyen?

Semmilyen.

Legyen francúz módra „Legkatolikusabb”, avagy ánglius módra, protestáns „Egyházfő” is egy füst (és egy tökfödő) alatt?

Sem ez, sem az.

A Koronázó Dombra Fehér Koronázó Paripáján felvágatva, a mi királyunk a Szentelt Klenódium-Szablyával (tatár szokás szerint) a Három Világtáj iránt vágjon háromfele?

Ne vágjon. Nekem ne vágjon semerrefele. (Maradjon a seggén, a suton megülve, azon felkenetlenül).

Se ő, se más. Ne legyen király.

Tisztesség ne essék, szólván. Semmi bajom a történelemlönyvek nagy fejedelmeivel. (NB. Nem a „demokráciát” kérném számon rajtuk, sem akkora hülye nem vagyok, sem beajult csodálója a demokráciának).

A népnek a legenda kell; a törzsek/klanok/nemzetségek/Arany Hordák hatalmi lökdösődése, villámleroanásai, koponya-hekatombái nem volna értelmezhető sem a kisiskolás, sem az átlagolvasó számára, hogyha nem volna ott „csomópontnak”, a sorozatos dinasztikus érdekházasságoknak a fogódzója, ami ha felületesen is, de értelmezi uralmukat. Elvégre a „királylista” is fogódzó, még ha bődületes is, mint Óegyiptom vagy Ómezopotámia királylistái. Am az „uralkodás”, ha nem is kiveszett mesterség, olyan soványítókúrán, többszörös át-meg-átértelmezésen ment keresztül, hogy a mai „királyok” (fene a jó dolgukat, pofátlanul még szaporodnak is) – napjainkban már úgy „uralkodnak”, mintha ott se volnának².

Csak a vak nem látja (ha volna olyan világtalan, aki ilyen figyelmetlenül olvassa annáleszeinket), hogy amiből valaha a királyok kikerültek, az arisztokrácia rezervoárjának eredetetzetői/feltöltői/táplálói a kora középkor közbűntényesei voltak: zsványok-útonállók, bandavezérek, rettegve csodált haramiák, váraikból le-lecsapó rablólovagok. Zarándokjárásra leselkedők (esetleg maguk is zarándokok, de jó előre felszerelve buzogánnyal-tőrrel-karddal a vezeklő daróc alatt).

² 1. ALAPIGAZÁGAINK című esszékötetemben a Léhűtők című fejezetet; 81. oldal (Szabad Föld 2003)

A sikereikkel hadsereg-csődítő, fejfel kimagasló, karizmatikus rablólovag benősült az arisztokráciába, időnap múltával megalapította dinasztiáját, s hamarost akadt papja, aki felkente isten kegyelméből való, minékünk adatott király urunknak, kinek Személye Szent (légyen bár szörnyeteg; az ilyen Caligulát-trónjáról-elmozdító királygyilkost akkor is fel kell koncolni, ha megszabadította nemzetét a koronás gézengúztól). És persze-hogy-persze, az is akadt: krónikása, aki legendáriumában elintézte a dinasztiaalapító nagyfejedelem istenektől-félistenek-től való eredetét.

Ha ugrunk harminc-egyven nemzedéket és végignézzük a dinasztiaalapító rablöharamiak mai ivadékain – olyan jólöltözött selyemfiúkat (-selyemlányokat) látunk, akik abban a hagyomány-tartósította selyemgubóban élnek, amelynek a 21. század államszervezetében se helye, se szerepe nincs (hacsak nem próbálunk zavarodottan választani a semmirevalóság és a semmirekellőség között). Manapság királyoknál (nejeiknél és csemetéiknél) semmi pénz nincs, se bugyelláris, se buksza, se vadkanherezacskó-szüttyő; a pénz értékét/mirevalóságát pontosan nem ismerik, s jöllehet végére mehetetlen vagyonokon ülnek, valaki más fizet, ill. írja alá a csekket/átutalást helyettük.

Eltartásuk („udvartartásuk”) rugóra jár – de már nem „isten kegyelméből”, hanem a parlament jóváhagyásával és engedelmeiből sűrögnek-forognak még ideig-óráig; közélnek, meg-megragyognak, alattvalóiknak kisbabával, szeretők fényképes románcaival kedveskednek; jubilálnak, olyan pénzt veretnek, képükkel ékeskedő kommemoratív emlékcsezzékkal-csészealjakkal hivalkodnak; „udvari szállítóknak” pátenseket osztogatnak; a média minden ágában látványosan kikürtölve mutogatják-„intézik” királyi „jótékonyági” reklámvállalataik promotálását, vágnak el ollóval avatószalagot az új óriáshíd felhajtójánál, titkolják/szellőztetik homoerotikus kalandjaikat, kúrálják/cáfolják betegségeiket (melyek ritkasága előkelőségük korrelátája), s noha és ámbárvást az uralkodói reglama szerint nyelveket beszélnek, megesik, hogy olvasottak/értelmesek és kellemkedéseik/szellemeskedésük termékeit bársonyba kötött besztszellerekként forgalmazzák a szupermárketekben, ők maguk a médiában megjelenő/elhangzó „beszédeikből” jottányit sem írtak/sugalmaztak; mahagóni-berakásos kabinetirodáikban tucatnyi királyi adjutáns szónoklatíró, repektíve udvari költő tettekrelesen javall/sugalmaz- és hegyezi ceruzáját.

Még csak azt sem mondhatni, hogy „bezzeg nem így volt, amikor a Charlemagne formátumú istenek-félistenek intézték országdolgát” (hajdanidőkben, mikoron még valóban intézték), mert bezzeg hogy így volt: Chlovisztól Nagy Károlyig, Kis Pipintől a Vazult vakíttató Vajkig [*alias* „Szent” (!) Istvánig:] lenézték a betűvetőt, s maga Charlemagne úgy nyilatkozott, elég hatalmas és gazdag ahhoz, hogy skriblerek hadát etesse-öltöztesse-hurcolja magával, míg ő maga betvekhez-ábéabhoz nem hajaz-nem ért, és beéri azzal, hogy a teleírt nagy árkus pergament a papja felolvassa neki (noha az ő idejében az is ritka madár volt, a szerzetespap, aki írás-olvasáshoz konyít – *sapientia sat*).

Jut eszembe (közbevetés): vannak nagytekintetű íróársaim: sztárírók, világhírességek, akik szemérmelésüket kirakatba téve, nem rejtik véka alá: még gépelni se tudnak (szeretni se szeretnek: van „beírónőjük” elég, megen-

gedhetik:) ők bizony remekműveiket amaz áldott ceruzacsonkkal róják, amit elemista koruk óta ki nem engedtek markukból és miért? Mert „az az *igazi*”. Mely fogyatékoságuk a büszkeségük – az istenáldottság jele. Nagy távolságtartással tisztelem ceruzacsonkjukat csakúgy, mint meggyőződésüket, hogy „az az *igazi*”. Jómagam már ilyen plebejus vagyok: van merevlemezem, *fájlom*, könyvtáram/alkönyvtáram, száz *gigabájt* memóriám (amit most pöcögök, az is belemegy), és előszeretettel szörfölök a világhálón. Hetven éven át gépi szerkentyűkön írok (vagy diktafonba mondom). Ha mindez nincs kéznél és nagy kénytelenségből ráfanyalodom a ceruza-csonkra – hát isten az atyám: *a kezem „útban van”*.

Már ilyen plebejus vagyok.

(Eddig a közbevetés).

Ebben is; meg abban, hogy szemetszűrő-fölöslegesnek tartom a mi időnkben – történelmi mutációra érő századunkban – azokat a léhűtőket (jól hallottátok: léhűtőket), akiket „király uratoknak” tiszteltek, még akkor is, ha azt állítjátok, hogy istenetek szent kegyelméből csücsül ott, ahol csücsül: a trónon.

A trónja: maradhat. A színpadi kelléktárba vele.

Határ Győző

kommunikációs formák → *távirat*

Balázs Géza

köldöknéző búsmagyarság Történelemszemléletünk alapján szinte örököljük, sőt, ami még rosszabb, zsigereinkben hordozzuk. Ezért nehéz lesz csak úgy egyszerűen feleslegessé nyilvánítani, és mint ilyet kidobni. Talán ha mind az elit, mind a népi kultúránk erősebb lenne, akkor lehetne helyettesíteni fejemelő optimista magyarságtudatot képező tényezőkkal.

Csatári Bálint

költés A prófétikus költészet a betelt törvény túlcsoordulása: az igazság kiömlése, pazarló *elköltése*: „GYŰJT, AKI VELEM TÉKOZOL!”

Tábor Ádám

könyv Az még nem olyan nagy baj, ha egy író mindent megír, ami az eszébe jut. Kínosabb, ha azt is, ami nem.

Balla D. Károly

könyvek a magasban A legfelső, a plafon alá szorult köteteken látható porréteg. Oda rendszerint azok kerültek, amelyek nyilvánvalóan nem kerülnek kézbe soha többé. Eszébe jutott, Jack London olvasási technikája. Táskányi új regénnyel, esszével és egyebekkel szállt vonatra egyik nagy amerikai városból a másikba menet, és miután átfutotta, rögzítette az agyban, amit kellett, a kötetet kikúrta a hálókocsi ablakán. Ő meg soha egyetlen könyvet el nem dobott. Pedig ezeket, gondolta a férfi, ezeket elajándékozhattam volna. Vagy pedig most, nézte a nyitott erkélyajtót, megcélozhatnám a virágágyást. Eljátszott a gondolattal. De

egy kor fölött a gyakorlat, a megszokás, a reakció, ha fölöslegessé vált is, megmarad. Nem változik, oldódik.

Onagy Zoltán

könyv- és iratgyűjtés Gyűjtő ember vagyok, valamiért szeretek sok mindent felhalmozni. Leginkább a könyveket szeretem, de gyűjtök újságkivágásokat, mindennél jobban saját jegyzeteimet, → *kézirataimat*, s mivel több mint tíz éve minden számítógépben és lemezen is megvan, gyűjtöm a másodkéziratokat, vagyis a kinyomtatott verziókat is. Gyűjtöm a nekem küldött leveleket, hiszen mindegyikben egy-egy jó gondolat van, egy új észrevétel a magyar nyelvről. Eddig négy lakásban laktam, vagyis háromszor költöztem. Édesapám halála után elköltöztem a szülőházból, mert édesanyám eladta. Nagyon fájt, amikor harminc év után véglegesen becsuktam magam mögött az ajtót. Ma is megdobban a szívem, ha arra járok. Azután sorra nagyobb lakásokba költöztem. Az indoklás az volt: a könyveimmel betelt a lakás, szükség van nagyobbra. Nyilván téves oktételezés. Legbelül tudom, hogy a szülői házat kerestem. Nem találtam a társasházban, nem találtam a sorházban, ezért jutottam ide, törvényszerűen, az egykori Rákos-patak menti háztól nem messzire, Zuglóba, ismét egy családi házba. És a könyvek, kéziratok szaporodnak. Mindig újabb és újabb helyeket nézek ki, polcokat tervezek, most például a kevésbé fontos irományokat a pincébe költöztetem. Minden, amit kidobok, másnap hiányzik. Ma a dolgozószobámban polcaimon körülvesznek: a kézikönyvek, a szótárak, a nyelvészet, a nyelvművelés, a néprajz, a filozófia, az antropológia, a magyarságtudomány, a szociológia, a mai folklór, az egyházi irodalom, a magyar és a világirodalom, útikönyvek, és persze kétfalnyi „saját mű”, no meg a megszámlálhatatlan kézirat, duplikátum. Tudom, hogy mindezek csak földi léhaságok, s egyszer valaki majd antikváriust hív, az finnyásan válogat közülük, a kéziratokat pedig egy nagy konténerbe hányják, mai áron tízezer forint/szállításért. Lehet, hogy már nekem is el kellene kezdeni a válogatást, szétválasztani a fölöslegest, az ocsút az értékestől. Így talán kevesebb lesz az → *információs szemét*, amelyen aligha rágja át magát valaki. Már én is aligha. Amikor elköltöztem a szülői házból, az udvaron iratégetésbe fogtam. Mivel kisebb lakásba mentem, nem vihettem mindent magammal, elégettem mindent, amit fölöslegesnek hittem. Kamaszkori verseimet, novelláimat, iskolarádiós emlékeimet, újságkivágásaimat. Néhánynak a hiánya máig fáj. Ezért most már nem fogok újabb iratégetésbe.

Balázs Géza

KÖRKÉPEK a kisasztalról Hogy ne unja el, trükközik. Felmászik a létrára, öt-tíz, méretében hasonló könyvet hoz le egyszerre. Lerakja a kisasztalra. Eljutott a Körképekig. A kezdetek és a folytatás kemény borítójától a kartonizált jelenig. Ajna. Masszív. Tülsúlyos. Nyitogat, nézeget, micsoda nevek, mondja, micsoda fazonok, mondja. Olvas. Tudja, reprezentatív válogatás, olvas mégis, mert egy olvasó olvasson. De nem sokáig. Ha ez (X év) a harmincöt legjobb magyar novella egyike, akkor anyátok, mondja. Fölös teher a léten, mondja. Picsába velük, mondja. Aztán már nem nyitogat, harminchárom Körkép. Van-e ott folyó

és földje jó? Legelőin fű kövér? Használt-e a megöntözés: A pártos honfivér? Ötszáz, bizony, dalolva ment.

Onagy Zoltán

kötőszavak A hétköznapi nyelv állandó „töltelékszava”. És, hogy stb. De a költői nyelvbe is belopakodik joggal vagy jogtalanul a ~. Egyes esetekben a versben is csak „töltelékszó”, felesleges kötőanyag, ürességet pótló szó. De sokszor előlép másod- vagy harmadrendű helyéről: és fontossá válik. A legismertebb talán a híres Vörösmarty-vers sora: „*Most tél van és csend és hó és halál*” (Előszó, 1850). A szabadságharc utáni rettenetes elnyomás időszaka, 1850, és most a költőre és népére rázuhanó szörnyű kor, az irtózatot – az „és” kötőszavakkal még fokozódik.

Korunkban is – a versekben is – sok a kötőszó. Vas István *Határozók és kötőszavak* című versében vall erről a jelenségről: „*Jöllehet ez és jóllehet az és jóllehet garmadával, / mindazonáltal, jaj, mindazonáltal az egész is mindazonáltal...*” Kiszorulnak sok versből a főnevek, az igék, és előretolakodnak: a mivel, a mert, a talán, az elvégre, a tehát, a pedig stb. Vas István úgy érzi, hogy ha kihullnak a versből a főnevek, az igék, akkor csak a közbeszéd „maltere” marad bent, mert „végeredményben nem fontos más, csak a csak meg a csak.” – Devecseri Gábor válaszolt Vas István versére: *Hozzáfűzés Vas István a Kortárs októberi számában megjelent Határozók és kötőszavak című verséhez* (Pistának és Piroskának, 1964. október 17.). Devecseri vitatkozik költőtársával, mert nem mindegy, hogy mi után jön a kötőszó, mert hátha a gödörből egy „mindazonáltal” emeli fel, magasra, a napra. S közben talán az ég is kiderül, és az életet, a szerelmet formálják szebbé: „Végeredményben nem fontos más, csak a csók, meg a csók, meg a csók.” Így „felel” egymásnak két költő két verse és befejező sora: a „csak”-kal meg a „csók”-kal. → *fölösleges szavak*

Szekér Endre

központosítás Az a jelenség, amely mindent felülről-kívülről akar eldönteni. Tagadja a részvétel, az önszabályozás lehetőségét.

György Lajos

közteher Teher alatt nő a pálma – és kaktusz lesz belőle.

Balla D. Károly

kritika A kritikákra többféleképp reagálok. Vagy udvariasan meghallgatom, mert nem érdekel: értelmezhetetlen, mert másról szól, mint amit csinálni szeretnék, vagyis meggyőződésem, hogy a vers nem jobb lesz, ha a tanácsot megfogadom, csak más, és talán kevésbé az enyém. De van olyan is, hogy százszázalékosan meg vagyok győződve a magam igazáról, vagy legalábbis arról, hogy a másiknak nincs igaza, rosszul nyúl az anyaghoz. Előfordult már, hogy egyik-másik szerkesztő javasolta: itt-amott tegyék be szinonimát, cseréljek ki egy szerkezetet. Ha a dolognak nincs súlya, ilyenkor engedelmeskedem. Miért ne tegyék mások kedvére ártalmatlan ügyekben? Kötetben aztán visszajavítom

az eredetire, mintegy jelzéseképpen: ha kritikusom emlékszik még az inkriminált passzusra, és hajlandó kikeresni utólag, akkor leszűrheti reakciómból a valódi véleményemet. Ha nem emlékszik, megmarad az a jó érzése, hogy egyszer „tisztába tett” engem, szerzőjét. Ilyen apró dolgokban többet ér alázat és békeség a felesleges hőzöngésnél.

A jogos kritikát, még ha olykor önérzetesen ágálok is ellene, általában titokban megfogadom. Kidobom a verset, kicserélem a lifegő elemet. Próbálok nem különbséget tenni a számomra mérvadó és nem mérvadó személyektől jövő vélemények közt. Számos alkalommal lepődtem már meg, amikor nem biztos ízlésű irodalmárok mutattak rá nyilvánvaló hibára itt vagy ott. Ilyenkor, ha kellemetlen is, igyekszem mindig elismerni, hogy igazuk van. A góg félrevezet. Olyan nincs, hogy valakinek már csak „elvből sem” lehet igazaza...

Lackfi János

kultúraváltás Korunk, az informatika társadalma, a techno-kulturális világ, vagy más megnevezéssel: a gazdaságkor – egyszerű terminológiával – a kultúraváltások időszaka: globalizmus, lokalizmus, paradigmaváltás, terminológiasere, új médiumok megjelenése, a → *hagyományok*, a nyelvváltozatok születése és visszaszorulása stb. Mindebben egyetlen közös kérdés van: ezek a jelenségek, rendszerek vajon képesek-e az emergenciára, a kiemelkedésre, vagyis magukban hordozzák-e az adaptációt, a korábbi rendszerek elsajátítását, vagy éppen ellenkezőleg: képtelenek rá, s az → *emergencia* helyett a süllyedés, a csökkenés, a nivellálódás és a megsemmisülés felé vezetik a környezetet, kultúrát és netalán az emberiséget. Illetve az is figyelembe veendő, hogy mi tekinthető általános emergens folyamatnak, s mi az esetleges mellékfolyamatok (részek, részegységek), mechanizmusok leegyszerűsödésének. Egyáltalán szétválaszthatók-e ezek a folyamatok? Ugyanis meglehet, hogy a kellő szétválasztás hiányában „búsulunk” valaminek az elvesztésén, a „régit”, „szép”, „hagyományos” pusztulásán. Ez természetesen egyfajta antropológiai érzés is, de éppenséggel az *emergencia* velejárója is egyben. Az is kérdés, hogy a korszakunkban zajló kultúraváltás valóban egy korábbi (literális) kultúra pusztulását jelenti-e, avagy csak a szemiotikai rendszerek közötti átrendeződést. A → *Gutenberg-galaxis* fölváltó „internet-galaxis” is lehet egyfajta *emergencia*, kumulatív kulturális hatás. Mi még fél lábbal a literális, verbális kultúrában vagyunk, de lehet, hogy ennek a helyén egy ugyanilyen értékes, de más minőségű kultúra, a → *hipertextualitás*, a vizualitás világa szerveződik. Lehet, hogy így van, lehet, hogy az abszolút elveszettség és „megvezetettség” világa. Kinek van erre érvényes válasza? Fölösleges a hagyományos kultúra védelme?

Ismerjük az iskola, a „kultúra”, az oktatás válságáról hozott adatokat. Látjuk a világ mediatizálódását, vagyis a médiának az egyénre, a közösségre, a kultúrára gyakorolt hatását. Tudjuk, hogy a beszédírány az elmúlt évszázadban csaknem a duplájára gyorsult, de vajon gyorsulhat-e még a megértés határain belül? Milyen nyelvi szerkezetek, változatok szorulnak vissza vagy kerülnek előtérbe? A kérdés úgy is fölvethető, hogy van-e, lesz-e köznyelv? Tényleg véget ér-e eddig ismert formájában a „Gutenberg-galaxis”, s vajon az → *internet-világ* tényleg

feleslegessé tesz-e berögzült kulturális mechanizmusokat? Egyedül vagy főként a „keresés”, az információ kiválogatásáé lesz-e a főszerep? Mindezekkel kapcsolatban természetesen folyik tudományos kutatás és társadalmi diszkurzus. De a kérdések a → *fejlődés* szempontjából is föltehetőek. Az említett tényezők hatására a változások, azon belül a nyelvi változások nem fogják-e vissza a „lendkereket”? Nem képzelhető el, hogy esetleg visszacsapódik a „lendkerék”, mert az ember nem képes a további adaptációra?(→ *lendkerék-hatás*) Az agykutatók figyelmeztetnek. Szerintük az ember agyában még nagyon sok információ elfér, de a befogadás sebessége már nem növelhető. Freund Tamás (1999) így látja: „Az emberről válás után évezredekken keresztül párhuzamosan nőtt az agy befogadóképessége, kapacitása és a feldolgozandó információ mennyisége. Mára párhuzamos ollóvá vált szét. Az emberi agy felvevőképessége biológiai okból nem tud gyorsabban nőni. Mivel minden kapacitást leköthet a külső információk befogadása, nem tud figyelni a belső világra, amely az évezredes kulturális örökség hordozója.” Ha ehhez hozzátesszük, hogy a logopédusok egyre több beszédhibást találnak (talán nem csak kenyérkeresetből), hogy egyre több a funkcionális analfabéta, a diszlexiás (diszgráfiás, diszkalkuliás), hogy nyelvek és nyelvváltozatok szorúlnak vissza, általában a biológiai sokféleséggel párhuzamosan csökken a kulturális sokféleség; hogy már nemcsak egyszerűen → *képernyőnemzedékről* van szó, amely információit, ideológiáit stb. szinte kizárólag a médiából szerzi, hanem megjelent a „netnemzedék”, s vele együtt az „internetfüggők” és „internetidioták” (Roska Tamás „internetbutuskákról” beszél) nemzedéke, egyre több az időskori, sőt egyre fiatalabb kori elbutulás, amelynek az okát nem tudják... – akkor van min elgondolkodnunk az emergenciát, a kiemelkedést, esetleges mellékhatásait illetően. Az autizmust külön is kiemelném, mert Tomasello példázatában az autizmus úgy szerepel, mint az emergencia gátja. A fő kérdés tehát az, hogy terápiára van szükség, vagy egyáltalán az emberi élet, a kultúra, illetve a kultúrához való viszonyunk újragondolására. Tudom, hogy ez a legnehezebb.

Balázs Géza

L

leg- Nem tudom, sajtóhiba volt-e a szerkesztők, Füzi László és Pintér Lajos által aláírt felkérő levélben, vagy szándékos különírás a 2005 nyarára időzített tematikus folyóiratszám tervezett (képletes) címében: fölös *legek* könyve. (Kiemelés tőlem, I. M.) Számomra mindenesetre ötletadó alak, ebbe kapaszkodom bele. Mellesleg megemlítem, hogy örömmel olvastam: nem *felesleget*, hanem *fölösleget* írtak a közös gondolkodásra hívó levélben. Mert ha az előbbi formát használták volna, akkor helyesen bizony a *félésleg* alakot kellett volna leírniok! Íme máris egy fölösleg: beszélt nyelvünkben a sok kiejtési, hangsúlyozási hiba! De vissza a „fölös *legek* könyve” gondolatához!

Bizony, fölöslegesen élünk a LEG-ek között. Készítetnek, szorítják életünket az állandóan sulykolt, szinte minden téren kikényszerített (sokszor inkább csak vélt, mint valós) „csúcsteljesítmények” hajszolására buzdító felhívások. Tévútra viszik szemléletünket, megnyomorítják életünket az efemér sikerekre készítő jelszavak, elvárások, „feladatok”, az elérendő ideálokat kifejező lehetséges LEG-

ek. A cél: legkönnyebben a legtöbbhez hozzájutni – hírnévben, anyagiakban. Ha valamire akarjuk vinni, ha meg akarjuk fogni a boldogság kék madarát, akkor oda a LEG-eken keresztül vezet az út, ha nem éppen a kék madár maga a LEG.

LEG-nek kell lenni szépségben, erőben és gyorsaságban, mélységben és magasságban, népszerűségben, és persze gazdagságban, birtoklásban, hatalomban. Mindennek eléréséhez pedig akár csibészségben, erőszakban is. Közben a többség nem veszi észre, mily veszendő dolgokra esküszünk, mint értékekre. Nagy hitetők, akik (a maguk hasznára) újra meg újra rávesznek bennünket a próbálkozásra, a LEG-ek ostromlására.

Ezért mondom, LEG-ekkel bizony fölösen el vagyunk látva!

Ittzés Mihály

lendkerék-hatás → kultúraváltás

Balázs Géza

lerendezni ~ egy ügyet. Hová le? Az alatta lévő polcra? Jó. Most rendezte? Vagy rendbe hozta? Csudát. Csak elodázta. Mivel leodázni végképp nem illik. Szerencsére ezt még nem kísértette meg. Bár, ami késik, nem múlik.

Vasadi Péter

leszámolás Ha A Magyar Nyelv Értelmező Szótárában olvasható első jelentését vesszük – „Pénznek számolva való lefizetése” –, nincs kifogásom nemcsak a szó, hanem a fogalom cselekvő megjelenítése, folyamatos jelenléte ellen az irodalmi életben. (Sokkal inkább annak vagyunk tanúi, tehát azt kifogásolhatjuk, hogy számos kiadó nem él ezzel a gyakorlattal.) És persze el kell fogadni mint realitást a harmadik – „(átv, vál)” – jelentést: „A leküzdhetetlen akadályok, nehézségek számbavétele után vmely jó v. kívánatos dologról való végleges lemondás” létezését (akár a boldogságról, a sikerről vagy magáról az életről legyen szó). A közbülső, azaz második, ugyancsak „(átv)” jelentésű leszámolással van bajom, itt jön be (nekem) a fölösleg. „Elégtételvevés, megtorlás, bosszú(állás).” Van ugyan a szócikkben egy „a” alpont, és ha így jelentkezne az irodalomban, a kortársiban a leszámolás – „V mely kellemetlen, nemkívánatos v. gyűlöletes szellemi v. társadalmi jelenségnek végleges elvetése, a hatása alól való teljes felszabadulás” (leszámolás az előítéletekkel, maradisággal, téveszmékkel) –, normális ember csak örülhetne neki. Annak például, ahogy a Kuncz Aladártól vett idézet szól: „A kaotikus felfordulás után ... szembenéznek a háborúval való végleges leszámolás gondolatával, s bátran ki merik mondani, hogy ... bosszú helyett a tiszta békét akarják.” Nem állítom persze, hogy a jó irodalom eleve a tiszta békéből születik, és nem lehet tárgya, nem szükség-szerűen tárgya a bosszú is. Utóvégre emberek vagyunk, és nem feltétlenül normális emberek. Azt gondolom azonban, hogy az irodalmi életben (vagyis nem magukban a művekben) a fölösleg rovatba írandó a leszámolás, különösen annak nemzedéki fajtája. Az irodalomtörténet ezt, tudom, nem igazolja, mégis jó volna megpróbálkozni az érték tisztelésével – túl a csoportérdekeken, élet-

korokon, esztétikai felfogásokon. Számolni vagy leszámolni – nem ugyanazt jelenti.

Kántor Lajos

logorrhea Szinte menekülök tőlük, előlük. Tudom, hogyha összefutunk, s ha egyetlen pillanatra megállok, menthetetlen vagyok. Rögtön jön a gyerek, a macska, a baleset, a tanítvány, a főzés, a nyár, a kirándulás, a házépítés, a költözés. És végeláthatatlanul. A pszichológia leírta ezt a jelenséget: logorrhea – azaz → *bőbeszédűség*. Szószátyárkodás. A logorrheásnak be nem áll a szája. Csak mondja, csak mondja. Empátia semmi. Hogy a másik talán tovább menne. Hogy csak udvariasságból kérdezte meg, hogy „Hogy vagy...” Hogy másnak más az időszemlélete. Újabban az interneten, chat- és más fórumokon figyelem meg ezt a jelenséget. Mindegy, hogy mit mondasz, csak mondd, csak mondd. Minél gyakrabban, minél többet. Légy jelen. Pótcselekvés. Én megértem őket, mert a ~ lelki tünet. A kibeszélés mámore. Nyilván azért, mert másutt nem tudják magukat megvalósítani, kiterjeszteni, kibeszélni. Ezért az első szembejövővel megteszik. Micsoda ellentét! Soha nem volt annyi közlési lehetőség, mint most, s soha nem volt annyira sok kibeszéletlen kérdés, mint manapság! A ~ – tünet, a sok beszéd – nyilván fölösleg.

Balázs Géza

M

maradj fölöslegesnek – Öngyilkosságra készülő, lángeszű lírikusoknak szóló tanács. → ártalom és üdvösség – a fölöslegességről.

Schiller Róbert

márvány A ház előző tulajának vagy mániája volt a fehér márvány, vagy olcsón jutott hozzá nagyobb tételhez. Mindenesetre a két szintet összekötő beton lépcsőfokok éleit izléses márványlapokkal rakatta ki. Korszerűség és archaikum harmonikus együttlélegzése ugyebár... Maradt még bőven a kockákból, jutott ide is, oda is, még a kertbe is, járólapnak, esős időben rettenetesen csúszott. Próbáltuk másra használni a márványt, a tűzrakóhely köré állígtattuk, de akkor meg eltöredezett. Nyáron, amikor homokozót csináltam a kertben, ezzel raktam ki az alját, hogy ne keveredjen a homok a földdel, s a vakond se túrja fel. Most időnként eszembe jut, és jól mulatok, milyen arisztokratikus ház vagyunk, ahol a homokozó alatt egy méter mélyen is márványlapok rejtőznek a földben.

Lackfi János

másé Birtokjeles névmás, amely a felesleges személyek, tárgyak, eszmék, gondolatok, hitek stb. helyettesítésére szolgál. A kérdéskör részletes taglalása meghaladja egy lexikoncikk kereteit. Annyi mindenesetre világos, hogy a dolgok és jelenségek nagyon hasznos, pragmatikus felosztását teszi lehetővé a ~ kifejezés. Fogalmi kifejtés helyett néhány példa segítségével lehet érthetővé tennünk az eljárást. Ady szerint: „Mennyi nő és mind a másé!”, József Attila pedig azt írja: „Ha

nem leszel most azé, ki szeret, / majd leszel akkor másé.” A szóban forgó múzsák jelzett állapotukban természetesen feleslegesek a költők számára. Az anyagiakkal kapcsolatos helyzet is hasonló; Arany balladájában azt panaszolja a beszélő, hogy „Cserna vizén zúg a malom: / Más veszi a vámot azon”. Az így befolyt összeg tökéletesen felesleges, hiszen ~. A példák szaporítása helyett felhívjuk az olvasó figyelmét a jelen cikk optimista szemléletére; nem érintjük annak a lehetőségét, még kevésbé azt a gyakorlatot, hogy nem pusztán felesleges, hanem éppenséggel elvetendő, hamis, gyűlöletes, elorzandó vagy pusztítani való az, ami a ~.

Schiller Róbert

mártírium A hiányzó emberi nagyságot olykor a ~ teremti meg. Kisszerű gyarló emberek is megnőnek a szemünkben attól, ha áldozattá válnak, és kétes igazságok magasztosulhatnak fel, ha valaki életét áldozza értük.

Balla D. Károly

meddőség Évek óta nem találkoztunk, s mert annak idején jó szívvel elüldö-géltünk egy asztal mellett, hát őszintén megörültünk egymásnak. A sok-sok hogyvagy, hogyvagytok után a jelen dolgainál kötöttünk ki. Heves természetünkől eltérően eleinte szelíd türelemmel hallgattuk meg egymást, nem vágunk minduntalan egymás szavába, szinte nem ismerve egykori önmagunkra. Szokatlan viselkedésünk alkalmasint annak az igazán őszinte örömmel szólt, hogy annyi év után újra láthatjuk egymást. No de nem sokáig tartott ez a kötőféken tartott nyájas türelem. Csak addig, míg ki nem ejtettem a számon, egészen gyanútlanul egyik régi, közös ismerősünk nevét, akit immár én jó barátként tisztel-tek. Mire ő, mint akit kígyó mart volna meg, hevesen közbevágott: gyűlöli azt a gané alakot! Ha megjelenik a pofája a tévében vagy az újságokban, lihegte – az utóbbi időben gyakran megjelenik –, dühroham fogja el. Az arca, a nyaka most is lángba borult, a szeme kidülledt, vérben forgott, úgy szórta rá a szitkokat, az átkokat: hazug, gyalázatos, köpönyegforgató, nyegle, benyali, becstelen, farizeus, a lelke fenekéig romlott. Csak néztem rá elhűlve, megdöbbenve. Éreztem, hogy belesápadok abba, amit régi ismerősünkre, immár egyik legjobb, legtisztességesebb barátomra szór, okát sem sejtve, miért. S még üvöltésbe fulladt szavát hallgattam s gyűlölettől eltorzult arcát néztem, eszembe jutott, hogy jómagam is ilyen lehetek annak a barátomnak a szemében, amikor én az ő legjobb barátját ócsárolom, áztatom. Elszégyellem magam. Rádöbbsentem, nem először, hogy a gyűlölködés létezésünk legnagyobb csődje. S mégis, mintha mind többen ezt az utat járnánk. Ezt a járhatatlant. Hatmilliárdnyi potenciális gyűlöletzsák. Csak-ugyan nincs mentség? Isten fia hiába áldozta fel magát érettünk? Hiszen mindig voltak, s ma is vannak szentéletű emberek. Türelmesek, szitkok, átkozódások nélkül túrók. Ilyen névtelen szent volt talán az egyik nagyszülém is. Hiába élt volna? S míg ezen tűnődöm, egy cinkepár röppen az erkélyem korlátjára. Szívük nem nagyobb egy borsószemnél. Mintha egy kicsit kótyagosak lennének, pedig csak örvendenek, hogy a világon vannak. Nekünk, embereknek, erre mind keve-sebb időnk jut.

Németh István

médiarelativizáció A médiapedagógia lényege: Tudd, hogy nem tudsz mindent, ha a médiára hagyatkozol. Vagyis relativizáld a médiainformációkat. Még egyszerűbben: kapcsold ki olykor a tévét! Éljen a → *hétfői adásszüneti nap!*

Balázs Géza

megélhetési politikus Viszonylag új kifejezés, anyanyelvünk leleményes újtóképességét mutatja, de tartalma súlyosabb. Olyan szép számban létező politikussá vált embereket jelent, akik nem tudnak, vagy nem képesek visszatérni szakmájuk műveléséhez, ezért a köz időleges szolgálata helyett csak leginkább az egzisztenciájukat keresik a politikában (lásd még megélhetési bűnözés, amiből szintén sok van).

Csatári Bálint

megosztottság Kétségkívül integráló hatású személyiség vagyok. A kárpátaljai magyar írótabort például sikerült egységbe kovácsolnom. Igaz, hogy magam ellenében...

Balla D. Károly

miből van túl sok? Mindenből. Korunk betegsége. Tárgyi dömping, → *információ dömping.*

A sok meglepetés, sok ajándék – csökkenti az örömkészséget. A tárgyakat nehéz rendben tartani, következmény: rendetlenség, végül kaotikus állapot. A túl sok szórakozás kifáraszt, túl sok kapcsolat – magányos leszel. Sok szerelem egymás után, illúziókergetés – vagy csak lefekvés.

Polcz Elaine

mobil → *vezetékes telefon*

Balázs Géza

mobil kórság Takarosak, éberek, már-már simogatnivalók. Akár a tündéri, ártatlan kisbabák. Természetesen a praktikus, kezes → *mobiltelefonok* lebegnek lelki szemeim előtt. Annál is inkább, mivel napjainkban épp meredeken felfutó, netán győzelmesen hódító korszakukban sütkéreznek. Mobil szerkentyűk berregnek a villamosokon, baráti összejöveteleken, a mérvadó tanácskozásokon. Majd mindenfelé. Még az órák, előadások, iskolák közegébe is benyomult ez az újszerű, felkapott masina. Mi több: a templomok, temetkezések és hitvesi ágyak szféráiban is otthonra talált. Akárha annyi, de annyi érdemdús mondandónk lenne egymásnak, hogy mindezt igazában ki sem bírjuk beszélni.

Jó, belátom, elismerem: a mobilos hívásoknak időnként perdöntő szerepe lehet viharosan száguldó életünkben (pl. a vállalkozói, kereskedelmi vagy egészségügyi ágazatokban). De máskülönben aggasztó, bomlasztó jelenséget kell észbe vennünk. Még akkor is, ha itt a forgalmazók vagy a kultúra dirigensei rendszerint az információs társadalom kvalitásaira hivatkoznak. Holott az oktalan, szertelen

mobil csevegések garmadája akaratlanul is bevett, hagyományos értékzónáinkat pusztítja. Feslik, foszlik az intimitás, a közösségi fórumok méltósága; egyáltalán a kollektív létezés toleránsabb rendje. Ám oda se neki! Jöjjenek inkább a spontán, pillanatnyi érzések és megfontolások, s máris készségesen kattognak a mobilok. Amelyek némileg a szuverén, szélesebb autókhoz foghatók. Mert mindkét esetben ott munkál használóikban a józan, rigorózus és fejedelmi idő legyőzésének konok szándéka. Mintha csakugyan telhetetlen, paradox lények lennénk.

Hisz minél kevesebb érdemi közlendőnk lesz egymásnak, annál terebélyesebbé duzzad a kézi telefonok praxisa.

Szuromi Pál

mobiltelefon fn 1. <ered> A szóbeli távközlés mozgatható eszköze 2. <átv> Az emberi gondolkodást és kommunikációt, valamint a nyilvános eseményeket (előadás, produkció, vallási szertartás, temetés stb.) azonnal és a legalkalmatlanabb pillanatban megzavaró szerkezet, amely ezáltal tulajdonosa társadalmi rangját, sőt nélkülözhetetlenségét szemlélteti; rangjelző csecsebecse.

Kerényi Ferenc

mondogalozás (ugorjunk)... de ezt szoktam mondani: „Nézd, még mindig jobb, ha egy kapcsolatban én vagyok az undokabb, mint ha én kívánok a francba bárkit” (na és, ha már ma így mondom: „az anyja picsájába”, ahogy ez is: „az anyám rohadt valagát”, enyhén szólva arra utal, hogy a másik fél, X v. Y, mamájára gondolok, de én nem gondolok, nekem X v. Y nem is létezik, feleségem mondja épp, kezdek megnyugodni, „nekem az, hogy ember, kezd nem létezni”, s ha már ő itt tart! etalon volt ő mindig, s most is az), íme, az: ha már ezt mondom, „nézd, otthon a feleségemnek nyugodtan megmondom, hogy akkor jó, ha egyedül vagyok, de ha nem vagytok itthon – kutyánkkal –, az is olyan betegesen elszánt, hogy jobb akkor, ha mégis itthon vagytok”, feleségemnek van igaza, hogy itt egészséges arány tartandó, meg én vagyok az, aki a legegyszerűbb kis beszélgetésnek úgy meg tud örülni valakivel!

Tandori Dezső

módosított és műélőlények Úgynevezett génpiszkálás, azaz az öröklődési anyagunkba való veszélyes és kiszámíthatatlan beavatkozások, klónozás. Itt említtem a túltenyésztett, természetben elő nem forduló kutyákat, nyomorék növényeket (bonsai), újabbán élőlénymódra viselkedő gyerekjátékokat – amiket szeretgetni kell.

György Lajos

Mozart Lehet Mozart nélkül élni??? – Lehet. A mai Magyarország lakosságának kb. ... (behelyettesítendő szám) él nélküle.

Balázs Géza

munkahelyi igazolás Alkalmi, de (gyakori használata folytán) a szóösszetétel felé haladó, megnyilvánuláshoz nélkülözhetetlen, mindig azonos adatsort

tartalmazó egy- vagy többlapos okmány, amelyet ugyanazon cégnél, hivatalnál ismételtelen kell benyújtani; velük történt, bárminő kapcsolatfelvétel alkalmával. Az adatsor fontos ismérve, hogy a benne szereplő tételek más forrásból is könnyen megtudhatók legyenek. Ha saját nyomtatványra készül, az intézményi önállóság jelképe. Hosszabb távú haszna, hogy megtöri az állampolgár túltengő, „büntetőjogi felelősségem tudatában...” formulájú öntudatát. → *hivatalnoki önmegvalósítás*

Kerényi Ferenc

műkritika Inkább száz kritikus mű, mint egy műkritikus.

Balla D. Károly

műszálas ruhák Már a hajléktalanok se fogadják el a szeretetszolgálattól a műszálas ruhákat, mert nem szellőznek, beleizzadnak és fogvacogva megfagynak benne. Műszálas ruhát legföljebb kutyára érdemes adni, az úgysis a nyelvén keresztül párologtat.

Podmaniczky Szilárd

művi vagy szociális indokú abortusz (a nem tervezett fogamzás után a terhesség megszakítása a nő vagy a pár szociális válsághelyzete miatt)

Még jelenleg is csaknem hatvanezer *fölöslegesnek* ítélt magzatot pusztítanak el évente e módszerrel Magyarországon. Ádáz és *fölösleges* vita folyik a magzatok életét mindenek fölé helyező magzatvédők és a nők érdekeit és egészségét, valamint társadalmi egyenrangúságát oltalmazó liberális és feminista táborok között. Fölösleges e vita, sőt csatározás, mert nézeteik kibékíthetetlenek. A megoldás az lenne, ha e két nézet képviselői – meg az egész társadalom – összefogna és felkészítenék a gyermeknemző korú embereket, különösen a fiatalokat a korszerű fogamzásgátlásra. A modern fogamzásgátlási módszerek szakszerű alkalmazásával e *fölösleges* „kisemberek”, vagyis a magzatok fogamzása megelőzhető lenne. Így a nők, illetve a később születendő gyermekek egészségére veszélyes abortusz *fölöslegessé* válna.

Dr. Czeizel Endre

N

nacionalizmus A nemzeti identitás túlhabzása. Jobb kocsmákban lapos lapátkával lecsapják a krigli tetejéről.

Balla D. Károly

nagykokárda Persze, az alkalmi viselők nem tartják *fölöslegesnek*, versenyeznek is egymással, hogy ki visel nagyobbat március 15-én (és ki teszi látványosabban a szívére a kezét a Himnusz ütemeire). Alkalmi viselők, alkalmi hazafiság. Pedig kokárdából jobb, hitelesebb a kisebb – mi több, van olyan vélemény (például e szócikk írójájé), amely szerint a leghitelesebb a belül viselt, hogy a műbe is így kerülhessen. Ismerni mai magyar író, aki egész lényében egy Nagykokárda – meg is hívják mindenféle „valóban nemzeti” rendezvényre, bizottságba,

olyannyira, hogy már nem marad ideje befelé nézni, valamikori jobb műveire emlékeztetőt írni. Majd eldől, hogy az utókor miképpen emlékezik rá.

Kántor Lajos

nem korszerű A ~ kifejezést halljuk úton-útfélen. Arra biztatnak, hogy dobjuk ki a használható, megszeretett, jól bevált régi tárgyat vagy eszmét; van újabb, jobb helyette. → *fejlődés, → eszközök*

György Lajos

nemlétező dolgok „Mikor azonban befejeztem, azon csodálkoztam, hogy úgy beszélek a múltról, mint egy létező valamiről, és a végén kiderül, hogy mindez nincs.

– De volt! – feleltem én.

– Az lehet, de ez a szó önmagában tartalmazza azt, hogy nincs. Mi értelme van imaginárius dolgokkal foglalkozni? Csak a jelen van, és ha a jelenen kívül ~kal foglalkoztok, miért éppen a múltra fordítottok ilyes felesleges munkát? Ugyanúgy nemlétező bolygók térképeit is készíthetnétek.

Megjegyeztem neki, hogy a múltból sok értékes tanulságot meríthetünk arra, hogy cselekedeteinket hogyan irányítsuk.

– Ez olyasféle – felelte –, mintha felébredéskor éhesen hashajtót vennénk be, mert álmunkban sok étellel terheltük meg gyomrunkat.” (Szathmári Sándor) → *hiába*

Balogh Tamás

nem rendelkezik valaki *kellő jósággal*. Mert, ugye, a jóság is valahogyan állami rendeletre jön meg, mint az áremelkedés (diszkrétén: árváltozás) árad el a lélekben, vagyis hogy biztonsággal, a kiválasztottnak – bocsánat – pofátlan fölényével bírhatta valaki magában a jót a rosszal szemben. Épp a jóság az, amivel nem rendelkezhetünk. Ez igen illékony szerzet bennünk, nem növő- s fogyóeszköz. Kalandos nagylelkűséghez hasonlít. De több is, más is. Velünk él, velünk változik. De mi az, hogy „kellő”? Megítélhetem én ezt a másikban? Magamban is mindig csekély. Én is – nem én is. Nem szó; szerelem. Vágy. Igaz. Kívánatos. Magnyi csak, mégis eláraszt, ha akar.

Vasadi Péter

népdal Én a Kodály-módszerből arra emlékszem, hogy énektanárnőnk valami egészen mulatságos gesztikulációkat mutat, do-re-mi – mi pedig fuldokolva neveltünk. Az énekóra – kabaré volt. Homályosan még emlékszem arra, hogy iskoláskoromban, talán a hetvenes évek elején valami ~vetélkedőre kellett készülni, és talán 20 vagy 30, esetleg 50 ~t kellett tudni. Bár a zenét, a sokféle zenét, a komoly- és a könnyűzenét mindig fontosnak tartottam, nagy zeneértővé nem váltam, és most is csak naiv rajongóként tudok részt venni egy-egy komolyzenei hangversenyen, leginkább azt élvezve, hogy a mindennapi életből hogy emel ki és fel a zene. Mivel ének-zene óráimról nem hoztam túl sok élményt magammal, ifjú felnőttként megfogalmaztam: a Kodály-módszer megbukott. (...) Nem régen Kerepesen autóztam át. S belémvillant: „Kőrösi, kerepesi körtéfa!” Kedvesemet megismerve, aki Karádon is élt, beugrott: „A karádi faluvégén...” Úristen, ben-

nem él a magyar ~! Mélyen, elrejtve, évtizedeket átaludva, de él! És ugyanígy tudok énekelni Kolozsváron, a Balatonnál, Hortobágyon, és ne feledjük, a „Nemzetinél, ott, ahol a hatos megáll”, meg természetesen Krasznahorkán is. És akkor már ott vagyok a gyermekkorom dalainál, a *Gyöngyhajú lánynál*, a *Szabadnak születtemnél*, a *Homok a szélbennél*, a *Nagyvárosi farkaskölyöknél*, vagy a mostani mobiltelefon-hangomnál: „szemedbe nézek, egy gyönyörű szép szivárvány, csillog a fényben, mint síromon a márvány...” És a nyári táborban mindig előkerül egy gitár, és megszólal a „Ha én rózsza volnék...” s máris könnyek gyűlnek a szemembe. Megbukott a Kodály-módszer? Két évvel ezelőtt egy pénteki fogadáson valaki bemutatott Bródy Jánosnak. Örvendtem. Másnap, egy borfesztiválon Szörényi Levente mellé ültettek le. Ilyen nincs, gondoltam. És szeretnék még kezdet rázni sok remek magyar zenéssel, Demjén Ferenctől a Ghymes együttesig, Sebestyén Mártáig és Maczkó Máriáig. (Vagy ha az nem sikerül, legalább tapsolni nekik.) Fölösleges?

Balázs Géza

népszavazás A felséges nép – gondolta, írta Petőfi. Talán a francia forradalom óta gondolja a világ, tudja a világ, hogy a népfelség mindenekfölött. Nyilván vannak kérdések, amelyekről meg kell, sőt kötelező megkérdezni a népet, az istenadta népet – és amelyik néha úgy fizet vissza, mint Petőfi Sándornak, a választáson. Meg december 5-én, 2004-ben, sokaknak. (A rossz és rosszul kérdezők fölösleg-voltát fölösleges külön hangsúlyozni.) Az irodalom dolgában természetesen nem a népszavazás dönt. A magyar irodalom sokféleségének megmaradásában, megőrzésében sem – legyen szó akár a tájak, politikai határok adta-szabta különbségekről, akár az egymástól eltérő esztétikai nézetek, alkotói felfogások, módszerek különbözőségről. Éljen a magyar irodalom köztársasága – állampolgárságtól függetlenül.

Kántor Lajos

nevezetlen kaka Dorottya lányom felháborodva jön ki a vécéből: dolgát végezte volna, de a kagylóban ott díszlett lehúzatlanul valakinek korábbi „műve”. A körkérdés nyomán, miszerint az elkövető fedje fel kilétét, természetesen semmi sem derült ki. Vagyishogy az, ami ilyenkor legtöbbször: hogy senki sem tette. Johanna lehetett az, ő nem jutott még el odáig, hogy a nyilvános beismeréshez szükséges önlegyőző lendületet mozgósítani legyen képes. Dorottya kis idő múltán újra előkerült, és megkérdezte Julit: ádventi jócselekedetnek számít-e, ha valaki a „nevezetlen” kakát lehúzza. Csak úgy csendesesen, szomorkásan, mert attól tartott, ez „nem számít”, nem jár érte jópont, következésképpen nem lyugathat túvel újabb mintát „kisingére”. Ezeket a jócselekedetekkel kicsipkézett papír-ingecskéket aztán a karácsonyfára aggatják, a kis Jézusnak ajándéku. Juli azt felelte, már csak azért is megérdemli a jópontot, mert így megnevetette...

Lackfi János

nő Hogy mi a jó? Nőben például az, ami nő. Minden, ami férfi, fölösleg, ha az ember a nőt szereti a nőben.

Onagy Zoltán

női hajszal Érdekes a hosszú női hajszaalak természete. Ha a ruhánkról le akarjuk őket tisztogatni, csodamódon mindig visszatérnek hozzánk. Ha a mosdóban akarjuk eltüntetni az ujjunk köré csavarodott szálakat, a víztől megváltozott hajlékonyságukkal fognak ki rajtunk. Képesek megkapaszkodni mindenben, rágubancolódnak egy gombra, egy kilincsre, szinte bárhová. Ha viszont sikerül egyet elkülönítenünk, és megpróbálunk csomókat kötni rá, virággá hurkolni azokat, roppant kényes dologra vállalkozunk: kitűnik, mozgékonyak hitt ujjaink megnyírnak ormótlanok, nehézkesek. A lefolyóban szétbogozhatatlan hajgubancokat találunk, s a szekrény alatti porcicák is úgy tapadnak egy-két szál haj köré, mint ha elektromos vezeték lenne.

Lackfi János

nők A nőkönyveket külön. Ötödik dombocská. Némelyiket hasra, másikat hanyatt. Élére egyiket sem. Nem nyitott ma ki nőkönyvet. Amit nyitna, nincs itt. Amit nyitott már, nem nyitja újra, idővesztés, fölös visszatekintés, fölös szívdobogás, vagy még az se. Akkor meg minek.

Onagy Zoltán

nőlevél Lila papír, zöld tinta, nőlevél a Filozófiai kislexikonból. 1998. Azanyád, mondja. Azt gondolta régen, elolvastatja még, de elől nem hagyhatja, ezért olyan kötetbe bújtatta, ahonnan véletlenül se kerülhet illetéktelen kezekbe. A lexikon éppen megfelelőnek látszott. Olyannyira, hogy ő maga se találta meg aztán. Belenéz. Idegen. Manír. Egy manír nő. Csinált hisztériák, csinált szenvedély, tettetett a talpától a feje tetejéig. Tettetett oralitás, ami még el is ment a maga idején, ha elnézőbb kicsivel. Persze azzal is problémák. Az oralitás a fejben maradhat, a levelet apró darabokra tépi. Fölösleges volna most bukni meg vele, miután utolsó érvényei is elenyésztek a messzi tájban.

Onagy Zoltán

NY

nyelvi hagyomány A hagyomány elsősorban a történelem, a néprajz, a művelődéstörténet vagy az antropológia fogalma. Most azonban a nyelvi hagyományról lesz szó, arról a fogalomról, amelyről viszonylag keveset beszéltünk, jelenségét nem jártuk elég alaposan körül, fontosságát nem hangsúlyoztuk. Talán fölösleges? A *Magyar értelmező kéziszótár* szerint a hagyomány: „Közösségben tovább élő (tudatosan ápol) szokás, ízlés, felfogás, ill. szellemi örökség”. Lássuk a *Magyar néprajzi lexikon* hagyomány-meghatározásának egy részletét: „a közösségi magatartásformák és objektívációk nem örökletes programja, a kultúra invariáns-rendszere, a kultúra grammatikája. A hagyomány jelenléte emberi közösségek létének feltétele, az élők világában egyedül az emberi közösségek sajátja, amennyiben ezek élettevékenységét a genetikai kódokban rögzített programokon túl olyan szimbolizált jelrendszerek irányítják (pl. a nyelv), amelyek a megtanulás-elsajátítás folyamatában válnak a különféle típusú (szociális, etnikus) közösségek tagjainak birtokává, szervezik

ezek viselkedését. A hagyomány nem egyéb tehát, mint e szimbolizált jelrendszerek összessége”.

A meghatározásokban közös jellemvonások: emberi közösség, csoport; szabályok; megőrző-konzerváló jelleg, állandóság; ismétlődés, a kultúra összetartó ereje; szimbolizált jelrendszer. A ~ minden anyanyelvi beszélőt érinti. A nyelv eszköze az összes többi hagyománynak (hiszen valamennyi kulturális „termék” a nyelv segítségével azonosítható és adható át nemzedékről-nemzedékre), s emellett van saját hagyománya is. A kultúra „holt anyag” lenne, ha egyszeriben valamilyen véletlen folytán elpusztulna a nyelv, s az azt hordozó felnőtt lakosság. A nyelvet nem ismerő, anélkül fölnövő gyerekek a lakóházakat elhagynák, a szolgáltatások leállnának, megszakadna az emberi fejlődés. A nyelv alapvetően hagyományos természetű, hiszen a nyelvet alkotó szavak, szerkesztési, jelentési és használati szabályok a történelmi fejlődés termékei, s magukon viselik a változás mindannyi jelét. Tudjuk – s az átlagember is észreveszi –, hogy a szavak jelentése szüntelen átalakulásban van. Jelentésük szűkülhet, sőt szavak kihalhatnak, mások jelentése állandóan bővül, koronként más, s esetleg annyira eltávolodik az eredetitől, hogy ma már nem is gondolnánk egykori értelmére. A ~ legjobban talán frazeológiában érhető tetten. Ebbe a körbe soroljuk a konvencionális kifejezéseket, a szólásokat, a közmondásokat, a közhelyeket, a különböző jókívánásokat stb. Ezek a nyelv megszilárdult elemei, csak korlátozottan variálhatók, ismételtetjük őket (a hagyomány egyik fő ismérve az ismételtetés), s általában kevés tudatossággal használjuk. Jóval kevésbé nyilvánvalóan változnak a nyelv szerkesztési szabályai, vagyis maga a nyelvtan. Inkább megfigyelhető ez a hagyomány szülte rend és megváltozás a nyelvi használati, alkalmazási szabályok között. Fontos kritériuma a ~ápolásnak a közösség: egyaránt fontos a kisközösség (a családtól a kortárs csoporton át a baráti körig) és a nagyközösség, vagyis a nemzet. A kisközösség nyelvi szerepe óriási: hiszen a nyelvi szerepeket ott tanuljuk, ott alkalmazzuk, ott újítjuk meg. A nagyközösség már csak elvont módon jelenik meg, s rendszerint csak kiszakadáskor vagy kiszakításkor fogalmazódik meg hiánya. Minden életkorban a nyelvi hagyományokat az általam „beszélgető közösségnek” elnevezett bensőséges, szabadon választott csoportok tartják fenn és újítják meg. Ezek a szociológia műszavával a vonatkozási csoportok; ám ilyen egyszerűen is megfogalmazható: a baráti társaságok, asztaltársaságok, egyesületekbe, körökbe tömörült tagságok stb. A közösségek közös cél, tevékenység során válnak valóban „beszélőkké”, „beszélgetőkké”: ilyen a falusi kispad, a túrázás, a kirándulás, az „összejárás”, a vallási csoportosulás, az azonos hobbi, érdeklődési kör kialakította csoport stb. A beszélő közösségek nagy segítséget jelentenek a feszültségek oldásában, a lelki megtisztulásban, helyünk megtalálásában. A szociológusok rengeteg példát hoztak rá, a pszichológusok a következményeit ismerik: a maga és közössége hagyományaitól földrajzilag vagy társadalmilag elszakított ember általában boldogtalan, önsorsrontó, nem érzi jól magát. A „kétlaki” életmódot folytató, szülőföldjüktől távol lakó iskolások, munkások esetében figyelték meg ezt a kettős „gyökértelenséget”. Balázs József remek kisregénye, a *Koportos* egy Budapesten dolgozó szabolcsi cigány segédmunkás életének egy epizódjában mutatja be tömören ezt a fájdalmat.

Ilyen a ~aitól elszakított ember is. Nyelvjárást beszélők esetében mennyire jól észrevehető az, hogy szülőföldjükre, közösségükbe visszatérve könnyedén váltanak vissza az anyanyelvjárásra ... Idegenek lennének, ha a köznyelvet beszélnék otthon. A ~ – olykor erőszakosnak tűnő módon – megköt, előír. Berzenkedünk ellene. Ha hiányzik – lelkünk belső sorvadásnak indul. Hagyományok szülte és örökölt szavaink, kifejezéseink, nyelvi szokásaink nélkül úgy állnánk a világban, mint a szedett fa... → *szólástorzítások*.

Balázs Géza

O

Ó, gyűjtési őrült szenvedély! Ahhoz a nemzedékhez tartozom, amely az utcán még lehajolt, ahogy Illyés Gyula írja: „*Nagyanya az utcán minden korhadt faágért lehajolt; / egy szalmaszálért lehajolt.*”

„*Ó, gyűjtési őrült szenvedély!*”. Ez őrült szenvedélyt eleitől fogva, én is, belülről, önnön bensőmből ismerem. Mindenért lehajoltam: egy szögért, egy alátétért, egy lópatkócsavarért, egy befőttesgumiért, de már találtam az utcán csavarhúzó, kicsit, nagyot, újat, régit, vídiafejú pontozót, pénzt, bár igaz, ami igaz, a mérleg rosszul áll, többet loptak el tőlem egyetlen perc alatt, mint amennyit én leltem egész életemben. S mi minden elveszett! Ó, elvesztő őrült szenvedély!

Három villanyfűróm hever a polcon, de már a negyedikkel kacérkodom, s hiába minden huzakodás, előbb-utóbb úgyis az enyém lesz. Én ilyesmit, más pedig egyebet, a menedzser, a közmunkás egyaránt. Könyékig vájunk a *second hand* halmaiba, ha Amerikában élnénk, hétvégeken a garage sale-t, a garázsos kiárusítást járnánk, s hónunk alá dagasztanánk a hasznavehetetlent. Minél olcsóbban, annál nagyobb öröm. S hogy milyen fölöslegesen szórjuk a pénzt, az évente egyszer kiderül: a lomtanitási napon. Lomot, eleve lomot veszünk, s alig tudunk megszabadulni tőle. Micsoda erő kell hozzá, hogy kitépjük a lakás belsejéből, úgy kell rángatni, húzni-vonni, hogy végre kiszakadjon, a töve, a gyökere, persze, így is beletörik mélyen. Beletörik és belegennyesedik. Fájnak a hasznavehetetlen tárgyak csonkjai a háznak. → *Bulvármoraj*

Győri László

oktalan önigazolások Nincs mese: már az állatok körében is tetten érhető az önigazolások, önszituálások természetes gesztusa. Gondoljunk csak néhány ausztráliai madárfaj parádésan kidíszített fészkeire, netán az emlősök jellegzetes, szagos vizelet- és határjelzéseire. Bennünk is óhatatlanul továbbélnék az efféle létfenntartó, autonóm ösztönök, csak mi erkölcsi, szakmai vagy ideológiai magyarázatokat, felépítményeket kreálunk hozzájuk. És ez így van rendjén. Ahogy az alfa gorillák is legközelebbi nőstényeiknek passzolják tovább ízes, maradék étkeiket, úgy ez az emberi kapcsolatokban is logikusan továbbgyűrűzik. Egy újonnan kinevezett hivatalvezetőnek például miért kellene maga köré venni nívósnak tűnő, de vadidegen munkatársakat? Inkább ismerősei, barátai közül válogat. De mi van akkor, ha előbb-utóbb kiderül: ezek a kollégák volta-képp lusták, alkalmatlanok vagy tehetségtelenek. Roppant kínos helyzet. Mégis

dönteni, cselekedni kell. Megválni tőlük? Vagy magyarázkodni, megvédeni őket? Egyben magunkat is?

Igen, az emberi öngazolásoknak azért határozottabb, befoghatóbb rendje van. Mi sem nyilvánvalóbb, minthogy eleven konfliktusokban és méltatlan támadások esetén védekeznünk, érvelnünk szükséges. Mint ahogy akkor is bizonyítani illik tisztességünket, képességeinket, amikor hiányzunk vagy felelünk az iskolában, majd felvételizünk vagy pályázatot írunk, netán doktori disszertációnkat oltalmazzuk körömszakadtáig. És a példákat sorolhatnám. Közös lenne bennük, hogy a különféle öngazolások majd mindig érdemi, becsületbeli mozzanatokhoz kötődnek. Egyszerűen: tétjük van. Más lapra tartozik, hogy mindennapi és kulturális közéletünkben valahogy irdatlan méreteket öltött az öntetszelgő, üres és bántó önbizonygatások szokásrendje. Mintha embertársaink jó részét folyamatos kisebbségi érzés vagy üldözési mánia gyötörné. Az még hagyján, hogy a vonatokon, gyógyfürdőkben lépten-nyomon nemes, alig méltányolt emberekről és életpályákról kell akaratlanul is értesülnünk. Ám a *Heti hetes* „szellemdús” műsoraiban is egymást meg önmagukat dicsérgetik a résztvevők. Akárha nem ismernék őket.

Persze a hiú politika, a kollektív magányosság meg az emberi elesettség is alaposan rájátszik e jelenségkörre. Nem is szólva arról, hogy nálunk a nevelési intézményekben vagy a munkahelyeken valahogy elsatnyult az empatikus, jószágos és elismerő mentalitás. Pedig feltehetően ez is segítene valamit. Magam is tapasztalom: ha alkalmanként egy-egy érdemi vállveregetéshez jutok, akkor egy időre elmegy a kedvem a bárgyú önhitegetéstől.

Szuromi Pál

Ö

Önelégedettek „Nem az elégedett, akit annak hisznek, hanem aki annak hiszi magát. És ebben egyedül a hit a lényeg és az igazság”, mondja Montaigne. Hogy mily’ éberem képes az emberi természetet vizsgálni és leleplezni a torony-szobájában elmélkedő moralista, a finom distinkcióhoz fűzött értelmező mondat bizonyítja, melyben ráadásul az utolsó szón van a hangsúly. Sokan, túlságosan is sokan hiszik magukat elégedettnek tetteik, vélt vagy valós érdemeik, igazságként beállított szavaik okán, ezért pökhendien beszélnek másokkal; ám az önmagukról kiállított bizonyítvány egyedül az igazságot, jelen esetben az önmagukról mondott ítélet mások általi visszaigazolását nélkülözi, s ez némiképp bosszantja őket, mert szájalmasnak és mulatságosnak tűnnek.

Ha szétnézek magam körül, vagy esténként kinyitom a televíziót, s belepillantok a hírekbe, csupa de csupa önmaga teljesítményével és szereplésével elégedett politikust, „mértékadó” értelmiségit látok szerepelni, a különböző intézmények posztjain és pulpitusain tetszelegni, ám furamód egyikőjük arcán sem suhan át a kétely, a gyanakvás, hogy vajon tényleg megvan-e minden oka a páváskodásra, mások kioktatására, önnön csallhatatlanságának és nagyszerűségének fitogtatására.

Bálint Péter

önéletrajzok A rendszerváltás előtt különösen fontos „dokumentum” volt az ~. Sokszor kellett hivatalos helyekre önéletrajzot beadni. De nem a pár oldalnyi szöveg legépelése okozott gondot az embernek. Hanem sokkal fontosabb volt az, hogy mit valljon be és mit hallgasson el. Mi az, amit „szépíteni” tud. Pl. a család volt anyagi helyzetét (földtulajdon) hogyan kellene elhallgatni, megváltoztatni. Szegény édesapám azt hitte, hogy a káderesnek talán tetszeni fog dédapám 1848-as főhadnagyi múltja (majd a Világos utáni pesti és kufsteini rabsora). Természetesen ez naiv gondolkodásra, jóhiszeműségre vallott. Hiszen a család megítélésében még 1848 szabadságharca sem számított. (Közismert egyik jeles színészünk önéletrajzi jellegű megállapítása: „lelkipásztor” helyett „pásztort” írt be önéletrajzába.)

Napjainkban talán nem számít már az önéletrajz. Esetleg olyan személyek hősi magatartását emeli ki az 1956-os forradalomban, vagy „elnyomatottságára” hivatkozik az elmúlt rendszerben, amelyre a közeli barátok „nem emlékeznek”. Talán nem volt igaz. De azt hisszük, már az igazság és a hazugság közötti határ is elmosódott. Egy dalban halljuk néha: az igazságból bizony néha eltűnik az „i”.

Szekér Endre

öreg Skoda Megjötték a biztosító értesítései a számláról leemelt kötelező biztosításokról. Két kocsiról persze, mint valami luxusháztartásban. Marha dühös vagyok, de csak magamra vethetek, hiszen mióta megvettük a 14 éves Peugeot-t, nemhogy nem volt időm a Skodát eladni, de még odáig sem jutottam, hogy biztosítását lemondjam. Ami azért vicces, mert nemcsak kétszeresen fizetek, mint valami gavallér, de a bonus-besorolásomat sem írják át a Peugeot-ra (akkor csökken a biztosítási díj, míg így kedvezmény nélkül fizetek). Vagyis azért fizetek a Skodára, nehogy kevesebbet kelljen fizetnem a Peugeot-ra.

Délután beállít két pofa, akik megvennék a Skodát, de valami rémesen alacsony áron. Alkatrészben ki lehetne árulni belőle a hússzorosát. No de mikor érek én rá alkatrészt árulni? Alkudozom, erről nem nagyon akarnak hallani. Mondják, őket nem érdekli, ők szétvágnák, és vinnék rögtön a MÉH-be. Igaz, ami igaz, a bontók sem nagyon veszik már át, még ingyen se. Csak tudnám, honnan szerzik akkor a használt alkatrészt. Elküldöm a hapsikat, mondván, nézzenek vissza tavasszal, ha addig nem sikerült eladni, talán megegyezünk. Befelé menet már bánom, hogy elküldtem őket. Vitték volna szegény öreg tragacsot a fenébe! Aztán feltámad bennem a méltatlankodás: na de öt kiló hús áráért? Miért, mikor jut nekem időm vevőt keresni rá? – így a replika. Á, csak kiteszek pár cédulát a fákra, és kész – vágok vissza. Aha, és egy uniós tagállamban pont húszéves Skodán akar majd furikázni mindenki – ripsztozok magamnak. Na de akinek amúgy is Skodája van, azért jól jön egy ilyen alkatrészes láda – győzködöm magam magam. És mégis. És mégse. És mégis. És mégse. Mint valami képzelt libikóka, melynek mindkét végén én ülök.

Lackfi János

ötlet A politikusok szerencsére a rossz ~eiket sem tudják mindig megvalósítani.

Balla D. Károly

P

padlás Felesleges hely. Mert amivel tele van a ~, az nincsen a ~-on. Abban elcsúszunk a járdán, az ott előlget a szobában, az színesen világít és zörög, az bűzlik vagy mérgez, az beszél, pedig untat és dühít, az hallgat, pedig mondhatna már végre valamit, azt olvassuk, azt dicsérik, azt ócsárolják, az unalmas, az aljas, az veszedelmes. Abból az egy is sok. Vigye már fel valaki ezt a sok felesleges vacakot a ~-ra!

Schiller Róbert

panasz Azt mondják, aki határon túli, csak panaszkodni tud, főként ha nem EU-tagország lakója. Pedig már tudhatná, panaszkodni fölösleges. Még akkor is, ha a fölöslegesség átérzése már maga a ~ szava. A fölöslegességnek a felemlégetése eleve ~kodás. Az is lehet, a fölösleg éppen a határon túlinak a szinonimája. Ennek ellenére: nem hiszem, hogy bárki is ~kodna. Aki ~kodik, segítséget vár, vagy legalábbis együttérzést. Nincs olyan → *fölsleges ember*/határon túli, aki ebben még hinne. Csak egyszerűen bizonyos dolgokat ki kell mondania, amit mások nem tudhatnak. Az igazság kedvéért.

Toldi Éva

pályázat A kultúrából kivonult állami mecenatúra idején a kőleves készítéséhez használatos kő neve.

Balla D. Károly

pártalapítás fn. Olyan emberek (általában alkalmi vagy rövid távú érdekeken alapuló) társulása, akik munkahelyükön és/vagy családjukban nem hallathatják hangjukat. Tevékenységük egy latin közmondás („Tres faciunt collegium” – Hárman már testületet [~ pártot] alkotnak), illetve egy Ady Endre-vers („Négy-öt magyar összehajol...”) teljes félreértésén alapul. Hajthatja öregkori nosztalgia vagy az elmagányosodástól való félelem is. → „*honatyák*” és *parazitáik, megélhetési politikus*

Kerényi Ferenc

pártfelügyelet Régebben, az úgynevezett átkosban pártcenzúrának mondták, ez 1989 után megszűnt (még Romániában is). Szelídített, finomított formájával azonban itt-ott, sajnos a médiában is találkozunk. Tévés, rádiós kuratóriumokban, különösen elnökválasztás idején tapasztalja ezt az ember, amikor nem a szakértelem, az emberi rátermettség a döntő, hanem a párttámogatottság (a pártfelügyelet). Lehet ez balról, és lehet jobbról jövő, kormánypárti és ellenzéki jellegű – változó kormányzások idején. Vajon eljön-e valamikor az a boldog kor, amikor nem „kívülről” („belülről”) súgják, mondják meg, hogy egy fontos feladat végzésére, irányítására ki az igazán alkalmas?

Kántor Lajos

pártoskodás A pártoskodás (a *Magyar Értelmező Kéziszótár* meghatározása szerint: aki pártoskodik, az „valamely közösségben meghasonlást, ellenséges-

kedést szít”), mondhatnám, régi magyar hagyomány, úgyszólván, népszokás. A magyar „politikai kultúra” része, ami nem jelenti azt, hogy bármi köze is volna a józan és megfontolt, tisztességes és elvszerű, azaz kulturált közéleti viselkedéshez, a demokratikus politizáláshoz. „Pártoskodás – török átok” és „megverte a törökök átka” – mondja a régi szólásmondás, nyilván azoknak az időknek a belviszályaira utalva, amelyeket a török hódítás után következő másfél évszázadban, a három részre szakadt Magyarországon kellett a nemzetnek elszenvednie. Valóban, az igazi pártoskodás akkor teljesedett ki nemzeti szerencsétlenségévé, amidőn a „német párt” és a „török párt” küzdelmei osztották meg végzetesen a nemzetet, s a királyi Magyarország és az erdélyi fejedelemség ádáz háborúi gyengítették meg a magyarság életerejét, aminek persze mindig a külső ellenség: az egyik oldalon a Habsburg Birodalom, a másik oldalon a szultáni hatalom aratta le az eredményeit.

A végzetes belső viszályokra azóta is számtalan példát szolgáltat a magyar történelem. A kurucok és a labancok ellenségeskedése, az 1848-as forradalmat megelőző küzdelmek a „függetlenségek” és a „fontolva haladók” (Kossuth és Széchenyi hívei) között, a szabadságharc veresége után, már a kiegyezés előkészítése során a „határozati párt” és a „felirati párt” viszályai, a két világháború közötti korszak minden kompromisszumos megoldástól elzárkózó politikai harcai, és folytathatnám tovább a történelmi példákat, nos, mindez azt mutatja, hogy a magyar történelemben vajmi kevésbé érvényesült a józan megegyezés szelleme, az a politikai bölcsesség, amely például a királyi Magyarország, illetve az erdélyi fejedelemség részéről az együttműködés lehetőségét kereső Pázmány Péter és Bethlen Gábor tevékenységét irányította, vagy később az a megegyezési hajlam, amely a Rákóczi-szabadságharcot lezáró, Károlyi Sándor és Pálffy János által létrehozott szatmári békében volt tetten érhető, vagy az, amely az 1867-es Deák Ferenc-féle kiegyezésben nyitott utat a nemzeti felemelkedéshez. Valójában ez a megegyezéssel megoldás volt az 1989–1990-es magyarországi rendszerváltás sikerének titka is, az a kompromisszumra törekvő és kompromisszumot építő demokratizálási stratégia, amelynek egyfelől az állampárt néhány vezetője: Németh Miklós és Pozsgay Imre, másfelől az első demokratikus kormány elnöke: Antall József voltak kialakítói. Nekik köszönhető, hogy Magyarország viszonylag kevesebb megrázkódtatással lépett át a kommunista rendszer csődjén, mint szomszédai.

A magyar történelemnek ilyen módon van egy „pártoskodó” és egy „megegyezéssel” hagyománya, és talán kétségtelen, hogy a megegyezéssel tradíció, mint például a szatmári béke, a Habsburg-házzal történt kiegyezés vagy a legutóbbi demokratikus átalakulás, a nemzet felemelkedéséhez vezetett, szemben a pártoskodás hagyományával, amely mindig felőrölte a nemzet életerejét, és többnyire országos válságokhoz, történelmi bukásokhoz vezetett. A magyar múlt számtalan példát kínál annak tekintetében, hogy ha a nemzet felül tudott emelkedni a belső érdekellentéteken és meg tudta fékezni a pártoskodást, a viszályokat, akkor az egymással küzdő hatalmi tényezők bölcs belátásával, következőképp közös erővel úrrá lehetett lenni a különben veszedelmes történelmi kihívásokon és próbatételeken.

A rendszerváltás idején valójában „megegyezéssel forradalom” ment végbe Magyarországon, ez a megegyezéssel összefüggő stratégia mindazonáltal hamar kifulladásra jutott az első demokratikus kormány időszakában, és különösen Antall József korai halála után ismét érvényesülni tudott a „török átok”: a pártoskodás. A mögöttünk lévő hét-nyolc esztendőről aztán valóban elmondhatjuk, hogy beköszöntött a pártviszályok kora, akár csak Mohács után. Hatalmi érdekek és pártretorikák szüntelen és fékevesztett összecsapásának vagyunk tanúi és tulajdonképpen áldozatai azóta is. Nem egyszerűen arról van szó – ami egy demokratikus országban különben természetes –, hogy politikai eszmék és pártok versengenek vagy küzdenek meg egymással, ennél sokkal ádázabb és kíméletlenebb a politikai küzdelem. A két egymás ellen küzdő politikai tábor mára totális háborút folytat egymással, és ebben a háborúban bármiféle harcmódor, fegyver, retorika megengedett. A küzdelem csillapításának nincsenek igazán esélyei, és azok a politikai kezdeményezések, mondjuk, a baloldalon a megbukott miniszterelnök: Medgyessy Péter erőfeszítései vagy a jobboldalon a Magyar Demokrata Fórum elnökének: Dávid Ibolyának a javaslatok, amelyek ésszerű és méltányos keretek közé szeretnék volna terelni a pártok küzdelmeit, rendre visszautasításra találtak azoknak a politikusoknak a részéről, akik a minél élesebb és kíméletlenebb közéleti háborúságban vélik megtalálni a maguk érdekérvényesítésének a lehetőségét.

Az országos politika, talán kimondhatjuk, tévútra vitte a hazai közéletet, a kijelentések igazságtartalmával mit sem törődő harsány retorikát kényszerített a politika szereplőire és intézményeire, és mára ezt a retorikát, illetve a mögötte meghúzódó kíméletlen hatalmi taktikát sikerrel plántálta át a határokon kívül működő kisebbségi magyar politikai szervezetek világába is. Ez korábban, még a kilencvenes évek elején szinte elképzelhetetlen lett volna, hiszen akkor nemzetstratégiai alapelvnek számított az, hogy a hazai pártpolitikai konfliktusoktól lehetőleg mentesíteni kell a kisebbségi magyar közéletet.

A politikai pártok között zajló hatalmi és retorikai küzdelem mára sikeresen hasította két részre Magyarországot, nem csak a közéletet, szinte a nyelvhasználatot is. Mára nemcsak a követendő stratégiák meghatározásában vannak éles és kibékíthetetlen ellentétek, hanem a fogalomhasználatban is, jobboldalon mást jelent a nemzet, a szabadság, az egyenlőség, a szolidaritás fogalma, mint baloldalon, és egyelőre nem igen akad olyan tolmács, aki képes lenne közvetíteni a két ellenérdekű tábor között. Pedig éppen erre a közvetítésre, mondjam így: a közvetítő értelmiségre lenne igen nagy szükség, arra az értelmiségre, amely szót tud érteni mindkét politikai táborral, és meg tudja tisztítani a közélet fogalmait. A magyar értelmiség, az a magyar értelmiség, amely még a nyolcvanas években és néhány esztendőig a rendszerváltás után is önkéntes résztvevője volt a politikai közéletnek, és ha kellett, polémikus módon hallatta szavát, mára jócskán belefáradt abba, hogy javaslatokat tegyen a politikai erőknél, és egyeztetni próbálja az egymással küzdő érdekeket, ideológiákat és nyelvhasználatokat. Igaz, a politika is legfeljebb mint beosztott kiszolgáló személyzetet hajlandó megtúrni az értelmiséget.

Ezért aztán legfeljebb nosztalgikus érzéssel idézhetjük fel a magyar történelem megegyezéssel hagyományait, egy Pázmány Péter és egy Bethlen Gábor, egy Károlyi Sándor és egy Pálffy János, egy Deák Ferenc, és hogy a közelmúltra is

hivatkozom: egy Antall József példáját. Vajon lesznek-e követői ennek a tradíciónak – közös jövőnk, előrehaladásunk egyik nagy kérdése ez.

Pomogáts Béla

pénzes zsák Szitokszó, ha felesleget jelöl, hón áhított tárgy, ha hiányt. A hiányzóról mindenki tudja, hogy többet ér, mint egy ember. A feleslegesről azt mondják, az ilyen ember csak annyit ér, mint a ~-ja. Tehát ... Tehát? A helyes megfejtők között kisorsolunk egy ~-ot. A tárgyat. Üreset. Tehát feleslegeset.

Schiller Róbert

pontatlanság, rossz beidegzés Az ilyesmi főleg akkor jön elő, ha úgy hinnéd: te ezt az X-et vagy Y-t nem ismered ugyan egészen jól, de sehogyan nem is minősíted. Erre a hideg és fölös zuhany: ő (X v. Y) annyira a mai, a mások által tölcseren v. érületi hangulatból beletáplált fogalmak szerint ítél meg téged, hogy elmegy az életkedved. Manapság különösen gyakori az „őszintén/sárgán irigyellek/irigylem magát”, pl., hogy én megengedem magamnak, hogy még a motoros futár csengetését, egyáltalán, bármi olyankori felbukkanását, amikor esetleg tényleg rémséges volumenű munkavégzésemet lecsengetem, félóra nyugodt könyv- vagy fehérnemű-rakodásos, nadrágakasztgatásos, sporthírnézéses magányt kívánok magamnak őszintén, akkor valaki felbukkanjon a kora estében letről és kintről, hát a postás is elég nagy teherterhel, bár amikor jön (→ *túlzás*), azon örjögök, hogy senki se küldi csak egy kicsit is „előbb”, azaz még épp jókor a honort, tehát dísz krepánca van, de nagyon díszes krepája az én lelkemnek, mert olyan, mintha mindig csak dolgoznék, de a semmiért, bezzeg a gázos, a vízszereelő, vagy a trafikban a cigarettáért (én a cigire s legveszettebb dögunalom üzésére *se* tudok rákapni) rögtön fizetek (néha, már nem! torkom óvása!), ergo a postás is rosszul tagolja a délelőttöt, nem elég a többi, tényleg intoleráns vagyok, mikor ezt mondom, de...

Tandori Dezső

pontatlan szócikk Megnéztem pár lexikont. Az egyik a fölösleg v. fölösleges szinonimájaként az *ötödik kerék* kifejezést javasolta. Ám mi tudjuk, hogy az ötödik kerék (pótkerék) ma nemcsak hogy nem fölösleges, hanem éppenhogy kötelező (és hasznos is). És amúgy is jobb, ha valamiből több van, mint kevesebb, ugye, gondolkunk csak a „nincs ki a négy kereke” mondásra. Jóból pedig nem árt meg a sok.

Olvasom a Czuczor–Fogarasi szótár 1864-ben megjelent második kötetében, hogy *fölös jövedelemmel bír*, és példaként erre: „Jövedelme fölöslegét köz czélokra fordítani.” Bevallom, nem ismerem olyan embert, akinek valaha is fölös jövedelme lett volna, de talán csak az ismeretségi köröm kis sugarú.

A bő száz évvel később megjelent *Magyar értelmező kéziszótárban* (1972) újabb ~-et találtam. Szerinte léteznek *fölösleg pénz*: „A kiadáshoz képest mutatkozó bevételi többlet.” Ez a meghatározás ma már a *nyereség* címszó után áll. Nekem például kifejezetten nyereség lenne, ha a magukat ötödik keréknek érző, fölös jövedelemmel bíró egyének a fölösleg pénzüket az én közczéljaimra fordítanák.

Balogh Tamás

privatizáció Milyen érdekes: ha 30 évvel ezelőtt valaki társaságban kivett egy szálat egy látszólag gazdátlanul heverő cigarettásdobozból, amelyről nem tudta pontosan kié, csak azt, hogy nem az övé, akkor azt mondta, hogy „elkommunizáltam egy cigarettát”. Ma ugyanebben a helyzetben azt mondja, hogy „privatizáltam” egy szálat. És esetleg magát a dobozt is elteszi...

Balla D. Károly

Prospero szigete szárazulat, ahol a hajótörött nemesurak szerint „... minden megvan, ami az életre előnyös. Csak az nincs, ami szükséges.” Ezen a helyen tehát beérik a feleslegessel és vígan elnékülözik a szükségeset. Petőfi szerint Shakespeare a természet fele, és a természetnek abban a felében ez minden bizonyítással kedvező állapot. Mi többiek, akik nem vagyunk Shakespeare, a természet másik feléhez tartozunk.

Schiller Róbert

R

ravasz, rémisztő → **reklámok** Aligha kétséges: az épkezláb reklámtermékeknek határozott, értelmes közösségi funkciójuk van. Főként dinamikus életünk izgalmas, lenyűgöző áruválasztékát tálalják elénk, legyen szó bár tárgyi, politikai, kulturális vagy egyéb → *hirdetésekről*. És akad is belőlük szép számmal. Ez a csalogató, befoghatatlan sokféleség mindenestre a bőség, a simogató jólét képzeteit sugallja. Már-már a hön óhajtott szabadság igazi jelenvalóságát. Mégis, mindennek ellenére ugyancsak elégünk lett a mohó, kaotikus reklámbőségéből. Ezek a produktumok ugyanis menthetetlenül a fejünkre nőnek, szinte rabigába ejtenek bennünket. Mintha valójában nem is a szabadság hiteles ügyvivői lennének. Hanem csak ravasz, erőszakos fullajtárok. S mindenekelőtt demokratikusnak tűnő „modern rabszolgatartóink” anyagi érdekeit szolgálják (lásd H. Marcuse: *Az egydimenziós ember* című kötetét).

Tényleg: nálunk csak rövidke múltja van a reklámpar széles körű térhódításának. De ami azt illeti: „derekasan” kitettek magukért. Emlékszem: a hetvenes, nyolcvanas esztendőkből még leginkább csak a hirdetőoszlopokon, az utcai térségekben villogtak a különféle plakátok. Aztán a televíziósok is fürgén felzárkóztak e tendenciához, sőt a maguk narratív, súlykoló módján rá is tettek néhány lapáttal. Ám nincs megállás! Ma már a városi buszok vagy villamosok oldalfalain is harsány, csacsogó → *reklámok* éktelenkednek, miként az autópályák menti szántóföldeken is ismerős poszterek, → *hirdetések* sorakoznak. Persze a kidekorált pólóingek, sportszatyrok tarka regimentjéről se feledkezzünk meg, nem beszélve a testi képjelzések, a tetoválások felduzzadt kultuszáról.

Szó, ami szó: egészében egy fölöttébb praktikus, igénytelen szellemű, már-már giccses reklám- és képvilág irdatlan térnyeréséről kell tudomást vennünk.

Néhány évtizeddel ezelőtt a hazai tárgyformálás közegében valahogy a környezetkultúra kérdései hatoltak előtérbe. Építészek, politikusok, festők és szobrászok hajoltak össze, hogy miként lehetne frissebbé, szebbé tenni a nyomasztó panelházi dzsungelket, egyben az iskolák vagy az újdonsült épületek külső és

belső térzónáit. Majd nem sokra rá kedves, izléses, változatos murális alkotások és térplasztikák születtek sorra-rendre. Főként az utóbbi helyekre. Csakhogy e jórahaló, progresszív tendencia rövidesen megfeneklett. Egyebek közt a finansziális gondok miatt. A színre lépő kereskedelmi és reklámügynökségeknek viszont szemlátomást semmi sem drága. Se a méret, se a tematika, se a mennyiség. Csak éppenséggel szakmailag felkészült, leleményes és igényes képzőművészeinket hagyják ki e nagyléptékű izlés- és szemléletformáló játszmából.

Szuromi Pál

reklám I. Jó bornak is kell → cégér. Petőfi a téli szélben a borbélyműhelyek előtt táncoló tányérjától (*Téli világ*) a televízióban a soproni ászok sört kínáló bugyuta figuráig sokat változott a világ. Nem a folyamat, a történet érdekel, hanem a mai állapot. Az a tény, hogy az ember a képernyőn egy színházi közvetítést nem képes egyetlenegyszer végigélni, de egy primitív, szellemtelen, erőszakos reklámfilmet képes egyetlen nap bosszúság nélkül ötször végignézni. Nem zárja el a készüléket. – Hogyan nevezzük korunkat? Alumíniumkor, vegykor, atomkor, információs kor, a számítógép kora? Reklámkor! Amióta a cégért föl váltotta a reklám, a jó bornak is kell cégér. Amióta a reklám a propaganda, a lélektan rafinált eszközeit használja, az ember még kiszolgáltatottabb lett. A postaládába dobott reklámfüzet a fűnyírót leszállított áron hirdeti. Mire a városszéli szupermarketbe érsz, már az első nap „elfogyott a készlet”. Boszszankodsz, de mit tehetsz. Ha már ott vagy, megveszed a másik polcon kínált teljes árú fűnyírót. A kirakatban az áthúzott, régi ár mellett húsz százalékkal olcsóbban kínálja az üzlet a télikabátot, a kesztyűt, a kalapot. Nem emlékezel már, hogy egy hónapja a portéka mellett pontosan a mostani, a „leszállított” ár számjegyeit olvashattad. A reklám rád parancsol: azt tedd, amit én akarok, azt vásárolj meg, amit én kínálok, azt szeresd, amit reklámoznak. Lemondasz a választás lehetőségéről, lemondasz a szabadságról, lemondasz emberségedről. A reklám megbénítja a gondolkodást.

Tüskés Tibor

reklám II. Épp az imént, mielőtt nekiültem ennek a lexikoncikknek a megírásához, a *Népszabadság* mai, február 19-i számában az alábbi párbeszédet olvastam Farkas Tímea: *Mindenevők és kocaolvasók* című tanulságos cikkében: „– Szoktatok könyvet olvasni? – Neem. – És újságot? – Igeen. – És milyen újságot olvastok? – Reklámújságot! Ez a párbeszéd *Pusztai Éva* tanulás-módszertani tanácsadó és tanítványai között zajlott le.”

Az *Itt tartunk!* állapotáról fontos helyzetjelentés ez a dialógus. Sajnos nem az egyetlen jelzés, mert szűk egy hónappal előbb meg ezzel a szöveggel találkoztam a *Délmagyarország* január 22-i számában: „Egy szegedi köztéri óriásplakáton farönkök sűrűjében köti sármos fiatalember a bakancsát. Mission: shoes & clothes – mindössze ennyi, amit szöveges formában megfogalmaztak számunkra. Magyar nyelven azonban egy betű sincs. Aki minimálisan sem tud angolul, annak termékinformáció helyett csupán a plakát életérzése jut. A reklámszakemberek ugyanis állítják: „egy angol szlogen, mint például a Philips

»Let's make things better«, vagy a Nike »Just do it« szlogenje nemcsak a reklám üzenetét, hanem egyfajta életérzést is hordoz. (Patakfalvi Dóra: *A nyelvtörvény ellenére ma is shopokban vásárolunk.*) A *Már itt tartunk!* folyamatának egyik újabb fontos állomásánál!

Mindez persze nem meglepő számomra, hiszen a reklám világhódító sikereiről már jóval korábban is tudtam, többek között egyik legkedvesebb íróm, Karinty Frigyes szellemes és csípős szatíráiból, például a „*Világegyetem*” *kaucsuksarok* címűből, amelyben „harmincezer év múlva pedig leküldé az Úr Riporter arkangyalt a Földre, hogy hozzon »hírt« arról, mi ott a helyzet. Az arkangyal kínos jelteni valóval tér vissza: az emberek új Istent választottak maguknak. – És ki ez az új Isten, hogy hívják őt, ó, Riporter arkangyal? – Az ő neve »Világegyetem« kaucsuksarok. – Kaucsuksarok? Micsoda marhaságokat beszélsz, ó, Riporter arkangyal? – Márpedig ez így van, [...] az emberiség legmagasabb ideálja és lelkének legmagasztosabb szükséglete, melyért mindenét feláldozni hajlandó: »Világegyetem« kaucsuksarok. – Beszélj, ó, Riporter arkangyal, mert ennek semmi értelménye sincs. Mi az a kaucsuksarok? [...] – Először az utcán talákoztam az új istenséggel, mihelyt megérkeztem. Háború, szórakozás és szerelem, mindez uralkodik még az emberi nem képzetei közt, amint a falragaszokból és hirdeteményekből kivettem, de a leghatalmasabb és legfélelmesebb falragaszok azok voltak, amelyek a »Világegyetem« kaucsuksarok hasonlíthatatlan dicsőségét hirdették. E hirdeteményekből értesültem arról, hogy nincs ember, nincs asszony és nincs csecsemő a földön, ó, uram, ki el ne ismerné, hogy a »Világegyetem« kaucsuksarok legyőzött mindent, ami őt megelőzte, hogy meghódította a világot, és agyonverte Napóleont, hogy már Mózes is »Világegyetem« kaucsuksarkot használt, és hogy »Világegyetem« kaucsuksarok nélkül az élet sivár tengődés és kínos halál.”

Majd beszámol az arkangyal arról, hogy ez van fölírva a felhőkarcolókra, a templomokra, a temetők kapujára, az égen a szivárványra. Az elkeseredett Isten így szól erre: „Ó, Riporter arkangyal, elvetemedett a gonosz emberiség. Menjünk innen, és ne szállj le többé közéjük soha.” Mire a fölényes válasz: „Nem lehet, ó, uram. Új Isten, az új Isten. Én bizony átpártoltam már, ne haragudj. És leszerződtem az új Istenséghez ügynöknek (így hívják az új hitvallás papjait), mától kezdve vásárlókat gyűjtök a »Világegyetem« kaucsuksarok londoni fiókjának szolgálatában.”

A falragaszokkal persze könnyen boldogul az ember, mert ha nem akarja, nem nézi meg őket; ugyanígy tehet a sajtóbeli reklámokkal is. Még a rádióban is elviselhetők, mert közben lehet mást csinálni, enni, társalogni, akár olvasgatni is. De a televízió előtt, amikor türelmetlenül várjuk, hogy kezdődjék már a várt műsor, mert itt az ideje, ám a képernyőn még mindig a kutya bújnak elő mohón falni valamilyen kutyatápot, aztán meg két – egyébként nagyon csinos nő – kanalazgat valamit egymás tányérjából, már nagyon bosszankodik az ember. Itt egyedül az lehet vigasztaló, amit Bognár Tamás, a Pan-Média vezetője nyilatkozott a *Népszabadság* 2004. december 13-i számában: „...a hazai televíziózás elérte a törvény engedte reklámozás határait. Több hirdetést már nem tud befogadni...” (Varsányi Gyula: „*Helyzet*” a *reklámpiacon*)

Az pedig még jobban bosszant, hogy ha a kutyatápot és a sokféle gépkocsi-márkát ennyire lehet reklámozni, miért nem lehet a léleknevesítő ügyekkel ugyanezt tenni?! Tudom a választ: azért, mert az árureklám pénzt hoz a konyhára az árucikkek gyártóinak, a kulturális reklám pedig rosszabbik esetben még ráfizetéses is. De nézzük meg, mit mond erről Csoóri Sándor egyik 2002-ben írott – az *Elveszett utak* című kötetében található – esszéjében: „1977 őszén, ha jól emlékszem, október vége felé egy meghökkentő plakát lepte el nagy tömegben Budapest utcáit. Falakon, hirdetőoszlopokon jelent meg, üzletek óriási kirakataiban, főként könyvesboltokéban. S a plakátról, csodák csodája, nem politikus, hanem egy költő nézett ránk nagy, látomásos szemével: Ady Endre. Az ő születésének századik évfordulóját hirdették a plakátok. Még soha ilyen meglepetést! Soha ilyen nagyvonalúságot! [...]

Tavaly Németh László, az idén pedig Illyés Gyula születésének a századik évfordulóját hozta közénk az idő.

És Budapest utcáin egyikük arcképe se jelent meg ebből az alkalomból. Pedig százévenként egy-két hétig övük is lehetne Budapest minden utcája, sugárútja, magassága, hadd vésődjék belénk: kik is voltak ők a magyar irodalomban [...]

Talán az Ady-év s az egész plakátügy eszembe se jut, ha az idei év nem a plakátok tobzódó éve lett volna. De az volt! Kilencedik hónapja múlt el, hogy igazán nem láttam tőlük a várost. Sem a hidakat, sem a Dunát, mert mindenütt politikusok arcképei virítottak, lebegtek, nyomultak elém [...]

Mi tagadás: rosszul éreztem magam gyönyörű fővárosunkban. Legdurvábban a stílusérzékemet sértette ez a gátlástalan előnyomulás, a pénzen is megvásárolható nélkülözhetetlenség tudata.” (*Egy híd mért nem hazugság? Szabad csapongások Illyés ürügyén*)

Erről van szó! A nemes reklám pénzt nem hoz ugyan, de sokat tehet azért, hogy ne az angol nyelvű reklám által terjesztett életérzés hódítson, hanem – Csoóri szövegére visszautalva – jobban és otthonosabban érezzük magunkat, ki-ki a maga városában vagy falujában, s végső soron országunkban.

Más országoktól természetesen vegyük át a tartalmas reklámozási mintákat! Ismét egy közelmúltbeli újságcikkre hivatkozhatom (Muharay Katalin: *A búsképző örömmünnepe, Népszabadság*, 2005. január 26.). Arról van ebben szó, hogy a négy-száz éve megjelent *Don Quijote* évfordulás megünneplésére milyen programmal készülnek Spanyolországban. Lesz persze ebben is pénz és üzlet a turistautakkal és ehhez hasonlókkal, de a végső cél és a lényeg nem ez, „hiszen Don Quijote nemcsak turisztikai hívószó, hanem kulturális identitást is adott a régióknak [...]

A megemlékezések középpontjában természetesen a modern regény előfutáraként számon tartott mű áll, amelyet újabb kiadásokkal is igyekeznek népszerűsíteni. Megjelent az első kiadás faksimile változata, egy kritikai kiadás, egy olcsó, egy euróért árult népszerűsítő kiadvány, valamint egy kifejezetten gyermekek számára készült változat is.

Többféle színházi, többek között szabadtéri és utcai előadásra is sor kerül, és lesz egy, a Don Quijote témakörben rendezett klasszikus színházi fesztivál Almagróban. Egy vándorszínház 50 településre viszi el a Don Quijote-előadást” – és számos, a témához kapcsolódó kiállítást is rendeznek. S ami a legfontosabb:

„Aki nem olvasta a művet, abban hamis kép él – hangsúlyozza Francisco Rico filológus, a legutóbbi kiadás felelőse, aki szerint a Cervantes-mű legméltóbb megünneplése a regény elolvasása és újraolvasása.”

Kíváncsi vagyok, az idei József Attila-év milyen lesz nálunk, tartalmaz-e vagy frázisos, avagy – amitől a legjobban félek! – a pártpropagandáknak alárendelt? Az indulás nekem személy szerint nagyon biztató volt: február 14-én zsűrielnökként részt vehettem nagyon szeretett egykori iskolám, a Szilády Áronról elnevezett kiskunhalasi gimnázium diákjainak József Attila-szavalóversenyén. Örömmel láttam és hallgattam a szép számú versenyző nagyon nívós vetélkedését, amely egyben József Attila lírájának alapos ismeretét, költészetének kedvelését, még tágabban a vers szeretetét is meggyőzően bizonyította. S ha már ebben a cikkben a ~ról írtam, az erre az eseményre való utalást stílszerűen jó értelemben vett reklámnak is szánom.

Vörös László

reklámok Úgy tapadnak életünkre, mint a piócák, úgy lepnek el mindent, mint szemtelen legyek miriádjai. Rohamoznak az utcákon s a tereken, zúdulnak a rádióból, a televízióból, az újságokból, ömlenek a postaszekrényünkből. Minek? Ha mindaz csakugyan nélkülözhetetlen számunkra, amit oly elháríthatatlan erőszakkal kínálnak, ha minden oly jutányos árú és előnyös nekünk, mint harsogják – mi szükség van rájuk? → *hirdetések* → *kiadványok*

Lőrinczy Huba

rekordok I. „Guinnes” kiadvány. Javarészt ostobaságok: a legnagyobb, legrövidebb vagy leghosszabb ideig tartó, általában a természetestől a legnagyobb mértékben eltérő dolgok. → *verseny*, *vetélkedés*.

György Lajos

rekordok II. Folyvást a megdőlésükre, a túlszárnyalásukra várunk, legyen bár szó úszásról vagy atlétikáról, hőmérsékletről vagy épületmászásról, kötélugrásról vagy megállás nélkül űzött labdarúgásról, szakállhosszúságról vagy városok főutcáján készített, kilométernyi rántottáról. Miért is szomjazzuk az új s újabb rekordokat? Mert már csakis a rendkívüli, a még soha nem volt képes néhány pillanatra kiráncigálni bennünket unalmunkból és közönyünkből. Már minden idegen tőlünk, ami emberi, kizárólag a szélsőség, a „leg”, a „legesleg”, az emberfeletti, az emberfeletti ember a vonzó. Csakhogy Nietzsche nem úszókra és súlyemelőkre, falmászókra és rántottakészítőkre gondolt, amikor az Übermenschről beszélt.

Lőrinczy Huba

reform(ok) Feleslegesnek tűnik, avagy többes számban feleslegesnek tűnek. Főleg azért, mert gyakran eredménytelenek, vagy éppen csak annyival járnak, hogy a jól működőt szétverik (lásd pl. az érettségi most folyó reformját). Rengeteg további reform van folyamatban, vagy másképpen elképesztő számú reformmal fenyegetnek bennünket (pl. adóreform, egészségügyi reform, nyugdíjreform, avagy a társadalombiztosítás átfogó reformja, → *tanügyi reform*,

közigazgatási reform, alkotmányreform stb.). Ebből eleve következik, hogy egy részük felesleges → *duma*. Vagy ha ez nem igaz, s egy sem felesleges, s rendre bekövetkeznének, akkor abba belegebednénk. Lehet, hogy ezért az ezen ügyekben tapasztalható folytonos erőlködés is felesleges.

Csatári Bálint

rontott nyelv Nem vagyok szegénylős. Sőt, szeretem, ha érzelmes és indulatos emberek az érzelmeiket és indulataikat nyelvileg artikulálni tudják. Szeretem, ha édes → *anyanyelvem* tűrőképességének határait is megismerhetem, a művész ugyanis az egyik első határsértő.

De ez a minket körülvevő nyelvi határsértés nem csak művészi, még csak nem is indulati. Ez az öncélúan használt durva nyelv: mostohán kezelt anyanyelv.

Baba-arcú leányok beszélgetnek üvöltve, egymás között a buszon.

– *A f...om. A f...om.* Egyiké is, másiké is.

Barátom (persze tanár) rájuk szolt egyszer:

– Legalább ne dicsekedjenek azzal, amijük nincsen!

Pintér Lajos

rossz dolgok Azok a rossz dolgok, amik senkinek sem jók, fölöslegesek. Ha egy dolog legalább egy oldaláról nézve jó, és nem teljesen rossz, akkor az nem fölösleges. Ezzel viszont fölösleges vitatkozni.

Podmaniczky Szilárd

rossz olvasó Ő az, aki rendre félreérti azt, amit olvasott, miatta kell fölösleges → *előszókat* írni a könyvek elejére. A ~, ha jól csinálja dolgát, a rossz olvasást, sokszor teszi, sokat olvas rosszul, mert sosem érti meg, mit akarnak a buta (fölsleges?) írók írni a buta könyvekben, sosem találja meg azt a jelentést, amit keres. Ezért sok könyvet vesz meg, piaci tényező lesz. A ~ tehát piacgazdasági szempontból (és az eladási listák okán) mégiscsak jó dolog, nem úgy, mint a → *semmilyen olvasó*.

Balogh Tamás

rövidre zárt közbeszéd Vajon ténylegesen mi megyünk-e előre kortársi időzónánkban? Vagy éppenséggel a jövődő, vészterhes időtömbök közelítenek felénk? Akár tetszik, akár nem: ilyen, olyan módon mindnyájan reflektálunk e globális dilemmákra. A városi emberek – ha csak tehetik – leginkább kertes, hétvégi vityillókba iparkodnak. A megszállott tévénezők tekintélyes táborá pedig egyre-másra a *Spektrum* vagy a *National Geographic* adásaira lyukad ki. Mintha egyre nyomasztóbb, elementárisabb csend-, nyugalom- és természetéség munkálna bennünk. Minthogy bőven elégünk van zsvajos közéletünk politikai, gazdasági és jogi perpatvaraiból, s velük együtt a sajtó, a média hasonszórú összeállításából.

Ki ne tudná már félálmban is, hogy nálunk a vízcsapokból is politika folyik? Lassan jobban ismerjük Torgyán József, Dávid Ibolya vagy Kuncze Gábor arcvonásait, mint közeli, kedves ismerőseinket. Habár ne legyünk türelmetlenek, igazságtalanok! Elvégre a közelmúlt időkben annyi, de annyi korszakos törté-

nelmi, társadalmi esemény zúdult a nyakunkba, hogy mindezt önerőből aligha bírjuk tisztessen feldolgozni (lásd: rendszerváltás, szovjet csapatok kivonulása, NATO-tagság, egypólusú világ – arab terrorizmus, EU-tagság, délkelet-ázsiai és egyéb természeti katasztrófák stb.). Ámde a sajtóban, a tévében jórészt csak a konkrétabb, túlzottan rövidre zárt oknyomozások és disputák hemzsegnek. Igaz, a rendszerváltó pártok ideológiai viaskodása nyomán valamelyest megindult közeli és távolabbi múltunk történelmi újrendezése. Csak mi van akkor, amikor a jellegzetes, korszerű életformánkból adódó civil vészjelzéseket kellene komolyabban diagnosztizálni, prognosztizálni? Mondjuk az ijesztően terjedő neurotikus és depressziós jelenségeket, netán a környezetszennyezés mindennapi traumáit.

Környezetvédelem? Környezetpusztítás? Ha oly gyakran emlegetjük e jellegzetes, riasztó fogalmakat, akkor alkalmanként miért nem vagyunk képesek megéjük is nézni? S tisztessen megvallani: lényegében egy mesterségesen felpörgetett ember- és természetellenes társadalmi formációban leledzünk. Amelynek lételeme a globális hatalom, a féktelen gazdasági, kereskedelmi profitszerzés. Majd minden más csak ezek után következik. És nincs tovább. Még akkor se, ha mi momentán épp EU-tagságunknak örvendezünk. Holott a nyugati országok progresszív koponyái világosan érzékelik, hogy „[...] *Európa tartozik azzal magának – és a világnak –, hogy kidolgoz egy másik civilizációs modellt, amely már nem egy végtelen anyagi fejlődés távolatával számol*” (Denis de Rougemont).

Szuromi Pál

S

sajtótermékek, „könyvek” Elárasztanak minket napjainkban az egyértelműen fölösleges ~, álkönyvek, könyv formában megjelent szellemi melléktermékek, hamar szétpuukkanó léggömb-könyvek. Mert világosan el kell különítenünk az irodalmi értéket képviselő könyvet a semmit feltupírozó álkönyvektől. Régebben a ponyvairodalomról beszéltek, mások a „krimi” vetették meg – (nem tartva olcsó kriminek a kétségtelenül irodalmi műveket Dosztojevszkijtől Dürrenmattig) –, olykor a szentimentális lányregényt bírálták stb. Lehet kiindulópontunk Benedek Marcell írócsoportosítása; vannak dilettánsok, mesteremberek és író-művészek. Azt hiszem, teljesen világos a kitűnő irodalomtörténész véleménye, értékelés a különböző írotípusokról. De nemcsak erről van szó, hanem arról is, hogy napjainkban ismert televíziós személyiségek „könyvekkel” árasztják el a könyvesboltokat. És az ismertségük, népszerűségük révén – eladhatóvá válik néhány álkönyv. Érdemes megfigyelnünk a könyvesboltok kirakatait; középpontban legtöbbször a népszerű tévés személyiségek „alkotása” van. Az alkotás szót többszörösen idézőjelben indokolt használnunk, mert a divatos és érdekes, olykor a magánélet közérdeklődésre számot nem tartó tényeit közlő mű – nem alkotás, olykor más írja, vagy nevét elhallgató „négermunkás”. És az alkotás csak író műve lehet, igazi stílussal, műveltséggel, szerkesztésmóddal stb. Az író – egyéniség, eredeti stílussal, látásmóddal stb., aki az emberi élet rejtelmét, látszólag jelentéktelen kis rezdüléseit tudja ábrázolni. És így az olvasókra is hatni. Istenem, milyen felejthetetlen Tolsztoj *Háború és béke* című regényében Andrej Bolkonszkij herceg pár mondata! („*De ebben a pillanatban Napoleon oly jelentéktelen kis ember volt a szemében ahhoz képest, ami a szálló felhők lepté*”)

végtelen, magas ég és a lelke között végbement.”) Nem érdemes idéznünk az irodalmi értéket nem képviselő álkönyvekből. Fölösleges álirodalom ez. Pontosabban: nem is irodalom, inkább csak „sajtótermék”, nyomdában készült valami, nem címke, nem plakát, nem reklám. Vagyis közel a naponta kapott és eldobott, postán küldött reklámokhoz. Fölösleges. És káros. Ízlésromboló, igénytelen. Fölösleges.

Szekér Endre

sebesség Mindig sietünk. Miért és hová? James Lovelock ajánlotta a könyvét azoknak, akik szemlélődnek, megállnak, megcsodálják a természet szépségeit. Theodore Roszak jelszava: Lassíts, kicsinyíts, ne központosíts és vegyél részt a folyamatokban.

György Lajos

Security Ők a viharkabátos, szalonnázó örök, az osztályidegen, a rokkant, a nyugdíjas portások utódai, az éjjeliek, a nappaliak, s már nem örök, biztonsági örök, biztonságiak, szekusok, mármint a Security Kft.-ék alkalmazottjai, egyszóval bizony: szekusok. *Állnak* unottan, mereven figyelnek, a falnak támaszkodva, esetleg csak önmaguknak, lábat sem váltanak, szemet sem rebbentenek. *Járkálnak* föl-alá, akkorák, hogy a hajók, a bolti rakodópultok fölött átpillantassanak, tekintetük átjárhassa könnyen, szélesen az egész terepet. *Feketében*, leginkább feketében, kommandós feketében, háborús, német feketében, emiatt elég rosszul érezném előttük magamat, ha öreg volnék, s bizonyos emlékeket hordoznék magamban, *természetesen*. *Civilben*, úgy, hogy csak bizonyos jelek választják el őket, azok a jelek, amelyekről írtam: ráérnek, *állnak*, nem moccannak arrébb, nincs náluk se kosár, se kocsis, s ha civilben *járkálnak*, térferegnek, ha úgy tetszik legalábbis, hogy térferegnek, már a bizonyosság küszöbére lépünk: szekuritys a farsangi bálon, a hiúság vásárában. Van szigorú, botmerev, van hajlékony, van szekrény, van láda, van szekreter, van tompított agresszor, van, akit csak odavágott a sors. Nem csak rajtuk múlik, hogy milyenek, a különböző helyeknek ugyanis különböző szellemük van; egy pipereüzletben, amely nőnemű bolt, a férfi szekus is már-már nőiessé válik: az üzletmenet része, a járatlant eligazítja, odavezet, levesz és ajánl.

Tízezrek élnek ebből a félkatonai, félrendőri, félcivil szolgálatból, büszkén vagy restelkedve, ki-ki természete szerint; láttam, amint az utcán heteken át mindennap elfogyhatatlanul, hosszú sorban álltak a friss pecsétért, hogy egy évre ismét munkába állhassanak. Mi százezrek, milliók a magabízó ártatlanság eszméjének árnyékában gőgösen vagy szégyenkezve, ki-ki vérmérséklete szerint, lépkedünk előre a biztonságiak erdejében, s ha lábunk alatt megzörren az ág, ijedten megdermedünk tőle, majd ismét elindulunk, hátha egyszer kiritkul a bozót.

Azt mondja régi barátom a gimnáziumból, a szerény könyvesboltos a kisvárosban: tavaly egy millió forint áru könyvet, CD-t, kazettát loptak el tőle, az idén arra keres. → *Varsányiné mestersége*

Győri László

semmilyen olvasó Ő valóban fölösleges, ugyanolyan fölösleges, mint egy → *semmitmondó* szócikk egy lexikonban.

Balogh Tamás

sokbeszéd → *logorrhoea*

Balázs Géza

sorban állás Sokan hitték, joggal, hogy az állam-szocializmussal megszűnik ez is, mint valóban felesleges, és az idegeinket is gyakran felőrlő tevékenység (vagy fogalom is talán). Az utóbbi, mármint az egykoron volt fogalom mivoltát erősítheti, hogy hány évet is kellett megfelelő előleg befizetése után jelképesen sorban állni egy Trabantért. Most is gyakran sorban állunk az okmányirodában, a vasúti pénztárnál, vagy fizikailag ugyan nem állunk feleslegesen sorba, de sorszámot osztanak, s azzal állunk sorba. E feleslegünk úgy tűnik tehát rendszerfüggetlen.

Csatári Bálint

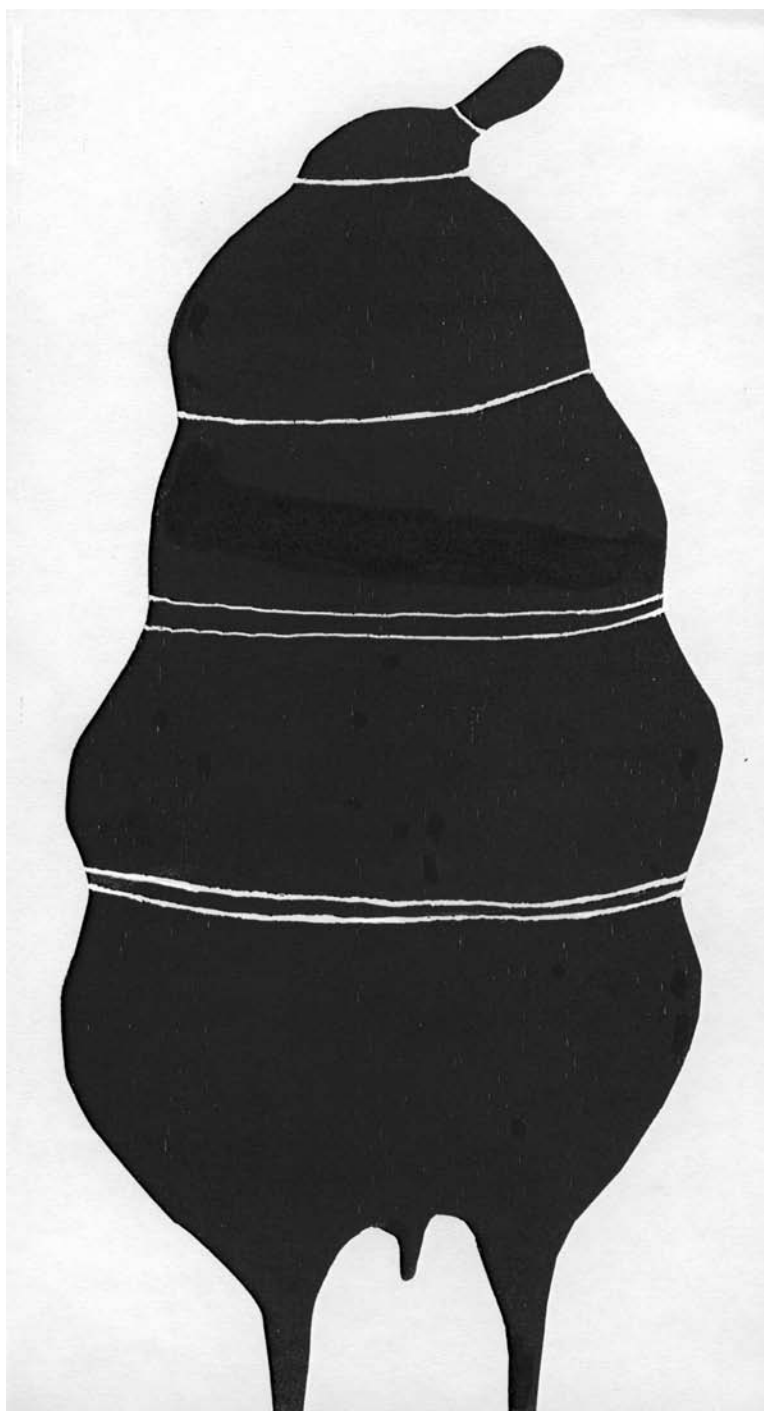
súly-feleslegék (elhízás, kövérség, magas vérnyomás, szívbetegségek stb.) A búskomor magyar szereti a hasát, így eszik és hízik. Egyszer élünk! – mondja. Egyébként ezzel a „felesleggel” is számos „kevés” áll szemben: kevés mozgás, kevés reformétel, kevés pénz a fitnessszalonokra...

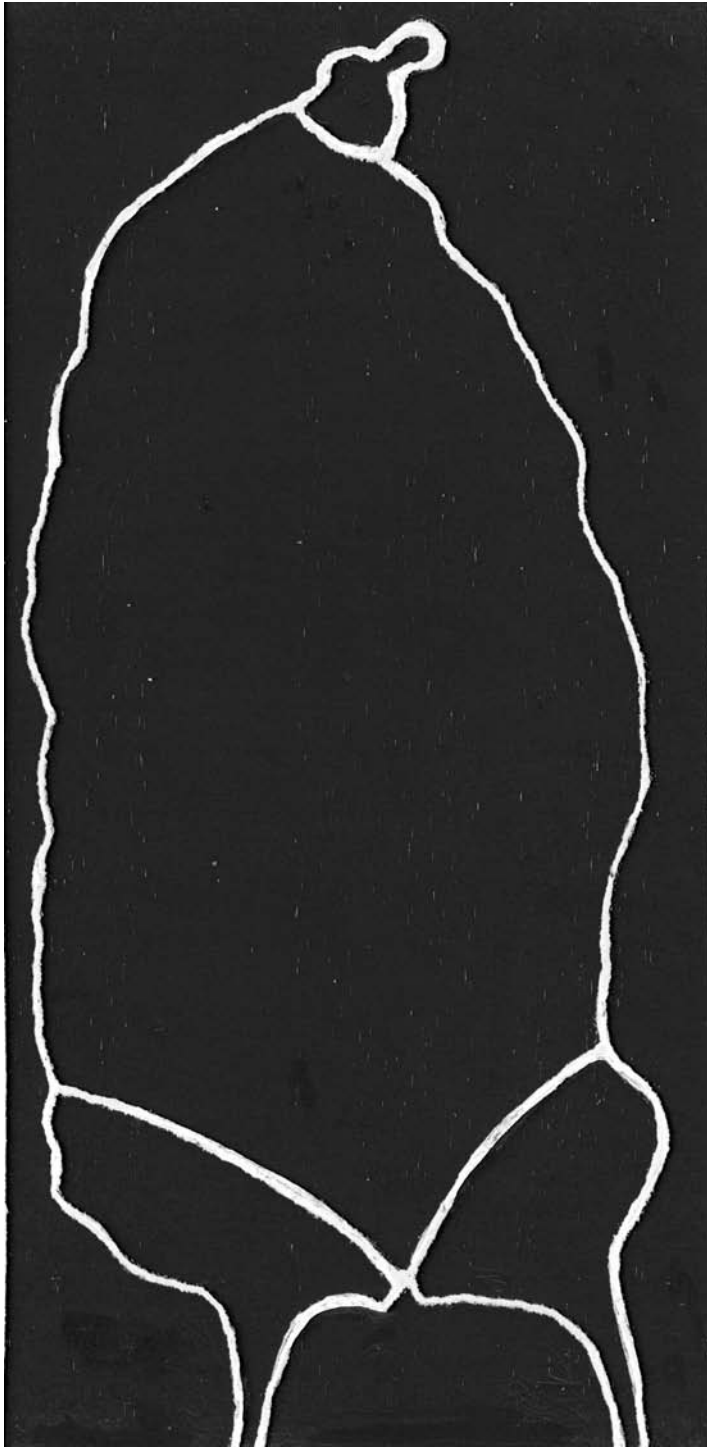
Csatári Bálint

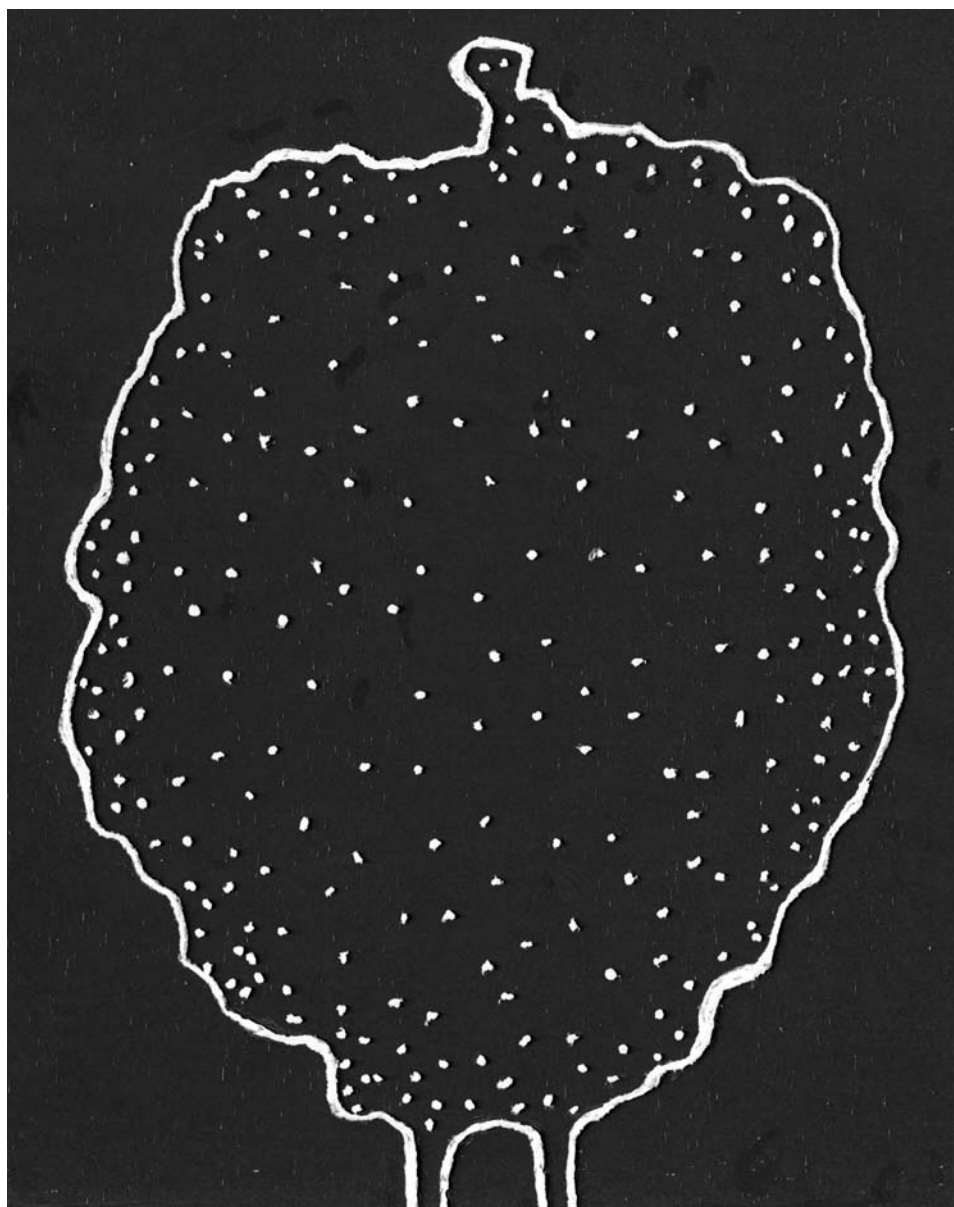
súlyfölség I. Akár a tehetetlen és a súlyos tömeg ekvivalenciájából is kiindulhatnánk. Súly, tehetetlenség, depresszió. Egyik gyermekkori versem szintúgy említést tesz a súlyról: amikor megemelhetetlenségbe nehezülnek a súlyok. A szellemhez képest már az is botrány, hogy van testünk. Bármekkora. Mert egy angyalhoz képest a pillangó is ólomszárnyon repül. A fogyókúra csak végső stádium, a súlyadóval megvert szellemiség, a létbe nyomott lélek intó jele. Sokan megkönnyebülnének. Szabadulnának a súlyfölségtől. Norbi szerint, avagy mások szerint – az írárok szerint. Mások súlyt emelnek, hogy még nehezebb legyen. Atlasz hátán a Föld a súly, kinek térkép e táj? Győzike barátom fogyózik, én hízóznék most, hisz súlyhatár alá vert a vírus. A sejt makrovilágához képest a ma született bárány és a ma született csecsemő már mikrovilági lény, hisz nem grammra, hanem kilóra mérik. Amikor az ember naponta megmérettetik, még nincs igazság, nincs Justitia, csak védőnők vannak akkor. Az igazsággal szembesülve pedig legtöbbször már nincs mérce. Mérlegelés, méretkezés. Egy transzvesztita megkérdezte kollégáját: picit, nem láttad a mellem? Hasonló stílusú kérdés, két sportoló között: hoztad a súlyod? Igen, itt van velem. Az anorexiás embercsonkig égve és csontig fogyva is kövérnek érzékeli magát. A tévedésnek nincs határa. (Pehelysúly, cirkálósúly, légsúly.) A kérdések súlyáról még szó sem esett. Amikor a helyzet önmagáért beszél, ott a legsúlyosabb kérdések is fölségek.

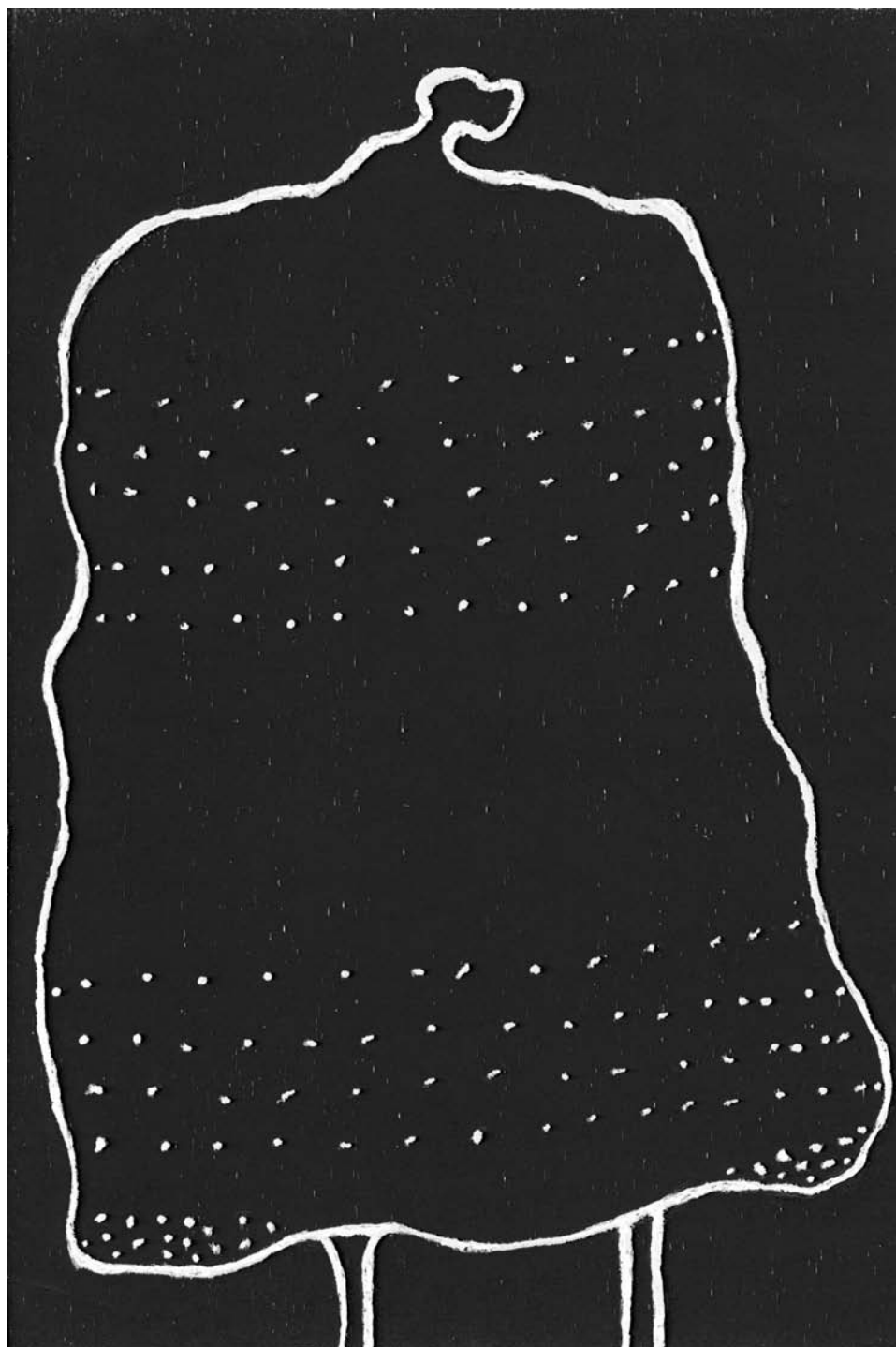
Sebeők János

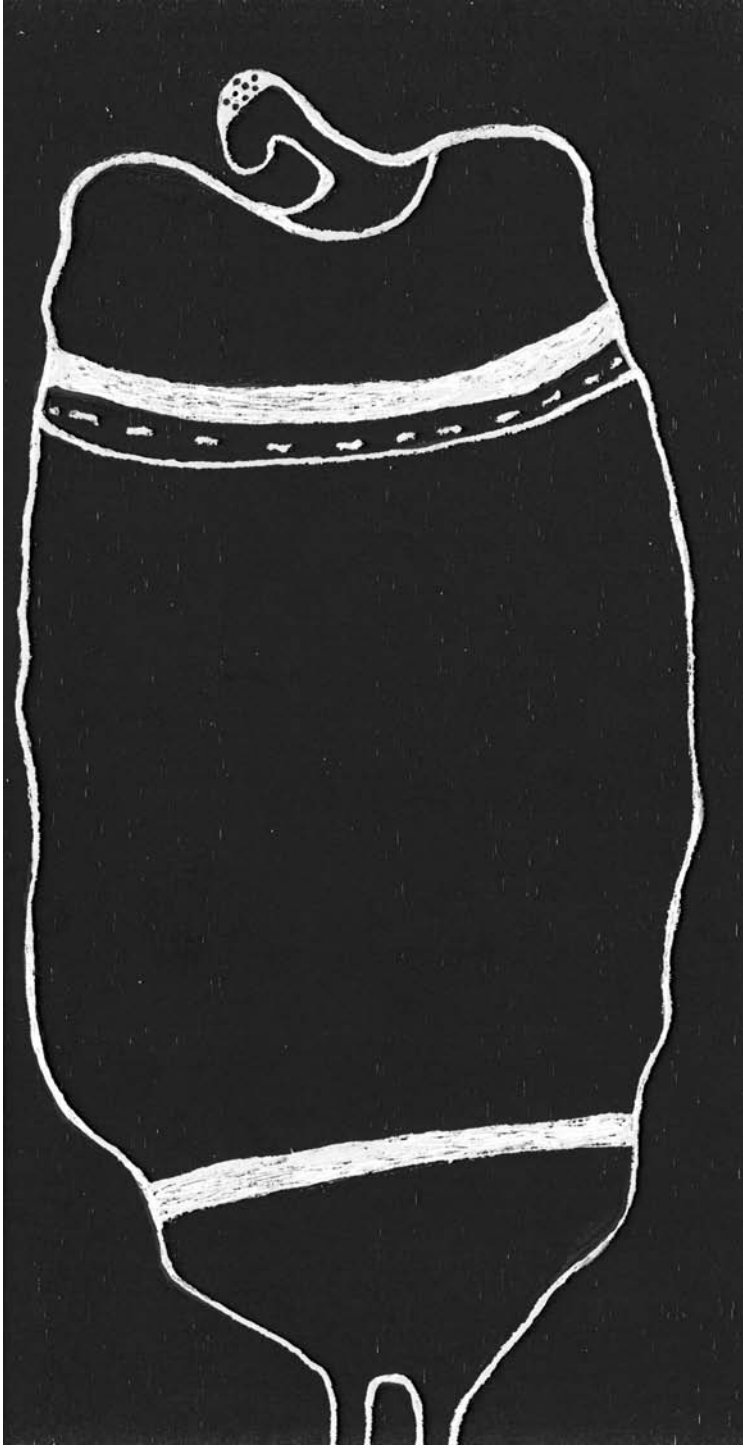
sportkommentátor Néztük az olimpiát, szurkoltunk, örültünk a magyar sikereknek, de felmerült bennem, vajon minden egyéb nemzet ennyire köldöknéző-e közvetítési technikájában. Soha egy nem magyar sportoló, egy világsztár meg

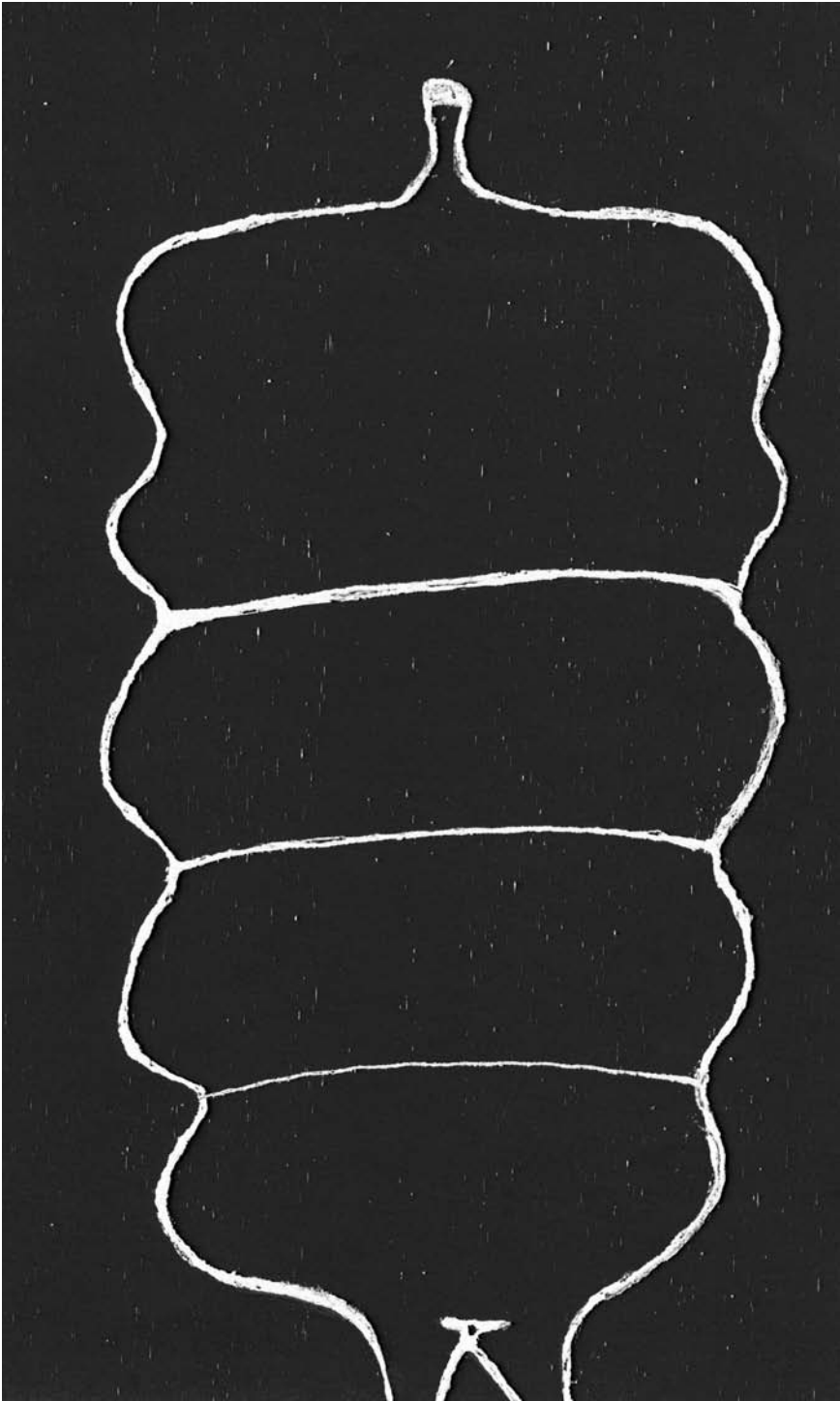


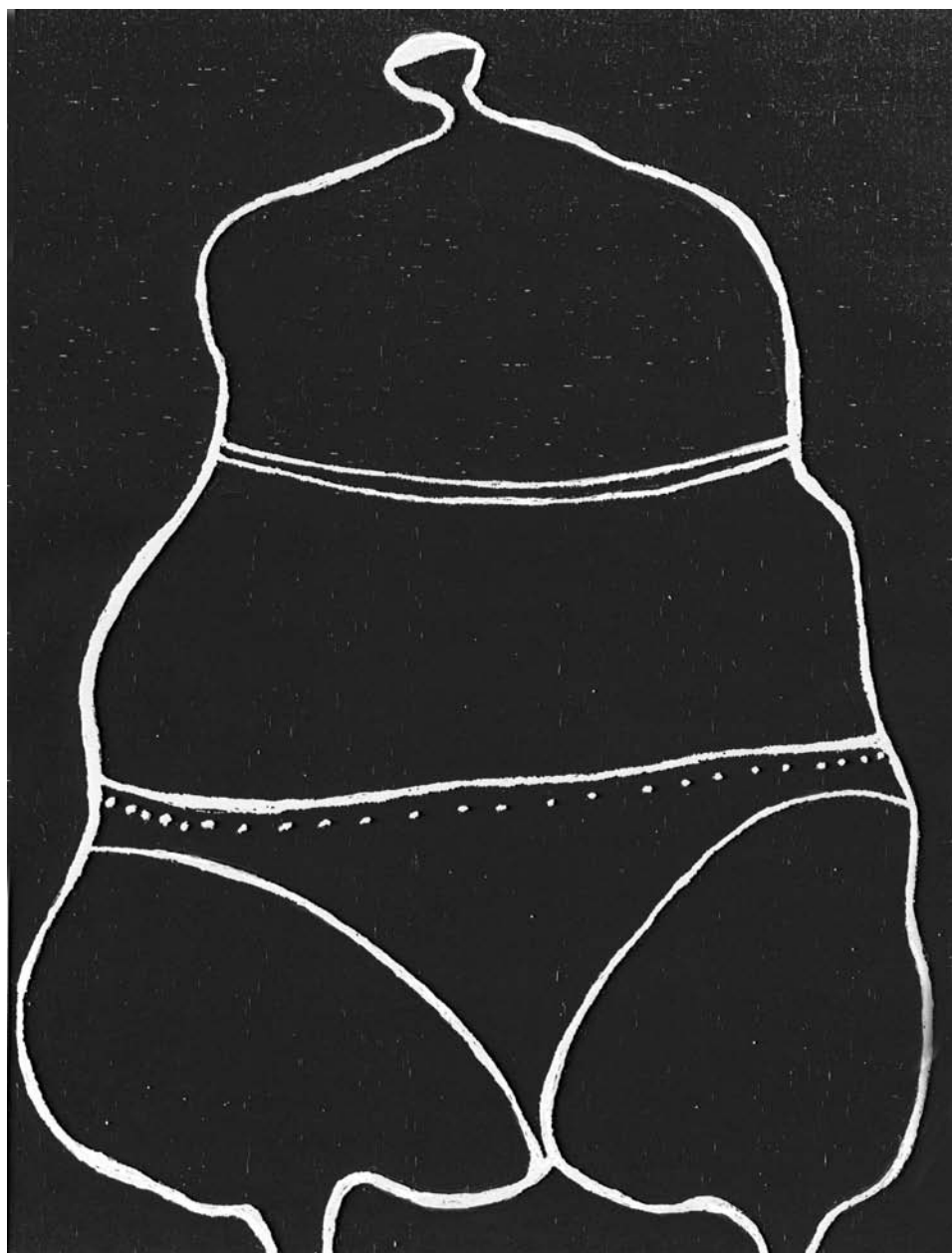












Sz

szakdolgozat Megtiszteltetés, hogy nyolc év után, már mint a Pázmány tanárát, államvizsgáztatni hívnak, külsősként az ELTE-re, tanulmányaim volt színhelyére. Igaz, a megtiszteltetés mellé egyéb, mondjuk díjazás, nem is jár, de ehhez idestova hozzászokik az ember a honi nyomorú oktatási viszonylatok között. A szakdolgozatvédek a szokott fazont mutatják. Akad jó pár mondvascínált, link téma, tanulmány például egy Renaud nevű sanzonénekesről mint költőről. Nem a linkséggel van bajom persze, hanem az amatőrizmussal. Ha valaki svindlizik, legyen profi svindler, és ne izzadós tenyerű, begazolt svihák. Ha már kinevez egy popcsillagot kortárs költőnek, nézzen utána, vannak-e más kortárs költők is, nevezzen meg egyet-kettőt. Avagy legalább arról nyilatkozzék érdemben, hogyan s miben hatott Renaud-ra a többi sanzonista, Brel, Brassens és mások. Mik a különbségek, a hasonlóságok. Lenyomom szegény fiú osztályzatát, korábbi tanárim, mostanra kartársaim közt biztos van, akinek megfordul a fejében, né, milyen kis szadista lett, ahogy átült a katedra túloldalára, pedig hogy majrészott ő is a vizsgákon. Különösebb kéjmámort nem érzek az akció közben, mindössze némi szomorúságot. És mindez még meg sem közelíti azt a fokát a zsenialitásnak, amelyet egy pécsi egyetemista simán átvitt az esztétika tanszéken, örök időkre magasra téve a lécet az utána következőknek. Diplomamunkájának címe ugyanis Kovács Ákos világszemlélete lett, a mondott jeles sztár költészetének alapján. A dolgozat átment, elfogadták, az illető diplomát kapott rá. Nehéz überelni.

Most, itt, az ELTE-n egy másik linkóci az animációs filmekről adott be ismeretterjesztő kiselőadást, megbolondítva azt egy magyar rajzfilmes pasással telefonon-faxon-mailen toldozott interjúval. Elég gyenge ügy, nem vagyok híve a magas kultúra hagyományos, elitisztikus szemléletének, de legalább ne a barlangrajzokon és a laterna magicán keresztül vezetgette volna a műfaj történetét, mint valami kimittudos kisiskolás (akitől ez szép teljesítmény lenne), inkább hozott volna ki belőle némi kultúrtörténeti, mentalitástörténeti izgalmat, elemezte volna a rajzfilmbefogadás elméletét vagy pszichológiáját, kutatta volna konkrét művek irodalmi vagy festészeti mintáit, tett volna különbséget gyermekeknek és felnőtteknek készült animáció között, és satöbbik hosszú sora. De ő még az Európa keleti, illetve nyugati felén készülő filmek összehasonlítása helyett is csak a vállát vonogatta. Azt mondta, semmi differencia. Meg hogy nincs pénz, nincs munka, ezen az EU-csatlakozás sem segít. Hát ezért a tanulásáért érdemes volt öt évet egyetemen, hármhat rajzfilmstúdiókban tölteni.

Nem mintha jobban lelkesítene, mikor valaki egy egyébként filológiaiilag korrekt kis írásban azt bogarássza Marivaux-drámák kapcsán, mire akart „oktatni” ez a köztudomásúlag nem épületeskedő, erkölcsösözsködő, inkább az emberi kapcsolatok természetét, játékát kutató szerző. Aminthogy az sem dül fel, ugyan mit írhat valaki ezredszerre, Mont Blanc-nyi szakirodalom után Victor Hugo és a katedrális kapcsán. Nem, csak az értelmiségi (vagy mondjuk úgy, értelmes?) szemlélet nyomait hiányolom, azt, hogy valakit TÉNYLEG, szemlátomást érdekeljen valami, és az illető képes legyen az anyagát normálisan átmozgatni, átémész-

teni. Szerencsére ilyen volt az a perzsa szakon már tanító srác, aki egy perzsa és egy francia középkori eposzt hasonlított össze egymással, mégpedig az ellenség képének és fogalmának tekintetében. Nem állítom, hogy a perzsa terminológiai ínyenckedés hegycsúcsait ne fődte volna előttem némi homály, de témavezetője közt, aki értett ehhez is. Viszont a fiú nemcsak átrágott több ezer őszög francia és perzsa verssort, de értelmes összefüggésekre is akadt közben.

Lackfi János

Számozott szavak Ülök a filmszemlén, egyszer csak fölnevet a közönség. Valami humoros helyzeten? Egy szellemes mondaton? Ülök otthon, olvasom az irodalmit, ami rendszeres időközökben, havonként vagy kéthavonként, évenként vagy tízévenként ismét visszatér, s hallom, ahogy a filmszemle nézői ismét fölnevetnek. Ülök otthon, kinyitom a televíziót, s hallom, ahogy a filmszemle nézői fölnyerítenek. Megyek dolgozni, ülök a villamoson, és egy új regényt olvasok; még csak a tizedik sornál tartok, s buborékosan máris gyöngyözik a filmszemle nézőinek naiv, együgyű, szívből jövő kacaja.

Ugyanezen a villamoson U. T. vagy. K. I., M. Zs. vagy Tömörkény könyvét betűzgetem, s hallom, egy nő kiejt valamit a száján, felszáll két bűzölgő csavargó, s egymás után olyasmiket hallat, amiket tudományosan mondatoknak lehetne értelmezni, de én nem vagyok nyelvész, ennélfogva nem értelmezem a hallatott hangsorokat mondatoknak, de úgy látszik, más laikusok mégis mondatoknak bírják őket értelmezni, mások, a filmszemle nézői, mert ők, akik ezen a villamoson is jelen vannak, még ezeknél a hangoknál is hangosabb hangokat hallatnak, és e hangok a kuncogás, a kacagás, a kacarászás, a vihogás, a vihorászás, a röhécselés, a röhögés hangjai.

Ugyanazon kacarásznak, amin már az Eufrátesz partján, Athénban, Rómában, a középkorban, az új földrészen, amin az indiánok, amin a malájok, amin az egész emberiség mindig, mindenhol: a durva, a durvábbnál durva, az abszolút, a fokozhatatlanul durva szavakon, a trágárságon.

Üljön be, kedves olvasóm, a színház legújabb, ma játszódó előadására, s ha Ön fél órán belül nem hall egy 1. számú, egy 2. számú vagy egy 3. számú szót, a szünetben olyan italra hívom, amelyet csak óhajt. A lap karácsonyi száma? A második oldalon a 4. számú szó az 1. számú szóval elegyítve.

A szavak 1-től 10-ig vannak számozva, ennek a szótárnak éppen az a lényege, hogy végtelenül szegény és szerény. Igen, szerény, szolid, csendes, visszahúzó-dó, tartózkodó, sőt mi több: szende, szégyenlős, szemérmes. Szegény, mert annál a nagyjából tíznél több szóra nem futja neki, hiába erőlködik, ennél a tíznél több lexéma nem fér bele, be van gyöpösödve, elaggott, vén, penészes, dohos fóliáns, hiába adják ki újra meg újra divatosan domborított aranybetűkkel a címlapján, bizony mindéig eufráteszi, nem tud bővülni, javulni, s ami a leg-szomorúbb, nem is fog soha.

Hogy szerény, ezek után már nem is kétséges, miért. Elcsöndesedik, tudomásul vette, hiába ágaskodik, hiába kiabál, nem nő ki a földből, ennyi a vagyona, többre nem törekszik, kénytelen-kelletlen ennyivel gazdálkodik. Visszafogottan, szemérmesen, már-már szünetlenül pírral a lényegében, amiatt, hogy csak az 1.

számútól a 10. számúig tud ide-oda futni, láncon fogja a drót, csúszik a láncon a karika, csúszik, de csak az óltól a kerítésig, ráadásul az agyara is kitört, már csak hangoskodik, üreset harap. Hát nem szégyenletes állapot? A pírban égő eb csahol ránk a filmszemlén, a lapokban, a könyvekben, a televíziókban, a színházak mélyén. A pírban égő eb, a pírban égő színész, a pírban égő versakrobata szégyenkezik unos-untalan körülöttünk, s mi már lassan vigasztalni, föloldozni kezdjük őket, lelket próbálunk beléjük önteni; a baj nem olyan nagy, csak tudni kell elviselni. A látszat ellenére egyre kevesebben nyerítenek az 1., a 2., a 10. számú szón, az 1-es meg a 10-es keverékén, a látszat ellenére egyre többen vannak, akik a számozatlan szavakra fogékonyak, másmilyen a humorérzékük, az Eufrátesz másik partjáról érkeztek ide.

A *Hiúság vásárában* még írhatta Thackeray: „...a tábornok olyan alantas káromkodásokra ragadtatta magát, hogy bizonyos vagyok benne: nincs olyan szedő, aki ki merné nyomatni, ha le is írnam őket. De a szívéből fakadtak, és csodálatos dolog elgondolni, hogy miket tud kitermelni és kivetni magából az emberi szív, ha az alkalom úgy kívánja, micsoda bőséget a vágynak és a haragnak és a gyűlöletnek!” Még írhatta, mert nem sejtette, hogy ő pendítette meg azt a húrt, ami aztán egészen másképpen fog zengetni, s hogy először éppen ő tenné rá a kezét a húrra, hogy végre elhallgasson. Nem a szív termel, a nyerítés nyerít céltalanul, oktanul újra meg újra elhörgő nyerítéseket. S ha már a kutyákat is megidéztem: a gazdáé a hang, nem az ebeké. Milyen gazda az, aki nem tudja helyükre parancsolni őket? Ugyanis megvan a maguk helye: odakint az ólban. Hogy miként illene szíjra fűzni a szavakat, arra lássuk példának a *Sorstalanság* egyik részletét. A lágerben vagyunk, körülöttünk hullanak az emberek. (((Döglenek.))) S Kertész így ír, nem egyéb módon: „Százszor is megmondtam neki: terhemre van a gyámkodása, hagyjon magamra, menjen a p...ba.” Úgy hívják, stílusérzék, *bazmeg!* → *Ó, gyűjtési örült szenvedély*

Győri László

szegénység Nem a Hegyi Beszédben említett, a Nyolc Boldogság közt szereplő „lélekben szegényekről”, az alázatosakról van szó. Hanem az anyagi javakban szűkölködőkről, a megélhetés feltételeit nélkülözőkről. → *Hiányról*, közösségi, társadalmi bajról. A javakat bírók felelősségéről. És nem arról, hogy a történelemben mindig voltak szegények, alul lévők, szerencsétlenek, gyengék, a sor végére szorulók. Hanem arról, hogy nálunk, itt és most, a mai Magyarországon mekkora a szegénység. Nem a festett vérzés haszonélvezőiről: arról a karján csecsemőjével kolduló asszonyról, akit embere az utca túlsó oldalán álló autóból irányít, hogy melyik házba csöngessen be; nem a szegénység kufáiról. Hanem a hallgatag, a tűrő, a szemérmes, a kiszolgáltatottságát leplező szegényekről. Az újságban olvasom: „277 ezer forint átlagnyugdíjjal számolhatnak negyvenöt – biztosítottként – ledolgozott év után a német nyugdíjasok.” Nálunk mennyi az átlagos nyugdíj összege? Tudom, csúnya látvány a toprongyos, diplomajutóban, kapualjban, aluljáróban kéregető ember. Az önkormányzat védekezik: a belvárosból hatósági erővel a koldulást ki akarja tiltani. Nem a lesüllyedés, a koldussá, a hajléktalanná válás okait kellene megszüntetni? A szürrealizmus „valóságfeletti”, a valóságtól idegen, attól elrugaszkodó, az elemeket önkényesen egymáshoz illesztő

művészeti irány? Nem tudok nagyobb, végletebb szürrealizmust elképzelni annál, mint amikor a kiszolgáltatottság felszámolásáról, a szegények rabságának eltörléséről, az „éhes proletár” felszabadításáról azok beszélnek/énekelnek, akik anyagilag gazdagok, akik a megszerzett javakban dúskálnak, (Petőfi szavával) „selyempárnákon nyugszanak”.

Tüskés Tibor

szemét-hulladék A meghatározás szerint, ami fölösleges. Egyre nő a mennyiségük. Eredetileg, az ember megjelenése előtt a természetben nem létezett, minden hasznosult. Ha valamire az élővilágnak nem volt szüksége és nem tudta felhasználni, azt a bolygónk jól elraktározta. Hogy illetéktelen ne jusson hozzá. (Urán, kőolaj, szén, egyes életeredetű kőzetek.)

Ezekből következik, hogy hulladék, szemét mindazon ember által előállított, mesterséges, azelőtt nem létezett dolog, amivel a természet nem tud mit kezdeni. Nem rendelkezik eszközökkel a lebontásához.

Mi a forrásuk? A gyártás során keletkező melléktermékek, csomagolóanyagok, vissza nem váltható, ill. forgatható dolgok, elromlott eszközök. (A gyárak rontásidőzítő részlege tevékeny, mondván: „mi serkentjük a termelést, növeljük a GDP-t”) → *fölsleges dolgok*

A fölsleges hulladékok részben gázok. Eredetileg természetes anyagok, az élet velejárói, azonban egy bizonyos mértéken felül visszaütnek az életre és károsítják azt, illetve lehetetlenné teszik annak egyes alakjait (üvegház-gázok).

György Lajos

szemét, hulladék, piszok Gyakran és sokan mondják, hogy annyi közmunkással, amennyit az adófizetők pénzéből évente finanszíroznak, egyszer ki kellene takarítani az egész országot. Az árkokat, az erdőszéleket, a vízpartokat, a falu- és városzéleket. Egy ilyen nagy akció sikere talán a fejekben lévő rendetlenség felszámolásához is hozzájárulna.

Csatári Bálint

szégyen József Attila fájdalmas nagy versében, a *Hazám* címűben, miután elszórja hazájára, nemzetére minden átkát és elsírja minden keserűségét népe múltjáról és jelenéről, végül fajtánk minden bűne és balgasága ellenére így zokog fel: „*édes Hazám, fogadj szívedbe, hadd legyek hírséges fiad.*” (Most ne térjünk ki arra, ami úgymint köztudott, miszerint minden magyar költőt egyetlen dolog jogosít fel népe, nemzete, hazája ostromozására, mégpedig az, hogy ezt a népet stb. mindenekfelett szereti; szitkai, átkozódásai sohasem csapnak át gyűlöletbe...) Nagy László egyik korai versében ugyanarra kéri az Istent, hogy adjon neki szerencsét, szerelmet, üres vékába gabonát stb., de „*kívánságlistájának*” a végén azért megmondja az Úrnak: „*Nekem a kérés nagy szégyen, adjon úgymint, ha nem kérem.*”

Ez a két versidézet csak azért került egymás mellé, azért kényszerítettem itt egymás mellé, mert számomra – s talán nem csupán az én számomra – különös aktualitással bírnak. Ugyanis kétezernégy november 28-a van, kerek egy hét választ el bennünket december 5-től, attól az ügyszó (számomra valójában

sorsdöntő) népszavazástól, amelytől mi, határon túli magyarok elvárjuk az anyaországi testvéreinktől, már-már kérve-kérjük őket, hogy IGEN-nel szavazzanak. A kérés bizony nekem is nagy szégyen. S most mégis könyörögve kérem, édes Hazám, fogadj szívedbe! Mert rajtad kívül a kutyának se kellek. Azzá leszek, ami elviselhetetlen az ember számára. Fölöslegessé.

Németh István

szépségsebészet Kebel- és ajakdúsítás, orrátszabás, ráncfelvarrás, zsírleszívás, has-, tompor-, combfeszítés – ki győzné felsorolni, mi még? Mindez abban a balga és eszelős reményben, hogy az idő megállítható, sőt: visszafordítható, annak a hazug és gonosz korparancsnak engedelmessé, amely szerint az ifjúság (s a belőle következő kívánatosság) a legfőbb érték, attól az agresszívan terjedő balítélettől vezetettve, hogy a szépség kizárólag testi tünemény – kizárólag testi tünemény, amely a legújabb divatot követi. Márai szépségfogalma más: „...a belső összhang átnemesíti a testi alkat véletlen vonalait” – illetve: „A szépség több mint bájj, mint a kellemes vonalak. A szépség erő, a belső erő testi megnyilatkozása.” De ki akar ma belülről szépülni? Kívülről, kés által sokkal kevésbé nehéz és fájdalmas.

Lőrinczy Huba

szobordömping A népek (nemzetek), legalábbis Közép-Kelet-Európában, versenyben állnak egymással, hogy ki állít – magának, és hogy a világ, a megszebről oda látogató jól lássa, hol jár, másoknak is – több köztéri szobrot. Az elődök tisztelete szép, megőrzendő szokás, következésképpen a szoborállítás is dicsérendő, szükséges és hasznos, támogatandó tevékenység. Az irodalom ugyancsak megtiszteli magát, ha elhunyt nagyjainak adott pillanatban és adott lehetőségek szerint nyilvános, letapintható emléket állít. Nemegyszer tapasztalja viszont az ember, hogy egy-egy polgármester, politikus vagy kultúraszervező tulajdonképpen önmagának próbál, többnyire sikerrel, emléket állítani a szoborállítással. Előfordul, hogy mindjárt tízesével születnek a mellszobrok, az úgymond szoborpark, ilyen-olyan szoborintással, lugasszerűen, meg nem indokolható összeállításban. A város boldog vendége pedig felkötheti a megszobrozott fejekre-nyakakra a nemzetiszínű szalagot. Szegény fejedelem vagy író nem tiltakozhat már, túri az így érvényesülő népszerűséget. Kérdés, hogy a szoborkötő fellapozta-e valaha is az általa ily módon kitüntetettnek valamelyik művét, életpályáját bemutató könyvet.

Kántor Lajos

szófölösleg A nyelvben nincs semmi fölösleges. Okítottak egy nyelvi vitán, meg egy tanulmányban, amely a nyelvművelés áltudományos voltáról szól. Vagyis a nyelvben, a nyelvhasználatban adott esetben minden a helyén van. Nyilván ez is értelmezhető. Most azonban mégis olyan nyelvi jelenségről van szó, ami fölösleges. A magyar nyelv alkata, jellege szempontjából. Ez pedig a terjengős vagy tudományosabban, analitikus kifejezések sora. A téma és a közlési helyzet meghatározza, hogy mennyire sűrítjük, tömörítjük mondanivalónkat.

Nem föltétlen cél a tömörség, a nyelvi közlésben helye van az oldottságnak, a téma körüljárásának, a puhatolózásnak is. Sőt, hatékonyabb is lehet a közlés, ha valamit egy újabb mondatban, tagmondatban mondunk el, mint egy igeneves szerkezettel. Am ritkán van jelentéstöbblete, használati többlete az ún. terjengős kifejezéseknek. Aki azt mondja: „a beadvány nem nyert elintézését”, aligha mond többet, mintha azt mondaná: „nem intézték el”. Ami megrendezésre kerül, az mondható úgy is: megrendezik, a nem tűr késedelmet helyett mondhatjuk: nem késhet, előadást tart – egyszerűen: előad. És így tovább. Van tehát fölösleg a nyelvben, olyasmi, ami egyszerűbb kategóriákkal, például egyetlen igével kifejezhető. És adott helyen szófölség az „Arról szeretném megkérdezni önt...”, illetve a „Nem tudom, hogy ki hogy van vele, én úgy vagyok vele, hogy...” és a „Tulajdonképpen arról szeretnék beszélni, hogy...” Nem nyelvi, hanem kommunikációs hiba! → szó(szaportás)

Balázs Géza

szokás (családi-intim) anya szótárában az, amit nem szabad: „Nem szokás!”, „Ki hallott már ilyent!” Szokások, szabályok, szabadságok (tudni kell, mit lehet és mit nem!) – alliteráció a szabadság elvesztéséről. Formulái: Mit szólnak a népek?!, Még megszólnak bennünket! Szokásokhoz igazodó boldogságvágy. Egyéniséged hova lett?

Bence Erika

szólástorzítások Állandósult szókapcsolatok nemcsak keletkeznek, hanem sokszor meg is szűnnek. Most több szókapcsolatot temetünk. Az egyik újságcikk címében ezt olvasom: „Gyurinak bekötötték a fejét.” Nos, mit történhetett Gyurival. Olvassuk tovább a cikket, s megtudjuk: „Kollégánk, X. György gondolt egyet, és megnősült. Azaz bekötötték a fejét, s mint a képen is látható, nagyon szép lányt választott magának oldalbordának.” Nos, ha Gyurinak bekötötték a fejét, amelyet csak lányok esetében szoktak cselekedni, házasságkötéskor, akkor talán álljon meg a fáklyás menet! A ~ itt nem nyelvi játék volt, hanem nyelvi hiba, vagyis fölslegesség! És még néhány szólás, amelyet lassan eltemethetünk: „Próbál a hátsó kiskajtkon bemenni.” Nos vagy a kiskapun vagy a hátsó ajtón. S ez sem kutya, vagyis ez sem semmi: „Ennek megissza a böjtjét.” Vagyis ennek megissza a levét, vagy meglesz ennek a böjtje. Az már csak egy régi emlék: „Egy cipőben evezünk.” Jó nagy cipő lehet! Szinte látom lelki szemeimmel, ahogy benne vagyunk, s evezünk. Persze az lenne a hagyományos, hogy egy cipőben járunk, vagy egy csónakban evezünk. Én például két csodálatos hölgygel evezek egy hajóban, pontosabban egy kenuban Tiszabecstől Dombrádig. Tessék csak irigykedni, és patikamérlegre vagy a mérleg serpenyőjére tenni a kérdést: „Van az életnek más serpenyője is.” Ezt az „életserpenyőt” azért meg kellene határozni! És mi van akkor a mérleg serpenyőjével? A Tisza-túrán ritkán borotválkozunk, akár ezt is mondhatnánk: „Borotvaélen felül vagyok.” Még jó, hogy nem a borotvaélen, mert az már tuti sérülés. Milyen a nagyon rövid életű ember? Maradjunk ismét a Tiszánál: „Kárász életű.” Most már nem tudom, hogy kérész vagy a kárász szeretnék-e lenni! De bízunk benne, hogy minden rendbe jön: „Kialakul az eredeti kerékvágás szerint.” Nos, inkább zökkenjünk vissza az eredeti kerékvágásba, hallgassunk még egy

furcsa szólást: „Félkarú óriás voltam mobil nélkül.” Hát akkor mi a nemzet, ha már egy ember is félkarú óriás lehet, ráadásul mobil nélkül! Sokan reménykednek, de én még bízom magamban, vagyis nem szeretném elénekelni a hattyúdalomat. De mire gondolt az, aki ezt mondta: „Hattyúdalként fogok visszavonulni.” Nem tudom miért, de minderről szóláskeveredésről, szóláshalálról nekem a következő – szellemes – mondás jut eszembe: „Az igazi kolléga nemcsak segít, hanem be is tart.” Mit mondjunk ezek után a kollegialitásról? Semmit, csak egy kis nyelvi emlék idéződik fel a közelmúltból: „A lomnici csúcs igen magas. De a szocializmus csúcsai még magasabbak.” S vannak nemcsak magas, hanem határtalan dolgok is. Például: a hülyeség. Ezek után most már – hattyúdalként – visszavonulok, de elrebegek még reményemet: „Van ugyebár szólásszabadság, de remélhetőleg van szólás utáni szabadság is.” S ide kívánczik a vicc az ötvenes évekből: Mi a különbség maga és a hamutartó között? Az, hogy a hamutartó itt marad. Fölösleges a → *nyelvi hagyomány*?

Balázs Géza

szórakozás Természetesen nem minden ~ fölösleges. Csakis azok a fajták, amelyek mostanában elbitorolták a ~ nevet, amelyeket az élet értelmeként ünnepelnek, s amelyeknek semmi vagy vajmi csekély a közük a szellemhez és a szellemihez. Azok a fajták, amelyek jószerével csak tömegben úzhatók. Amelyek óhatatlanul előhívják lényünk legsilányabb, legalantasabb hajlandóságait. Amelyek önösszefogás helyett teljes önelengedésre indítanak. Azok, amelyeket az ókori Rómában a „circusz” fogalma jelölt, napjainkban pedig a „buli”.

Az igazi, a „magas” művészetek adta ~ soha nem fölösleges. A tartalmas beszélgetésekben, az intellektuális játékokban megélt élvezet sem az. De a legbölcsebbet egy 1953-as Márai-naplójegyzet mondja: „Baudelaire-nek volt igaza: az élet hosszú távlatában a munka még mindig inkább szórakoztató, mint a szórakozás.”

Lőrinczy Huba

szórakoztató információ → *információ*

Balázs Géza

szórólap I. fn. Általában egy papírlapra színes nyomdatechnikával előállított értesítés vagy híregyüttes, amely postai úton vagy személyes átadással terjed. A rajta olvasható tudnivalók (→ *információ*) más forrásból már tudottak vagy könnyen beszerezhetők. Közvetlen veszélye: valóban fontos küldeményekhez tapadva, azzal együtt dobjuk ki. Közvetett veszélye: előállítási költségei mindig a hirdetett termék vagy szolgáltatás árában jelennek meg, az ügyben gyanútlan adófizető állampolgárok pénzéből. (A profitból finanszírozni szigorúan tilos.)

Kerényi Ferenc

szórólap II. Főleg úgy is keletkezik, hogy a túl nagy bőséggel szemben jóval kisebb igény támad bizonyos termékekre, árura, egyéb javakra. Akár olyanokra is, amelyek érzelmi, szellemi természetűek. Tudunk róla, hogy ilyen a szórólap is, hisz látjuk a belőle keletkezett szemétheget. Tudják azok is, akik a színes,

sokszor igen drága papíron előállított reklámanyagot nyakló nélkül állítják elő. Tudják a megrendelők. Már hallottunk ígérgetéseket arról, hogy megadóztatják az efféle kiadványokat. Az ún. papíralapú reklámfolyam azonban (ahogyan az elektronikusan terjesztett is) szüntelen árad a legjobbnak, a legújabbnak, a legkorszerűbbnek vagy éppen a legolcsóbbnak, leggazdaságosabbnak kikiáltott áruról. Nélkülözhetetlenek hirdetett szolgáltatásról. Ilyen-olyan akciókról. Látom, nem olvassa el senki ezeket a nyomtatványokat. Naponta csordultig telik meg velük a levélszekrények mellé odaállított szemétkosár. Mennyi fölöslegesen elhasznált papír, festék, munka! Az előállítás fölöslegesen koptatott gépei mennyi fontosabbra is használhatók volnának! A szállítójárművek! A fölöslegesen elfogyasztott üzemanyag! Milyen fölösleges a kézbesítő járása-kelése házról házra, postaládától postaládáig? Hogy itt most ne is beszéljünk a fölöslegesen működésbe lépő – a pénztárcánkat nagyon is érintő – árképző tényezőkről. A fölöslegesen lekötött munkaerőről! Miközben hiányoznak a munkaerőpiacról a legkülönbélebb szakmák művelői. Tudjuk, milyen nehéz megbízható mesteremberekhez jutni, ha elromlott használati tárgyainkat nem kidobni, hanem – ódsi szokásainkhoz makacsul ragaszkodva – megjavíttatni szeretnénk. Halljuk, a kórházakban nincs elég ápoló. Nincs, aki utcát söpörne, havat lapátolna, a városokat, útszéleket, erdőket a szeméthalmoktól megszabadítaná...

Dobozi Eszter

szórólap III. Elegem van a rengeteg szórólappból, papendekliből, amelyeket úton-útfélen kezembe nyomnak, légyen bár szó jó ügyről vagy rosszról. Egy ideje elvből nem veszek kézbe egy ilyet se, bárhogy sajnálom a szerencsétlen osztogatókat. Undorodom a két lépéssel odébb szórólappal teli kukától. A kicsorgó, földön hanyódó lapkötegektől, bármily fontos ügyről (szavazásról, egyébről) legyen is szó. Elvi szinten elfogadom, hogy ezt így kell csinálni, nyilván szükséges a marketing, de a gyakorlatban a francba kívánom. Engem még efféle papendekli soha semmiről meg nem győzött. Túró Rudit sem azért veszek, mert fél évente új a csomagolása...

Lackfi János

Szorongás

*A félelemtől ments meg, Istenem.
Ne reszkessek sírva magamban,
vizes, sűrű, hideg falak között
ne futkározzanak patkányok alattam,
ne nézzem rángó bajszukat,
ne halljam, amint a cső csepeg,
furcsa vinnnyogásuk, körmüket a cementen.
Sötét sarkokban megbúvó szakállas,
riadt vagyok, mint egy vadállat,
és Te nem őrzöd az odút.
A szorongástól nem óvod meg
elgyötört fiadat.*

*Sok ideiglen elhagytál, Uram,
ne hagyj még magamra magam,
majd csak később, később, ne menj még!
Megnyugvásom viszed magaddal, ha elmégy.*

Demény Péter

szó(szaporítás) Kodolányi már 1943-ban Szárszón felhívta figyelmünket a szavak inflációjának (megszaporodásának és értékvesztésének) veszélyére. Figyelmeztetése pusztába kiáltott szó volt. A szocializmus különösen kedvezett az értékét veszített szóözönnök, amely a mozgalmi nyelvben tenyészett igazán. Illyés szerint egy káder ma már (akkor) ezt a tőmondatot, hogy: *a kutya ugat*, legalábbis így fogalmazza meg: *A kutya ugatási volumenének realizálása*. Az alany hiánya, az ige főnevesítése és az → *idegen szavak* szándékos keresése együttesen okozza, hogy a háromszavas mondatból ötszavas válik.

Községi Hirdetőkben hetenként olvashatók efféle értesítések: *...gyűlés kerül megrendezésre – A faluházban közmeghallgatásra kerül sor – ...méreg kerül kihelyezésre*. Véletlenül sem azt írják, hogy *gyűlést rendezünk (tartunk, tartanak, stb.)*, hogy *a faluházban közmeghallgatás lesz, közmeghallgatásra várjuk (várom, stb.) a lakosságot*, hogy *mérget helyeznek (helyezünk stb.) ki*. A *kerül* mint egy német segédige felmenti a megszövegezőt a főnevesített ige ragozásától. Mintha magától rendeződne a gyűlés, a közmeghallgatás, s a méreg is önmaga szóródna ki. De miért jó ezzel a szóval megtoldani az egyszerűbben, rövidebben is kimondható mondatot? Szerintem a felelősségtől való irtózás hozza létre az efféle kaderszövegeket. Az ige ragjai ugyanis pontosan kifejezik az alany számát és személyét, sőt határozott tárgyra is utalnak. → *szófölség*

Fehér Zoltán

szövegelés Ezt én mondom így. Ők azt mondják, gazdaságtechnikailag paraméterekkel alátámasztott, posztmodern lefutású és kalibrált kompetenciájú statisztikai tendenciák. Értem. Ezt: alátámasztott. Alá is kell támasztani. Mert roskadozik a műszókkal túltömött mondat a mesterséges bonyolítástól. Ez tényleg le fog futni. Ami nem ~, az a szellemes, eredeti látásmódú, gondolatban váratlan, ezért leleményes, s talán könnyedén, akár végletesen mérlegelő kortársi elemzés. Ami nincs, vagy alig van. → *szó(szaporítás)*

Vasadi Péter

sztárok I. Tizenöt percre mindenki lehet Andy Warhol.

Balla D. Károly

sztárok II. Kosztolányi Dezső annak idején látszólag játékosan, de valójában szomorúan írta: *„Utókor? / Megyünk az úton s elfödi nyomunk a / Futó por.”* Nagyon igaz és időszerű Gömöri Györgynek ehhez fűzött megjegyzése a *Tiszatáj* 2003. márciusi számában: *„Ez már kemény utókor, rajtunk az út pora, / Nevünknel szebben csillog a sztárok tompora.”*

Természetesen minden tisztelem az igazi sztároknak! De nem tisztelem a gyakran hamisan éneklőknek, a bárgyú mosollyal vonagló kvázi-táncosnőknek, a bosszantóan szellemesség nélküli, erőltetett poéngyártóknak (visszasírva Hofi Gézát!), a *Való világ*, a *Big Brothers*, a *Nagy Ó* pütkösi királyságú sztárjainak, akiknek nagyon rosszul eshet, hogy néhány hetes dicsőségben való fürdőzés után újból kénytelenek lesznek szürke emberként élni; nincs tisztelet a milliókat kereső botlábú magyar futballistáknak, akiknek játékát látva mindig olyan érzésem támad, hogy ezek az emberek valami szörnyű bűnt követtek el, és a bíróság arra ítélte őket, hogy futballozniuk kell.

Ők amúgy bizonyára mindannyian kitűnő és megbecsülést érdemlő emberek, csak éppen hivatásuknak nem állnak nemhogy a magaslatán, de még a legalsó lépcsőfokán sem, ám a média – főleg a bulvársajtó – hosszú-hosszú cikkeket, esetleg oldalakat szentel nekik, és számos kereskedelmi tv-csatorna is előszere-ttel foglalkoztatja őket.

Róluk mindig a kiváló költő, Kányádi Sándor egyik verse jut eszembe, az *Üres dobozok* című:

*Mire való üres dobozokat
rakni a kirakatba,
mire való?
Ha próféta volnék,
ekképpen szólnék:
Óvakodjatok, őrizkedjete
az effajta cselekedettől,
atyám fiai, őrizkedjete!
Ne áldozzatok az ámitás
istenének, ne áldozzatok!
Veszedelmes képzettársításokra
csábítanak, veszedelmesebbre,
mint az egész újabbkori költészet
ilyen irányú kísérletei.
Ne, ne, ne rakjatok
üres dobozokat a kirakatba! [...]*

Kányádi 1968-ban írta ezt a verset, s föltehetőleg az akkori román politikusok voltak az ihletői, erre céloz a „veszedelmes képzettársítások” kitéttel is. De a műalkotások – ahogy azt Jurij Lotman, a kitűnő (szovjet) orosz irodalomtudós írta – „képesek az általuk hordozott információk mennyiségét tovább növelni. Ez az egyedülálló tulajdonság a műalkotásokat a biológiai rendszerekhez teszi hasonlatossá.” (*A művészet a modelláló rendszerek sorában* című tanulmány a *Szöveg – modell – típus* című kötetben)

Másképpen mondva: a műalkotás az idők folyamán objektíve alkalmas újabb és újabb tartalmakkal, jelentésekkel gazdagodni, újabb és újabb képzettársításokra lehetőséget adni. Ennélfogva versünk asszociációs övezetébe nyugodtan belefér számos jelenlegi politikus – a magyarok egy része is –, és nyilvánvalóan azon „sztárok” sokasága úgyszintén, akik rövidebb-hosszabb ideig a kirakatban

vannak ugyan, de valójában a költő megverselte jelképes „üres dobozok” eleven megtestesítői.

A nagyon nagy költő és nagyon nagy ember Arany János még röstelkedett, mert úgy érezte, hogy „több a hír-név, mint az érdem”, pedig ő aztán igazán nagyot, halhatatlant alkotott. A „sztárok” életfölfogása ennek épp a fordítottja: csak hírnév legyen, az érdem teljesen mellékes. De attól tartok, hogy Kányádi Sándor idézett verse – sajnós – örök érvénnyel időszerű marad.

Vörös László

szükségtelen halál Az emberi faj genetikai adottsága átlagosan 120 éves élet-tartamot engedne meg, de ezt a betegségek és életellenes társadalmi-természeti ártalmak számottevően megrövidítik. Hiszen jelenleg még az emberek szinte kizárólag betegségben halnak meg vagy erőszakos eseményeknek (baleset, gyilkosság, öngyilkosság, háború, természeti csapás stb.) esnek áldozatul. E halálokok között jelentős részt képvisel az emberek önártó életmódjára (a cigarettázásra, a mértéktelen szeszesital-fogyasztásra, a drogozásra) és felelőtlen társadalmi magatartásra (a közlekedési szabályok megsértésére, embertelen politikai érdekekre, kivédhető természeti katasztrófákra stb.) visszavezethető *fölösleges* halálozás. Fontos össztársadalmi érdek a fölösleges halálokok korlátozása, amiben az írástudóknak is fontos szerep jut az emberi élet és egészség fontosságának, sőt szépségének megértésével.

Dr. Czeizel Endre

szükségtelen politikai döntések A polgárok által megválasztott politikusok feladata a közjó szolgálata és a társadalmilag veszélyes cselekmények megakadályozása. Jelenleg az utóbbiak közé sorolják a dajkaterhességet és az ellentétes nemű gyermek megválaszthatóságának igényét. A meddőség betegség, aminek orvosi kezelése érdekében mindent meg kell tenni. A meddőség egyik ritka formájában a nőnek – különböző okok miatt – nincs méhe, de van petefészke, így petesejtje. Genetikai szempontból az ilyen pároknak tehát lehetne gyermeke, ha valaki: a dajkaterhes – a lombikbébi-módszer alkalmazása után – kihordaná magzatjukat. Magunk az 1990-es években 16 ilyen meddő párt segítettünk a dajkaterhesek közreműködésével hozzá legfőbb vágyuk: a gyermekáldás teljesüléséhez. A magyar parlament azonban ezt a lehetőséget *Az ingatlan-nyilvántartásról rendelkező törvény, valamint a halászatról és horgászatról szóló törvény* módosításakor 2002-ben megtiltotta. Jelenleg csak a mi családtervezési tanácsadónkban több mint 20 ilyen meddő pár vár a *fölösleges* – mivel semmiféle társadalmi veszélyt nem jelent – törvény megváltoztatására. A már gyermekes párok bizonyos része nagyon szeretné, ha a következő gyermekük másik nemű lenne. Jelenleg már veszélytelen és hatékony *fogamzás előtti* módszer (a fiút és a leányt nemző ondósejtek elkülönítése révén) áll e célra rendelkezésre, amit számos országban alkalmaznak. A magyar törvény azonban tiltja, pedig ezzel a születésszám jelentősen növelhető, a veszélyeztetett egyikék aránya viszont számottevően csökkenthető lenne. Miért szólnak bele a politikusok *fölöslegesen* a családok életébe? Miért tekintik a törvényhozók az embereket értelmileg alkal-

matlannak arra, hogy saját családjuk sorsáról döntsenek? Miért hoznak a politikusok *fölösleges* törvényeket? → *törvények*

Dr. Czeizel Endre

T

T. 49 kötet egyetlen írótól. Külön domb, egy harmadik, egy levezetés. Olvasta mindet. Oka is volt, ideje is, kíváncsisága is. Írt egyikről-másikról. Minthogy egyre nehezebb szájjal nézte az emelkedő dombot, azt mondta, pincejázat. Nem indul rá többé. És mégis. Beült a fotelba, ölébe vette az egyik esszékötetet a 49-ből. És úgy maradt. Délben vette észre, hogy dél van. Szentséges egek, riadt meg, hogy az asszony olvasva találja, a pincejázat meg nem halad. De nem akarta eldönteni, ma nem jutott rá energia, hogy eldöntse, fölösen pocskolta megint az időt, vagy csak élvezkedett. Megint.

Onagy Zoltán

tanítványok Az eszme nem a próféták, hanem a ~ használatában válik dogmává. A hagyományteremtő valójában mindig újtó, a tradíciók hú követői ellenben leginkább csak klisékhez igazodnak.

Balla D. Károly

tanügyi → **reform** (az alsó tagozattól az egyetem végéig) A ~ tünik egyelőre teljesen feleslegesnek, mert nem épül egymásra, mert a nemzetközi oktatás-eredményességi felméréseken sikerül emiatt egyre hátrább csúsznunk, mert megszűnt az általános tanfelügyelet, amely ellenőrizné a betartását, s mert folyamatosan nő a diplomás munkanélküliek száma is.... Hát akkor lehet egyáltalán kérdés, hogy felesleges, vagy hogy sok van belőle.

Csatári Bálint

tájéleírás Klasszikus regények azon részlete, amelyet csak középkorúak olvasnak. A fiatalnak még hiányzik hozzá a türelme, az öregé pedig már elfogyott.

Balla D. Károly

társadalmi depresszió Ez sajnos egy valóban létező és egyre súlyosabb kor-és kórtünet. Nem mondhatjuk rá, hogy felesleges, de ettől még van. E fogalmat csak a korábbi hiányszótárra visszautalva lehet csak pontosan definiálni: kiváltó okai a társadalmi tőke gyengesége, az emberek közötti jó kapcsolatok hiánya, a kölcsönös segítség és a civil szervezettség alacsony foka.

Csatári Bálint

társadalom Miből van felesleg? Mindenből. Hogy minden tömeges, talán nem is ez a baj. Hanem, hogy mi tömegesedtünk el: a társadalom.

Pintér Lajos

távirat → **kommunikációs formák** értéktelenednek el, válnak fölöslegessé. Így tűnt el életünkől a ~. Aki még föltétlenül ragaszkodik hozzá, küldhet, iszonyatos pénzbe kerül – talán azért, mert a múlt századi időutazás költséges, és nyilván

csak a gazdagok hóbortja. Mi, akik benne élünk az információs társadalomban, tudjuk, hogy a ~ a múlté. Eedes baraataim stop ne írjatok toebb taaviratot stop inkaabb kueldjetek esemest. Balaazs Geeza

Balázs Géza

telefon → *vezetékes telefon*

Balázs Géza

testedzés Harmincéves ellen-gyakorlatom bizonyítja, teljesen felesleges.

Ephemeria Silver

tévé A műsor választéka csak látszólag hatalmas. Javarészt lélekromboló, üres időtöltés, a tudatot és a fantáziát elnyomó, erőszakra nevelő, elandalító gyártmányok. Céljuk, hogy az emberek ne gondolkozzanak, ne ismerjék meg a valóságot, csak egy hamis „való világ”-ot.

György Lajos

tévhit A tényeknél csak a tévedések makacsabb dolgok. A rögeszmés ember sokkal állhatatosabban ragaszkodik saját tévhiteihez annál, semhogy bármilyen bizonyító értékű ténnyel meg lehessen ingatni meggyőződésében.

Balla D. Károly

tolerancia Minek ez? Van helyette a *türelem*. Nemcsak szép magyar szó (a másikat hallottam már ejteni tolarenciának, tolerenciának, sőt, tolorenciának), hanem izgalmas is: olyan bennünk lévő „elemre” hívja föl a figyelmet, amely tud „túrni”. → *idegen szavak*

Vasadi Péter

történelmi tapasztalat Ez kis hazánkban – csak az elmúlt 150 éves történelmet tekintve is – nyilvánvalóan, sőt szinte abszolút feleslegesnek tűnő fogalom. Dédapám tapasztalatai Trianon után váltak feleslegessé, nagyapáméi az 50 évig felszabadulásnak titulált 1945-ben. Apám a Rákosi-kor tapasztalatait nem tudta jól kamatoztatni számunkra a mi generációnk Kádár-korában. S mi sem tudtunk túl sok hasznos tapasztalatot átadni ebből gyermekeinknek az 1989–90-es rendszerváltás új/vadkapitalizmusához. Szurkolok az unokáimnak, hátha nekik már sikerül ezen eddig felesleges dolgot nélkülözhetetlenné tenni.

Csatári Bálint

törvények „Törvény, az állami akarat, amely az alkotmányban arra előírt szabályos módon, azaz törvényhozás útján jut kifejezésre: ezzel szemben a szokás a formátlanul megnyilvánuló, csak a gyakorlatban jelentkező államakarat. Abszolút államokban az államfő vagy diktátor akarata a törvény, alkotmányos államokban a törvényhozás jogát a nemzet képvisellete: az országgyűlés gyakorolja. A törvény alkotásának főbb mozzanatai: kezdeményezés, az országgyűlési tárgyalás és elfogadás, a szentesítés és a kihirdetés...” (egy lexikoncikk részlete, 1942). Napjainkban a fölöslegesnek tűnő

törvények, joghézagok, átléphető paragrafusok korát éljük. Egy-egy törvényt, illetőleg annak egy-egy paragrafusát különbözőképpen értelmezik, másképpen magyarázzák. A legszélsőségesebb különbségek elképzelhetők egy-egy paragrafus értelmezésében. Nem vagyok jogász, így csak közemberként, átlagemberként fogalmazhatom meg a véleményem. Felháborító perek – az idő múlásával – „eltűnnek”, elhomályosulnak, az igazság nem derül ki, az ítélet nem születik meg. (Pl. Postabank-ügy, olajbotrány, Kulcsár Attila bróker-ügye, politikusok jelentős részének gátlástalan – és talán törvénytelen – vagyongyarapodása stb.) A kisemberek panaszkodnak a „jogtalanságokon”, a nagyemberek kihasználják a „joghézagokat”. Például a fővárosi lakásmaffia ügye az általuk fizetett ügyvédek miatt nem oldódik meg. „Feleslegesnek” tűnik itt a törvény? Régi valláserkölcsi szabályok – „elavulnak”. A tízparancsolat is? Nem lehetnek fölöslegesek a törvények! Küzdenünk kell az igazságért, a törvényekért! Hiába küzd újra és újra Sziszüfosz a visszahulló kővel. Újra kell kezdeni. „*A magaslatok felé törő küzdelem egymaga elég ahhoz, hogy megtöltse az emberi szívet. Boldognak kell képzelnünk Sziszüfoszt.*”(Camus)

Szekér Endre

tudatlanság Ellentéte mégsem a puszta gyakorlati → *tudás*, hanem a megérzés, a ráérzés, a sugallatokra hallgatás kifejelezhetősége.

György Lajos

tudás („racionális” megismerés) A világ megismerhetősége megkérdőjelezhető. Ha erőltetjük, ha mindennekfelett törekszünk rá, öncélúnak gondoljuk: károkat okozunk. Ennek lényege: csökkentjük a bölcsességet. Mint T. S. Eliot írta: „*hol a bölcsesség, mely tudásunkban elveszett...?*” A káros, fölösleges találmányokat lásd a → *fegyver* címszó alatt, de ide tartozik számos fölösleges → *eszköz* is.

György Lajos

(a) **tudomány (egy része)** Biztos felesleges a mi kis országunkban, mert 15 éve folyamatosan tartanak a megszüntetésére, vagy inkább talán a lassú pénzügyi megfőjtására irányuló törekvések. S lehet, hogy felesleges is lenne többet fordítani rá, mert még így is több területen Európa élvonalához tartozunk. De meddig? Finnországban, arányaiban már régen háromszor annyit költenek e nálunk feleslegesnek tűnő dologra. Bár ők már régen tisztában vannak vele, ez nem felesleges.

Csatári Bálint

túlírás → *bürokratikus nyelv*

Balázs Géza

túlpolitizálás Napjainkban egész világunk rettenetesen átpolitizálódott. Ez a mindennapjainkban érvényesülő túlpolitizálódás: visszahat – rossz értelemben – magára a politikára is. Az emberek nem mennek el a nagyobb jelentőségű választásokra sem. Inkább otthon maradnak. A televízió behozza az emberek lakásába azt a politikát, amelytől esetleg menekülni szeretne, magára csukva az

ajtot. Az én házam – az én váram: megszűnt; helyette a lakásunk tv-ablaka ránk világít, odaszól hozzánk, figyelmünket magára irányítja. A legmegnyugtatóbb „orvosság” ellene: a televízió kikapcsolása, az újságok nem olvasása. S közben csavard fel olvasólámpádat, vedd elő könyveidet, olvass, s így egy más világba kerülsz. És az se baj, ha zenét hallgatsz, régi lemezeid, kazettáid előveszed. S ha a zene átjár, ha a vers sorai hozzád szólnak: győztél, csodás boldog perceket, órákat szereztél magadnak. Szabó Lőrinc a *Mozart hallgatása közben* című versében a zene tündérmámorát érzi, s azt a bölcsességet, hogy „Csak a derű óráit számolja”, „Non numero horas nisi serenas!” Igen, ezt a költői üzenetet kellene megjegyeznünk: „Csak derűs órát veszek tudomásul!”

A lengyel Kapuściński is vall a világ szörnyű átpolitizálásáról, pl. a *Lapidáriumban*; Christopher Condon, a brit *Financial Times* tudósítója jegyezte meg, hogy határozottan túlpolitizált a magyar közélet. A magyar újságok, a média megszállottan ragaszkodik a politizáláshoz, és felfújja annak jelentőségét (*Vasárnapi Hírek*, 2004. július 11.). A külföldi tudósító szemével nézve kis változás van jó értelemben a pénzügyi-gazdasági témák előtérbe kerülésével.

Bár csaknem reménytelen a politikától elzárkózni, távolabb kerülni, mégis meg kellene próbálni valamiféleképpen visszaszorítani ezt a túlpolitizáló, feleslegesen túlpolitizáló szemléletet. Tudomásul kell vennünk azt, hogy „Csillog a világ szörnyű arany-szennye”. De mégis keressük a fényt, a meleget, a boldog órákat (mint Tóth Árpád írta).

Szekér Endre

(a) túltengő képzeletről Jacques Attali Pascal-könyvében a francia nyelv janzenizmusáról beszél. Ha pedig egy formálisan elsősorban teológiai kérdéseket érintő gondolkodásmód a nyelv természetéből következik, vagy fordítva, kialakulásával a nyelvet a maga képére volt képes formálni, akkor láthatjuk, hogy a képzeletnek, mely ott áll a nyelv mögött és eszközkészletként a gondolkodás mögött, elképesztően nagy a szerepe.

Persze van-e olyan dolog manapság, ami el tud minket képesíteni? Dolog nem, de a képzelet mindig elképesztő. Vagyis inkább odaképesztő. Hogy ilyen szó nincs? De képzeleti irány van. Állandóan ebbe az irányba nézünk. Nem azt látjuk, ami van, hanem amit képzelünk. Nem valóságos közösségben élünk, hanem egy általunk elfogadhatónak vélt utópiában. Minden társadalomábrázolás utópia, vagy ami ugyanaz, ellenutópia.

Csalás ez, vagy öncsalás? Valóság nincs, csak tények vannak, és a tényekből ez az odaképesztés gerjeszti a valóságot. A valóság maga az odaképesztés.

Pilinszky ezzel kezdi *A „teremtő képzelet” sorsa korunkban* c. esszéjét: „Ha jól értem, Baudelaire élesen különválasztja a fantáziát a képzelettől. A fantázia a felület hígabb közegében, az álmodozás szabados kombinációiban raboskodik és tévelyeg. Ezzel szemben a »teremtő képzelet«, amennyiben kombinatív, kombinációinak analízis a neve, s az analízisben nyert fölismeréseken túl azt a végső, immár elemezhetetlen egyszerűséget törekszik elérni, ahová a képzelet csak a föltétlen engedelmesség árán *találhat haza*.” Érdemes a képzelet fajtáinak szétszalázását folytatnunk, hogy lássuk, egész szívárvánnyal van dolgunk, mely

az alkotó képzelettől, sőt az isteni képzelettől a fantáziálásig, és a politikai tervekig, kormányprogramokig ível. Színiskálánk két szélére az isteni teremtetést és a hatalmi tervezést tehetjük, ugyanakkor épp ennek a kettőnek a legaktívabb a viszonya a valósággal.

Isten teremtő képzelete a földi értelemben vett hatalommal egyáltalán nem él. Az ő szavai alapvetően teremtő jellegűek. Amennyiben elfogadjuk, hogy *kezdetben vala az ige*. Mert ez az ige eleve lét, nem absztrakció. Istennek e mellett nincs is szüksége hatalomra. Mert törvényekben beszél.

Az emberi nyelv nyomokban hordoz valamit ebből a teremtő erőből. De az isteni nyelv törvényei nem grammatikaiak, hanem fizikaiak és metafizikaiak. Ez a nyelv akkor nem ugyanaz, mint a mi nyelvünk? Egyik a másik metanyelve? Vagy kölcsönösen egymáséi? Beszélhetünk az angyalok nyelvéről? Vagy az csak a képzeletünk játéka? Odaképesztés? „Fölébe helyezkedtünk a beszédnek, ahelyett, hogy rá hallgattunk volna” – mondja Martin Heidegger *Útban a nyelvhez* című dialógusában.

A hatalom ellenben a terveit vagy a valóság törvényeihez kénytelen igazítani (reálpolitika), vagy megpróbálja rákényszeríteni akaratát a valóságra. Utóbbi esetben jön a voluntarizmus, az ötszáz százalékra emelt munkahelyi norma, a képzelet nélküli szolgálodalom, a sztálinizmus és végül a föllázadó tenger megkorbácsolása. Nincs olyan hatalomgyakorló, aki ne keverné ezt a két lehetséges cselekvési módot, kinél a sztálinizmus, kinél a pragmatizmus kerekedve felül.

A sztálinizmus itt nem tisztán történeti fogalom, hanem a képzelethez és a nyelvhez való viszony általános megnevezése. Mondhatnánk xerxésziizmusnak is, a perzsa uralkodó után, aki a valóságot megbüntethetőnek (a tengert megkorbácsolhatóknak) vélte, vagy döbrögizmust is, aki a nevet eltörölhetőnek gondolta: „...a Lúdas név annyira fészket / Vert szívébe (...) Még a ludimagistert is ki akarta csapatni / A jószágából; de az azt ígérte, hogy inkább / Rektornak hívhatja magát s minden követőit”. Nos mindez árulkodik a döbrögizmus, xerxésziizmus, sztálinizmus mindenkori butaságáról is, hiszen a ludimagister szónak köze nincs a lúdhoz. A nyelv ironikus játékaival tehát antisztálinista, antidöbrögista stb. Maga a nyelv neveti ki a döbrögiket. Mert a nyelv okosabb nálunk. Hiszen nemcsak a döbrögiket neveti ki, hanem, ahogy a korábbi idézetben panaszkodott a filozófus, a heideggereket is. De ha ennyire okos a nyelv, akkor nem lehet, hogy mégisincs különbség az angyalok nyelve és az emberi nyelvek között? Legalábbis ontológiai értelemben. „...minden emberi vagy isteni kézjegyhez kell (...) a név. Hacsak (...) a név nem az, ami eltörlődik az általa megnevezett előtt, s akkor a »kell a név« azt jelentené, hogy a név hiányt képez: hiányt kell képeznie, kell egy név, ami hiányt képez” – mondja Derrida a névről szóló esszéjében.

És így jutunk el az angyalok nyelvétől a pusztító képzelet fogalmához. Vissza tehát eredeti célkitűzésünkhöz: „az, amit mi »teremtő képzeletnek« nevezünk, nem egyéb, mint a képzelet odaadása: *passzív teremtés*. (Melléte a fantázia a képzelet bocsánatos bűne)” – így Pilinszky. De lehetséges-e a képzelet eredendő bűnéről is beszélni? Igen, ami nem más, mint a pusztító képzelet. Ami szavak szintjén félig ellentéte a teremtő képzeletnek. Nevezhető passzív pusztításnak is. Persze a teremtésnek nem a pusztítás az igazi ellentéte, hanem a végítélet. Ebből

viszont nehéz igét (és abból tovább melléknévi igenevet) képezni: mondjuk, így hangozna: végső ítéletet mondó. De próbáljuk egy szóba vonni: végítélő. És cseréljük le a képzeletet is. Képtelenség, fantáziátlanság, képzelethiány? A végítélet egyúttal a képzelet végét is jelentené. Nem képzelhetjük tehát el, milyen a végítélet? Pusztán a nyelv elárulja számunkra, hogy a világ nem véges? És ha téved a nyelv?

Ha jól értem Pilinszkyt, akkor azt állítja, hogy a bűnbeesésig az ember képzelete révén társalkotója volt Istennek. És épp a tudás megszerzésével homályosult el értelme. Így tehát az alkotó munka felfogható a képzelet bűnbeesés előtti állapotának rekonstruálására tett kísérletnek. Ha viszont a fantázia magára marad, akkor ez a bocsánatos bűn is könnyen halálossá válhat. A teremtő képzelet megpróbálja a fantáziához és a valóságformáló mindenféle szándékokhoz képest mérsékelt ellentétként definiálni magát. Vagyis olyasvalamiként, ami nem politikával, eszmékkel, tettel és tettlegességgel, képzelgéssel és képtelenséggel (szellemi impotencia) próbálja a világot átformálni. Mert nem is próbálja átformálni. Hanem inkarnálja.

Az igazán intenzívnek kisebb a kilengése, mint az akartnak, a külsődlegesnek. A teremtés mérsékel, az alkotás boldoggá tesz. A tenni akarás felráz és felzaklat, az eltűzött igyekezet, a programszerű cselekvés rezgésbe hoz, a szélek felé sodor: a következetlen következetesség radikalizmus. A képzelet szépítkezése kulisszaépítés.

Mi az tehát, amit a pusztító képzelet tartományába sorolok? A pusztító képzelet kategóriájába tartozik természetesen a rossz minimum esztétikai szabályok által nem korlátozott megjelenítése. Ha a hatáskeltésben a szerző nem tud megálljt parancsolni a rossz fraktálszerű ismétlődésének. Ha tehát arra gondol, hogy hatást kell gyakorolnia hallgatóira, olvasóira, nézőire. Ha el akarja nyerni a kegyeiket, mert akkor nem is az ő kegyeik elnyerésére tör, hanem a létszámuk növelésére. De nem a szám, hanem a személy a fontos.

A pusztító képzelet tevékenységébe csúszhat minden aktivizáló szóbeli, írásbeli megnyilvánulás. A tízparancsolat jellemző módon tiltásokból és absztrakt parancsokból áll. Lassít. A politika mindig gyorsít. Ami gyorsít, a pusztító képzelettől fertőzött és azzal fertőz.

A pusztító képzelet kategóriájába tartozik mindenféle jövőre irányuló kísérlet. Ez onnan tudható, hogy pontosan úgy, mint ahogy valaki leírja, sose történik már meg semmi. A képzelet lyukakat éget a lehetségesbe. Miért, talán nem lett Vernének igaza, amikor megjövendölte a holdra szállást? Dehogy lett, hát úgy írta le, ahogy az csakugyan bekövetkezett? És itt érhető tetten az írás és a képzelet mágikus ereje. Amit megragad, elképzeli, az úgy nem valósulhat meg, a képzelet azonban nemcsak a valóságban hagy bombatólcséreket, hanem fölszaggatja a tervezett mű világát is. Ebből ered, hogy a művek sem sikerülnek soha pont olyanra, amilyennek a szerző tervezi őket. Ezért nincs egy zeneműnek soha két egyforma előadása. Az idő a képzelet segítője és a képzelet az időé. „Az idő szemlélése az emberi élet kulcsa. Olyan elemezhetetlen misztérium ez, amelyen semmiféle tudománynak sincs hatalma. (...) Két dolog, amely nem vezethető vissza semmiféle racionalizmusra: az idő és a szépség.” – Simone Weil fenti gondolataival arra hívja fel a figyelmünket, hogy metafizikus tehetetlenségün-

kön két dolog révén lehetünk úrrá. Az idő révén, melyet azonban nem tudunk megragadni és szerszámként használni. És a szépség révén, melyhez elég közel kerülhetünk, ha tudjuk kontrollálni a pusztító képzeletet magunkban, vagyis ha nem akarjuk a szépség testvérével, az idővel szembefordítani.

Vörös István

túlzás Innenezés, eltúlozva. Csak a most és csak az itt. Jó kifejezése: „Ha nem volnál itt, ha nem hívnál fel telefonon, esküszöm, nem keresnélek meg, hogy elmondjam, ami viszont így...” És így zúdul belőlem az egész, a (jogosnak vélt) felháborodás, a felszakadó megüledett lepedék, mind a világ sorára, a politikára, a médiára, a honoráriumra, a trükkös munkaadókra, a nemtörődömségre..., végül mi marad? Magamra. A ~ az, ami nem veszi figyelembe épp a „túlzan” szerepét. Igaz, ha figyelembe veszem? Ah, könnyekig olvadok a *mások* nehézségeitől, csupa megértés leszek, engedményeket teszek, melyeket azonban visszavonni kényszerülök. Pl. honorárium. Érzem az alkudozósdit. Legyen csak ennyi..., majd meglátjuk. ~, ha megmakacsolom magam. (Nincs is rá igazi mód!) De ~ az is, ha az innenit, a magam érdekét nem veszem figyelembe. Akkor jön, mondom, a visszatáncolás. „Mégis a tandoribácsinak van igaza, 45 éves fordítói, betűhelyszámolási gyakorlatával, olyan nagyot nem téved”, tessék, most az innenezés maradt el, csak a túlfél érdekeit néztem. De ~ lenne azt mondanom, hogy képes volnék vakon megbízni a jó szerencsében, hogy majd rendesen honorálnának. Ahol ez a helyzet, vagy elsőre engednek (általában ez tehető lenne), vagy eleve nagystílűek.

A ~ ékes változata a szellemibb tárgyú megnyilvánulás. (Az alaptúlzás: „Minden megnyilvánulás túlzás, ha nem gyakorlati. Pl. hány deka, milyen kedvezmény, milyen neutron v. fekete lyuk, Nobel-díj stb.”) A ~ klasszikus példája a görögség gondolkodása. Látszólag éppen hogy nem túloztak: nem volt nekik „Nulla” és „Végtelen”. Igaz, volt nekik Zenón, aki ma egyre aktuálisabb: „Nem lehet ötről a hatra jutni!” Éppen, mert nincs meg a végső szám, a tört nevezőjébe se lehet beírni ezt. Ha nulláról indulunk, hova lépünk elsőül, már legalább elvben melyik az a legkisebb távérték: nem $1/275$, nem $1/24567890$, nem $1/2365789fk00000000$, nem, a hiányzó legnagyobb szám adná a sor végéről a sor indulásának legkisebb értékét. A görögök a maguk túlzásában annyiban voltak logikusak, hogy nulla se létezett nekik, nem kellett sehonnét indulniok – hogyan csinálták? –, minden menetből megvolt, magam így mondom ezt: egy pont nem rajzolható meg, nem hogy egy egyenes, egy kör... mert nincs létrejöttének módja. Tehát az állam, a kontinens, a labda, az elnyomó gondolat lánc, a szabadság zászlaja, apa, anya, szerelmes Skócia, labrador és puli, minden, de a legnagyobb meg nem lévő szám szerintiig minden tárgy és fogalom, ha testet ölt, csak erőszakszervi, egyszerűen azért létezik, mert létezik, ha elfogadom, ha nem. De elvben létrehozhatatlan. Nem, a görögök szép plasztikusak voltak, és nem gondolkoztak olyanon, hogy azért létezik bármi, mert valaki a – honnan lett? – óceánba belevert egy mind jobban növekvő nagy turhát! Túlzás, ne is létezzék, ha azt mondom: tul. képp. mindenkit szeretek, becsülök, és túlzás az is, ha olyat mondok, hogy ha már, akkor csak praktikusán történjék minden. Érintkezés, időfecsérlés. Mert mire tartogatnám az időmet? Erőszakhatalomként van

szeretet, jóakarát, gáncsolás, utálat, támogatás és elnyomás, teljesen mindegy, én hogyan „túlzok”.

Tandori Dezső

U

udvariasság A környező világunk nem udvarias. Ez befolyásolja az emberi kapcsolatokat is. Számos rokoni és baráti kapcsolat lazul, megkopik, megszakad. Sokszor még az utcán sem állunk meg, ha találkozunk egy ismerőssel, barátal. Ez a jelenség nemcsak napjainkra jellemző, hanem már elődeink is panaszkodtak emiatt. Endrődi Sándor (1850–1920) a *Hajók találkozása* című versében ezt írta: „Éjjel, ha tengeren / Két gálya egymás mellett elmegyén: / Árboclámpájuk rögtön felrepül, / Köszöntik egymást ismeretlenül, / Ott künn a tengeren. // Sötétén, hallgatag / Bolyongjuk át a földi utakat; / Van fájó szivünk, könnyező szemünk, / És egymás mellett mégis elmegyünk / Sötétén, hallgatag.”

Az íróasztalon tartott régi címlista nemcsak azért nem kellemes olvasmány, mert sok nevet és címet ki kellett húzni, mert meghaltak; hanem azért is, mert hiába írunk egy-egy régi barátunk: nem válaszolnak. Sok levelem – fölösleges. Nem válaszolnak. Pedig tudom, hogy élnek. S valószínűleg a cím is jó, mert nem jön vissza a levél. (Természetesen ezzel ellentétben vannak jó levélíró jó barátok [Ilia Mihály, Szeged; Sipos Gyula, Párizs].)

Szekér Endre

utópia A jövő már rég megtörtént. Csak mi még nem éltünk akkor.

Balla D. Károly

Ú

úgy gondolom S pláne, „én úgy gondolom”. Én meg így: a „gondolom” ige alakja félreérthetetlenül utal arra, hogy aki gondolja, az „én”, azaz ő. És ráadásul az a gyanúm, hogy aki úgy gondolja, voltaképpen azt keresi lázasan, hogyan is kellene „azt” gondolnia. Javaslom, gondolkozzék nyugodtan, akár megszakításokkal, de ne tegye közzé, hogy tiszteletre méltó elméjében az ürességgel folytat küzdelmet. → *rontott nyelv*

Vasadi Péter

(az) „ügynevezett” könyv ~nek a könyvhöz nincsen semmi köze. A könyv: könyv. Weöres, Babits, Dosztojevszkij, Móra Ferenc, kiknek betűin megtanuljuk az olvasást.

~ csak papír, úgyszintén a könyvesboltban árulják.

~ csak kiadvány.

Jó tíz évvel ezelőtt egy ismerősöm hosszabb fejtegetésbe kezdett, hogy hogyan is élnek ők: ott a gyárban. Ezzel fejezte be: és mindenki olvas, de mindenki szemet.

Ez az olvasott szemét az általam „ügynevezett” könyv. Könyvesboltok kirakátaban keresd, vörös bársonykötése épp eltakarja Weörest.

Pintér Lajos

úgy tűnik Az *úgy látszik, úgy tetszik, úgy néz ki a dolog* (stb.) helyett. Az igekötő nélküli *tűnik* is az *eltűniket* sugallja, amit az bizonyít: aki a *tűniket* használja a földeregg, kirajzolódik, sejteni lehet értelmében, az gyakran érzi szükségét, hogy utána tegye a *föl-t*; vagyis az ő *tűnikje* nem el, hanem *föltűnik*. De akár így, akár úgy, tündezéssel van tele a padlásunk.

Vasadi Péter

újabb → **idegen szavak** Felesleges tagadni, hogy ártalmasak, feleslegesek a nyelvünkben, de lehet-e másképpen kifejezni, hogy manapság egyféle poszt-kommunista, posztmodern, nihilista abszurdban élünk. Utóközösségi, modernség utáni, a lét értelmetlenségét hirdető képtelenségben mégsem élhetünk. Ezért is feleslegesek hát az idegen szavak, ha túl sok van belőlük. (No meg akkor sokan nem értik, s az milyen tudományos!?)

Csatári Bálint

Ü

ügy Nagy ~ek eltotojázva vagy kis ~ek túlbuzogva egyaránt veszélyesek. Mérték és intenzitás – a teljesítmény arányosságának komplementerei.

Balla D. Károly

ünnep, tűzijáték Ahol élek, a 130 ezres Ungváron, alig múlik el nap tűzijáték nélkül. Mindig van valamilyen országos vagy helyi, állami vagy vallási ünnep, mindig köszönhetjük valakik vagy valamik napját. Az ünnepek egy része a szovjet érából maradt ránk, s amíg élnek a veteránok és vannak eszmei követőik, hogy is lehetne kihagyni ilyen szempontból a forradalmi és háborús évfordulókat; másik részük az új ukrán állam megalakulásával kapcsolatban érdemesek az effajta külön-külön méltatásra: a függetlenség, az új alkotmány, a nemzeti egység napja... Sok hagyomány, sok vallás, sok időszámítás... Karácsonyból, húsvétból, pünkösdből kettő-kettő jut erre a tájra (az ortodox naptár szerinti 14 napos eltérés miatt), de az újévet is legalább három órán át lehet petárdáztatni szilveszter éjszakáján: este 10-kor, a moszkvai idő szerinti éjfélkor az oroszok és orosz érzelműek, 11-kor Kijevhez igazodva az ukránok, 12-kor a magyarok, szlovákok lövetik az eget. No és persze újjgazdagék közül is mindig van valakinek születésnapja, és a gardenpartik minőségének fontos fokmérőjévé vált, hány színes rakéta pöffen az ünnepelt kertje fölött. Nekem meg mindig a közismert felnőtt okoskodás jut eszembe, amellyel a csintalan gyereket intik: aki nappal a tűzzel játszik, az éjszaka bepisil. De vajon mi történik világosban azzal, aki a sötétben tűzijátszik?

Balla D. Károly

üres Konyhai hokedlin ágaskodott az üres, poros, lebontott szoba közepén, a csillárt csavarozta lefelé. Szekrények a gangon, apróságok egy másik pincerészben. Szépnek, szűziesnek találta, mintha újra lehetne kezdeni mindent. Mintha egyetlen könyvet nem olvasott volna egész életében. Nem írt volna. Jó perc volt

fölösnek érezni a betűk környékén töltött órák tízezreit. Ült, ölében a csillár, és minden erejével azon volt, hogy ezt a jó percet, vagy annak kis részét tárolja a jövőre.

Onagy Zoltán

üres papír A kérdés inkább röviden a mi nem fölösleges irányból tűnik megfoghatónak. A fölöslegről, mi MINDEN, többoldalas, hosszú lista készíthető. A mi nem, ellenben, üres papír. Az üres papír jelentése lehet: szeretet, szerelem, barátság, isten, haza, nyelv, ilyesmi. Amiről egyre kevésbé tudunk beszélni, és amiről talán nem is kell, mégis életünk legfontosabb részei vagy egészei. Csupa megfoghatatlan dolog. Üres papír. És minden, ami nem ilyen üres papír, fölösleges. → *verseskötet*

Jász Attila

V

vallomás Ezt N. N. Á., a költő jól meghatározta. Eleve spontánnak, ön-reflexióhiányosnak kéne lenni, mint a szódáskocsis (v. -ló), és a szóval, ami kacéran megsejteti, a gondolatot v. tényállást kimondani az elrejtés céljából kéne. Kavics, melyért nem megyünk le aztán. De ha a tárgyak erőszakhatalmi létezők, miért kell vallomással tárgyiasítani a bennünk lakozó légi semmit? (Ld. zen, más keletiességek.) → *túlzás*

Tandori Dezső

valódi fölös Tej.

Balogh Tamás

valóság A ~ mostanában nem csupán van, hanem minden képzeletet felülmúló intenzitással folyik iparszerű előállítás az úgynevezett ~üzemekben (más néven: reality show). Az itt készült nagyszámú ~készlet aztán a médiapiacon kerül hasznosításra, az ebből keletkező bevételek és az erre gerjedő referenciák képezik az újabb show-műsorok fedezetét és alapanyagát, minek következtében kialakul a ~ zárt ciklusú többlet-újratermelése. Az ember fuldoklik a sok ~ban, és alig hiszi, hogy lassan még a fantasy-t is megkedveli.

Balla D. Károly

Van. Nincs.

*A fölöslegről nem tudok beszélni anélkül,
hogy ne nevezném nevén rögtön
mostohatestvérét, a hiányt.*

*Mintha egy játszótéri piros hintán
– kétkarú hintán – hintázna két gyerek.*

*Egyszer az egyikük pattanna a földhöz,
másszor a másikuk. A hinta azt kopogná:
lent, fönt. Azt kopogná: van, nincs.*

Egyikük jóllakott, másikuk éhes.

Egyikük pohara teli, másikuk pohara üres.

Pintér Lajos

váratlan találkozás Ahol vagy az van, hogy istenem, lötyögünk mint aggálytalan gólyatoll, épp találkoztunk, nahát... vagy hogy jaj, küldenék valakit az ezért-meg-azért, és ha nem engedünk, mi vagyunk a rosszak... tehát mintha volna az, hogy ja írogatsz még, kb. ez, ja, írom rólad a könyvem, ahogy téged a minisztériumban (pártközpont stb.) láttunk, jaj, annyira szeretünk, aha, vagy csak valami, hogy vannak-e még verebek, meg hogy mi van a lovakkal, ilyenkor vagy az van, hogy bármi hülyeségről jól beszélni (de nekem az az X v. Y a becses csöndemet vette el, mely nem emberellenséges, csak én vagyok, igen, a nem közérvényel-közmegegyezéssel létező ént már ellenségesnek, a normális gondolkodást – hogy ki van velünk baszva, ennek exponálását szárazon és vízen – vagy mackóúrságnak veszik, vagy radikalizmusnak, egy röhej!) vagy ő megengedhette magának, hogy ezer évig eszébe se jussak, nem is baj, de most ez nagyszerű, hogy ő meg én, ez emberbaráti, környezetcsoda. Iszonyú távolságból van meg (nincs meg) a látszólagos találkozás. Magam a telefonbeszélgetések második mondata után már a magamét hörgöm, hogy jön hozzá a túlvégen bárki, hogy szinte gombnyomásra megkapja ezt? Hogy én a dolog betege legyek, hogy túl hosszú legyek (az élet rövid), hogy tájékoztassak bárkit, mikor engem az ő információi nem érdekelnek, nem, én a tél puha lépteit hallom, jön egy teljesen fölösleges valamivel, a címszó: *Kórház*. pl. Nekem, majd. És ehhez képest bármi: mi is!

Az, hogy fölösleges vagy nem fölösleges, az is fölösleges. De legalább együtt: egy fogalom.

És ezt még én mindig szellemi életnek nevezem, holott az igazán sokaknak fölösleges.

S ahogy sok mindent szokatlanul mondtam „ki” itt, ugyanígy mondom ezt is: jól jött, Füzi Laci, ez az emlékeztető, kösz! Ha nem térhettem is ki a „következetesség”, a konzisztencia, a „visszavágyás” stb. fogalmakra.

De még a (másutt részletezett) konzisztencia-kérdést, Gödel nyomán, matekból ford. TD, ide:

Gödel szerint az önmagában konzisztens rendszer mégse konzisztens, ha konzisztenciáját bárhogy is igazolni tudja.

Ah, az anorexiájának – igaz, sok évtizedes – sikeréért sárgán irigylem Gödelt, de bediliznie nem kellett volna, kérdezett volna meg egy magamféle mai író (szellemi embert, pardon). Megtudta volna, hogy a szellemi entitás (miközben zen és más Távol-Kelet van, állítólag, bővíben, és meditáció és stb., talpmasszázs), az írói lét kidolgozódó (nem kigolfozódó, persze!) anyaga teljességgel ismertethetetlen a világgal. Mert a világ az mediaszokás, az X, Y, az pillanatnyi érvény, az közelfogadottság, mai diskurzus, egyéb. Ha pedig ennek a külső masszának a nyelvén tudok, az benne van konzisztenciámban, tehát akkor konzisztenciám minden eddiginél hülyébb helyzetben NEM KONZISZTENCIA. Világos? Ha ki tudok fejezni bármit is, hogy a világ értse, az már nem AZ. Történetesen nem egységes, hiánytalan összefüggés. (Az „AZ” s lejjebb a „VAN” a világnak fölösleges, de hagyom.)

66 éves vagyok, az éveket eldekkolás reményében számolom. József Attila nagy emberiségleckéje ellenére (ah, micsoda röhej! Mit hinnék) visszaállt a karkai helyzet. Mégis: a fölös dolgok nélkül akarnék élni. Szerintem igenis van, ami fontos, és ha magányos is az, VAN.

Tandori Dezső

Varsányiné mestersége Naponta 100 tonna reklámot nyomnak rá a városra, 100-at vagy többet vagy kevesebbet, sokat. Duguláselhárítás, *a fukar mindenit, hülye azért nem vagyok*, információs hetilap, szolárium, utazási iroda, építés, bontás, lakópark, lakáscsere, bevásárlóközpont – valóságos kincsesbánya a jövő történéseinek, mint ahogy a száz esztendővel ezelőtti szintén az a ma történéseinek, azoknak persze, akik nem olyan nagyvonalúak, hogy csak a politikátörténet a történelem nekik, ülésezett a minisztertanács, az Országgyűlés, megneemtámadási szerződést kötöttünk, kiléptünk, beléptünk, így cselekedett, úgy tett a kisgazda, a nagypolgári, a félpasztort, a hegyvidéki, a szélső, a szélsőközép, az alpart, a színpart, nemcsak a nagyvonalak, a kicsi satírok is szemrevalók a szemükben, s a kettőből készítik el azt a történelmet, amelyből megtudjuk, hogyan készítettük mi a történelmet. Nem valami új eszme, nem valami tetszetős, de megjárja. Az az egyveleg, amely a kettőt szimbiózisba hozná, az a történelem. A reklámok a hajszálvékony satírok, az árnyaló vonalacsák. Megismerhetjük belőlük, ki mivel, mi kivel kellett magát, egy kor szükségleteit és kínálatait. Például atomháború után „*Hozott szalonnával egérintést vállal doktor Varsányiné.*” Varsányiné cédulája az Operaházzal szemközt az élet ravasz akarata. Varsányiné volt és lesz.

Az ő céduláival hullik tele a város, egész iparágat üzemeltet, amely a régi világ összeroskadása után virágzott fel. Ezerszámra járnak a várost, az egész országot Varsányiné alkalmazottjai, a munkanélküliek, a jövedelemkiegészítők, akik jobb híján a cédulák cipelésére szegődtek el hozzá: kerek, fogantyús, függőleges állású vászon kocikat húznak maguk után, a tömegházak előtt találmányra megnyomják az egyik csengőt, bemenetelért esdekelnek, s a lépcsőházban kiosztják, mint a kártyát, a hírverő papírokat, minden postaládába egyet, a többi pakliban valahová, bármire, ami tart. Magyarországon még nem jött divatba, amit Berlinben láttam: nyomtatott, tehát üzleti alapon gyártott cédulát ragasztanak a postafiókokra: „*A reklámoktól kíméljenek!*” Még nem érkezett el hozzánk, így aztán ömlenek, gyűrődnek a füzetek, a lapok, Varsányinének egyelőre ez a nagyobb üzlet. Ha elérkezik az ideje, ő is azzal a felirattal vállalkozik: „*A reklámoktól kíméljenek.*”

Tizenöt éve özömlenek a reklámok egyforma dühösséggel. Volt persze origó, ahonnan nyújtózni kellett, először mérsékelten, hosszú időszakos óta azonban már egyenletes bolyongással megy, megy, furakszik előre, mint József Attila versében a hús udvar téglakockáin a szappanos víz.

Hogy én már hány nyelvet megtanultam, hány jogosítványt szereztem, hány olasz bőrkabátom van már! Szoláriumokba, masszázsszalonokba járok, dugulásaimat elhárították, ablakomat légszigetelték, záramat megjavították, én vagyok az ideális ember.

Operaházunk nekünk, nem egérintőt! Az egér már ki van irtva. Szép lassú sorokban haladunk előre a pénztár felé, Beethoven szól a hangszóróból, az üzlet szíve szépen, egyenletesen ver, mindenki nyugodt, senki sem siet – egymásra találtunk.

Győri László

vásárlás-bevásárlás Mostanra – büszkén hirdetik – „életformává” vált, életformává, amely leginkább a hétféteken gyakorolható, s amely több órányi remek

programot, felüdülést, → *szórakozást* jelent a teljes családnak. A (be)vásárlás ilyképp ünnep, szertartás, profán istentisztelet, az evilági üdvözülésbe vetett föltétlen hit kinyilatkoztatása. „*A vallás a népek ópiuma*” – hangoztatta hajdanán Heine, majd nyomában Karl Marx. Ma alighanem így módosítanák tézisüket: „*A (be)vásárlás a népek ópiuma.*” A szombatokon tehát fölkerekedik a család apraja-nagyja, hogy elvegyüljön a hozzájuk hasonlók tömegében, bevásárlókocsit tologasson a zsúfolásig megrakott polcok labirintusában, megszámlálhatatlan árucikket vegyen szemügyre vagy a kezébe, a dupláját vásárolja meg annak, mint amire és amennyire szüksége van (→ *eszközök*), s a pénztártól távozóban, de még inkább otthon átélje a gazdagság, a birtoklás, a szabad választás, sőt: a korlátok nélküli szabadság mámorát. Hazavihette a fölösleget, a fölösleget is, s az áruházban, a plázában, a hipermarketben is otthagyhatta a fölösleget: azt, amit értéktöbbletnek, haszonnak, kevésbé elegáns szóval profitnak neveznek. → *bevásárlóközpontok*

Lőrinczy Huba

vers I. Lehet vers nélkül élni???? – Lehet. A mai Magyarország lakosságának kb. ... (behelyettesítendő szám) él nélküle.

Balázs Géza

vers II. Ritkán születik jó vers, ha a költő az üres papírra legelőször a saját nevét írja fel.

Balla D. Károly

versajánlás Régebben roppant módon idegesített minden versajánlás. Ha tudom, hogy kinek szól a vers, törleszkedésnek érzem, ha nem tudom, akkor nem mond semmit az ajánlás, csak kirekeszt valamiből, ami szerző és címzett magánügye. Újabban azonban egyre több versem születik, amelyek határozottan valakinek szólnak. Mind-mind lenyomozhatóan egy-egy írás, írásrészlet vagy határozottan köthető személyes benyomás kapcsán jöttek létre. Hálátlannak és nagyképűnek érezném szó nélkül eltörölni ezeket a nyomokat (pedig régebben ezt tettem, szőrös szívvel), olyan lenne ez, mint letagadni azt, amit másoknak köszönhetek. A találkozások talán a legfontosabb dolgok az életünkben, az íráson keresztüli találkozások is.

Kurtág György előadását hallgatva Franciaországban, egy kerekasztalon, ahol én is a felszólalók közt voltam, nagyon megfogott, mikor azt mondta: ő nem is tud komponálni, csak személyre szabottan. Zenéje mindig valakihez szól. Azt mesélte például, meghalt egyszer egy jó barátja, egy svájci kortárs zenei stúdió vezetője, ha jól emlékszem, karmester. Képtelen volt akárcsak egy kondoleáló sort is papírra vetni, mindent hamisnak érzett volna. Épp ezért írt egy rövid darabot egy szál hegedűre, csupa állati nyüsztítés, artikulátlan sirám volt az egész, és megkérte egy zürichi ösztöndíjas volt tanítványát, akinek a kottát elküldte, hogy kopogtasson be a gyászoló házba, lépjen be, és szó nélkül játssza el a darabot. Ez a történet nekem olyan, mint egy nagy jobbgyenes bokszkesztyű nélkül. Kurtág György útja persze nem az enyém. Mégis nagyon erősen megrázott, s azóta mintha jobban *mernék* személyes verseket írni.

Ami persze végeredményben nem zárja ki, hogy kívülről ne fessen pámpélózásnak, nyalásnak, feltűnősködésnek a sok dedikált opus. De hát ennyit kibírok. Amúgy is csak a kortársak szemében néz ki így a dolog, ötven év múlva ki tudja, hogyan cseng az egész. Régi francia szövegek olvastán mulatok néha az ajánlásokon: hol az ajánló neve ismeretlen már, s csak a címzett teszi érdekessé a tény, hol pedig a címzett merült feledésbe, s találgatjuk, ki lehetett. Van, hogy mindkettőt jótékony homály fedti. Kétismeretlenes egyenlet.

Lackfi János

verseny, vetélkedés, → rekord, csúcsteljesítmények elérése Egy kutató írta le, hogy egy indián törzs gyerekeit nem tudja megtanítani a vetélkedő-játékokra. Kevés az ilyen együttes, közösségi élmény. Epiktétosz tanította: ha nem akarsz alulmaradni, veszteni egy versengésben – ne vegyél részt benne.

György Lajos

verseskötet Nyomdai termék, amelyet a papír nagyon rossz kihasználása jellemez, mivel benne a lapok felületének nagy része üresen marad. Szerencsés esetben ez az üres rész felesleges. Balszerencsés esetben a teleírt rész felesleges.
→ *üres papír*

Schiller Róbert

vezetékes telefon Két éve a vezetékes telefonomnak csak az alapdíját fizetem. A folyószámla-kivonaton némi magyartalan bővítéssel ez szerepel: „távbeszélő díj vezetékes”, az összeg emelkedik, mert évről évre emelik a díjat, a hívásdíj rovat azonban üres, mert egy-két faxon kívül már nem használom a „vezetékest”. Mobilon és mobilan élem az életemet, talán azért is, mert a mobil az én nyilvános, és mobil életformámhoz jobban alkalmazkodik, s az adóalapból is leírható. A hagyományos, vezetékes telefon pedig ott van a nappaliban (üzenetrögzítősen), a dolgozószobámban (itt mellettem), a hálószobában, és hallgat, hallgat... Már alig ismeri valaki a számomat (igaz, titkosítottam is), meg azután kialakult a felfogás, hogy előbb próbálunk meg valakit mobilon utolérni. A vezetékes telefon már most is fölös tárgy, még várok egy kicsit, mielőtt végleg lemondok, mert elevenen él bennem a hiány állapota. Nagyapám 1947-ben települt a Felvidékről Magyarországra (települnie kellett, lakosságcsere), s rögvest beadta a telefonigénylést. Természetesen nem történt semmi. Édesanyámnak 1970-ben eszébe jutott, hogy a nagyapa (aki közben Floridába továbblépett) huszonhárom évvel korábban beadott egy „igénylést”. Erre az akkori állami telefonvállalat kihúzott egy drótot, kaptunk egy ikertelefont, mégsem lehet, hogy valaki a szocializmusban 23 évet várjon telefonra... Hogy irigykedtek ránk a szomszédok! Első telefonszámunkra ma is emlékszem: 840-498. Azóta sok telefonszámom és telefonom volt, ma már nem jegyzem meg a számokat. A MÁV-nak és a taxivállalatoknak kamuszámokat diktálok be, hiszen telefonszámot tudni ma már – fölösleges. Benne van a mobilban, kikeresem a nevet, jobb esetben hangosan „bemondom” a nevet – a készülék hív. Ha elromlik, akkor van

egy kis gond, sőt, akkor úgy gondoljuk, hogy összedől a világ, de mi, akik a régi kultúrában is éltünk, tudjuk, hogy mobil nélkül is van élet. De vezetékes telefon nélkül mindenképpen!

Balázs Géza

Z

zaj I. Közlekedés, dzum-dzum zene, petárda, tűzijáték. A természetben nem létezik, a vízesés hangját, a madarak énekét, a ragadozók bömbölését sem sorolhatjuk ide. De ha az Amazonas hajóján Caruso énekel: az már zaj. (v. ö. Werner Herzog: *Fitzcarraldo*)

György Lajos

zaj II. A Hiánylexikonban többen is írtunk a csend hiányáról. De nemcsak a csend hiányzik, hanem azok a neszek is, amelyek csak a csendben válnak érzékelhetővé. Illetve: amelyeket csak a csendhez szoktatott füllel foghatunk fel. Ép hallással. Egészségesen megmaradt idegrendszerrel. Azokból a jelenségekből, amelyek mai életünkben túltengenek, tehát a fölöslegesség tartományába rendezhetők, a környezetszennyező anyagok, a hihetetlenül megnövekedett civilizációs szemét mellett az egyik legbántóbb, legkárosabb elem a zaj. Nemhiába hívják zajszennyeződésnek. Zúgnak a gépek, zakatolnak körülöttünk a háztartásban, az utcán, a munkahelyen elviselhetetlenségig felfokozott hangerővel.

S tehetetlenül tanakodunk, miért a sok fejfájós gyerek, felnőtt. Mitől növekszik a neuraszténiások s más idegrendszeri bántalmaktól szenvedők sokasága? Felfoghatatlan, miért nem tesz ellene semmit (alig valamit) az emberiség. Mint ahogy az is érthetetlen, a környezetszennyezés ártalmait miért tűrjük ilyen tétlenül, megadóan. Ám nemcsak a kényelmünket szolgáló civilizáció követel tőlünk túl nagy áldozatot használati tárgyaink zörejei okán. Nemcsak az úgynevezett következményes zajokkal kell számolnunk, az ember mintha mind nagyobb zajok keltésében lelné kedvét – minden cél, ok nélkül is. Vagy épp a tudatában, a személyiségében, a környezetében fájoan tátongó úrt kell kitöltenie valamivel, amire nem is kell odafigyelnie, ami csak úgy van. Mintha magától értetődő volna. Korunk zenéje – legalábbis az, ami mindenütt ömlik, árad kikapcsolhatatlanul és feltartóztathatatlanul – nem zene már régóta. Zaj, dübörgés, dörgés, döngetés, gépi úton előállított és mesterségesen fölerősített, monoton ütéssorozat. Schönberg rádióellenességét idézve Milan Kundera pöröl ezért korunk emberével *Nemtudás* című művében. „A rádió volt az erecske, ami mindent elindított. Aztán jöttek a hang átjátszásának, terjesztésének, fokozásának egyéb technikai vívmányai, és az erecske roppant folyammá dagadt. Azelőtt a zenét az hallgatta, aki szerette, ma szünet nélkül üvölt mindenhol, nem érdeklí, kívánjuk-e hallgatni, üvölt a hangszórókban, az autókban, a vendéglőkben, a felvonókban, az utcákon, a várótermekben, a tornatermekben, a walkman füldugaszokban, átírt, áthangszerelt, kivonatolt, szétszabdalt zene, rock-, jazz-, operafoszlányok, áradó katyvasz, nem tudni, ki szerezte (a zöreijé vált zene anonim), se kezdete, se vége (a zöreijé vált zene nem ismer formát): a zene szennyes habjaiban vész oda a zene.”(ford.: N. Kiss Zsuzsa)

Dobozi Eszter

zárójel (A történetből ez a mondat az időszerű politikai erőviszonyoktól függetlenül bármikor kihúzható.)

Ephemeria Silver

zene Ebből aztán tényleg nagy a fölösleg. Ha kell, ha nem, mindenhol szól a zene (zene?) – mindenesetre többé-kevésbé megszervezett és határozott magasságú hangok. És nem is akárhogy. Megtámogatva zakatoló ritmusokkal, többnyire mindent lehengerlő erővel, kimerítve az akusztikus környezetszennyezés ismérveit. (A valódi zajról most nem beszélek.)

Betértem egy kis kecskeméti kávézóba, egy pohár üdítővel eltölteni a várakozási időt, amíg megérkezik a közeli megállóhoz a hazavivő autóbusz. A szokásos, számomra szinte fülsiketítő módon, szólt valami a rádióból vagy lemezjátszóból. Megkérdeztem a felszolgálónót: hogyan bírja ki egész nap ezt a hangáradatot. Mire ő megütődve nézett rám a furcsának talált kérdés miatt, s azt felelte: a síri csend borzasztó lenne! Nem kell nagyon magyarázni: neki feleslege lett volna csendből, nekem feleslegem volt hangokból. Tán még akkor is ezt mondanám, ha történetesen egy vonósnégyes Mozartot vagy egy zongorista Lisztet, esetleg egy jóféle népzenei banda „sűrű magyart” muzsikált volna a masinában.

De miért az a sok hang? Félünk a csendtől, a magunk társaságától? Kell a hangkulissza, a „tapéta-zene”, hogy ne kelljen befelé vagy a másik emberre figyelni? Közben nem vesszük észre, hogy a hangok túltermelésével, mérhetően *fölöslegével* a másik oldalon mit veszítünk.

Ittész Mihály

ZS

zsinórbeszéd Talán nem is fölösleg, amiről írok? Talán inkább hiba? Akárhogy is, szívesen látnám, ha megszabadulna a közbeszédünk a kényszeres, tagolatlan, árnyalatlan, egyhangú-szenvtelen vagy -szenvedélyes, de mindenképp végtelen szóözöntől, amelyet, a legnagyobb tapintattal is, legalábbis fölöslegesnek kell mondanunk. A nyelvészszakma zsinórbeszédnek hívja nyelvközösségünknek azt a mire sem – de legkevesbé tartalomra – tekintő és öntörvényű, vagy inkább törvénytelen és szabálytalan szócséplését, amely többnyire hadarással is jár.

Messzire vezethetne, ha a láttelelen túl elemezni is kívánnánk a zsinórbeszéd – alighanem mélylélektani – okait. Meglehet, hogy olyasmikben is – nem kimutatni, hanem csak – megsejteni véljük őket, mint a leküzdhetetlenül tolakodó hiúság, a fontoskodás. Csak minálunk maradjon már a szó. Csak minél tovább mi szerepelhessünk és szövegelhessünk. Csak le ne torkolhassanak bennünket. Lehetőleg levegőt se vegyünk, mert akkor rögtön közbevághat valaki, és megtörik a varázs, vége szakad önző énünk diadalmenetének.

Meglehet, hogy közönséges gátlásosságunkat, félszességünket kívánjuk leplezni, ellensúlyozni szünni nem akaró zsinórbeszédvel. Mert gondolati szegénységünkről tanúskodhat az elhallgatásunk. Be nem áll hát a szánk. Csakhogy gyors észjárás is kell ám a gyors és folyamatos beszédhez. Az meg nem mindig és nem mindenkinek van. Mit tesz ilyenkor a magyar? Ismétli a szavait. Az a fő, hogy meg ne szakadjon a beszédfolyam. Lesz belőle irdatlan sok *hogyhogy*

(ebből már ötöt is hallottam egyszer egyvégtében) meg *és-és* meg *akkor-akkor* meg *ami-ami* meg *akármi-akármi*. Lesz is belőle már-már dadogás.

Meglehet, hogy a végszó bővületének is áldozatául esünk. Milyen tetszetős, milyen hatásos tud lenni egy jó mondat- vagy szakaszvég! A színészek és drámaírók a megmondhatóí. Mi meg csak beszélünk, de közben hiába törjük a fejünket, sehogy sem jut eszünkbe valami helyre kis záradék, hogy csattanósan, szellemesen kerekítsük le a mondókánkat. Ezért aztán csak mondjuk, mondjuk rendületlenül a magunkét – vagy inkább ontjuk a közhelyet –, és várjuk az ihletet, a csodát. Majdnem mindig hiába. Miért? Már csak azért is, mert talán minden nyelv közt a mi uráli-altaji keverék magyar nyelvünk túri legkevésbé a közhelyet, a nyelvi szokványt. Ennek a „titoknak” meg az észjárásunkban és az ízlésünkben, az igényesség és az igénytelenség magyar dialektikájában a nyitja.

Ismeretes, hogy már a szinte köznapi „helyes” magyar beszéd is – alkotó – művészt kíván. Ha ugyan nem nyugszunk bele, hogy indoeurópai torzó legyen a nyelvünkéből, ha meg akarjuk őrizni egyedülálló magyarságát. Érdemes volna, mert talán ez a részben nyelvileg is meghatározott, elég rejtelmes szemléleti sajátosságunk, egész „habitusunk” szintén hozzájárul, hogy művészi-szemléleti teljesítményünk részaránya jóval meghaladja népességünk nagyságrendi súlyát a világban. De mi köze a zsinórbeszédnek ehhez a szinte művészi igényhez? Az, hogy jelez valamit a nyelvünkhöz fűződő viszonyunkról. A kudarcunkat. Akkor mi hát a zsinórbeszéd? Kudarctünet. Fölösleg is, hiba is.

Benyhe János

Folyóiratunk megjelentetését a
Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma,
a Nemzeti Kulturális Alapprogram



és a

József Attila Kulturális és Szociális Alapítvány
támogatja.